

SOSYAL HİZMET

“SOCIAL WORK”

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını
Publication of Association of Social Workers
2022/2 Temmuz-Aralık
(Yayın Tarihi: Temmuz 2022)
E-ISSN: 2149-9454

Sahibi/Owner**Ramazan YÜKSEL**

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Genel Başkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**Aslıhan SAKARYA**

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Adına
Basın ve Yayın Sekreteri

Editör**Abidin ÖZDEMİR**

Sosyal Hizmet Uzmanı

Yayın Kurulu/Editorial Board**Dr. Merve Deniz PAK GÜRE (Başkan)**

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Mehmet Can AKTAN (Başkan Yardımcısı)

Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Süleyman KAÇMAZ

Sosyal Hizmet Uzmanı -Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü

Kenan TOPCU

Sosyal Hizmet Uzmanı –ASHB

S.Sedat TÜRKERİ

Sosyal Hizmet Uzmanı

Aygül KILIÇ YILDIZ

Sosyal Hizmet Uzmanı- SHUDER

İletişim İçin

Sosyal Hizmet Dergisi

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi

Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA

E-Posta: info@shuder.org

www.shuder.org

:@shudernegi

:@SHUdernegiGM

:@shudernegi

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Önsöz	3
Sunuş	6
Bir Grup Terapisi Yöntemi Olarak Psikodrama ve Sosyal Hizmet Çağla ABDAN, Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi	8
Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü, Eğitimi ve Statüleri S. Sedat TÜRKERİ, Sosyal Hizmet Uzmanı	17
Toplumsal Cinsiyet Açısından Ortopedik Engelli Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği Gürcan BAL, Sosyal Hizmet Uzmanı	22
Sosyal Hizmet Mesleğinin Tanınırlığını Anlamak Amacıyla Cinsiyet, Meslekler ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi Seda KARAHASAN, Sosyal Hizmet Uzmanı	45
Dijital Oyun Oynayan Kadınların Karşı Karşıya Kaldığı Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi Gamze BOZKUŞ, Fatma İrem KAZAN, Şevval GÜLER, Şeyma DOĞAN, Didem SÖNMEZ, Buse Büşra ÖZDEN Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencileri	53
Sosyal Hizmet Uygulamalarında Bilimsel Bilginin Kullanımı Özge GÖKÇEOĞLU, Kübra YAVUZ, Oğuzhan TÜRKOĞLU, Nermin ÇENGEL, Kübra EFEGİL, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	80
Pandemide Göçmen Kadın Olmak: Eskişehir İli Örneği Burcu NAMLI, Sevinç ERGİN, Sude AKÇA, Şule KÜÇÜK, Begüm Selcen ÇANCI, Emre DURMUŞ, Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	107
Pandemide Yaşanan Fırsat Eşitsizliğinin Okul Sosyal Hizmeti Açısından Değerlendirilmesi: Eskişehir İli Örneği Ahsen YILDIRIM, Alper KARAOĞLAN, Betül ÇALIK, Esmanur KARA, Semra Senem YILDIZPARLAK, Senanur ACAR, Zehra SEVGÜM, Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri	118
Bir Yerel Yönetim Öncüsü: Nihat Dirim Rebia DİRİM, Psikiyatrik Sosyal Hizmet Uzmanı (m.a) Psikoterapist Nihat Dirim, Foklar ve Sürdürülebilir Balıkçılık Hakkında... Savaş Yalçın, Sualtı Araştırmaları Derneği Nihat Dirim Foça'nın Efsane Başkanı.... Ergun ERGANİ, Gülfer E. ARIKOĞLU, Sezer GÖKTAN Özel Çevre Koruma Kurumu Emeklileri	139
SHUDER 16. Dönem Faaliyet Raporu SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu	149
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kuralları	158

ÖNSÖZ

Değerli Meslektaşlarımız ve Sosyal Hizmet Okurları;

Derneğimizin yayın organı olan Sosyal Hizmet Dergisi 2022 Temmuz-Aralık sayısı ile size merhaba demenin mutluluğunu yaşıyoruz.

2022 yılının ilk ayı sosyal hizmet uzmanları ve Türkiye toplumu için çok yoğun geçti. Yönetim Kurulumuz, daha önce belirttiğimiz ve sizin de yakından bildiğiniz gibi son on yıllarda sosyal hizmeti ve sosyal hizmet uzmanlarını değersizleştirmeye, önemini ve etkinliğini yok saymaya yönelik uygulamaların son verilmesine yönelik girişimlerine devam etmektedir. Bu konuda diğer meslek örgütleri ve sosyal politika yapıcılar ile iletişime önem vermektedir. Yapılan girişimler ve sonuçlarına ilişkin bilgileri dergimizin bu sayısında sizlerle yapılaşıyoruz. Derneğimizin yayın organı olarak yayınlanan dergimiz “Sosyal Hizmet”in 1990 yılından itibaren günümüze kadar yayınlanan sayılarının görünür kılınması amacı ile dergi formatında basılan sayılarını, web sayfamızda inceleyebileniz amacı ile paylaşım açtık. Burada Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin önemli bir dönemine ait bilgileri bulabilirsiniz.

Bu dönemde ki faaliyetlerimizden bir kaçını sizinle paylaşmakta yarar görüyoruz. Bildiğiniz gibi; üyesi olduğumuz Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu’nun, dünyadaki sosyal sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler ile Sosyal Hizmet Uzmanlarının ortak çalışma yapmaları önerisi üzerine 1983 yılında Birleşmiş Milletlerce her yıl mart ayının üçüncü Salı gününde Dünya Sosyal Hizmet Günü Kutlanmasına kararlaştırılmıştır.

Biz de; Sosyal Hizmet Uzmanlarının dünya çapında ortak mesajlarını iletmek için bir araya geldikleri “Dünya Sosyal Hizmet Günü”nü bu yıl 15 Mart 2022 tarihinde “ Yeni bir eko-sosyal dünyayı birlikte inşa etmek, Kimseyi geride bırakmamak” teması ile kutladık.

Bu yılki kutlamalarda dünya sosyal hizmet gününün, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki bir günün olduğu vurgusunun öne çıkmasına, sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edildiği kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile örgütsel etkileşimin artırılmasına ağırlık verilmiştir. SHUDER dışında sosyal hizmet kamuoyunu oluşturan üniversitelerimizin sosyal hizmet bölümleri, sosyal hizmet grupları ve sosyal hizmet öğrencileri de bu yıl düzenledikleri etkinlikler ile sosyal hizmet mesleğinin tanıtılmasında, bilinirliğinin artırılmasında önemli katkılar yapmıştır. Bu nedenle sosyal hizmet kamuoyuna teşekkür ederiz.

Bundan sonraki yıllarda da sosyal hizmet uzmanlarının uluslararası işbirliğini devam ettirmek ve geliştirmek amacı ile dünya sosyal hizmet gününü daha etkin kutlamayı hedefliyoruz.

Bildiğiniz gibi, Eylül 2015 tarihinde gerçekleşen Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 70. Oturumunda Devlet Başkanları, Dünya Liderleri, üst düzey BM temsilcileri ve sivil toplum bir araya gelmiş ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini ilan etmişlerdir. UNESCO'nun aktif katılımıyla söz konusu hedefler ile sürdürülebilir kalkınma gündemini inşa ederek “insanlar tarafında insanlar için” bir gündem oluşturulması hedeflenmiştir.

Derin yoksulluğu sona erdirmek; Eşitsizlik ve adaletsizlik ile mücadele; İklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırma gibi ana hedefler belirlenmiştir.

Sürdürülebilir toplumsal kalkınmanın; ekonomik kalkınmadan elde edilen değerlerin sosyal adalet ve eşitlik temelinde paylaşılması halinde mümkün olabileceğine inanıyoruz. Sosyal adaletin gerçekleştirilebilmesinde ve hak temelli sosyal politikaların geliştirilmesinde toplumsal dinamiklerin önemli olduğunu düşünüyoruz. Yoksulluktan ve eşitsizliklerden etkilenen birey, grup ve toplulukların örgütlenmesi ve harekete geçmelerine yönelik sosyal hizmetin savunuculuk rolüne uygun tutum alma sorumluluğu ile hareket ediyoruz.

Ülkemizde Sürdürülebilir Kalkınma 2030 hedeflerinin gündemleştirilmesi amacı ile Sosyal Hizmet Sempozyumunun bu yılki temasını Karabük Üniversitesi ile birlikte “Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet” olarak belirledik. 13-15 Ekim 2022 tarihinde Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü işbirliği ile Safranbolu da gerçekleştireceğimiz Sosyal Hizmet Sempozyumu 2022'ye sizleri davet ediyoruz. Uygulamada görev yapan başta sosyal hizmet uzmanları olarak tüm profesyonellerin çalışmalarını bizimle paylaşmalarını önemli görüyoruz. Özellikle akademi çevresinin, 2030 Hedefleri doğrultusunda değerli çalışmalar yapacağına inanıyoruz.

Bu dönemde üzerinde önemle duracağımız bir konu da “Okul Sosyal Hizmeti” uygulamasını eğitim kamuoyunun gündemine getirmek. Bildiğiniz gibi, SHUDER 14. Yönetim Kurulu döneminde oluşturulan komite tarafından hazırlanan “Okul Sosyal Hizmeti Raporu”nu temel alarak bir dizi çalışma başlattık.

Öncelikle eğitim alanında örgütlü olan dernek-sendika gibi alan örgütleri ile etkileşimimizi geliştirmeyi hedefliyoruz. Bu amaçla EĞİTİM SEN, EĞİTİM İŞ gibi sendikalar ile Genel Merkez düzeyinde iletişime geçtik. Diğer eğitim sendikalarına da randevu taleplerimizi ilettik karşılık bekliyoruz.

Özellikle eğitim alanındaki eşitsizlikler, pandemi ve sonrasında yaşanan ekonomik kriz döneminde daha görünür hale gelmiştir. Bu görüşmelerde; ekonomik nedenlerle çocukların okul ile ilişkilerinin kesilmesi, akademik başarının giderek düşmesi gibi birçok nedenlerle Okul Sosyal Hizmetinin Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili birimlerinde ve okullarda hayata geçirilmesinin, çocuklarımızın hak ettikleri hayatlara ulaşmaları ve eğitim sisteminin güçlendirilmesini sağlayacağı, odağında çocuklarımızın yer aldığı “aile, okul, toplum” işbirliği çerçevesinde, çocuk dostu ve çocuk odaklı sosyal hizmet uygulamalarının; çocukların (öğrencilerin) psikososyal yönlerini geliştireceği ve akademik başarıyı

arttıracağı, aynı zamanda ekip çalışması ruhuyla okullardaki meslek elemanlarını destekleyeceği, güçlendireceği ve bu sayede karşılaşılan sorunları azaltacağına ilişkin görüş ve önerilerimizi paylaştık.

Okul Sosyal Hizmetinin, siyasal partilerin eğitim politikalarına da dâhil etmelerini sağlamak amacı ile görüşmeleri yaparak sonbahar aylarında eğitim kamuoyunun bileşenleri ile birlikte eğitim alanında çocukların yaşadığı psikososyal sorunlar ve Okul Sosyal Hizmeti konulu bir çalıştay gerçekleştirmeyi planlıyoruz.

Dünya Sosyal Hizmet Günü bildirimizde de vurguladığımız gibi, Yeni Bir Eko-Sosyal Dünyayı birlikte inşa edeceğiz. Kimseyi geride bırakmadan.

Bundan sonraki sayıda buluşmak ve iyi haberleri vermek dileği ve umuduyla...

Ramazan YÜKSEL
SHUDER
Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

Dünyada uygulanan neoliberal politikalar sonucu artan sosyal adaletsizlik dünyada ve ülkemizde bütün sorunların ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu politikalar pandeminin de etkisiyle sosyal hizmetlere gereksinim duyan birey, grup ve toplulukların içinde bulundukları olumsuz koşulları iyice ağırlaştırmıştır. Sürdürülebilir bir kalkınma için, sosyal eşitsizliklerin ortaya çıkardığı sorunların çözümünde sosyal adaleti hedefleyen sosyal politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu “IFSW” bu yılın Dünya Sosyal Hizmet Günü temasını "Yeni Bir Eko-Sosyal Dünyayı Birlikte İnşa Etmek: Kimseyi Geride Bırakmamak" olarak belirlemiştir. Akademide ve sosyal hizmet alanlarında çalışan arkadaşlarımızın uygulamalarının görünürlüğünü sağlamak amacı ile bu sayımızın ana teması “Kimseyi Geride Bırakmamak İçin; Sosyal Adalet ve Sosyal Hizmet” olarak belirlenmiştir.

Bu Sayımızda, Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Çağla ABDAN, “Bir Grup Terapisi Yöntemi Olarak Psikodrama ve Sosyal Hizmet” adlı çalışmasında psikodramanın içeriğini ve sosyal hizmete uygunluğunu açıklamayı amaçlamıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı S. Sedat TÜRKERİ, Avrupa Konseyi'nin 29 Haziran 1967 Bakanlar Komitesi Tarafından kabul edilen “Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü, Eğitimi ve Statüleri” başlıklı tavsiye kararının çevirisini bizimle paylaşmıştır.

Sosyal Hizmet Uzmanı Gürcan BAL, “Toplumsal Cinsiyet Açısından Ortopedik Engelli Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği” adlı nitel araştırması ile ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyetten kaynaklı yaşadıkları ayrımcılığın ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır

Sosyal Hizmet Uzmanı Seda KARAHASAN, “Sosyal Hizmet Mesleğinin Tanınırlığını Anlamak Amacıyla Cinsiyet, Meslekler ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi” adlı çalışması ile katkı vermiştir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. Sınıf Öğrencileri Gamze BOZKUŞ, Fatma İrem KAZAN, Şevval GÜLER, Şeyma DOĞAN, Didem SÖNMEZ ve Buse Büşra ÖZDEN “Dijital Oyun Oynayan Kadınların Karşı Karşıya Kaldığı Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi” adlı araştırmalarında dijital oyunlardaki cinsiyetçi söylem ve tutumları, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti ve dijital oyunların taşıdığı eril niteliklerin neler olduğunun ortaya çıkarılmasını amaçlamışlardır.

Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Özge GÖKÇEOĞLU, Kübra YAVUZ, Oğuzhan TÜRKOĞLU, Nermin ÇENGEL ve Kübra EFEGİL “Sosyal Hizmet Uygulamalarında Bilimsel Bilginin Kullanımı” adlı çalışmalarında; çocuklarla sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet, madde bağımlılığı ve sosyal hizmet ve psikiyatrik sosyal hizmet alanlarında görev yapan sosyal hizmet

uzmanlarının mesleki ve kişisel yaşantılarında bilimin ve bilimsel çalışmaların yeri nedir? Sosyal hizmet uzmanları mesleki gelişimlerini nasıl sağlamaktadır? Sorularına yanıt bulmaya çalışmışlardır.

Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Burcu NAMLI, Sevinç ERGİN, Sude AKÇA, Şule KÜÇÜK, Begüm Selcen ÇANCI ve Emre DURMUŞ “Pandemide Göçmen Kadın Olmak: Eskişehir İli Örneği” adlı araştırmalarında, Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiş Suriyeli kadınların kültürel, sosyal, psikolojik ve dini alanlarda karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukları görünür kılarak ihtiyaç, gereksinim ve beklentilerinin ne ölçüde karşılandığını ele almışlardır.

Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri Ahsen YILDIRIM, Alper KARAOĞLAN, Betül ÇALIK, Esmanur KARA, Semra Senem YILDIZPARLAK, Senanur ACAR ve Zehra SEVGÜM “Pandemide Yaşanan Fırsat Eşitsizliğinin Okul Sosyal Hizmeti Açısından Değerlendirilmesi: Eskişehir İli Örneği” adlı araştırmalarında, pandemi sürecinde eğitime odaklanarak öğrencilerin ve öğretmenlerin pandemiye bakış açıları, yaşadıkları zorluklar, bu zorluklara karşı baş etme sistemleri ve destek mekanizmalarını ortaya koymayı amaçlamışlardır.

Psikiyatrik Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikoterapist Rebia DİRİM “Bir Yerel Yönetim Öncüsü: Nihat Dirim”, Sualtı Araştırmaları Derneğinden Yalçın SAVAŞ “Nihat Dirim, Foklar ve Sürdürülebilir Balıkçılık Hakkında...” ve Özel Çevre Koruma Kurumu Emeklileri Ergun ERGANİ, Gülfer E. ARIKOĞLU, Sezer GÖKTAN “Nihat Dirim Foça’nın Efsane Başkanı....” adlı yazılarında Türkiye’de kıyı ve deniz alanlarının korunması, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması, katılımcı koruma alanı yönetimi konularında bir ilçe belediye başkanı olarak yadsınamayacak ve örnek oluşturan bir yeri olan Nihat DİRİM’i anlatmışlardır. "Yeni bir eko-sosyal dünyayı birlikte inşa etmek: Kimseyi geride bırakmamak" teması, sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik için yeni değerler, politikalar ve uygulamalar oluşturma fırsatı sunmaktadır. İnsan onuruna ve doğaya saygı gösterilmesi, çevresel ve sosyal korumanın ön plana çıkarılması açısından bu yazı önemli bulunmuştur.

2022 Yılı Ocak-Haziran dönemini kapsayan SHUDER Genel Merkez Yönetim Kurulu faaliyet raporu meslektaşlarımızın ve üyelerimizin bilgisine sunulmuştur.

Bu sayının ortaya çıkmasında katkısı olan herkese teşekkür ediyorum.

Sevgi ve saygılarımla. 13 Temmuz 2022

Abidin ÖZDEMİR
Editör
Sosyal Hizmet Dergisi Yayın Kurulu Adına

BİR GRUP TERAPİSİ YÖNTEMİ OLARAK PSİKODRAMA VE SOSYAL HİZMET

Çağla ABDAN¹

Özet

Psikodrama bireylerin yaşadığı sosyal ve psikolojik problemlerin çözümünde etkili bir grup terapisi yöntemidir. 1920’li yıllarda J.L. Moreno tarafından geliştirilen psikodrama, bir psikoterapi yöntemi olarak kendine bir alan bulmuştur. Bir psikodrama grubunda yönetmen her hafta başka bir grup üyesinin yaşamından bir sahneyi canlandırmasına yardımcı olur. Ana karakter grup üyelerini ve nesneleri kullanarak kendine bir olay örgüsü oluşturur. Bu sayede grup üyelerinin yaşadığı problemler çözüme ulaştırılmaya çalışılır. Grup terapileri sosyal hizmette de sıklıkla kullanılsa da psikodrama sosyal hizmet uygulama alanı içerisinde kendine ciddi bir yer bulamamıştır. Bu makale çalışması psikodramanın içeriği ve sosyal hizmete uygunluğunu açıklamaya çalışan bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Psikodrama, Sosyal Hizmet, Grup Terapisi

Giriş

Günümüz yaşantısında insanlar çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Deprem, seller, kazalar, şiddet gibi gerek doğal gerekse sosyal travmalar; bireyleri, aileleri, grupları veya toplulukları stres faktörleriyle bir arada bırakmaktadır. Panik, öfke, anksiyete gibi strese ve dolayısıyla yaşanan problemlere bağlı sorunlara çözüm arayışı her dönemde var olmuştur. Psikodrama stres faktörleri sebebiyle örselenmiş insanların tedavilerinde kullanılan etkili grup terapisi yöntemlerinden biridir (Kellermann ve Hudgins, 2013:11).

Kelime kökeni olarak “psyche” ve “drama” sözcüklerinin birleşimi olan psikodrama, kabaca ruh dünyasının hareketler aracılığı ile anlatılması anlamına gelmektedir. Psikodrama 1920’li yıllarda Jacop Levi Moreno tarafından çocukların oyun oynayarak birbirlerine olan düşmanca duygularından uzaklaştığını görmesi üzerine geliştirilmiş bir uygulama tekniğidir. Moreno çocukların bu davranışlarını gördükten sonra dramının bir terapi olabileceğini düşünerek eşi Zerka T. Moreno ile birlikte “Doğallığın Tiyatrosu” (*Teather of Spontanity*) adını verdikleri tiyatroyu kurmuş ve psikodramanın ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Geliştirildiği ilk yıllarda psikoterapi uygulaması içerisinde yer alan bu yöntem, sonraki yıllarda kendine bir uygulama alanı olarak yer bulmuştur (Özbek, 1976; Schützenberger, 1995).

Psikodrama farklı kişilerce çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Schützenberger’e göre psikodrama, bireylerin var olan sorunlarının sorgulama ve sahneleme yöntemiyle ele alınmasıdır. Bireyler bir grup ortamı içinde, diğerleriyle etkileşim içinde girdikleri roller aracılığıyla kendileriyle ilgili farkındalık kazanmaktadır. Psikodrama bireylere, dramatik canlandırmalar yoluyla, geçmiş ve güncel sorunlarını ve çatışmalarını ya da geleceğe dair beklenti, kaygı ve güçlüklerini ele alarak hazırlanma, başa çıkma

¹ Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi

becerilerini görme ve bunları deneme olanağını sağlamaktadır. Bu yönüyle psikodramanın terapötik etkisinin yanı sıra, eğitici etkisinin olduğu da söyleyebilmektedir (Schützenberger, 1995).

Holmes (1992)'a göre psikodrama, eylem tekniklerinin kullanıldığı bir grup psikoterapisi biçimidir. Grup üyeleri, sadece yaşamı ve sorunlarını tartışmak için sandalyelere bir daire içinde oturmazlar. Orada hayat odaya getirilir ve grup üyeleri bir tiyatro oyuncusu gibi kullanılarak olaylar canlandırılır. Süreç zengin, canlandırıcı ve eğlencelidir. Grubun yaratıcılığını ve kendiliğindenliğini kullanarak sorunlara çözümler bulunur (Holmes, 1992:6-7).

Karp (1995)'a göre ise psikodrama, bir grup içerisinde gerçekleştirilen hareketler aracılığıyla kişinin hayatına bakmanın bir yoludur. Belirli bir durum incelenerek var olan sorunlara, olmayan çözümlere bakılır. Grup; yaşamın bir bölümünü, kahramanın veya oturumun konusunun gözlerinden görülen bir videodaymış gibi canlandırır (Karp, 1995:294).

Farklı kişilerce farklı tanımlar yapılıyor olsa da tüm bu tanımların bazı ortak noktalara değindiği görülmektedir. Bu ortak noktalara göre psikodrama; kişinin var olan sorunlarını çözmek için bir grup insanın yardımı ve belirli rolleri üstlenmesiyle, olayların tiyatro sahnesindeki gibi canlandırılması aracılığıyla ele alındığı ve bu şekilde sorunların terapötik yollarla iyileştirilmesinin amaçlandığı bir yöntemdir.

Psikodrama bireylere; kaygı düzeylerinin azalması, başa çıkma becerilerinin yükselmesi, mevcut sorunların veya çatışmaların iyileştirilmesi gibi konularda fayda sağlamaktadır. İnsanın spontanlık (kendiliğindenlik) ve yaratıcılık gibi kaynaklarını harekete geçirip verdiği kararların sorumluluğunu alacak yetkinliğe ulaşmasını amaçlamaktadır. Bireyin sosyal anlamda açılmasına yardımcı olmaktadır. Madde bağımlılığı, yeme bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, kişilik bozuklukları, cinsel istismar gibi konularda etkili bir şekilde kullanılabilen bir tekniktir. Bunların yanı sıra, travma, kayıp ve yas sürecinde, tamamlanmayan hikayelerin sonlanmasında, psikosomatik problemlerde ve bireysel gücün ortaya çıkıp farkındalık kazanmayı isteyen bireyler için uygun terapi yöntemlerinden biridir (Wilkins, 1999).

Psikodrama, klinik ortamlarda çok çeşitli zihinsel, duygusal veya davranış problemleri yaşayan kişilerde kullanılabilir. Örneğin, Casson (1997) ve Honig (1991:3-18), şizofreni hastalarıyla psikodrama üzerine çalışmıştır. Bannister (1991:7-93) cinsel tacize uğramış çocuklarla yaptığı çalışmalar hakkında yazmış ve Corti ve Casson (1990:37-53) cinsel tacize uğramış yetişkinlerle çalışmalarını anlatmışlardır. Wilkins (1999:13) ise kendisinde yeme bozukluğu olduğunu düşünen insanlarla psikodrama yöntemiyle çalışmış, Sprague (1991:33-51) ise öğrenme güçlüğü çeken gençlerle çalışmıştır. Hapishanelerde de psikodrama kendine bir rol bulmuştur. Jefferies (1991) ağır ceza suçlularıyla çalışmış, yaptığı çalışmalarla psikodramanın tutum ve davranışları değiştirebileceğini göstermiş, ciddi suçlardan hüküm giymiş olanların tedavisine çok daha insancıl ve yapıcı bir yaklaşım sunduğunu belirtmiştir (Jefferies, 1991:199).

Psikodramanın çalışıldığı tüm bu sosyal problemler sosyal hizmetin de uygulama alanları arasındadır. Özellikle madde bağımlılığı, istismar, travma sonrası stres bozukluğu gibi olgular sebebiyle yaşanan kaygının azaltılması, bireylerin yeni baş etme stratejileri geliştirmesine yardımcı olması, ortak bir amaç için toplanmış bir grup insanın bir arada çalışması gruplarla sosyal hizmet uygulamasının güzel bir örneği olarak söylenebilir.

Moreno'ya göre, insan sosyal çevresiyle her daim ilişki içerisinde. Bu ilişki doğumla başlayıp ölümle son bulur. İnsanların birbirlerine karşı olan bu sosyal güçlerinin etkilerini göstermesi üç şekilde gerçekleşir. Yani, insan üç şekilde ilişki kurabilir: Empati, duygusal aktarım (transferans) ve tele. Bu üç kavram tüm ilişkilerde kendini gösterdiği gibi terapi sürecinde de aktif rol oynar (Kaner, 1990:460).

Empati; en basit tanımı ile kendisini bir başkasının yerine koyarak onu bütünüyle anlamak olarak ifade edilir. Empati yapabilme, psikodrama sahnesinde en baştaki şarttır. Sosyal hizmet görüşme tekniklerinde de sıklıkla kullanılan bir yöntem olan transferans (duygusal aktarım); müracaatçının daha önceki yaşantısal ilişkilerini olumlu ya da olumsuz olarak karşısındaki insanla olan ilişkisine aktarması anlamına gelir. Sosyal hizmet görüşme tekniklerinde de sıklıkla transferans kavramıyla karşılaşılmaktadır. Örneğin, müracaatçı sosyal hizmet uzmanını daha önce karşılaştığı bir otorite figürüne (örneğin çekindiği sert bir öğretmen) benzeterek uzman karşısında kendini baskı altında hissedebilir (Voltan-Acar, 2022). Aktarımlar, bireyin geçmiş yaşamındaki bir kişiye bilinçdışı şekilde saplanması nedeniyle oluşur ve çoğu zaman insanlar arası ilişkilerin bozulmasından sorumlu tutulur. Psikodramada duygusal aktarımı oyun şeklinde yaşamak ve grup içinden bilinçli olarak transferans taşıyıcılarını seçme olanağı vardır. Tele ise -tek yönlü olan empatiden farklı olarak- iki ya da daha fazla bireyin iç dünyalarının karşılaştırılmasıdır. Bireyler arasında yaşanan gelişmiş ve sağlıklı bir ilişki biçimi olan tele sürecinde, bir an için bireyler birbirlerinin iç dünyalarını, o sırada nasıl hissettiklerini kendi içlerinde yaşarlar (Özbek ve Leutz, 2003:20-27).

Psikodramanın Türleri

Psikodrama grupları ortalama 12 kişiden oluşmaktadır. Gruplara genellikle sonradan üye alımı yapılmamakta ve gruplar kapalı grup şeklinde devam etmektedir. Bir oturum ortalama 2,5- 3 saattir ve haftada bir olmak üzere toplamda ortalama 12 oturum gerçekleştirilir (Güçray ve diğerleri, 2009).

Psikodrama öncelikle insanların doğuştan getirdiği yeteneklerine ve yaratıcılığına dayanan bir psikoterapi yöntemi olduğundan hissedilenler, geçmiş yaşantılar, gelecek planları, ilişkiler ve günlük yaşam gibi çok çeşitli konularda psikodrama sahnesi gerçekleştirilebilir. Bir psikodrama grubunun üyelerinin oyunculuk becerilerine sahip olmaları gerekmez ve grup üyeleri bir rol üstlenmeye davet edilebilirken, oyuna katılmak kişisel bir seçimdir (Schützenberger, 1995).

Psikodramanın “baş oyuncu veya kişiyi merkeze alan psikodrama”, “grubu merkeze alan psikodrama” ve “monodrama” olmak üzere üç temel türü vardır (Özbek ve Leutz, 2003:88-91).

- Baş Oyuncu veya Kişiyi Merkeze Alan Psikodrama: Her oturumda grup üyelerinden birinin problemi ele alınır. Amaç o günün kahramanının rahatlaması, ruhsal yönden doyuma ulaşması ve kendini geliştirmesidir. Klasik psikodrama olarak bilinir.
- Grubu Merkeze Alan Psikodrama: Sosyodrama olarak da bilinen grubu merkeze alan psikodrama türü, sosyo-politik yahut toplumsal bir sorunun ele alınması adına psikodrama tekniklerinin kullanıldığı yöntemdir.
- Monodrama: Psikodrama Terimleri Sözlüğüne göre Monodrama; tüm rolleri tek kişinin aldığı bireysel bir psikodrama tekniğidir (Kalkan-Oğuzhanoglu, 2016). Monodrama, çağdaş uygulama içerisinde yaygın olarak kullanılsa da psikodramanın kurucusu J. L. Moreno bireysel psikodramanın kullanımına karşı durmuş, psikodramada yardımcı egoların ve diğer grup üyelerinin önemini vurgulamıştır.

Psikodramanın Temel Öğeleri

Bir psikodramada bulunması gereken bazı temel unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar; yönetmen, protagonist, antagonist, yardımcı ego ve üyelerden oluşmaktadır (Özbek ve Leutz, 2003:63-72).

- Yönetmen (Terapist): Psikodramanın uygulama yöntemlerini ve tekniklerini kullanarak ana karakterin sorunlarını ele alan psikodrama üzerine uzman olan kişidir. Bazen terapist dışarıda durarak ana karaktere bir yönetici atayabilir.
- Protagonist: Psikodrama sırasında sorunu ele alınan kişidir. Ana karakter ya da başoyuncu olarak da adlandırılabilir. Aynı zamanda grubun bir üyesidir ve psikodramanın o günkü oturumunda problemleri ele alınan kişidir.
- Antagonist: Psikodrama sahnesinde sorunu ele alınan kişinin, yani protagonistin genellikle en yakınındaki kişiye, eşine yahut çatışma halinde olduğu kişiye bu ad verilir.
- Yardımcı Ego: Psikodrama sahnesinde protagonistin yani sorunu ele alınan kişinin yanında rol alır. Kişinin yaşamındaki bir kişiyi ya da bir yönünü canlandırır. Yardımcı oyuncu olarak nitelendirilebilir.
- Co-terapist (Yardımcı Terapist): Yardımcı yönetici rolüyle seans sırasında terapisti yardım eder.
- Üyeler/İzleyiciler: Psikodrama grubunda bulunan diğer kişilerdir. Gerekğinde sahnede rol alabilirler. Her hafta başka bir üyenin sorunu ele alınır.
- Sahne: Psikodrama seanslarının gerçekleştiği her türlü ortama sahne adı verilir. Psikodrama seansı için masa, sandalye gibi temel eşyalar sahnede yer alsa da detaylı bir sahne hazırlığı gerekmez (Schützenberger, 1995).

Psikodramada ana karakter sadece yönetmen (terapist) ile değil gruptaki diğer tüm üyelerle de ilişkilidir. Bu, terapötik değişim ve iyileşme için önemli bir güç sağlamaktadır (Wilkins, 1994).

Psikodrama Oturumunun Aşamaları

Psikodrama seansları çoğunlukla üç aşamadan oluşur. Bu aşamalar: Isınma, oyun ve grup görüşmesi aşamalarıdır. Farklı psikodramalarda ve farklı terapistlerde bu aşamalar farklı şekillerde görülebilir ancak her zaman mevcuttur. Bir bakıma, terimlerin her biri kendini tanımlamaktadır. Kısaca ısınma; bireyler ve grup olarak hazırlanmakla ilgilidir. Oyun; kahramanın eylem yoluyla bir hikaye anlattığı, deneyler yaptığı, bir konuyu ele aldığı aşamadır. Son olarak grup görüşmesi ise ortak deneyimleri ve duyguları ifade edecek şekilde grubun bir araya gelmesidir. Her aşama kendi yapısına ve kendi terapötik potansiyeline sahiptir (Wilkins, 1999).

- Isınma Aşaması: Isınma, yaratıcı bir sahne ortamı oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Bu ilk aşama, bireyin yönetmene, gruba ve yönetime güvenmeye başlayabileceği bir güvenlik duvarı oluşturmaktadır. Bu sayede birey çevresinin güvenli olduğunu gördüğünde yapamayacağını düşündüğü şeyi yapabilir, ifade etmenin imkânsız görüldüğü şeyi de ifade edebilir (Karp, 1995:296). Şekli veya içeriği ne olursa olsun, ısınma aşamasının amacı bir güven ortamı oluşturmaktır. Terapötik değişim genellikle risk almaya bağlıdır. Önemli olan risk almanın mümkün olduğu bir ortam oluşturabilmektir. Holmes (1991:8-9) ısınma aşamasının üç önemli fonksiyonunu tanımlamaktadır. Bu fonksiyonlar:
 - Grup üyelerinin yaratıcılığını ve spontanlığını teşvik etmek,
 - Grup içindeki etkileşimleri kolaylaştırmak, güven ve aidiyet duygusunu artırmak,
 - Üyelerin psikodrama yoluyla ele almak istedikleri kişisel konulara odaklanmalarına yardımcı olmak.

Karp (1995:57) psikodrama gruplarının amacı için şunu söylemektedir: “*Arzu, hayatta tamamlanmamış bir eylemi tamamlamaktır.*” Isınma aşaması, tamamlanmamış olan eylemi tamamlamak için atılan ilk adımdır.

- Oyun Aşaması: Psikodramanın canlandırma yani oyun aşaması, kahramanın hikâyesini eylem yoluyla anlatmak için birlikte çalışan kahraman ve yönetmen tarafından karakterize edilir. Bir psikodrama genellikle şimdiki zamanda başlayıp şimdiki zamanda biten ve aradaki zaman zarfında gösterilen bir dizi sahneden oluşur. Grup üyeleri ve odadaki nesneler bu sahnelerdeki öğeleri temsil etmek için kullanılır. Çocuk oyunlarında olduğu gibi, bir sandalye herhangi bir şey olabilir (bir tekne, bir televizyon ya da herhangi bir şey); tek sınırlama insanın hayalidir. Psikodramatik sahneler, sadece iki sandalyeyi, kahramanı ve bir kişiyi içeren basit temsillerden çok rollü destanlara kadar uzanabilir (Karp, 2005).
- Grup Görüşmesi Aşaması: Oyun sona erdiğinde psikodramanın son aşaması başlamaktadır. Bu aşama, yardımcıların rolünün kaldırılması, kahramanın grupla yeniden bağlantı kurması ve diğer üyelerin, kahramanın hikâyesinin kendi yaşamlarındaki etkisinin neler olduğuna dair düşüncelerini ve duygularını ifade ettikleri aşamadır. Yorum yapma ve tavsiye vermenin bu

aşamada yeri yoktur. Kahramanlar kendilerini açığa çıkarma, kalplerinin ve ruhlarının gruba açık olma riskini aldıklarından çok hassas bir durumda olmaları muhtemeldir. Eleştiri ve yorum bu aşamada yararlı değildir (Özbek ve Leutz, 2003:3-87).

Paylaşmak izleyiciler için de terapötik etkiye sahiptir. Oyunun ortaya çıkardığı güçlü duyguları ve etrafındaki grubun kollarını hissetmek grubun tüm üyeleri için bir fırsattır. Holmes (1991:13), *“bu konuların grup içinde açık olarak paylaşılması, grup üyeleri arasındaki destek, bakım ve anlayışı teşvik eder ve kolaylaştırır”* demiştir. Bu, psikodramayı sadece ana kahraman için değil, tüm grup için terapötik hale getiren birçok faktörden biridir.

Psikodramanın Temel Teknikleri

Psikodrama yoluyla terapist, sağlıklı ilişki kurma biçimlerinden uzaklaşıp sağlıklı ilişkilere ulaşma yolunda pek çok teknik kullanır. Bu tekniklerden bazıları şunlardır:

- Eşleme: Grubun bir üyesi veya terapist kahramanın durumunu ve iç yaşantısını üstlenir. Böylelikle, kahramanın söylemeye çekindiği şeyler bir başkası tarafından dile getirilmiş olur. Eşleme rolünü gerçekleştiren kişi, o sırada kendi benliğinden tamamen uzaklaşıp canlandığı kişi olmalıdır (Ulupınar-Alıcı, 2008).
- Aynalama: Bu teknikte bir yardımcı terapist veya deneyimli bir grup üyesinden, yani yardımcı egodan yararlanılabilir. Belli bir gözlem döneminden sonra yardımcı ego, ana karakterin rolüne girerek sahnedeki eylemlerini kişinin aynadaki bir görüntüsünü canlandırıyormuşçasına oynar. Bu esnada ana karakter kendini izler. Verdiği tepkileri, sözlerini, doğrularını ya da yanlışlarını görür. Kendisini ilişkide bulunduğu kişinin yerine koyarak onun ne hissedeceğini anlamaya çalışır (Özbek ve Leutz, 2003:44). Bu tekniğin dikkatlice kullanılması çok önemlidir, çünkü bazı durumlarda kritik veya küçük düşürücü olarak deneyimlenebilir. Terapist, kahramanın gördükleri hakkında yorum yaparken gözlemci bir ego (yani harici bir değerlendirici) olarak teşvik etmelidir. Bu, kahramanın kendi kendini eleştiren ve/veya kendi kendine yeten olmasını önlemeye yardımcı olur (Chimera ve Baim, 2010).
- Rol Değiştirme: Psikodrama oturumları karşılıklı konuşmalar şeklinde değil, çeşitli rollere bürünme, rolleri oynama ve canlandırma ile gerçekleştirilir. Rol değiştirme tekniğinde, bir üye karşısındaki kişinin rolünü oynayarak o kişiyle empati yoluyla terapötik bir ilişki kurar. Oyun sırasında bir kişi her türlü rolü canlandırabilir. Böylelikle yeni roller tanıyıp farklı beceriler edinme şansı bulur (Özbek ve Leutz, 2003:45).

Diğer Teknikler: Psikodrama sahnesinde çok sayıda başka teknik de kullanılabilir. Bunlardan bazıları şunlardır (Chimera ve Baim, 2010):

- Boş Sandalye Tekniği: Bir sandalye başka bir kişiyi veya soyut bir anlayışı temsil etmek için kullanılır. Örneğin “geçmişim”, “eleştirel kendim” veya “sigara içme alışkanlığım”. Bu teknik genellikle birebir çalışmada kullanılır. Başka bir kişiyi temsil etmek için boş bir sandalye

kullanmak, kahramanı daha fazla tolere edebilir. Monodrama yaparken de yararlıdır (Kaner, 1990:468).

- Kendi Kendine Söyleme Tekniği: Bir etkileşim sırasında ana kahraman, sahnedeki diğer insanların duyamadığı şeyleri izleyicilere bir yorum yaparak anlatır. Bu, gizli düşüncelerin ve duyguların ve diğer insanlara söylenemeyenlerin ifade edilmesini sağlar (Chimera ve Baim, 2010).
- Gelecekteki Projeksiyon Tekniği: Gelecekteki bir sahne incelenir. Bu teknik; korkularla yüzleşmek, sonuç için ümit etmek, beklentileri test etmek vb. sebeplerle kullanılabilir (Kaner, 1990:469).
- Artı Gerçeklik Tekniği: Artı gerçeklik, hiç yaşanmamış ve belki de hiç yaşanmayacak bir olayın canlandırılması olarak tanımlanabilir. Artı gerçeklik sahnelerine örnek olarak şunlar verilebilir (Wilkins, 1999):
 - Elveda sahnesi,
 - Gelecekte hayal edilen bir eş/çocuk/arkadaşla karşılaşma,
 - Gerçekte “asla gerçekleşmeyecek” bir konuşma,
 - Artık yaşamayan biriyle konuşma,
 - Buda, Tanrı gibi manevi bir varlık ile karşılaşma,
 - Kişinin kurtarıldığı ve istismar edicisinden korunduğu bir sahne,
 - Gelecekte birinin hayatına bakan bir sahne,
 - Affetme sahnesi.

Sonuç

Psikodramanın bünyesinde barındırdığı kendiliğindenlik ve yaratıcılık kavramları süreç boyunca üzerinde durulan kavramlardır. Psikodrama, bu kavramlar aracılığıyla insanları toplum ve çevre için sorumluluk üstlenecek hale ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle bireyin kendine yardım etmesine yardım etmek mesleği olarak da tanımlanabilen sosyal hizmet mesleği ile büyük ölçüde bağdaşmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçı grubunun durumuna uygun olduğu takdirde madde bağımlılığı, istismar, yas gibi konularda çalışırken bir grup terapisi yöntemi olarak psikodramayı kullanması etkili sonuçlar verecektir.

Bunun yanı sıra psikodramanın, terapistin eğitime ve sorunun doğasına bağlı olarak bilişsel davranışçı terapi, yaratıcı sanat terapileri ve grup analizi gibi diğer yöntemlerle birlikte kullanılabilmesi de (Chimera ve Baim, 2010) psikodramanın sosyal hizmete uygunluğunu bir kez daha göstermektedir. Bilişsel davranışçı terapi, sosyal hizmet uzmanlarının müdahale sürecinde sıklıkla kullandığı yöntemlerden biridir.

Öte yandan psikodramanın *empati* ve *transferans* kavramları, sosyal hizmet görüşme tekniklerinin olmazsa olmaz terapötik koşullarından iki tanesidir. Bu iki kavramın psikodramanın temelinde yer alan

başlangıç koşulları olduğu düşünüldüğünde psikodrama sosyal hizmet müdahale yöntemleri içerisinde de kullanılabilir bir psikoterapi yöntemidir.

Psikodrama, gruptaki katılımcıların sahneye aktif katılımını sağlayarak katılımlara/müracaatçılara kendini tanıma, kendi kendine yardım becerisi, duruma ve ortama uygun davranabilme yani spontanlık, farkındalık, sorun çözme becerisi gibi çok çeşitli beceriler kazandırabilir. Tüm bu beceriler sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarına kazandırmak istediği becerilerdendir. Bu açıdan psikodramanın gerek psikoterapidaki başarısı gerekse sosyal hizmete uygunluğu göz önünde bulundurulduğunda, psikodramanın gruplarla çalışırken sosyal hizmet uzmanları tarafından daha sık kullanılması gereken bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Bannister, A. (1991). "Learning To Live Again: Psychodramatic Techniques with Sexually Abused Young People". Psychodrama: Inspiration and Technique. Holmes P. and Karp M. (Ed). London: Routledge.
- Casson, J. (1997). "Psychodrama and Individual Psychotherapy". *British Journal of Psychodrama and Sociodrama*, 12(1- 2), 3-20.
- Chimera, C. ve Baim, C. (2010). "Introduction to Psychodrama". Workshop for IASA Conference, Cambridge.
- Corti, P. ve Casson, J. (1990). "Dramatherapy into Psychodrama: An Account of a Therapy Group for Women Survivors of Sexual Abuse". *Journal of the British Psychodrama Association*, 5(2), 37-53.
- Güçray, S.S., Çekici, F. ve Çolakkadıoğlu, O. (2009). "Psiko-Eğitim Gruplarının Yapılandırılması ve Genel İlkeleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 134-153.
- Holmes, P. (1991). "Classical Psychodrama: An Overview". Psychodrama: Inspiration and Technique. Holmes P. and Karp M. (Ed). London: Routledge.
- Holmes, P. (1992). "The Inner World Outside: Object Relations Theory and Psycodrama". London: Routledge.
- Honig, A. M. (1991). "Psychotherapy with Command Hallucinations in Chronic Schizophrenia: The Use of Action Techniques within a Surrogate Family Setting". *Journal of Group Psychotherapy: Psychodrama and Sociometry*, 44(1), 3-18.
- Jefferies, J. (1991). "What We are Doing Here is Defusing Bombs". Psychodrama: Inspiration and Technique. Holmes P. and Karp M. (Ed). London: Routledge.
- Kaner, S. (1990). "Psikodrama: Kuram, Teknik ve Araçlar". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 457-480.
- Karp, M. (1995). "An Introduction to Psychodrama". *Counselling*, 6(4), 294-298.
- Karp, M. (2005). "An Introduction To Psychodrama". The Handbook of Psychodrama. Karp M., Holmes P. and Tavon T.B. (Ed). London: Routledge.
- Özbek, A. (1976). "Psikodrama Nedir ve Grup Psikoterapisindeki Yeri". Grup Psikoterapileri Sempozyumunda Sunulmuş Bildiri, Ankara Tıp Fakültesi, Ankara.
- Özbek, A. ve Leutz, G. (2003). "Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim". Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları, No.1, Ankara.
- Kalkan-Oğuzhanoglu, N. (Ed). (2016). "Psikodrama Terimleri Sözlüğü". Ankara: Nobel Yayınevi.
- Schützenberger, A.A. (1995). "Psikodrama: Yöntemlerin Bir Özet Sunumu". (Özbek A. Çev). Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayınları.
- Sprague, K (1991). "Everybody's a Somebody: Action Methods for Young People with Severe Learning Difficulties". Psychodrama: Inspiration and Technique. Holmes P. and Karp M. (Ed). London: Routledge.
- Ulupınar-Alıcı, S. (2008). "Psikodrama I: Geçmişten Geleceğe, Rüyadan Gerçeğe". *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 5(2), 5-8.

- Voltan-Acar, N. (2022). “Yeniden Terapötik İletişim Kişiler Arası İlişkiler”. (19. b.) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Wilkins, P. (1994). “The Person Centred Approach To Psychodrama”. British Journal of Psychodrama and Sociodrama, 9 (2), 37-48.
- Wilkins, P. (1999). “Psychodrama”. London:SAGE Publications.

SOSYAL HİZMET UZMANLARININ ROLÜ, EĞİTİMİ VE STATÜLERİ
(29 Haziran 1967'de Bakan Vekilleri Tarafından Kabul Edilen Tavsiye Kararı)¹

“KARAR (RESOLUTION) (67) 16”

S. Sedat TÜRKERİ²

ÖNSÖZ

Tarihsel süreçten bakıldığında sosyal hizmet bilim ve uygulamaları ile sosyal hizmet mesleğinin evrensel uygulayıcıları durumundaki “*Sosyal Hizmet Uzmanlarının*” toplumsal rolleri, nasıl bir eğitim sürecinden geçtikleri ve toplumsal statülerinin niteliği, alanda karşılaştıkları sorunlar vb. konular dün olduğu kadar günümüzde de önemini artarak sürdürmektedir. Bu temel konuların her biri ayrı ayrı araştırma konusu olmakla birlikte ülkemizdeki plansız “*Sosyal Hizmet Okullaşması*” ile büyük çoğunluğu kalite güvencesine henüz ulaşamamış, yeterliliği tartışılır eğitim programlarının uygulandığı kurumlarından mezun olanların sosyal hizmet mesleği uygulamaları açısından “*risk*” oluşturabileceği, mesleğin yozlaşmasına yol açabileceği görülmektedir.

Tüm bu nedenlerle sosyal hizmet kalite güvencesine dayalı program yeterlilikleri ile mesleki yeterliliklerin gündemde tutulması paydaşlarla sürekli olarak tartışılması, sürdürülebilir politikaların geliştirilerek kamuoyu oluşturulması yaşamsal derecede önemli bir konudur.

Bu düşünceden hareketle sosyal hizmet tarihinde bir dönüm noktası olabileceğini düşündüğümüz ve ülkemizin de üyesi bulunduğu “Avrupa Konseyinin”³ 29 Haziran 1967 Bakanlar Komitesi Tarafından kabul edilen Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü, Eğitimi ve Statüleri” başlıklı tavsiye kararının büyük ölçüde günümüze de ışık tuttuğu değerlendirmesinden hareketle sosyal hizmet uygulama alanlarında yer alan sosyal hizmet uzmanları, üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde görevli akademisyen ve öğrencilerle paylaşılmasında yarar görülmektedir.

“Bakanlar Komitesi,

Avrupa Konseyi'nin 29 Haziran 1967 Bakanlar Komitesi Tarafından kabul edilen Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rolü, Eğitimi ve Statüleri” başlıklı tavsiye kararına göre amacının “Konsey Üyelerinin sosyal ilerlemelerini kolaylaştırmak ve Üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak”;^[4]

¹ (Gayri Resmi Çeviri). 18. Nisan 2022. Ankara.

² Çeviren S. Sedat Türkeri. Sosyal Hizmet Uzmanı, ssturkeri@gmail.com

³ (Kuruluş: Londra, 05.05.1949. Yürürlük 3 Haziran 1949. Türkiye, 13 Nisan 1950'de kabul etti.)

⁴ “The Role, Training And Status Of Social Workers”. RESOLUTION (67) 16. The Committee of Ministers. (Adopted by the Ministers' Deputies on 29th June 1967).

Avrupa Sosyal Şartı'nın 14. Maddesi uyarınca, Akit Tarafların sosyal hizmetlerinden¹ yararlanma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla bazı yükümlülükler kabul ettiklerini ve Sosyal Şart'ın 19. Maddesinin göçmen işçilere yönelik sosyal hizmetlere ilişkin hükümler içerdiğini göz önünde bulundurarak;

Sosyal mevzuatın büyümesinin ve insan ve çevresiyle ilgili yeni araştırmaların gelişmesinin sosyal hizmette yeni alanlar açtığını ve yeni yöntemler gerektirdiğini ve Avrupa iş birliğinin ülkeler arası sosyal hizmet ve bir eğilim ihtiyacını önemli ölçüde artırdığını göz önünde bulundurarak eğitimin, yöntemlerin vb. uyumlaştırılmasına yönelik;

Avrupa'da sosyal hizmet uzmanlarının eksikliğine ilişkin 466 Sayılı Meclis Tavsiye Kararını dikkate alarak;

Tüm Avrupa ülkelerinde yeni ve sürekli değişen ihtiyaçları karşılamak için sürekli artan sayıda iyi eğitilmiş sosyal hizmet uzmanına ihtiyaç duyulduğunun ve bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının eğitiminin diğer sosyal personelin eğitimi ile birlikte, birinci dereceden bir problem haline geldiğinin bilinmesi;

Bazı ülkelerde sosyal hizmet uzmanlarının, özellikle lider pozisyonlara erişim eğitim türleri ile ilgili olarak, yeterli eğitim olanaklarının olmaması, ilerleme olanaklarının olmaması ve tanınmış bir statü gibi tatmin edici olmayan koşullar tarafından engellendiği gerçeğini akılda tutarak;

Bunun yeni sosyal hizmet uzmanlarının işe alınmasında büyük zorluklara yol açtığını göz önünde bulundurarak;

Sosyal Komite'nin "Avrupa Konseyine üye ülkelerde sosyal hizmet uzmanlarının rolü, eğitimi ve statüsü" konulu çalışması çerçevesinde; Sosyal hizmet uzmanlarının işlevi, eğitimi ve statüsü arasındaki yakın bağımlılığı vurgulayarak;

Üye Hükümetleri, sosyal hizmetlerinin daha da geliştirilmesinde aşağıdaki ilke ve önerileri dikkate almaya davet eder:

I. Sosyal Hizmet Uzmanlarının İşlevleri

Sosyal hizmet, bireylerin, ailelerin, grupların ve içinde yaşadıkları sosyal çevrenin karşılıklı olarak daha iyi uyum sağlamasını ve bireylerin özsaygılarını ve öz sorumluluklarını; kişilerin kapasitelerini,

¹ Nihat Tarimeri. SHU. Avrupa Sosyal Şartı: Sosyal Hizmetlerden Yararlanma Hakkını Kötüye Kullanmak ve Bir Hakkı Savun (ma)mak-3. 25/7/2018. (Akıllıoğlu Tekin'e göre Sosyal Şartın Resmi Çevirisinde İngilizceden geçen "sosyal refah hizmetleri" (social welfare services) kavramının aslında mevzuatımıza Fransızcadan geçen "sosyal hizmetler" (Droit au bénéfice des services sociaux) karşılığı olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle bir çeviri hatasını meşrulaştırmamak üzere burada "social welfare services" yerine orijinal anlamı karşılayan Fransızca metindeki "Droit au bénéfice des services sociaux" sosyal hizmetler temel alınmıştır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye (Aralık 2015 Tekin Akıllıoğlu, Sayfa 72. 14.Mad.Açıklama). Avrupa sosyal şartı sosyal hizmetlerden yararlanma hakkını kötüye kullanmak ve bir hakkı savunmamak (cocukkorumaturkiye.com).

kişilerarası ilişkileri ve toplum tarafından sağlanan kaynakları kullanarak geliştirmeyi amaçlayan özel bir profesyonel faaliyettir.

Bu amaç temel bir amaçtır; ancak bunun gerçekleşmesi için somut araçlar, farklı ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarına göre değişir. Yeni sosyal ihtiyaçların ortaya çıkışı, yeni sosyal hizmet yöntemleri gelişirken sosyal hizmet uzmanlarının faaliyet alanının genişlemesini gerektirmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının yukarıda tanımlandığı şekliyle sosyal hizmeti uygulayan profesyonel çalışanlar anlamında, işlevlerini olabildiğince verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri için aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Her ülkede sosyal hizmet uzmanlarının işlevlerine ilişkin bir çalışma gözden geçirilmeli ve daha da geliştirilmelidir. Bu alandaki istatistiklerin derlenmesiyle kolaylaştırılabilir bu çalışma, yalnızca sosyal hizmet uzmanlarının mesleki niteliklerine ve nüfusun ihtiyaçlarına göre atanması gereken görevleri değil, aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarına düşmeyen ve diğer kişilere emanet edilebilecek olan görevleri de ortaya çıkartabilir.
2. İnsan sorunlarının karmaşıklığını ve bileşenlerinin karşılıklı bağımlılığını göz önünde bulundurarak, sosyal hizmet uzmanlarına doktorlar, psikologlar, öğretmenler vb. gibi diğer meslek mensuplarıyla (geçici veya sürekli olarak) temas halinde çalışma fırsatı vermek önemlidir. Bu karmaşıklıkla ilgili olarak, yarı zamanlı sosyal hizmet uzmanları ve/veya yardımcı çalışanların da toplumun artan ihtiyaçlarının karşılanmasında sorumluluğu paylaşmaları sağlanmalıdır.
3. Sosyal hizmetin farklı dallarının önleyici ve iyileştirici yönlerine odaklanılmalıdır: ihtiyaçların ve bunları karşılamamanın mevcut yollarının daha iyi bilinmesi, zahmetli ve çözülmesi zor sorunlardan kaçınmaya yardımcı olabilir.
4. Toplumların önleyici ve iyileştirici hizmetleri (ör. İlgili nüfusun katılımını geliştirerek) başlatmalarına yardımcı olmak da sosyal hizmet uzmanlarının sorumluluklarından biri olarak kabul edilmelidir.
5. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal araştırmalara katılması arzu edilir.
6. Sosyal hizmet uzmanları ve dernekleri, nüfusun ihtiyaçlarına dikkat çekerek ve bunları karşılamak için tasarlanmış araçlar hakkında görüş bildirerek sosyal politikanın geliştirilmesine katkıda bulunmalıdır.
7. Sosyal hizmet uzmanları ve dernekleri hem merkezi hem de yerel düzeyde sosyal önlemlerin uygulanmasında yapıcı bir rol oynamaya teşvik edilmelidir.

II. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Eğitimi

Sosyal hizmet eğitiminin amacı, sosyal hizmet öğrencilerini etkili profesyonel işleyiş için gerekli bilgi, beceri ve tutumlarla donatmaktır. Sosyal hizmet okulları, her ülkenin sosyal hizmetlerinin gerektirdiği sayıda nitelikli sosyal hizmet uzmanı sağlamak için mevcuttur. Doktorlar, psikologlar, sosyologlar,

yöneticiler vb. gibi asıl işlevi sosyal hizmet olmayan ancak sosyal hizmetlerle yakından ilişkili diğer kişilere de eğitim sağlayabilirler.

Bu konuda aşağıdaki öneriler yapılmıştır:

1. Hükümetler, sosyal hizmet uzmanlarının ya temel sosyal hizmetlerin sağlanmasında ya da denetim, danışma, yönetim, öğretim ve araştırma sorumluluğunu kabul ederek çeşitli kapasitelerde çalışmalarını gerektiğini göz önünde bulundurarak, mevcut sosyal hizmet okullarının bu ihtiyaçları karşılamak için yeterli donanımına sahip olup olmadığını değerlendirmelidir. Bu durum çeşitli düzeylerde eğitim gerektirebilir.
2. Sosyal hizmet eğitimini Avrupa bazında uyumlu hale getirmek ve eşdeğer niteliklerin tanınmasına ilişkin ikili anlaşmaların akdedilmesini kolaylaştırmak için üye ülkelerde aynı eğitim standartlarını sağlamaya yönelik girişimlerde bulunulmalıdır.
3. Müfredat, aşağıdaki üç ana unsorda aynı bilgi birikimini kapsamalıdır: insan çalışması, toplum ve sosyal hizmetler çalışması ve sosyal hizmet teorileri ve yöntemleri.
4. Uygulamalı eğitim, sosyal hizmet eğitiminin önemli bir parçasıdır ve Hükümetler, öğrencilere denetimli uygulamalı eğitim almaları için olanaklar sağlayarak sosyal kurum ve kuruluşları sosyal hizmet eğitimine katkıda bulunmaya teşvik etmelidir.
5. Sosyal hizmet okullarındaki öğretim kadrosunda yeterli sayıda tam zamanlı ve yarı zamanlı öğretmenler bulunmalıdır. Yarı zamanlı personel hem sosyal hizmet görevlilerini hem de diğer mesleklerden kişileri içerebilir.
6. Müfredat planlaması ve değerlendirmesi, sosyal hizmet okulları ve sosyal hizmet kurumları arasında iş birliği içinde yapılmalıdır.
7. Her sosyal hizmet okulunun eğitim programında dengeli bir müfredat sağlamak için adımlar atılmalıdır. Bu konuların henüz müfredatta yer almadığı durumlarda, sosyal grup çalışması, toplum örgütlenmesi ve sosyal yönetimin öğretime yeterince önem verilmelidir. Bu konuların öğretiminde uygulamalı eğitime yer verilmelidir.
8. Sosyal hizmet uzmanlarının uzmanlaşmasından önce bir genel eğitim dönemi olmalıdır. Özel nedenlerle, genel eğitim yerine uzmanlık eğitimi tercih edilirse, mümkün olduğunca genel içeriğe dahil edilmelidir;
9. Hükümetler, uygun olduğu durumlarda, tam zamanlı eğitim alamayanların ihtiyaçlarını karşılamak için eşdeğer düzeyde yarı zamanlı kursların düzenlenmesini öngörebilir.
10. Tamamlayıcı eğitim, ya sosyal hizmet okullarının kendileri, meslek örgütleri, sosyal hizmet kurumları ya da diğer organlar tarafından organize edilmelidir.
11. Sosyal hizmet öğretmenleri veya sosyal hizmetlerde lider pozisyonlar almak veya araştırma yapmak isteyen sosyal hizmet uzmanları için ileri eğitim olanakları olmalıdır; ileri eğitim ile üniversiteler arasında bağlantı kurma olasılığı araştırılmalıdır.

12. Yetkili makam tarafından sağlanan veya onaylanan bir kurumda sosyal hizmet eğitimi kurslarına katılırken, ihtiyacı olan öğrencilere, ekonomik ve mali kaynakların izin verdiği ölçüde yeterli öğrenim ödeneği verilmelidir.

13. Sosyal hizmet uzmanlarına, mümkün olduğu kadar hem ulusal hem de uluslararası temelde düzenlenen çalışma gruplarına, seminerlere vb. ayrıca uluslararası sosyal hizmet uzmanları değişimlerine, burs programlarına vb. katılma fırsatları verilmelidir. Sosyal hizmet uzmanı çalıştıran işverenler bu tür olanakları sağlamaya teşvik edilmelidir.

III. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Durumu

Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki sorumluluklarına uygun bir statüye sahip olmaları gerektiği kabul edilerek, aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

1. Gerektiğinde ve mümkün olduğu ölçüde, kendi ülkelerinde profesyonel olarak eğitilmiş sosyal hizmet uzmanlarının ilgili unvanlarını korumak için önlemler alınmalıdır.
2. Sosyal hizmet uzmanlarına, kariyer gelişimi ve adil maaşlar için uygun olanaklar sağlanmalıdır.
3. Danışan tarafından bir sosyal hizmet uzmanına verilen bilgilerin gizliliği tanınmalı ve saygı gösterilmelidir.
4. Bir teşebbüs tarafından çalışanlarının yararına istihdam edilen bir sosyal hizmet uzmanı, teşebbüs içindeki görevlerini yerine getirirken mümkün olduğu kadar yüksek derecede bağımsızlığa sahip olmalıdır; işinin sıklıkla hassas ve gizli doğası, işveren ve işletmenin diğer sorumlu hizmetleri tarafından tanınmalı ve saygı gösterilmelidir.
5. Hükümetler, Avrupa Konseyi'ne üye Devletlerden birinin vatandaşı olan sosyal hizmet uzmanlarının başka bir üye Devletin topraklarında iş bulmasına olanak sağlayabilecek önlem ve gelişmelerden yana olmalıdır.”

NOT:

Sosyal hizmet eğitim ve uygulamaları ile uygulama alanlarına ilişkin günümüz gerçekleri çerçevesinde sosyal hizmet eğitim ve uygulama alanlarında aktif görevler almış ve veya bu alana ilgi duyan öğrenci, akademisyen ve profesyonellerin tarafsız ve önyargısız değerlendirme ve yorumlarının sosyal hizmet bilim ve uygulamalarına önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir. 06 Haziran 2022. Ankara.

TOPLUMSAL CİNSİYET AÇISINDAN ORTOPEDİK ENGELLİ KADINLARA YÖNELİK AYRIMCILIĞIN İNCELENMESİ: ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİ

Gürcan BAL¹

Özet

Engelli kadınlar, kadın ve engelli olmaları nedeniyle toplumda dezavantajlı bir konumda bulunan kişilerdir. Engelleri nedeniyle çalışma ve eğitim-öğretim yaşamında sorunlar yaşayan, günlük ihtiyaçlarını karşılama noktasında engellenen engelli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle yaşadığı sorunlar artmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan çalışma, ortopedik engelli kadınların toplumsal cinsiyetten kaynaklı yaşadıkları ayrımcılıkların ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Türkiye’de engelli nüfusunun en fazla olduğu 21. il durumundaki Zonguldak ili, araştırmanın çalışma evreni olarak belirlenmiştir. Örneklemin ulaşılması zor bir grup olması nedeniyle amaca yönelik örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 15 ortopedik engelli kadın araştırmaya katılmıştır. Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Veriler; engelli kadınların birey, topluluk, mesleki, ev kadınlığı, annelik, eş olma ve akrabalık rolü ile şiddete maruz kalma durumları başlıkları altında yorumlanmıştır. Çalışmada engelli kadınların günlük ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlar yaşadığı, eğitim hayatında aileleriyle yakın çevrelerinden engellemelerle karşılaştıkları saptanmıştır. Çalışma yaşamında işverenler başta olmak üzere aileleri ve yakın çevreleri tarafından engelli olmaları nedeniyle sorunlarla karşılaşmışlardır. Evlilik kararı alma noktasında eşlerinin aileleri tarafından iyi bir eş ve anne olamayacaklarının düşünülmesi nedeniyle evlenmelerine ve çocuk sahibi olmalarına karşı oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların ev işlerinin yerine getirilmesinde eşlerinden destek alamadıkları, bu işleri engelleri nedeniyle yapamadıkları durumlarda eşleri ile şiddete ve boşanmaya varan sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Engellilik, engelli kadın, toplumsal cinsiyet, ayrımcılık, sosyal dışlanma

Giriş

Engellilik, tarihsel süreç içerisinde üzerine çokça araştırma yapılan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle engelli bireylerin yaşadıkları problemleri konu edinen araştırmaların sayısı oldukça fazladır. Bu noktada engelli bireylerin toplumsal yaşamdan soyutlandıkları, eğitim ve çalışma hayatına katılmada problem yaşadıkları ve sosyal izolasyon yaşadıkları bilinen bir gerçektir.

Engelli bireyler dışında toplumsal yaşamdan soyutlanan ve ayrımcılığa uğrayan bir başka grup ise kadınlardır. Tıpkı engelli bireyler gibi kadınlar da ayrımcılığa maruz kalmaları nedeniyle toplumsal yaşamdan uzaklaşmış ve kendileri dışındaki bireylere bağımlı olmuşlardır.

¹ Sosyal Hizmet Uzmanı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, gurcanbal1@gmail.com Araştırma, Hacıbayram Veli Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Hem kadın hem de engelli bireylerin maruz kaldığı ayrımcılığın boyutu ise şüphesiz ki kadın ve engelli bireylerin ayrı ayrı maruz kaldığı ayrımcılıktan fazladır (Burcu, 2015: 82). Özellikle engelli kadınlar, kendilerine toplumsal cinsiyet olgusunun vermiş olduğu rol ve sorumlulukları engelleri nedeniyle yerine getirememekte ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır (Karataş, 2002: 7). Bu noktada öncelikle engellilik tanımı ve engellilik üzerine oluşturulan modellerin neler olduğu üzerinde durmanın önemli olacağı düşünülmektedir.

Engellilik Kavramı

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engelliliğin tanımını, “kişiden ya da bir bütün olarak kişilerin vücut fonksiyonlarından beklenen gelişimde ve vücudun fonksiyonlarını yerine getirmesinde eksiklik ya da sınırlılık” olarak yapmıştır (Karabulut, 2017). Bir başka uluslararası kuruluş olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise; engelliliği “diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler” şeklinde tanımlamıştır (Karabulut, 2017). Türkiye’de ise; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü engelliliği; “doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamının gereklerine uyamayan kişiler” olarak tanımlamaktadır (Türkiye Özürlüler Araştırması, 2002).

Yapılan tanımlamalarda çoğu kez engelin bireyin fiziksel ya da zihinsel bozukluğundan kaynaklandığı yer almakta, toplum tarafından oluşturulan engellere değinilmemektedir. Ancak bireyin bedeninden ziyade onu toplumsal yaşamdan izole eden ve bu alandan soyutlanmasına neden olan engellemelere odaklanmanın bireyin toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldığı sorunları anlama noktasında açıklayıcı olacağı düşünülmektedir. Thomas’ın da (2002) belirttiği gibi engelli bireylerin toplumsal etkinliklerini sekteye uğratan ya da onun gerçekleşmesini engelleyen şey, engeli olmayan diğer kişilerin inşa ettiği bariyerlerdir (akt. Burcu, 2015:12).

Engellilik üzerine yapılan açıklamalar, içinde bulunulan toplumsal döneme bağlı olarak ve yaşanan toplumun hakim felsefi, dini, sosyal ve kültürel yapısı gibi pek çok faktör çerçevesinde oluşmuştur. Dolayısıyla her toplumsal dönem içerisinde farklı yaklaşımlar gelişmiş ve bu yaklaşımlar engelliliği anlamaya ve açıklamaya yönelik birtakım modellerin de ortaya çıkmasını sağlamıştır (Erten ve Aktel, 2017:85). Engellilik üzerine oluşturulan modeller incelendiğinde; üç ana modelin olduğu görülmektedir. Bunlar; birbirlerini besleyerek ilerleyen geleneksel, tıbbi ve sosyal olmak üzere üç ayrı başlıkta ele alınabilir.

Geleneksel Model; Tarım toplumunun tipik üretim ilişkilerinin oluşturduğu sosyal, ekonomik ve siyasal yapıyı ve öncesini kapsayan tarihsel dönemde hakim olan engellilik yaklaşımı, geleneksel model olarak tanımlanmıştır (Okur ve Erdugan, 2010:249). Geleneksel dönemin en ayırt edici özelliği; engelliğin bilimsel veya sosyal bir çerçevede değil, daha çok metafizik bir yaklaşımla ele alması ve engelliliği

kişiyi özgü bir durum olarak kabul etmesidir. Geleneksel model içerisinde engelliliği açıklayan ahlaki/dini modele göre; engellilik, bireyin ya da yakın çevresinin işlemiş olduğu bir günah ya da suçun karşılığı olarak ilahi bir cezalandırma olarak açıklanmaktadır (Erten ve Aktel, 2017:86). Geleneksel model; pozitif bilimlerdeki ilerlemeye bağlı olarak yerini medikal(tıbbi) modele bırakmıştır.

Tıbbi Model; Tıp alanındaki gelişmeler ile birlikte insan bedeni ve işlevleri alanında büyük bir bilgi birikimi sağlanmış ve engellilik ile ilgili bütün yaklaşımlarda değişim meydana gelmiştir. Bununla birlikte engellilik, bir eksiklik olarak değerlendirilmiş ve bireyin fiziksel durumu ile ilişkilendirilmiştir (Erten ve Aktel, 2017: 86). 1800’lü yıllarda toplum yapısında yaşanan gelişmelerle oluşan tıbbi model, engelliliğin bireyin kendisinde olduğu ve kendi içinde yer aldığı nesnel koşullara bağlı olduğunu kabul etmiş ayrıca sorun ve tedavinin kişinin kendisinde başlayıp kendisinde bittiğini savunmuştur (Burcu, 2015: 24). Modelin amacı; bireyi cerrahi müdahaleler ile mümkün olan en yakın normallik durumuna getirmektir (Burcu, 2015: 28). Bu doğrultuda bireyin tıbbi müdahaleler ile normal olarak nitelendirilen insanlara dönüştürülmesi, modelin önemli politikalarından olmuştur.

Engelliliğin tıbbi modeli; zaman içerisinde engellilerin yaşam koşullarının göz ardı edildiğine ve ayrımcılığı meşrulaştırdığına yönelik eleştiriler almış ve bu eleştiriler sonucunda yerini sosyal modele bırakmıştır.

Sosyal Model; Engellilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve farklı kişilere bağımlı olmadan yaşayabilmeleri için gerekli olan istihdam, barınma, eğitim gibi hakları olduğunu belirtmektedir (Karadağ: 2018:13). Modelin en önemli düşüncesi, engelliliğin toplum tarafından inşa edildiği ve engellilerin toplumda var olması gerektiğidir. Modelin engelliliğe getirmiş olduğu bu yeni anlayış, engelliliğe ilişkin sorumluluk mercilerinin de değişmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda sosyal model ile birlikte devletin; engellilerin toplumsal hayata katılması ve politik eşitliği sağlama anlamında sorumlulukları ortaya çıkmıştır (Okur ve Erdugan, 2010:254). Bu durum, engelli haklarının savunulması ve engellilerin toplumda görünür olmasının sağlanması gibi faaliyetleri arttırmıştır.

Engellilik üzerine oluşturulan modellere bakıldığında engelli bireyler, geçmişten günümüze toplum tarafından ötekileştirilen ve içinde bulundukları olumsuz koşullara ek olarak daha güç durumlarda yaşayan gruplar olmuşlardır (Buz ve Karabulut, 2015:27). Aynı şekilde engelliler dışında toplumun baskısına maruz kalan ve ötekileştirilen bir diğer grup ise kadınlardır (Burcu, 2015: 35). Kadının tarihi her zaman eşitsizlikler üzerine kurulan bir tarih olarak kabul edilmiştir. Aristo’ya göre kadın ve erkek her alanda birbirinden farklıdır ve erkek, doğuştan yönetim becerisine sahip olup karısını bir devlet adamı gibi çocuklarını da bir kral gibi yönetir (Timurturkan, 2009:136). Aristo’nun bu düşüncesinde de belirtildiği üzere toplum içinde kadın ve erkek bireylere yüklenen roller her zaman farklı olmuştur. Bu farklılıklar “Toplumsal Cinsiyet” kavramının bir sonucudur.

Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış ve beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır (Ecevit, 2003:83). Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal olarak birçok farklı bileşen tarafından oluşturulmuştur. Bu bileşenlerden en önemlisi ailedir. Çünkü toplumsal cinsiyete yönelik ilk adım, bireyin içinde doğduğu ve geliştiği aile ile atılmaktadır. Geleneksel cinsiyet rolleri ilk olarak aile içerisinde öğrenilir (Güdücü, 2018:24). Kadının eve bağlılık ve annelik, erkeğin ise hakim olma anlayışı aile içinde kazanılır (Ersöz, 1999:29). Kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, bazı toplumlarda henüz kız bebek doğmadan anne babanın sırf kız çocuk olması nedeniyle kürtaj kararı alması şeklinde ortaya çıkmıştır (Özateş, 2007:83). Özellikle kız çocuğun dünyaya gelmesi nedeniyle aile içinde neslin devam etmeyeceği anlayışı hakim olmuştur.

Aile içerisinde çocuklar, cinsiyetlerine göre belirlenmiş rol modellerini öğrenirler ve bu modellere uygun davranışları için teşvik edilirler (Güdücü, 2018:25). Bu nedenle toplumsal olarak bireyler, kendilerine atfedilen görevleri yerine getirmediklerinde dışlanacaklarını bildiklerinden bu rolleri yerine getirmek için çabalarlar.

Toplumsal cinsiyetin bir başka bileşeni ise eğitimidir. Okul, her zaman ve her toplumda bireyin kamusal alana çıkış yeri olarak görülmüş, bireyin birçok kavramı tanıdığı yer olarak değerlendirilmiştir. Okul ile birlikte bireyler, kendilerine atfedilen rolleri yerine getirmeye ve yeni roller öğrenmeye başlayacaklardır. Ayrıca geleneksel toplumlarda kız çocuklarının okutulmadığı, eğitim haklarının ellerinden alındığı bir gerçektir. Çoğu toplumda öncelikle erkek çocuklarını okula göndermek ve kız çocuklarını evde tutmak olağan olarak görülmüştür. (Özateş, 2007:83). Bu durumun oluşmasında toplumsal anlamda kadınlara yüklenen roller etkili olmuştur.

Toplumsal cinsiyetin bir başka bileşeni ise akran grubudur. Birey, büyüyüp yetiştiği akran grubundan her gelişim döneminde etkilenmiş ve bu grubun etkisi altında kalmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin keskinleşmesinde bireyin akranlarının büyük bir etkisi olmuştur (Güdücü, 2018: 26). Örneğin; erkek çocuklar, fiziksel güç gerektiren ve rekabet içeren oyunları tercih ederken kız çocukları, fiziksel güçten ziyade güzelliklerini sergiledikleri oyunları tercih ederler. Bununla birlikte erkek birey, fiziksel güçten yoksun ise veya fiziksel güç gerektiren oyunlara katılmıyorsa toplumsal dışlanmaya maruz kalır. Aynı şekilde bir kız çocuğu fiziksel güç gerektiren bir spora yöneliyorsa “Erkek Oyunu” na katılmış olur ve akran grubundan dışlanır.

Toplumsal cinsiyetin diğer bir bileşeni ise kitle iletişim araçlarıdır. Özellikle televizyon programlarında, dizilerde veya kitaplarda erkekler daima maceracı, güçlü ve zeki iken kadınlar daha çok daha edilgen ve ev işleriyle ilgilenen bireyler olarak gösterilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet rolleri meşrulaştırılır ve bireyler tarafından benimsenmesi öngörülür.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının son bileşeni ise; dindir. Hemen hemen bütün dinlerde ataerkillik ön plana çıkmıştır. Örneğin Hristiyanlıkta felsefeciler ve ilahiyatçılar, Tanrının kadın ve erkek şeklinde bir

cinsiyetinin olmadığını kabul etmekle birlikte İsa Mesih'in erkek oluşu nedeniyle erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu kabul etmektedir (Güdücü, 2018: 29). Yahudilikte ise; kadınlar ile erkeklerin rolleri arasında kesin sınırlar çizilmiş, kadınlar dinsel konulardan uzak tutulmuş, karar verici mercii olarak erkekler görülmüştür (Toker, 2013: 610). İslamiyet'te ise; kadın konusunda hoşgörü anlayışı benimsense de yanlış uygulamalar nedeniyle kimi toplumlarda kadınlar ikincil konumda olmuştur (Güdücü, 2018: 30). Üç dinde de kadınların ortak özelliği, yanlış uygulamalar ve dinin yanlış yorumlanması nedeniyle geri planda kalmasıdır.

Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı ayrımcılık, kadınlar üzerinde bir baskı unsuru haline gelmiştir. Özellikle kadınlardan beklenen rollerin yerine getirilemediği durumlarda kadınların yaşadıkları ayrımcılığın boyutunda artış görülmekte ve kadınlar toplumsal yaşamdan soyutlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kadınlar ile engellilerin yaşadıkları sorun alanlarının benzediği görülmektedir. Engelli bireyler, kendilerinden beklenen rolleri yerine getirememelerinden kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmakta ve ikincil bir konuma itilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken unsur, engelli kadınların yaşamış oldukları ayrımcılığın ve eşitsizliğin boyutudur. Toplumsal cinsiyetin getirmiş olduğu rollerin yerine getirilememesi nedeniyle engelli kadınlar, hemen hemen her toplumda ikincil bir konumdadır.

Yöntem

Bu çalışma, Zonguldak ilindeki ortopedik engelli kadınların yaşadıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı deneyimlerinin neler olduğu belirlenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Nitel araştırmalarda bir konunun ortaya çıktığı bağlam göz önünde bulundurulduğu sürece elde edilen veriler anlam taşımaktadır. Eğer bir eylemin ortaya çıktığı bağlam göz ardı edilirse ve bu şekilde bir yorumlama yapılırsa o eylem hakkında gerçeklikten uzak bir yorumlama yapılacaktır. Nitel araştırmanın belirtilen özelliklerinden hareketle bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüş ve ortopedik engelli kadınların yaşamış oldukları toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarının var olduğu şekliyle ve doğru bir biçimde ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Araştırmada özellikle engelli bireylerin sayısının fazla olduğu nüfus üzerinde çalışmak hedeflendiğinden çalışma, Zonguldak ilindeki ortopedik engelli kadınlar ile gerçekleştirilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2020 yılı verilerine göre; Zonguldak ilinin nüfusu 591.204 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca TÜİK'in engelli nüfusuna ilişkin yapmış olduğu 2013 yılındaki araştırmaya göre; Zonguldak ilindeki engelli nüfusun 16.540 kişiden oluştuğu saptanmış ve Zonguldak ili, Türkiye genelinde engelli nüfusunun en fazla olduğu 21. il olmuştur.

Ortopedik engelli kadınlar açısından bakıldığında ise 2013 yılında yapılan TÜİK araştırmasına göre; Zonguldak ilinde bulunan engelli nüfusun %20,27 sini ortopedik engelli bireyler oluşturmaktadır. 2013 yılında Zonguldak Valiliği tarafından yapılan "Zonguldak'ın Yaşanabilir Bir Kent Olması İçin Yaşam Kalitesi ve Engelli Profili Araştırması" nda ise Zonguldak ilindeki 3,357 ortopedik engellinin %55 inin

kadın olduğu, ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı araştırma, Zonguldak ilinde bulunan ortopedik engelli kadınlar ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118). Bu örneklemenin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsilci bir örneği yerine, amaçlı olarak bir ya da birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır (Sencer, 1989: 386).

Bu doğrultuda araştırmada ortopedik engelli kadınların hizmet aldığı bir dernek aracılığıyla ve amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşılmış 15 ortopedik engelli kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak görüşme gerçekleştirilmiştir.

2019 yılı Mayıs ve 2019 Ekim ayları arasında yapılan görüşmeler sonucu 15 görüşmenin sonunda verilerin tekrara düşmesi nedeniyle veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Veriler; engelli kadınların birey, topluluk, mesleki, ev kadınlığı, annelik, eş olma ve akrabalık rolü ile şiddete maruz kalma durumları başlıkları altında yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Katılımcıların Özellikleri

Araştırmaya yaşları 26-52 aralığında değişen, 5'i bekar, 2'si boşanmış, 8'i ise evli olan toplamda 15 ortopedik engelli kadın katılmıştır. Katılımcıların evlenme yaşları 17-28 aralığında değişmekte olup 9 katılımcının çocuk sahibi olduğu ve çocuk sayılarının 1-3 arasında değiştiği görülmüştür.

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında ise engelli kadınların 4'ünün ilkokul, 6'sının ortaokul, 4'ünün lise, 1'inin ise lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Engelli kadınların ekonomik özelliklerine bakıldığında katılımcıların 4'ünün çalıştığı, çalışan katılımcılardan 1'inin memur, 2'sinin aile şirketine sekreter, 1'inin proje kapsamında çalıştığı belirlenmekle beraber; daha önce 5'inin sekreterlik, hizmetli ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde çalıştıkları görülmüştür.

Engelli kadınların engellilik durumları incelendiğinde; 6'sının uzuv kaybı yaşadığı, 3'ünün kısmi felçli, 4'ünün kalça çıkıklığı, 1'inin skolyoz ve raşitizmlili olduğu, 7 katılımcının doğumlarından itibaren, 8 katılımcının ise sonradan engelli olduğu ve engelleri nedeniyle 7 katılımcının cihaz (tekerlekli sandalye, koltuk değneği, protez, platin) kullandığı tespit edilmiştir. Katılımcıların engellilik nedenleri incelendiğinde; 5'inin yanlış tedavi, 3'ünün akraba evliliği, 3'ünün trafik kazası sonucu engelli oldukları belirlenmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Roller Çerçevesinde Elde Edilen Bulgular

- Birey Rolü

Toplumsal cinsiyet rollerinden birey rolü; bireyin kişisel gelişimini ve boş zaman etkinliklerini içeren bir roldür. Bireyin kendini geliştirip geliştiremediği ve eğitim-öğretim hayatına başlama noktasında karşılaşmış olduğu engeller gibi konular birey rolü kapsamında değerlendirilmiştir.

Engelli kadınlar hakkında geçmişten günümüze dek “kendi kendine yetemeyen”, “başkasına muhtaç”, “korunmaya muhtaç”, “yetersiz” gibi tanımlamalar bulunmaktadır (Özgökçeler ve Alper, 2010: 37, Burcu, 2015: 168). Bu tanımlar nedeniyle çoğu engelli kadın, sosyal yaşama katılmayı reddetmiş ve birey olarak kendini geliştirememiştir. Özellikle eğitim-öğretim, çalışma yaşamına ya da toplumsal yaşama katılmada sorunlar yaşayan ve bu sorunlar nedeniyle de kendini geliştiremeyen engelli kadınlar, zamanla izole bir şekilde yaşamaya başlamışlardır.

Araştırma kapsamında katılımcıların günlük yaşamın aktivitelerine toplumsal engeller nedeniyle katılamadıkları, toplum tarafından ‘öteki’ olarak görüldükleri ve bu nedenle dışlandıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle toplumun engellileri “başkasına muhtaç kişiler” olarak görmesi nedeniyle engelli kadınların ev içine hapsedikleri ve sosyal yaşamdan uzak kaldıkları tespit edilmiştir.

- K5: “Engelli olduktan sonra evden çıkmak istemezdim, kendimi eve kapatmışım, kimse ile görüşmek istemiyordum. Çünkü engelimden dolayı beni dışlayacaklarına inanıyordum. İyileşeceğime olan güvenimi de kaybettiğim için inancımı yitirmiştim.” (45 yaşında, boşanmış)

K5’in ifadeleri incelendiğinde “soyutlanma” konusu üzerinde durmak gerekir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde engellilik üzerine 3 temel etiketleme söyleminin bulunduğu görülmektedir. Bu söylemlerden ilki engellilerin “eve kapanması gerektiği” şeklindedir. İkinci söylem engellilerin “toplumdan ayıklanması gereken kişiler” olarak görüldüğü şeklindedir. Üçüncü söylem ise engellilerin “aciz” olarak değerlendirildiği anlayıştır (Burcu, 2015a: 16). K5’in ifadelerine detaylı olarak bakıldığında bu üç söylemin de olduğu görülmektedir. K5’in “*Engelli olduktan sonra evden çıkmak istemezdim, kendimi eve kapatmışım, kimse ile görüşmek istemiyordum*” ifadesine bakıldığında toplum, ilk olarak K5’in eve kapanması gerektiğini savunmuştur. İkinci olarak K5’in “*...Evden çıkmak istemezdim. Çünkü engelimden dolayı beni dışlayacaklarına inanıyordum.*” ifadesi incelendiğinde toplum, K5’i toplumdan soyutlamıştır. K5’in “*...İyileşeceğime olan güvenimi de kaybettiğim için inancımı yitirmiştim.*” ifadesi incelendiğinde toplum son olarak engelliye “aciz” olarak değerlendirmiş ve sonucunda bireyin kendisine olan inancını yitirmesine neden olmuştur.

Araştırma kapsamında engelli kadınların eğitim-öğretim hayatına katılma ve devam etme noktasında genellikle kendi ailelerinden kaynaklı problemler ile karşılaştıkları görülmüştür.

- K3: “Kadınların okula gitmesi konusunda ülkemizde zaten yanlış bir algı var. Son yıllarda bu azalsa da kırsal yerlerde yine kız çocuklarının okula gitmediklerini düşünüyorum. Özellikle engelli olan kişi kadın ise bu sorun daha da büyüyor. Ben de okula gitmeye karar verdiğimde özellikle babamdan tepki ile karşılaştım. Bana “zaten engellisin, seni orda dışlarlar” gibi cümleler kurdu. Ama bir şekilde beni okula yazdırdılar.” (37 yaşında, boşanmış, lise mezunu)

K3'ün "...Ben de okula gitmeye karar verdiğimde özellikle babamdan tepki ile karşılaştım. Bana "zaten engellisin, seni orda dışlarlar" gibi cümleler kurdu." İfadesi incelendiğinde ailelerin engelli kız çocuklarına karşı dışlanma korkusu yaşadıkları ve bu yüzden engelli kız çocuklarının eğitim öğretim hayatına başlamamaları gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bir ailede engelli bir bireyin olması, özellikle de bu engellinin kız olması durumunda o engelli kız çocuğu kayıp olarak değerlendirilmiş ve bu durum utanılacak bir durum olarak algılanmıştır. Bu nedenle engelli kız çocukları "Tanrı tarafından verilen bir ceza" olarak değerlendirilmiş ve aileler engelli kız çocuklarını dışlanma korkusu yaşamaları nedeniyle toplumdan soyutlamak istemişlerdir (Demarla ve Le Roux (2001), Solow (1965)'den akt Burcu, 2015:100 ve Aykara, 2010:14). Ailenin engelli kız çocuğunu toplumdan soyutlamak istemesinin ardından engelli kadınlar, eğitim-öğretim hayatına katılma noktasında problemler yaşamakta ve kendilerini geliştirememektedir.

Konuyla ilgili "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" nin 10. Maddesine göre eğitim alanında kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip oldukları ve taraf devletlerin bu durumu güvence altına alması gerektiği belirtilmektedir (Arıkan, 2001). Ancak hem cinsiyete hem de engelliliğe dayalı ayrımcılığın birleşimi nedeniyle engelli kadınlar, düşük okuryazarlık oranlarına sahiptir. 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması sonuçlarına göre okuma-yazma bilmeyen engellilerin genel nüfusa oranı %13 iken erkek engellilerde bu oran %28,14, kadınlarda ise %48,01 olmuştur (Duyan ve Karataş, 2005). TÜİK'in 2010 yılında yapmış olduğu "Özürlülerin Sorun ve Beklentileri" adlı çalışmada, engelli kadınların %54,9 unun okuryazar olmadığı, %16,5 inin ilkökul, %7,1 inin ortaöğretim ve dengi, %4,7 sinin ise üniversite ve üstü mezunu olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Karabulut, 2017).

- Topluluk Rolü

Toplumsal cinsiyet rollerinden topluluk rolü; kadının içinde yaşadığı ve aile hayatı ile çalışma hayatı dışında kalan alanlardaki, örneğin; dernek üyelikleri ve politik örgütlenmelerdeki faaliyetlerini içermektedir. Bu doğrultuda ortopedik engelli kadınların toplumsal yaşam içerisindeki yeri ve toplumun bakış açısı, kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olma durumları topluluk rolü kapsamında değerlendirilmiştir.

Engelli kadınların topluluk rolü kapsamında yaşadıkları sorunlara bakıldığında özellikle toplum tarafından engellemeler ile karşılaştıkları, insanların olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle kendilerini ikincil bir konumda gördükleri ve kendi öz saygılarını yitirdikleri görülmektedir.

- K13: "Normal ve normal olmayan arasındaki farkı en sık olarak gördüğüm dönemlerde çoğu zaman intihar etmeyi düşündüm. Normal olarak görülmüyordum ve bu yüzden insanlar beni aralarına almak istemiyorlardı. Toplum, kadının ev içindeki işleri halletmesini istiyor. Kadın, toplum hayatına karıştığında hemen sorun yaşamaya başlıyor. Engeli nedeniyle ev içindeki işleri halledemeyince de toplum hemen o kadını dışlamaya başlıyor. Hem normal olmadığı için hem de işlerini yapamadığı için engelli kadın, bir anda toplumdan soyutlanmaya başlıyor. Ben de toplumdan uzaklaşmaya başladım. Toplum, beni kabul etmedikçe kendimi eve kapattım. Çoğu zaman kaçıp kurtulmak istedim." (26 yaşında, bekar)

Çetintaş (2017)'ın yapmış olduğu araştırmada özellikle engelliliğin tıbbi modelinin engelli bireyleri iyileştirilmesi gereken kişiler olarak görmesi ve engelliliğin sosyal modeline kadar bu anlayışın devam etmesi nedeniyle engelli bireylerin toplumda her zaman “öteki” olarak değerlendirildiği ve toplumdan ayrı tutuldukları sonucuna varılmıştır (Çetintaş, 2017:18). Engelliliğin tıbbi modelinde olduğu gibi toplum, engelli bireyleri “normal” bir bedene sahip olmadığı için engellileri toplumun bir parçası olarak görmemişlerdir. Bu durum toplumsal cinsiyet açısından incelendiğinde ise K13'ün şu ifadelerine odaklanmak gerekir: *“Normal olarak görülüyordum ve bu yüzden insanlar beni aralarına almak istemiyorlardı. Toplum, kadının ev içindeki işleri halletmesini istiyor. Kadın, toplum hayatına karıştığında hemen sorun yaşamaya başlıyor. Hem normal olmadığı için hem de işlerini yapamadığı için engelli kadın, bir anda toplumdan soyutlanmaya başlıyor.”* Bu ifadeden de anlaşılabacağı üzere kadınlardan beklenen ev içindeki görevleri yerine getirememesi nedeniyle engelli kadınlar, toplumsal yaşama katılamamış ve toplumdan soyutlanmıştır. Engelli kadınlar, toplumun kendilerine karşı olumsuz tutum ve davranışları nedeniyle kendilerini toplumdan izole etmiş ve toplumsal yaşama katılmayı reddetmişlerdir. Ayrıca kendilerini izole etmelerinin dışında toplum da engelli kadının sosyal yaşama katılmasını engellemektedir. Bu durum sonucunda da engelli kadının kendisine olan öz saygısı azalmış ve toplumsal yaşama katılmayı reddetme durumu başlamıştır. K13'ün *“Normal ve normal olmayan arasındaki farkı en sık olarak gördüğüm dönemlerde çoğu zaman intihar etmeyi düşündüm. Toplum, beni kabul etmedikçe kendimi eve kapattım. Çoğu zaman kaçıp kurtulmak istedim.”* ifadesi de bu görüşü destekler niteliktedir.

Engelli kadınların ifade ettiği bir diğer sorun ise; kendilerini ifade etme ve kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olma gibi durumlarda geri planda kalmalarıdır.

- K4: “Kadınlar hiçbir alanda söz sahibi değiller. Onları ilgilendiren kararları erkek egemen bir toplum alıyor, erkek ağırlıklı milletvekilleri tarafından onaylanıyor. Sürekli olarak erkek egemen ve ataerkil bir toplum tarafından kadınlar hakkında kararlar alınıyor ancak alınan bu kararların hemen hemen hiçbiri uygulanmıyor. Çünkü kararlar, kadınlar tarafından oluşturulmuyor ve kadınların ihtiyaçlarını karşılamıyor.”(30 yaşında, bekâr)

Engelli kadınlara karşı toplumda süregelen olumsuz tutum ve davranışlar, onların toplumsal yaşama katılmasını engellemekte ve toplumdaki görünürlüklerini azaltmaktadır. Engelli kadınların toplumdaki görünürlüklerinin azalması sonucunda ise yaşamış oldukları sorunların daha da artması kaçınılmaz olmuştur. Yaşanan sorunların çözümü noktasında ise; etkili çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu noktada engelli kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı oldukça önemlidir. Konuyla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki engelli kadın milletvekili sayılarını incelemek gerekir. 2021 yılında TBMM'deki 600 milletvekilinden 5 tanesi engellidir ve bu milletvekillerinden 5'i de erkek milletvekilidir (www.tbmm.gov.tr/ Erişim Tarihi: 11/04/2021). 600 milletvekilinden oluşan ve yasama organı olan TBMM'de engelli kadın milletvekilinin olmaması engelli kadınların kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olamadıklarının en büyük kanıtıdır. Karadağ (2018)'ın yapmış olduğu araştırmaya katılan 13 engelli kadının da kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olamadıkları ve bu karar alma

mekanizmalarından sürekli olarak dışlandıkları, erkekler tarafından kararların alındığı sonucu ortaya çıkmıştır (Karadağ, 2018:110). Aykara (2010)'nın yapmış olduğu araştırmaya katılan engelli kadınların ise %45,4'ünün kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olma durumlarının toplumdaki önyargılar nedeniyle engellendiğini düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır (Aykara, 2010:128). K4'ün ifadeleri dışında araştırmalardan da görüleceği üzere engelli kadınların kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olamadıkları ortaya çıkmıştır.

- Mesleki Rol

Toplumsal cinsiyet rollerinden mesleki rol, kadının gelir getirici mal ve hizmet üretimine katılması ile ilgili konuları içermektedir (Karabulut, 2017). Bu doğrultuda engelli kadınların çalışma yaşamına katılma sürecinde ve çalışma yaşamı içerisinde karşılaştıkları sorunlar, işverenlerin engelli kadınların çalışma yaşamına katılma noktasındaki tutumu mesleki rol kapsamında değerlendirilmiştir.

Engelli kadınların mesleki rol kapsamında yaşamış oldukları sorunlara bakıldığında; toplumun genelinden ve işverenlerden kaynaklı sorunların oldukça fazla olduğu görülmektedir.

- K4: Ben bir ortopedik engelli kadın olarak özellikle iş hayatına atılma konusunda sorun yaşadığımı düşünüyorum. Üniversiteyi bitirdiğimde ilk olarak özel sektörde şansımı denemek istedim. Başvurmadığım yer kalmadı ve sürekli olarak kendimi geliştirdim. Ama işverenler tarafından her defasında geri çevrildim. Bir iş başvurusuna gittiğimde insanların ilk olarak kolumdaki proteze bakmalarından utanır hale geldim. Zaten insanların protezime baktıkları andan sonra yüzlerinde bir olumsuzluk veya acıma duygusu oluyordu. Ben, bu durum ile karşılaşmaktan o kadar üzüntü duyuyordum ki insan içine çıkmaktan çekinir hale gelmiştim. Özellikle kadın olmam nedeniyle insanların bana bakışı daha değişik oluyordu. Örneğin; bir defasında aynı işe engelli bir erkek ile başvurmuştum. İşveren tarafından “sizi neden işe almalıyız” şeklinde bir soru soruldu. İkimizde işe ihtiyacımız olduğunu söyledik ancak işverenin cevabı şu şekilde oldu: “bir erkek olarak sen evini geçindirmek zorundasın ve eşin ile çocukların senin bu işe girmeni çok istiyordur. Çünkü sana muhtaç durumdalar.” Bu cevabın ardından işveren, engelli erkeğe işe alındığını söyledi. Bana ise uygun kriterlere sahip olmadığım gerekçesi ile işe alınamadığımı uygun bir dille anlattı. O zaman bir erkek ile bir kadına bakış açısının aynı olmadığını anladım.” (30 yaşında, lisans mezunu, memur)

K4'ün “...Bir iş başvurusuna gittiğimde insanların ilk olarak kolumdaki proteze bakmalarından utanır hale geldim. Zaten insanların protezime baktıkları andan sonra yüzlerinde bir olumsuzluk veya acıma duygusu oluyordu. Ben, bu durum ile karşılaşmaktan o kadar üzüntü duyuyordum ki insan içine çıkmaktan çekinir hale gelmiştim. Özellikle kadın olmam nedeniyle insanların bana bakışı daha değişik oluyordu.” ifadesinde olduğu gibi işverenler engelli kadınlara yönelik “acıma” duygusu ile yaklaşmaktadır. Engelli kadınlar hakkındaki “başkalarına bağımlı” olduklarına yönelik anlayış nedeniyle eğitim-öğretim yaşamına katılma noktasında olduğu gibi çalışma yaşamına katılma noktasında da sorunlar yaşanmaktadır.

Konuyla ilgili TÜİK'in 2004 yılındaki araştırması incelendiğinde; 12 yaş üstü yaş grubunda bulunan engelli erkeklerin çalışma oranı %32,22 iken bu oran engelli kadınlarda %6,71'de kalmıştır (Kuzgun, 2008:58). TÜİK'in 2010 yılı verilerine göre de 15 yaş üstü ve en az %20 engel oranına sahip engelli

bireylerin %14,3'ü çalışırken %85,7'si çalışmamaktadır, çalışan engellilerin ise %80,7'si erkek, %19,3'ü kadındır (Şahan, 2015:21). 2011 yılında yayınlanan Dünya Engellilik Raporuna göre dünya genelinde engelli erkeklerin %53'ünün istihdam edildiği, engelli kadınların ise; %20'sinin çalışma yaşamına katıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Çakır, 2021:115). Türkiye'de 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 30. Maddesine göre *“işverenler 50 ya da daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde işçilerinin toplamının %3 oranında engelliyi, kamu işyerlerinde ise %4 oranında engelliyi mesleki, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdür.”* (www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857. Erişim Tarihi:23.04.2021). Ancak söz konusu bu maddenin uygulanması ile ilgili olarak Şahan (2015)'in yapmış olduğu araştırmada 2002 yılından 2016 yılına kadar engelli istihdamının %50 oranında artış gösterdiği ancak bu dönem içerisinde çalışma yaşamına başlayan engelli kadınların oranının %21,7'de kaldığı belirlenmiştir (Şahan, 2015:24). Dünya'da da durum benzer şekildedir. Tunus'ta engellilerin çalışma yaşamına katılmaları ile ilgili olarak yapılan araştırmaya bakıldığında engelli kadınların engelli erkeklerle göre 4 kat daha zor iş buldukları sonucu ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2010:19). Engelli kadınların çalışma yaşamına katılma noktasında karşılaştıkları sorunlar da şüphesiz toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda erkeklerin evin geçindirilmesi ve aileyi ekonomik anlamda ayakta tutma görevinin verilmesi, kadınların çalışma yaşamına katılmasını engellemiştir. Engelli kadınlara yönelik toplumdaki olumsuz tutum ve davranışların yanı sıra engel durumları nedeniyle ağır işlerde çalışmayacaklarının düşünülmesi de çalışma yaşamına katılmalarının önündeki en önemli engellerdendir.

Engelli kadınların mesleki rol kapsamında karşılaştıkları bir diğer sorun ise; gelir dağılımında ya da kademe ilerleyişlerinde yaşanan eşitsizliklerdir.

- K7: “İş yaşamına katılmış bir ortopedik engelli kadın, her zaman daha alt kademelerde görev yapıyor ve daha az ücret kazanıyor. Örneğin; ben aile şirketine olmama rağmen sekreterlik yapıyorum ancak ilkokul mezunu bir insan sadece erkek olduğu için benim üstümde çalışabiliyor. Bu nedenle engelli bir kadın, her zaman daha alt konumdadır.” (28 yaşında, Lise mezunu, sekreter)

Araştırmaya katılan engelli kadınların çalışma durumları incelendiğinde ise; 4'ünün çalıştığı, çalışan katılımcılardan 1'inin memur, 2'sinin aile şirketine sekreter, 1'inin ise bir proje kapsamında çalıştığı belirlenmekle beraber; daha önce 5'inin sekreterlik, hizmetli ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde çalıştıkları belirlenmiştir. Engelli kadınların engel durumları nedeniyle ağır işlerde çalışamayacaklarının düşünülmesi, düşük ücretli, niteliksiz ya da sigortasız olarak çalışmalarına neden olmuştur. Konuyla ilgili Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2006 yılındaki araştırması incelendiğinde; engelli erkeklerin %82,96'sının aktif sigortalı olduğu, engelli kadınların ise %2,96'sının aktif sigortalı olarak çalıştığı sonucu elde edilmiştir (Akt. Çakır, 2021:115). TÜİK'in 2006 yılında yapmış olduğu başka bir araştırmada ise; Türkiye genelinde %48 oranında kayıt dışı istihdamın olduğu ve bu oran içerisinde kadın işgücünün ilk sırada yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Kuzgun, 2008:64). Dünya'da da buna benzer durumlar söz konusudur. İngiltere ve Amerika'da niteliksiz ve kalifiyesiz işlerde çalışma oranlarına

bakıldığında; engelli erkeklerde bu oranın %27, engelli kadınlarda ise %37 olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2010:20). Bu doğrultuda araştırma kapsamında engelli kadınların çalıştıkları alanlara baktığımızda aktif olarak çalışan 4 engelli kadının 2'sinin aile şirketine 1'inin ise proje kapsamında çalışması nedeniyle engelli kadınların daha çok düşük ücretli ve devamlılığı olmayan işlerde çalıştıkları görülmüştür. K7'nin "*İş yaşamına katılmış bir ortopedik engelli kadın, her zaman daha alt kademelerde görev yapıyor ve daha az ücret kazanıyor...*" ifadesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

- Eş Olma Rolü

Toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadınlar; ev içi roller olarak belirtilen yemek yapma, çocuk bakımı, ev temizliği gibi görevlerden sorumlu tutulmuşlardır. Özellikle toplum tarafından kadınların öncelikli olarak "iyi bir eş" ve "iyi bir anne" olması beklenmektedir. Bu kapsamda eş olma rolünde önemli olan durum, kadının eşinin beklentilerine cevap verebilmesi ve eşini memnun etmesidir.

Engelli kadınların eş olma rolü kapsamında özellikle evlilik kararı almaları noktasında toplum tarafından engellendikleri ve çevrelerinden gereken desteği alamadıkları görülmektedir.

- K1: "Özellikle evlilik kararı aldığım da çevreden sürekli olarak evlenmemin yanlış olduğuna, çocuklarıma bakamayacağıma, ev işlerini yapamayacağıma hatta evlensem bile ayrılacağıma yönelik olumsuz tepkilerle karşılaştım. Eşimin evlensek bile beni aldatacağını söyleyenler bile oldu." (43 yaşında, evli, 2 çocuk sahibi)

Engelli kadınların "iyi bir eş" ve "iyi bir anne" olma rollerini yerine getiremeyeceklerinin düşünülmesi nedeniyle evlenmelerine ve çocuk sahibi olmalarına karşı çıkmaktadır. Toplumda bu konudaki genel inanış, engelli kadınların "eksik bir kadın" oldukları ya da "ideal kadın" olmadıklarına yöneliktir. Altuntaş ve Doğanay (2016)'ın yapmış olduğu araştırmada da engelli kadınların ev içi sorumluluklarını yerine getirememesi ve çocuk bakımını yapamaması gibi nedenlerden dolayı evlilik kararı almalarının toplumun %38,2'lik kısmı tarafından yanlış olarak değerlendirildiği sonucu ortaya çıkmıştır (Altuntaş ve Doğanay, 2016:333). Toplumun bu tutumu, engelli kadınların evlenme oranlarının düşük olmasına neden olmaktadır. 2004 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından engellilerin medeni durumlarını inceleyen araştırmada engelli nüfusun %34,41'inin hiç evlenmediği, bu oranın engelli erkeklere göre engelli kadınlarda daha yüksek olduğu (%59,7) belirlenmiştir (Özdemir, 2010:29). Arıkan'ın 2001 yılında 154 görme engelli kadınla yapmış olduğu araştırmasında da engelli kadınların %59,7 sinin bekar olduğu ve bu durumun da engelli erkeklere göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Arıkan, 2001: 57). Bu durumun nedeni toplumsal cinsiyet ayrımcılığıdır. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği, erkeklerin görevleri genellikle aile kurmaları şeklindedir. Erkeğin engelli olma durumu, bu algıyı değiştirmemekte ve engelli erkeklerin evlenmesi, engelli kadınların evlenmesine göre toplumda daha uygun karşılanmaktadır.

Engelli kadınların evlilik kararı alma noktasında sorun yaşadıkları bir diğer grup ise; eşlerinin aileleri olmuştur.

Eş olma rolü kapsamında engelli kadınların sorun yaşadıkları bir diğer durum ise ev içi sorumluluklardır.

- K12: “Bence kadına toplum tarafından yüklenilen görevler belli. Ev işleri, çocuk bakımı gibi işlerden genellikle kadınlar sorumlu oluyor. Engelli bir kadının da benzer sorumlulukları var. Ancak kadınlara yüklenilen bu sorumlulukların toplum tarafından kadınları ev içine hapsedmek amacıyla oluşturulmuş görevler olduğunu düşünüyorum.” (34 yaşında, evli)

K12’nin de ifadelerinde görüleceği üzere engelli kadınların ev içi sorumlulukları temizlik, yemek, çocuk bakımı gibi görevlerden oluşmaktadır. Engeli olmayan bir kadının da rol ve sorumluluklarının aynı olduğu düşünüldüğünde; engelli kadınlar ile engeli olmayan kadınlar arasında ev içi sorumluluklar noktasında herhangi bir farkın olmadığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Buz ve Karabulut (2015)’un yapmış olduğu araştırmada; toplumun engelli kadınlardan ev içi sorumluluklarını yerine getirmesini, iyi bir eş ve iyi bir anne olmasını beklediği ortaya çıkmıştır (Buz ve Karabulut, 2015:32). Kansız ve Acuner (2010)’in yapmış olduğu araştırmada engelli kadınların ise %37,6’sının kendilerinin en önemli görevlerinin ev işi yapmak olduğunu düşündüğü, %27,6’sının çocuk bakımından sorumlu olduğu, %11,5’inin ise; iyi bir eş ve iyi bir anne olmanın en önemli görevleri olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir (Kansız ve Acuner, 2010:153). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle erkeğe yüklenilen görev; ekonomik anlamda ailesini geçindirmek iken kadına yüklenilen görevin ev içi sorumluluklardan oluşması, kadının ev içine hapsolmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda K12’nin “...Kadınlara yüklenilen bu sorumlulukların toplum tarafından kadınları ev içine hapsedmek amacıyla oluşturulmuş görevler olduğunu düşünüyorum.” İfadesi incelendiğinde engelli kadınların ev içi sorumluluklarının olması nedeniyle ev içine hapsedildikleri görülmektedir.

Engelli kadınların eş olma rolü kapsamında yaşamış oldukları bir diğer durum ise; eşlerinin kendilerine karşı bakış açısının nasıl olduğu ve eşleri ile yaşamış oldukları sorunlardır.

- K6: “Engelim olduktan sonra eşim bir anda benden uzaklaşmaya başladı ve benimle dışarı çıkmaya utanır hale geldi. Şu anda beraber yaşıyoruz ama bana karşı bakışı oldukça kötü ve evin içerisinde sürekli olarak tartışmak zorunda kalıyoruz. Çocuklarımız olmasa boşanma kararı alırdık diye düşünüyorum. Eşimin bana bakışındaki olumsuzluk nedeniyle benden koptuğunu hissediyordum. Ancak eşim, benden kopmakla da kalmadı ve aldatılmak zorunda kaldım. Bir engelli kadın olarak boşanma kararı alsam nereye gideceğimi bilmediğim için ve çocuklarıma olan sevgimden dolayı boşanmak istemedim. Boşanmadığım için de eşimi affetmek zorunda kaldım. Ama eşimin bana bakışında en ufak bir değişiklik olmadı. Sürekli olarak bu ve buna benzer sorunlar yaşamaya devam ettim. Eşime olan güvenim de kalmadı.” (38 yaşında, evli)

Friedrich (1981)’in yapmış olduğu araştırmada; ev içerisinde kadının engelli olduğu ailelerde evlilik doyumunun azaldığı, çatışmaların arttığı ve bu sorunlara bağlı olarak boşanma oranlarının arttığı tespit edilmiştir (Baykoç vd., 2001:41). K6’nın “...Eşimin bana bakışındaki olumsuzluk nedeniyle benden koptuğunu hissediyordum. Ancak eşim, benden kopmakla da kalmadı ve aldatılmak zorunda kaldım.” İfadesi incelendiğinde; engel durumu nedeniyle yaşanan sorunun aldatılmaya kadar gittiği

görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde; kadınlardan beklenen ev içi rollerin yerine getirilememesinden kaynaklı sorunların daha büyük sorunlara yol açtığı ortaya çıkmıştır.

- *Annelik Rolü*

Toplumsal cinsiyet rollerinden olan annelik rolü; çocuk sahibi olan kadınların çocuk bakımı ve çocuğun yetiştirilmesi konularındaki sorumluluklarını içermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadından “iyi bir anne” olmasının beklenmesi nedeniyle çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinden sadece kadınlar sorumlu tutulmuşlardır.

Engelli kadınların çocuk sahibi olma konusunda karşılaştıkları sorunlara bakıldığında özellikle çocuklarının da kendileri gibi engelli olacaklarının ve çocuklarının bakımı konusunda sorun yaşanılacağı düşünülmesi nedeniyle çocuk sahibi olma konusunda karar verirken çevrelerinden tepki aldıkları tespit edilmiştir.

- K3: “Çocuk sahibi olduktan sonra eşimin bana karşı bakışı çok olumsuz olmaya başladı. Bunun nedenini hala anlamış değilim ama çocuğumun ileride benim gibi annesi olduğundan utanacağını düşündüğü için eşim, bana olumsuz yaklaşıma başladı.” (37 yaşında, 1 çocuk sahibi)

Engelli kadınların “iyi bir eş ve anne” olamayacaklarının düşünülmesi nedeniyle evlenmelerinin yanlış olarak değerlendirilmesi gibi çocuk sahibi olmaları da yanlış olarak değerlendirilmiştir. Özdemir (2010)’in yapmış olduğu çalışmada çocuğun engelli olma riskinin bulunduğu bu nedenle engelli kadının çocuk sahibi olma konusunda toplumun olumsuz bir tutum sergilediği, hamilelik durumu oluştuğunda ise; çocuğun kürtaj yoluyla alınmasının doğru olacağını düşünüldüğü sonuçlarına ulaşılmıştır (Özdemir, 2010:123). Karataş ve Çifci (2010)’nin yapmış olduğu çalışmada da engelli kadınların çocuklarına bakamayacaklarının düşünülmesi nedeniyle toplumun engelli annelerin çocuklarının kurum bakımına alınması gerektiği şeklinde bir düşünce içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karataş ve Çifci, 2010:43). Engelli kadınların çocuk sahibi olmaları noktasında Dünya’daki araştırmalara bakıldığında; toplum tarafından gerçekleştirilen baskı ve ayrımcılığın boyutu ortaya çıkmaktadır. Gana’da yapılan bir çalışmaya göre engelli kadınların çocuk sahibi olmaları halinde toplumdan ayrıştırılmaları, hamilelik süreçlerini toplumdan izole bir şekilde yaşamaları gerektiği, engelli kadınların hamilelik döneminde toplumdan izole edilmemesi durumunda engelliliğin tüm topluma geçeceğinin düşünüldüğü ortaya çıkmıştır (Akasreku, Habib ve Ankomah, 2018’den akt. Kapan ve Boyacıoğlu, 2019:68). Söz konusu çalışmalardan da görüleceği üzere engelli kadınların çocuk sahibi olmaları; çocuğun da engelli olacağını düşünülmesi ve çocuğa bakamayacaklarına inanılması nedeniyle yanlış olarak değerlendirilmiştir.

Engelli kadınların annelik rolü kapsamında karşılaşmış oldukları bir diğer durum ise; çocuklarının yetiştirilmesi ve bakımlarından tamamen kendilerinin sorumlu olmalarıdır.

- K10: “Ev içindeki diğer sorumluluklarım gibi çocuk yetiştirmek de sadece benim görevim. O hastalığında hastaneye ben gittim, ağladığında ben susturdum,

yemeğini ben yaptım. Kendimden çok ödün verdim. Eşim ise bunlar sadece benim görevimmiş gibi davrandı bana yardım etmedi.” (39 yaşında, 1 çocuk sahibi)

Çocuk sahibi olan 9 katılımcı da çocuklarının tüm ihtiyaçları ile kendilerinin ilgilendiğini belirtmişlerdir. Bu durumun temel nedeni, toplumsal cinsiyetten kaynaklı kadınlara yüklenen görevlerdir. Toplumsal cinsiyet nedeniyle kadınlardan “iyi bir anne” olmasının beklenmesi nedeniyle çocuk bakımından kadınlar sorumlu tutulmuştur. Konuyla ilgili olarak Kansız ve Acuner (2010)’ın yapmış olduğu araştırmaya katılan engelli kadınların %27,6’sının çocuk bakımından sadece kendilerinin sorumlu olduğu, %11,5’inin ise; iyi bir eş ve iyi bir anne olmanın en önemli görevleri olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir (Kansız ve Acuner, 2010:153). Karadağ (2018)’ın yapmış olduğu araştırmaya katılan engelli kadınların da çocuk bakımı ve yetiştirilmesi gibi konulardan kendilerinin sorumlu olduğunu belirttikleri ortaya çıkmıştır (Karadağ, 2018:80). Arıkan (2001)’ın yapmış olduğu araştırmada da toplumun kadınlardan “iyi bir eş” ve “iyi bir anne” olmasını beklemesi nedeniyle engelli kadınların da ev içindeki işlerden sorumlu tutulduğu belirlenmiştir (Arıkan, 2001:75). Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlara bakıldığında çocuk bakımından kadınların sorumlu tutulmasının nedeninin toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklandığı görülmektedir.

- Ev Kadınlığı Rolü

Toplumsal cinsiyet rollerinden ev kadınlığı rolü; ev içerisindeki tüm işlerden kadının sorumlu tutulması nedeniyle kadınların yaşamış oldukları sorunları içermektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine göre ev içerisindeki tüm işler, kadınların görevi olarak değerlendirilmiştir. Bu işlerin sadece kadının sorumluluğunda olması nedeniyle de kadınlar, ev içine hapsolmuş bir şekilde yaşamaya başlamışlardır.

Engelli kadınların engelleri nedeniyle ev işlerini yerine getirememelerinden kaynaklı olarak kendilerini değersiz ve yetersiz olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.

- K9: “Sağlıklı bireylerin çok kısa sürede yaptıkları işi ben çok uzun sürelerce yapınca iki kat fazla yoruluyorum. Temizlik, yemek yapımı gibi pek çok işi ayakta yapmak zorundasın ve bu da beni oldukça yoruyor. Çok basit bir işi yapamayınca ya da önceden yaptığınız işi yapamamaya başlamayınca kendinizi değersiz hissediyorsunuz ve bu da sizi psikolojik olarak yıpratıyor.”(44 yaşında, bekar)

Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ev içine hapsolan engelli kadınlar, ev içi işlerini engelleri nedeniyle yerine getirememelerine bağlı olarak psiko-sosyal sorunlar yaşamaya başlamışlardır. K9’un “...Çok basit bir işi yapamayınca ya da önceden yaptığınız işi yapamamaya başlamayınca kendinizi değersiz hissediyorsunuz ve bu da sizi psikolojik olarak yıpratıyor.” İfadesine bakıldığında da engelli kadınların kendilerinden beklenen görevleri yerine getirememeleri nedeniyle yıprandıkları ve değersiz hissettikleri görülmektedir. Ghai (2002)’nin Hindistan’daki engelli kadınlar ile yapmış olduğu araştırmada ise engelli kadınların ev işlerini yerine getirememeleri nedeniyle toplumda “acı”, “işe yaramaz” olarak değerlendirildiği ortaya çıkmıştır (Akt. Burcu, 2015:135). Kamanlıoğlu (2007)’nin yapmış olduğu araştırmada da engelli kadınların “ideal kadın” olarak görülmediği, “başkasına bağımlı”

olarak yaşamaları nedeniyle psikolojik olarak engellerini aşamadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Kamanlıoğlu, 2007:86).

Toplumda her dönemde ikincil planda olan kadının engel durumuyla birlikte kadın kimliğinin yanına engelli kimliği de eklenmiş ve toplum tarafından beklenen rollerin yerine getirilememesinden kaynaklanan ayrımcılık ile birlikte toplumdan izole olmuşlardır. Günümüzde birçok engelli kadının ev içerisinde olması ve kültürel/toplumsal hayata katılmamasının en büyük nedeni bu durumdur. Toplumsal yaşamdan soyutlanmaları nedeniyle ev içine kapanmak zorunda kalan ya da ev içinde kalmayı tercih eden engelli kadınların bu noktada ev içi işlerle sorumlu tutulması, kendilerini geliştirememelerine neden olmaktadır.

- *Akrabalık Rolü*

Toplumsal cinsiyet rollerinden akrabalık rolü; kadının akrabalık bağı içerisinde ve kendi yakın çevresi içindeki oynadığı rol ve sorumluluklarını, akraba ve sosyal çevresi ile olan ilişkilerini içermektedir.

Engelli kadınların akrabalık rolü kapsamında kendi sosyal çevrelerindeki kişilerden destek göremedikleri, bu kişilerin de tıpkı toplumdaki diğer kişiler gibi engelli kadınları “başkalarına muhtaç” olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.

- K1: “Ben özellikle evlilik konusunda akrabalarımın ve çevremdeki diğer kişilerden sorun yaşadım. Evlenmemin yanlış olduğunu söyleyen kişiler vardı. Şu anda sorunlar yaşıyorum. Arkadaşlarıma ve akrabalarıma kendimi anlatma konusunda çekiniyorum. Çünkü “engelliydın neden evlendin” demelerinden çekiniyorum. Kendi çevremde engelli olmamı sürekli yüzüme vurması beni küçük düşürüyor. Kendimi çevreme anlatamadığım için de yalnız hissediyorum.”(43 yaşında, evli)

Akraba ve yakın çevrede bulunan kişilerin engelli bireylere yönelik desteği, bireyin yaşamış olduğu sorunların çözümü noktasında oldukça önemlidir. Bu noktada bakıldığında katılımcıların kendi sosyal çevrelerinden bekledikleri desteği görememeleri nedeniyle yalnızlaştıkları ve dışlandıkları tespit edilmiştir. K1’in “...*Kendi çevremde engelli olmamı sürekli yüzüme vurması beni küçük düşürüyor. Kendimi çevreme anlatamadığım için de yalnız hissediyorum.*” ifadesi incelendiğinde sosyal çevresinde bulunan kişilerin engelli olduğunu sürekli hatırlatması nedeniyle yaşadığı sorunları yakın çevresine anlatamadığı ve yalnızlaştığını düşündüğü görülmektedir.

Toplum tarafından dışlanan ve soyutlanan engelli kadının, yakın çevresinde bulunan kişilerden alacağı destek sayesinde sorun çözme becerilerini geliştirmesi, bu desteği alamadığı durumlarda ise sorunlarının artması kaçınılmazdır. Baykoç, Bayhan ve Artan (2001)’in yaptığı araştırmada çevreden özellikle de akrabalarından alınan sosyal destek sayesinde engellilerin aile içi sorunlarının çözüldüğü, iyilik hallerinin arttığı tespit edilmiştir (Baykoç vd., 2001:36). Aslan ve Şeker (2002)’in yaptığı araştırmada ise; engelli bireylerin yakın çevrelerinde bulunan kişilerin engelliliği “işlenmiş bir günahın suçu”, “kader” veya “Allah’ın takdiri” olarak gördüğü, bu nedenle engellilerin rehabilite edilmesinin imkansız olduğu ve engellilerin bu nedenle kendi sosyal çevreleriyle iletişim kurmaktan kaçındığı ortaya çıkmıştır (Aslan ve Şeker, 2002:459).

Engelli kadınların yakın çevrelerinden bekledikleri desteği görememeleri, akrabalık ilişkilerinin bitmesinin yanı sıra ‘yardım istemeyi reddetme’ gibi sonuçlar da doğurmaktadır. Bu durumun yakın çevrede bulunan kişilerin engelli kadınlara yönelik “acıma” duygusu ile yaklaşmalarından ve engelli kadınları “başkalarına muhtaç” olarak görmelerinden kaynaklandığı kabul edilmektedir.

- K4: “Ben genellikle yardım istemeyi tercih etmiyorum. Çünkü kendi ayaklarım üstünde durduğumu insanlara göstermem gerekiyor. İnsanların otobüste veya diğer toplu taşıma araçlarında beni gördüklerinde yardım etmeye çalışması artık sinirime dokunuyor. Her yardım geldiğinde engelli olduğumu yeniden hatırlıyorum. Ancak bir işi kendim yaptığım zaman engelim unutuluyor.” (30 yaşında, bekar)

Kaner (2004)’in yapmış olduğu araştırmada engellilere yönelik psiko-sosyal desteğin yaşamdan keyif alma ve stres durumunu azaltma gibi etkisinin olduğu ancak insanların sürekli yardım etme isteğinin olması nedeniyle engellilerin bu desteği almada kendisini geri çektiği belirlenmiştir (Kaner, 2004). Yıldırım ve Conk (2005)’un çalışmasında ise engellilere yönelik verilen desteklerin kaygı, anksiyete ve stres düzeylerinde olumlu etki bıraktığı ancak engellilerin kendi yakın çevreleri dışındaki kişilerden yardım almayı reddettikleri tespit edilmiştir (Yıldırım ve Conk, 2005). K4’ün görüşleri ve literatürdeki diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde engelli kadınlara yönelik verilen desteklerin yaşanan sorunların çözümü noktasında etkili olduğu ancak bu desteklerin engellilerin “başkalarına muhtaç” veya “yardıma ihtiyaç duyan” kişiler olarak algılanması nedeniyle yapılması halinde ise engelli kadınların söz konusu desteği reddettikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırmalardan da görüleceği üzere engelli kadınların alacağı psiko-sosyal destek, sorun çözme becerilerinin artmasına katkı verecektir. Ancak bu desteğin alınmaması gibi yakın çevreden kaynaklı engellemelerin olması yaşanan sorunları daha da artıracaktır. Özellikle yakın çevrenin engelli kadına karşı olumsuz tutum ve davranışının olması nedeniyle çoğu engelli kadın, yakın çevresi ile olan ilişkilerini reddetmiştir. Bu kapsamda engelli kadınların alacağı sosyal desteğin toplumsal yaşama katılma anlamında önemli olduğu görülmektedir.

- *Engelli Kadınların Şiddete Maruz Kalma Durumları*

En yaygın insan hakkı ihlallerinden biri olan kadına yönelik şiddet, kadınların temel hak ve özgürlüklerini yok eden ve bu haklara erişimlerini engelleyen sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddet; “kadınlara, yalnızca kadın olmaları nedeniyle uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak tanımlanmıştır (Karabulut, 2017:27). “Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” (İstanbul Sözleşmesi) bazı kadın ya da kız çocuğu gruplarının şiddete maruz kalma durumlarının daha yüksek olduğunu belirtmiş ve engelli kadınları da bu kişiler arasında kabul etmiştir (Akdağ ve ark. 2016:35).

Şiddet olayının cinsiyete bağlı olarak geliştiği düşünüldüğünde hem engelli hem de kadın olmaları nedeniyle engelli kadınların maruz kaldıkları şiddetin boyutu daha yüksek olacaktır. Bu noktada engelli kadınların toplumdan gördükleri baskı ve ayrımcılık dışında ev içi işlerin yerine getirilememesi durumu da psikolojik şiddetin bir diğer nedeni olarak değerlendirilmektedir.

- K1: “Bir kadın olarak her zaman duygusal şiddete maruz kalıyorum. Ancak engelli olmamdan dolayı bu duygusal şiddet daha da artıyor. Toplumda erkek engellilere yönelik herhangi bir duygusal şiddetin olduğunu görmedim. Ancak engelli kadınlara yönelik her türlü kötü muamele ve duygusal şiddet olabiliyor. Ben bunun nedeninin kadın olmamızdan kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü bizim insanımızda kadını döversen ve söversen güçlünün anlayışı var, bu nedenle de sağlıklı kadınlar bile şiddete maruz kalıyor.” (43 yaşında, evli)

Brownridge (2006)’nin yaptığı araştırmada engelli kadınların aileden ve toplumdan az destek görmeleri, ekonomik açıdan bağımlı olmaları, eğitim ve çalışma hayatına katılmada zorluk yaşamaları gibi nedenlerden dolayı diğer bireylerden %50 oranla daha fazla psikolojik şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır (Çiçek ve Öncel, 2018: 130). Özdemir (2010)’in araştırmasına göre ise engelli kadınların kamusal alana katılmak istediklerinde fiziksel görüntüleri nedeniyle dışlandığı ve psikolojik şiddete maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2010:9-10). Karataş ve Çifçi (2010)’nin araştırmasında engelli kadınların ötekileştirme, damgalanma ve dışlanma yaşamaları nedeniyle şiddete maruz kalma oranlarının engelli erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Karataş ve Çifçi, 2010: 147). Bu noktada K1’in “*Toplumda erkek engellilere yönelik herhangi bir duygusal şiddetin olduğunu görmedim. Ancak engelli kadınlara yönelik her türlü kötü muamele ve duygusal şiddet olabiliyor. Ben bunun nedeninin kadın olmamızdan kaynaklandığını düşünüyorum...*” ifadesinden de görüleceği üzere engelli kadınların maruz kaldıkları psikolojik şiddet olayı, cinsiyete bağlı olarak gelişmektedir.

Engelli kadınların yaşamış oldukları fiziksel şiddete baktığımızda ise genellikle aile içinde fiziksel şiddete maruz kaldıkları, bu durumun eşlerden kaynaklandığı görülmektedir.

- K3: “Eşimden sürekli olarak duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalmıştım. Zaten boşanmamızın nedenlerinden biri de buydu. Eşimin beni dövmesi için herhangi bir sebebe ihtiyacı yoktu. Engelli olmam onun için bir nedendi. Yanına yakışmadığımı düşünüyordu, sinirini her zaman benden çıkarıyordu. Yemek yapamazdım dayak yerdim, evi temizleyemezdim dayak yerdim. Boşandıktan sonra da fiziksel olarak değil ama duygusal aşağılanmaya çok maruz kalıyorum. Sokakta yürürken ya da toplum taşımada sürekli olarak dışlanıyorum.” (37 yaşında, boşanmış)

K3’ün görüşlerine baktığımızda; toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadından beklenen “iyi bir eş” olma rolünün engel durumu nedeniyle yerine getirilememesinden kaynaklı olarak engelli kadınların fiziksel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Engeli olsun veya olmasın fiziksel şiddet olayı, tüm kadınların yaşamış oldukları en temel sorunlardan biridir. Bu noktada Dünya Sağlık Örgütü’nün (2005) yaptığı araştırmada dünya üzerindeki kadınların %13,6’sının fiziksel şiddete maruz kaldığı, bu oranın Hindistan’da %17, Amerika’da %27 olduğu ortaya çıkmıştır (Erjem, 2018:305). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün (2008) yapmış olduğu araştırmada ise ülkemizdeki kadınların %41,9’sunun fiziksel şiddete maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (ENGKAD, 2013). Tantekin (1995)’in yapmış olduğu

araştırmaya katılan kadınların da %97'sinin eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Tantekin, 1995:39-40). Yapılan araştırmalardan da görüleceği üzere fiziksel şiddet olayı evrensel bir sorundur. Özellikle toplumsal cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle kadınlardan “iyi bir eş ve anne” olmalarının beklenmesi, şiddeti tetikleyen temel unsurlardan olmuştur. Bu kapsamda engelli kadınlar da hem engelli hem de kadın olmaları nedeniyle fiziksel şiddete maruz kalmaktadır.

K3'ün “...Eşimin beni dövmesi için herhangi bir sebebe ihtiyacı yoktu. Engelli olmam onun için bir nedendi. Yanına yakışmadığımı düşünüyordu, sinirini her zaman benden çıkarıyordu. Yemek yapamazdım dayak yerdim, evi temizleyemezdim dayak yerdim...” ifadesine bakıldığında engelli kadınların maruz kaldıkları fiziksel şiddetin toplumsal cinsiyetçi yaklaşım nedeniyle yaşandığı görülmektedir. Toplumun kadınlardan beklediği “iyi bir eş ve anne” rolü gereği ev içi görev ve sorumluluklar, engelli kadınların yaşamış oldukları çoğu sorun gibi şiddet olayının da en temel nedeni olarak kabul edilmektedir. Toplumun dikte ettiği “iyi bir eş ve anne” olma rolünü engelli kadınların yerine getirememesi nedeniyle yaşanan şiddet, evliliklerin bitmesine neden olmuştur. K3'ün “Eşimden sürekli olarak duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalmıştım. Zaten boşanmamızın nedenlerinden biri de buydu...” ifadesi incelendiğinde K3'ün şiddete maruz kalması nedeniyle evliliklerinin bittiği görülmektedir.

Engelli kadınların maruz kaldıkları bir diğer şiddet türü ise cinsel şiddettir. Bu noktada katılımcıların görüşlerine bakıldığında cinsel şiddetin engelli kadınların savunmasız olduğunun düşünülmesi nedeniyle kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.

- K9: “Her engelli kadın gibi ben de şiddete maruz kalıyorum. Bu şiddet, her konuda oldukça ileri boyutlarda oluyor. Yaptırım olmayınca ya da üstü kapatılınca da her konuda suistimal edilmeye başlıyorsunuz. Bazen toplum içinde bazen iş yaşamında fiziksel, cinsel, sözel her türlü şiddetle uğraşmak zorunda kalıyorsunuz. İnsanlar, ben engelli kadını nasıl kullanırım, nasıl faydalanırım diye düşünmeye başlayınca ve kadın da kendisini savunamayınca ortaya şiddet çıkıyor. Ben de bu sebeple hem cinsel hem fiziksel şiddete maruz kaldım. Benden faydalanmak isteyen erkekler oldu, bu nedenle de kadınlığımdan utandım.” (44 yaşında, bekar)

Konuyla ilgili olarak Çiçek ve Öncel (2018)'in araştırmasında engelli kadınların savunmasız gruplar olarak kabul edilen grupların içinde yer alması nedeniyle cinsel şiddete maruz kalma risklerinin arttığı belirlenmiştir (Çiçek ve Öncel, 2018:133). Aral ve arkadaşları (2005)'nin yaptığı çalışmada da engelli kadınların başkalarına bağımlı olmaları nedeniyle maruz kaldıkları şiddet olayına karşı koyamadıkları, bu durumun cinsel anlamda istismara kadar uzanma riski taşıdığı ortaya çıkmıştır (Aral ve ark., 2005:30). Yapılan çalışmalara baktığımızda engelli kadınların cinsel şiddete maruz kalmalarındaki en önemli neden, “savunmasız” olarak değerlendirilmeleridir. Nitekim K9'un “...İnsanlar, ben engelli kadını nasıl kullanırım, nasıl faydalanırım diye düşünmeye başlayınca ve kadın da kendisini savunamayınca ortaya şiddet çıkıyor. Ben de bu sebeple hem cinsel hem fiziksel şiddete maruz kaldım...” ifadesi de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Engelli kadınların cinsel şiddete maruz kalmasındaki bir diğer neden ise şiddetin görünür olmamasıdır. Coleman ve arkadaşları (2012)'nin yaptığı çalışmaya katılmış engelli kadınların %52,9'unun maruz kaldıkları cinsel şiddet nedeniyle adli mercilere başvurduğu, bu engelli kadınlardan sadece %9,8'inin başvurusunun sonucunda tutuklamaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çiçek ve Öncel, 2018:134). Temel ve Şişman (2013)'ın yaptığı çalışmada ise engelli kadınların maruz kaldıkları şiddet olaylarını aileleri ya da yakın çevrelerine anlatmaları halinde ciddiye alınmadıkları ve bu nedenle maruz kaldıkları şiddet olayının artarak devam ettiği tespit edilmiştir (Temel ve Şişman, 2013:85). Bu durum değerlendirildiğinde engelli kadınların maruz kaldıkları şiddet olayları hakkında herhangi bir yaptırım olmayacağının düşünülmesi, aileler ya da yakın çevre tarafından ciddiye alınmayıp olayın üstünün kapatılması gibi durumlar nedeniyle şiddetin boyutunun artma riskinin olduğu kabul edilmektedir. K9'un “...Yaptırımı olmayınca ya da üstü kapatılınca da her konuda suistimal edilmeye başlıyorsunuz. Bazen toplum içinde bazen iş yaşamında fiziksel, cinsel, sözel her türlü şiddetle uğraşmak zorunda kalıyorsunuz...” ifadesi de bu durumu destekler niteliktedir.

Sonuç;

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında engelli kadınlar; toplumsal yaşamdan soyutlanmakta, birey olarak kendilerini geliştirememekte, eğitim-öğretim ile çalışma yaşamına katılma noktasında engellenmekte ve kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olamamaları nedeniyle toplumdan izole olmuş bir şekilde yaşamaya çalışmaktadır.

“İyi bir eş ve anne” ile “ideal kadın” olma rollerine bağlı olarak ev içi işlerden sorumlu tutulan engelli kadınların söz konusu işleri engelleri nedeniyle yerine getiremeyeceklerinin düşünülmesi nedeniyle de evlenmelerine ve çocuk sahibi olmalarına karşı çıkmaktadır. Ayrıca ev içi işlerden sorumlu tutulmalarına bağlı olarak engelli kadınlar, toplumsal yaşama katılmada sorunlarla karşılaşmış ve toplumdan izole edilmişlerdir. Çoğu engelli kadın da toplum tarafından kendilerine yönelik “başkalarına bağımlı”, “kendine yetemeyen” gibi söylemler nedeniyle toplumdan izole olmayı tercih etmiştir.

Engelli kadınlar, maruz kaldıkları baskı ve “başkalarına bağımlı” olmaları nedeniyle psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddete de maruz kalmaktadır. Bu şiddetin meydana gelmesinde şiddetin örtbas edilmesi ve üstünün kapatılması oldukça önemlidir.

Öneriler;

Toplumsal cinsiyet bağlamında engelli kadınların yaşadıkları sorunlara çözüm olabilmesi amacıyla öneriler şöyledir;

-Engelli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle toplumsal yaşama katılımlarının engellenmesinin çözümü noktasında toplumsal eşitliği savunan politikaların benimsenerek makro düzeyde çalışmalar yapılmalı,

- Kadın haklarının savunulması noktasında tüm kamu kuruluşlarının eylem planları “Toplumsal Eşitlik” teması doğrultusunda hazırlanmalı,
- Engelli kadınların toplumda görünür olmalarını ve birey olarak kendilerini geliştirmelerini hedefleyecek çalışmalar yapılmalı,
- Dernek, sendika gibi örgütlenmelerde engelli kadınların istihdamına yönelik kota uygulamasının getirilmesi noktasında çalışmalar yapılmalı,
- Engelli kız çocuklarının okul yaşamına katılma ve devam etme konularında teşvik edici programların düzenlenmesi,
- Engelli kadınların çalışma yaşamına kazandırılması konusu ile ilgili olarak engelli kadın istihdamının zorunlu hale getirilmesi,
- Engelli kadınlara yönelik meslek ve beceri kazandıracak program ve kursların hazırlanması ya da hali hazırda uygulanan bu programların yaygınlaştırılıp erişilebilirliğinin artırılması,
- Evlilik kararı alımı sürecinde yaşanan toplumsal cinsiyetten kaynaklı sorunların çözümü noktasında evlilik öncesi eğitimlerin verilerek eşlerin bilinç artırıcı çalışmalara katılımının sağlanması,
- Engelli kadınlara yönelik şiddet olaylarının engellenmesi noktasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalar yapması, verilen cezaların caydırıcı olması konusunda gerekli hukuki düzenlemelerin yapılmasının da önemli olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akdağ, A.Ş., Aksaç, G.T., Şimşekcan, N. T. ve Kara, Ö. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Engelli Kadın El Kitabı. Ankara: Engelli Kadın Derneği.
- Altuntaş, N. ve Doğanay, G. (2016). Trabzon’da Engelli Kadın Profili. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (12), 315-340.
- Aral, N., Gürsoy, F. ve Bütün, A. A. (2005). Engelli Kadına Yönelik Fiziksel İstismar. Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu Kitabı içinde (30-35). İstanbul: Grafik Matbaacılık.
- Arıkan, Ç. (2001). Türkiye’de Görme Özürlü Kadınlar: Sorunlar, Beklentiler, Çözüm Önerileri. Ankara: Körler Federasyonu Yayını, No:3.
- Aslan, M. ve Şeker, S. (2002). Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt İli Örneği). Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu 3. Bildiriler Kitabı içinde (449-463). İstanbul: Petrol-İş Yayını.
- Aykara, A. (2010). Kaynaştırma Eğitimi Sürecindeki Bedensel Engelli Öğrencilerin Sosyal Uyumlarını Etkileyen Etmenler ve Okul Sosyal Hizmeti (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Başgöl, Ş. ve Oskay, Ü. (2015). Fiziksel Engelliliğin Gebelik ve Annelik Üzerine Etkisi. Florence Nightingale Dergisi, 23 (1), 88-95.
- Baykoç, N. D., Bayhan, P. ve Artan, İ. (2001). Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Döngüsü İçinde Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 12 (2), 29-41.
- Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (4), 25-45.
- Burcu, E. (2015). Engellilik Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Burcu, E., Kamanlıoğlu, M. ve Şahin, B. (2008). Özürlü Bireylerin Eş Seçiminde Yaşadıkları Sorunların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması. *Woman* 2000, 7 (1), 3-30.
- Çakır, H. (2021). Çalışma Yaşamında Engelli Kadınların İstihdam Süreçleri: Yozgat İli Örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 111-126.
- Çiçek, E. ve Öncel, S. (2018). Engelli Kadına Yönelik Şiddetin Diğer Boyutu: Cinsel Şiddet. *Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi*. 13 (2), 126-146.
- Danış, M. Z. (2006). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarının Geleceğe İlişkin Düşünceleri ve Umutsuzluk Düzeyleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 17 (2), 91-108.
- Demir, A. ve Yeşiltuna, D. (2017). Aile İktidar İlişkisi Bağlamında Engelli Kadın Olmak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10 (54), 534-544.
- Duman, N. A. ve Doğanay, G. (2017). Toplumsal Dışlanma Pratikleri Üzerinden Trabzon'da Engelli Kadınlar. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20 (2), 1-48.
- Dünya Sağlık Örgütü (2011). Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti. www.aile.gov.tr Erişim Tarihi: 12.10.2018.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir?. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 83-88.
- Engelli Kadın Derneği (2013). Türkiye'de Engelli Kadınlara Yönelik Şiddet Raporu 2013-2014. www.engellikadin.org.tr, Erişim Tarihi: 10/05/2021.
- Erenel, A.Ş. ve Aksoy, M.U. (2018). İncinebilir Bir Grup; Engelli Kadınlar ve Cinsellik. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 4 (1), 27-31.
- Ersöz, A.G. (1999). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erten, Ş. ve Aktel, M. (2017). Engellilik Kültürü: Engellilik Modelleri Çerçevesinde Bir Değerlendirme. Ergun, C. ve Ögreci, S. (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Kültür Tartışmaları içinde* (79-96). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Güdücü, B. (2018). Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet. Şenol, D. ve Kaya, H. E.(Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi içinde* (14-34). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Işıkhani, V. (2005). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16 (2), 35-52.
- Kamanlıoğlu, M. (2007). Özürlü Öğrencilerin Öğretmen ve Arkadaş İlişkileri ve Yaşadıkları Bazı Sorunları (Yayımlanmamış Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kapan, B.K. ve Boyacıoğlu, N.E. (2019). Engelli Gebelerin Karşılaştıkları Zorluklar Ve Ebelik Yaklaşımı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 64-71.
- Karabulut, A. (2017). Ataerkil İdeolojinin Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Ortopedik Engelli Kadın ve Erkeklerin Deneyimlerine Yansımaları (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, Z. (2018). Kırsal Alanda Yaşayan Engelli Kadınların Toplumsal Hayata Katılımında Toplumsal Cinsiyete Bağlı Etkiler – Muş İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karataş, K. (2002). Özürlülere Yönelik Ayrımcılık ve Ayrımcılıkla Savaşım. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 2 (1), 1-10.
- Karataş, K. ve Çifci, E.G. (2010). Türkiye'de Engelli Kadın Olmak: Deneyimler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (13), 147-153.
- Karataş, K. ve Duyan, G.Ç. (2005). İnsan Hakları Açısından Engelli Kadınlar ve Sorunları. *Engelli Kadınların Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde* (56-62). İstanbul: Grafik Matbaacılık.
- Kuzgun, İ.K. (2008). Türkiye'ye Ücret Karşılığı Özürlü Kadın İşgücü İstihdamının Belirleyici Değişkenleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 19 (2), 57-66.
- Kümbetoğlu, B. (2000). Toplumsal Cinsiyet ve Antropoloji: Folklor ve Edebiyat. *Sosyal Antropoloji Dergisi*, 22 (6), 239-254.

- Okanlı, A. Ekinci, M., Gözüağca, D. ve Sezgin, S. (2004). Zihinsel Engelli Annelerin Yaşadıkları Psikososyal Sorunlar. İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1), 1-8.
- Okur, F. ve Erdugan, F.E. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu II Bildiriler Kitabı içinde (245-263). İstanbul: Petrol – İş Yayını.
- Orhan, S. ve Özkan, E. (2020). Engelli Kadın Olmak. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (1), 1-19.
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Nedeniyle Temel Eğitimden Kopan Kız Çocukları Sorunu. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 18 (2), 77-87.
- Özdemir, D.K. (2010). Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri: Tuzla İlçesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgökçeler, S. ve Alper, Y. (2010). Özürlüler Kanununun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi. İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1,28-42.
- Şahan, E. C. (2018). Çalışma Hayatına Katılımda Engellilerin Yaşadıkları Sorunlar: Tekirdağ Süleymanpaşa Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Toker, İ. (2013). Toplumsal Cinsiyet ve Din. N. Akyüz ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). Din Sosyolojisi El Kitabı içinde (607-623). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. www.mevzuat.gov.tr Erişim Tarihi: 23/04/2021.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. www.tbmm.org.tr/ Erişim Tarihi:11/04/2021.
- Türkiye Özürlüler Araştırması. (2002). Özürlüler İdaresi Başkanlığı – TÜBİTAK – Devlet İstatistik Enstitüsü.

SOSYAL HİZMET MESLEĞİNİN TANINIRLIĞINI ANLAMAK AMACIYLA CİNSİYET, MESLEKLER VE EĞİTİM DÜZEYİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Seda KARAHASAN¹

Bu çalışma Mamak ilçesinde bulunan farklı meslek gruplarındaki kadın ve erkek katılımcıların sosyal hizmet mesleğinin tanınırlığını tespit etmek ve cinsiyetler ile meslekler arasında sosyal hizmet mesleğinin doğru algılanması ve bu algının nedenlerinin ölçmek için yapılmıştır.

ÖZET

Sosyal hizmet mesleğinin ilk örneklerine 1890'lı yıllarda Avrupa'da görmek mümkündür. Ancak yıllardır sosyal hizmet mesleğinin yanlış algılanması, mesleklerle ve cinsiyete göre yanlış anlaşıldığı tespit edilmiştir. Amacının sadece sosyal yardım (maddi yardım) veren bir meslek olarak anlaşıldığı zaman içinde belli toplumlarda literatür incelendiğinde görülmüştür. Türkiye tarihinde ise 1960'lı yıllarda ilk sosyal hizmet anlayışı gelişmeye başlamıştır. Bununla birlikte verilen eğitimin amacı toplumumuz tarafından yanlış anlaşılıp gelecek nesillere yanlış aktarılmıştır. Çalışma nitel araştırma yönteminin görüşme tekniği ile toplanan verileri içermektedir. Araştırmanın evrenini herkese ve her mesleğe ulaşmanın zor olduğu, ancak Ankara ilinde en çok yanlış anlaşıldığı düşünülen Mamak ilçesinde bulunan 8 kadın ve 7 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise gelişigüzel örnekleme yöntemi ile seçilen 15 kadın ve erkekten oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda cinsiyetlere ve meslek gruplarına göre sosyal hizmet mesleğinin doğru bir şekilde anlaşılmadığını ifade etmiş, amacının sadece maddiyata dayandırıldığı ancak gelişmeye açık bir toplum olduğu anlaşılmıştır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan 'Sosyodemografik Bilgi Formu' ile toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, sosyal destek ve sosyal hizmet ile manevi destek

1.GİRİŞ

Sosyal hizmet girişiminin, bilim ve mesleğinin çerçevesini çizirken sosyal hizmetin şimdiki hâlini almadan önce de yürütüldüğünü belirtmek gerekir. Neredeyse her toplum ve yönetim organizasyonunda yardıma gereksinim duyan bireylere ve sosyale yönelik hizmet, hep görülmüş bir şeydir. Bunun nedenlerini, nasıllarını ve sonuçlarını bir süreç içerisinde ele almadan evvel, sosyal hizmetin ne olduğuna eğilmek gerekir. Bir disiplin ve meslek olan sosyal hizmeti tanımlamadan önce sosyal hizmetler kavramının açıklanması yararlı olacaktır. Sosyal hizmetler, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunlukların giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür (SHÇEK Kanunu, 1983). Bir başka tanıma göre sosyal hizmetler,

¹SHU, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü 2022 Mezunu

yoksulluklarından kaynaklansın veya kaynaklanmasın, toplumdaki ortalama yaşayış ve algılayış seviyesine, ellerinde olmayan sebeplerle süreli veya süresiz olarak ulaşamayıp sosyal ve/veya ekonomik yönlerden desteklenme ihtiyacı duyan kişilere karşılıklı ve/veya karşılıksız şekilde sunulan parasal ve/veya nesnel mahiyette (mal, malzeme yardımı, rehberlik, yönlendirme, psikolojik destekleme gibi) hizmetlerdir (Çengelci 1999: 3).

Sosyal hizmet insanların problem çözme, baş etme ve gelişme kapasitelerini arttırmayı; kaynak, hizmet ve olanak sağlayacak sistemlerle müracaatçıları bağlantılandırmayı; sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesini sağlamayı ve sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katılımda bulunmayı amaçlayan bir meslektir (Pincus ve Minahan 1973). Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Ulusal Derneği (NASW 1973), sosyal hizmeti bireylerin, ailelerin, grupların ya da toplulukların sosyal işlevselliği için yetkinliklerin artırılması ya da düzeltilmesi veya bu amaca uygun olarak sosyal koşullar yaratılmasına yardım eden profesyonel bir faaliyet olarak tanımlarken Barker (1999) sosyal hizmeti bütün insanların daha iyi yaşam koşulları için psikolojik işlevselliğin etkili sosyal değişimleri gerçekleştirmeleri için insanlara yardım eden uygulamalı bir bilim olarak tanımlamıştır.

1.1. Sosyal Hizmet:

Tomanbay’a göre “sosyal hizmet... özel gereksinim gruplarının bakım ve korunmalarının toplumun sorumluluğu ve görevi olduğundan hareketle resmi, yarı resmi ve gönüllü etkinliklerle bu tür nüfus gruplarının bakımlarını, korunmalarını iş edinen, insanların yardımsız çözemedikleri bireysel ve toplumsal sorunların çözümü için geliştirilen sistemli, düzenli ve sürekli faaliyetlerdir” (1999: 237). Bu ifadelerde geçen ortak vurgular “yardım ve destek” doğrultusunda “hizmet niyetini ve çalışmalarını” tırnak içine almaktadır.

Seyyar (2002: 518), sosyal hizmetin genel geçer toplumsal yüzünü şu cümlelerle resmetmektedir: Kişi, grup veya toplulukların yapı ve şartlarından doğan ya da kendi denetimleri dışında meydana gelen bedeni, zihni, ruhi eksikliği, fakirlik ve eşitsizliği gidermek veya azaltmak, toplumun değişen şartlarından doğan sosyal sorunları çözümlmek, insan kaynaklarını geliştirmek, hayat standartlarını iyileştirmek ve yükseltmek, fertlerin birbirleriyle ve sosyal çevresi ile uyum sağlamasını kolaylaştırmak amacıyla insan, şeref ve haysiyetine yaraşır eğitim, danışmanlık, bakım, tıbbi ve psikososyal rehabilitasyon alanlarında ifa edilen hizmet programlarının tümü sosyal hizmetin kapsamındadır.

Bu bakımdan sosyal hizmet esasında zor ve çok yönlü bir şeyi; insan (lar)ı tatmin, memnun ve mutlu etme işini kendine sorun edinmektedir. Bir bakıma “toplumsal bir ayar” rolü görmektedir. Bu, hayli geniş bir beşerî havzaya uzandığından sosyal hizmet (her ne kadar başlangıçta öyle filizlendiyse de) artık yalnızca gönüllülükle veya tek bir elle yürütülebilecek faaliyetler dizisi değildir. Sosyal hizmet, hedefleri planlanması şart olan, işleyiş, ilke ve yollarının iyi saptanması gereken ve bunların en fonksiyonel biçimde vücuda getirilmesi lazım bulunan bir alandır. Sosyal hizmetin tarihsel dolgu

içerisinde böyle bir yapıya doğru evrilmesi birtakım siyasi, ekonomik ve toplumsal aşamaların birbirine tesir etmesiyle meydana gelmiştir.

1.2. Sosyal destek: Genelci yaklaşım, bireyin yaşadığı sorunun kendisinden kaynaklandığı görüşünü destekleyen medikal yaklaşımları eleştirerek birey- sorun- çevre ilişkisinin kurulmasının gerekliliğini savunmaktadır. Şahin'e göre (2002:3) sosyal hizmetin amacı, insanların yaşam içinde sosyal rollerini yerine getirmeleri ve karşılaştıkları sorunlar ile baş edebilmeleri için yeteneklerini geliştirmek, insan ihtiyaçlarını yeterli ölçüde karşılanmasına olanak veren çevresel imkânları artırmaktır. Sosyal hizmetin mesleki etkinliğinin odağı, bireyin sosyal işlevselliği ve çevresi ile olan etkileşimi çerçevesinde değişme ajanlığıdır. Ekolojik yaklaşıma bakıldığında ise, bireyin temasta bulunduğu tüm sosyal sistemlerle etkileşime girilerek soruna etki eden unsurların ortaya çıkarılması vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım çevre birey etkileşimini dinamik bir süreç olarak ele almakta ve bireyleri bu etkileşimde aktif olarak görmektedir. Bu bağlamda bir sosyal hizmet uygulamasında, müdahalenin bireye yönelik değil tüm ekolojik birime yöneltilmesini savunur (Duyan, Sayar, Özbulut, 2008: 52). Bu açıdan bakıldığında, soruna etki eden tüm unsurların ortaya çıkarılması ancak birey- çevre etkileşiminin tam olarak anlaşılması ile mümkün olmaktadır.

1.3. Sosyal hizmet ve manevi destek;

Mevcut verilere bakıldığında, manevi destek hizmetlerinin ruh sağlığını korumada da önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Manevi destek hizmeti gören hastalar, kendilerini ruh sağlığı bakımından daha iyi hissettiklerini ifade etmektedirler (Köylü, 2016). Özellikle manevi destek uygulayıcılarının, müracaatçıların dilini kullanması ve kişinin aşkın gücüyle kurduğu ilişkiyi güçlendirmeye çalışması, sosyal hizmet ve maneviyat ilişkisini daha güçlü bir hale getirmektedir. Manevi destek hizmetlerinin en önemli işlevi bireyin kendisine, çevresine, topluma, Tanrıya ve doğaya karşı yaşadığı yabancılaşma duygusunu yok etmeğe destek olmak veya onu minimize etmesini sağlamaktır. Sonraki süreçte de bireyin hayatını anlamlı kılmaya çalışmaktır (Seyyar, 2010: 1369). Bu anlamlılık duygusu, özellikle gençler başta olmak üzere, bireye, kendisini ve çevresini tanıtarak kimlik kazandırmaya yardımcı olmaktadır (Atakan, 1989: 39). Manevi destek hizmetleri, müracaatçıların kendi gerçekliğinin farkına varmasını sağlar. Manevi destek hizmetleri, müracaatçının içinde var olan potansiyeli eyleme dönüştürerek bireyin kendisi ve çevresiyle ahenk içerisinde, huzurlu bir şekilde hayatını idame ettirmesine destek olur (Armaner, 1973: 199). Bu denklemin kurulmasıyla, kişiler diğer varlıklarla (kişi, çevre, doğa ve Tanrı) uzlaşma içinde olur.

2. YÖNTEM

Bu araştırma temel olarak, sosyal hizmet mesleğinin tanınırlığını artırmak ve cinsiyetlere ve meslek gruplarına göre sosyal hizmet mesleğinin gereklerinin anlaşılmasını belirlemek ve cinsiyet ile meslekler arasında sosyal hizmet mesleğinin günümüz şartlarında katılımcılarda ne ifade ettiğini anlamak amacı ile gerçekleştirilmiştir.

2.1. Evren ve Örneklem

04.04.2022 – 12.06.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen gelişigüzel örneklem yöntemi ile farklı meslek gruplarını ifade eden Ankara ilinde Mamak ilçesinde bulunan bazı meslek gruplarında küçük bir kısmı oluşturan kadın ve erkekler üzerinde sınırlı kalmıştır. Araştırma nicel veri toplama yöntemi ile yapılmış olup araştırmanın örneklemini gelişigüzel örnekleme yöntemi ile seçilen 8 kadın ve 7 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Ev hanımı (3), serbest meslek (4), devlet memuru (2), garson (3), market çalışanı (2) ve sosyal hizmet uzmanı (1) meslek gruplarından oluşan toplam 15 gönüllü katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler ‘Sosyodemografik Bilgi Formu’ aracılığıyla toplanmıştır.

2.2.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formu; Sosyodemografik bilgi 5 adet kapalı uçlu sorudan (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek bilgisi ve medeni durum) oluşmaktadır. Aynı zamanda ankette 4 adet açık uçlu soru yer almaktadır. Sorular: “Sosyal Hizmet mesleği nedir?”, “Sosyal hizmet mesleğini daha önceden hiç duydunuz mu?”, Sosyal hizmet mesleği hakkında ne biliyorsunuz?” ve “Sizce sosyal hizmet mesleği başka ne yapmalı” oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci 04.04.2022 tarihinde başlayıp 12.06.2022 tarihinde bitmiştir. Araştırmada kullanılan sorular Google Form üzerinden hazırlanmıştır. Verilerin toplanması için araştırmanın gerçekleştiği süre içerisinde gelişigüzel örneklem yöntemi ile farklı meslek grubunda olan katılımcılar ile anket doldurmaya başlamadan önce, çalışmanın amacı açıklanmıştır. Katılımcılara kendilerine dair şahsi herhangi bir bilginin yazıda kullanılmayacağı, tüm etik kurallara dikkat edileceği anlatılmış ve onay veren katılımcılar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerekli etik izinler alınmıştır. Katılımcılar tarafından doldurulan anket soruları ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Anket soruları bütün katılımcılara doldurulması zorunlu maddeler olması nedeni ile aynı sırada verilmiştir. Ankette 8 kadın katılımcı ve 7 erkek katılımcı tarafından, demografik bilgiler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek ve medeni durum) ve 4 adet uzun cevaplı soru doldurulmuştur. Veri toplama işleminden sonra tüm veriler, Microsoft Excel programında ve SPSS 25.0 paket yazılımı üzerinden gerekli olduğu düşünülen analizlere tabi tutulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Demografik Bilgiler

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

	N (Sayı)	% (Yüzde)
Cinsiyet		
Kadın	8	53,3
Erkek	7	46,7
Medeni Durum		
Evli	9	60
Bekar	6	40
Yaş		
18-25	7	46,7
26-40	8	53,3
Meslek Grubu		
Ev hanımı	3	20
Serbest Meslek	4	26,7
Devlet Memuru	2	13,3
Garson	3	20
Market Çalışanı	2	13,3
Sosyal Hizmet Uzmanı	1	6,7
Eğitim Durumu		
İlkokul mezunu	4	26,7
Ortaokul mezunu	5	33,3
Lise mezunu	3	20
Üniversite mezunu	2	13,3
Lisansüstü eğitim	1	6,7

Araştırmaya katılan 15 kişinin 8'i kadın katılımcılardan, 7'si ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarına baktığımızda, katılımcıların 9'u evli (%60), 6'sı bekârdır (%40). Katılımcıların eğitim düzeyleri ise; 4 kişi ilkokul mezunu, 5 kişi ortaokul mezunu, 3 kişi lise mezunu ve 2 üniversite mezunu ve 1 kişi lisansüstü eğitim alan katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları, %46,7 oranında 18-25 yaş arası (n=7) ve %53,3 oranında 26-40 yaş arası (n=8) yer almaktadır. Meslek gruplarına göre, ev hanımı 3 kişi (%20,0), serbest meslek 4 kişi (%26,7), devlet

memuru 2 kişi (%13,3), garson 3 kişi (%20,0), market çalışanı 2 kişi (%13,3) ve sosyal hizmet uzmanı 1 kişi (%6,7) olmaktadır.

3.2. Açık uçlu sorulara verilen bazı yanıtlar (Etik ihlal olmaması adına katılımcıların bilgileri direkt verilmemiştir.)

3.2.1. Sosyal Hizmet mesleği nedir?

R.C. katılımcısına bu soruyu sorduğumda beklenmedik bir cevap verdi. Bu katılımcının mesleği ev hanımı ve sosyal hizmeti sadece evde çocukları ile zaman geçirmek olarak tanımlamıştır. Bir başka katılımcı T.K.'nın mesleği garsondur ve sosyal hizmeti insanlar ile sosyalleşmek olarak ifade etmiştir. H.O.'nun mesleği ise devlet memurudur ve bu soruya diğer katılımcılardan farklı olarak cevap vermiştir. “Ben devlet memuruyum ve aynı zamanda sosyal hizmet olarak insanlara hizmet ediyorum, yani topluma hizmet ediyorum demiştir. E.D. ise bir sosyal hizmet uzmanıdır ve bu soruya sadece mesleğimin etik ilke ve gereklerini “ülkemde yaşayamıyorum ve yaşamak mümkün değil” cümlesi ile açıklamıştır. Ş.L. ise bir serbest çalışan katılımcıdır. Bu katılımcı ise soruya devletin bana verdiği para yardımı olarak belirtmiştir.

Görüyoruz ki hem meslek dallarında hem de cinsiyetlerde sosyal hizmet çok farklı tanımlanmaktadır. Ne yazık ki gerçek ve doğru tanımını ülkemizde yaşamak çok fazla zordur.

3.2.2. Sosyal hizmet mesleğini daha önceden hiç duydunuz mu?

R.C. soruya evet duydum. Evlendiğim zaman sosyal sorumluluklarım olduğunu anladım ve o zaman duymuştum diye cevap verdi. T.K. ise Suriyeli vatandaşların ülkemize geldiğinde duyduğunu ifade etti. E.D. sosyal hizmet mesleğinin farkındalığına sahip olarak anlaşılması kolay olan bir şekilde cevapladı: sosyal Hizmet öyle duyulacak bir şey değil. Yaşadığımız, nefes aldığımız her saniye sosyal hizmeti ve gereklerini hissetmeliyiz dedi. Ş.L. bir erkek ve serbest çalışmaktadır. Sosyal hizmeti devletin yabancılara yardım etmeye başladığında duyduğunu, daha sonrasında kendisine de yardım yapılması ile anladığını söylemiştir.

Ülkemizde sosyal hizmetin ilk insanın varlığından itibaren olduğunu, ilk olarak Avrupa ve daha sonrasında eğitimlerinin verilip, sosyal adaletin sağlanmasını amaçlayan bir toplum olduğu algısı mevcut durumda anlaşılmamaktadır.

3.2.3. Sosyal hizmet mesleği hakkında ne biliyorsunuz?

Neredeyse %80 oranında katılımcılar bu soruya devletin yaptığı para yardımı ve bu yardımın da yabancılara yapıldığını ifade etmiştir. Bu katılımcılardan çoğu böyle bir mesleğin olduğunu duyunca şaşırды ve tam olarak bu mesleği yapanların ne iş yaptığını sordu.

Katılımcılar sosyal hizmet mesleği diye bir meslekten haberdar olmasa bile bu mesleğin gereklerini öğrenme çabası içerisinde olmuştur.

3.2.4. Sizce sosyal hizmet mesleği başka ne yapmalı?

Sosyal hizmetin ne olduğunu anlattığımda, neler yaptığımdan bahsettiğimde bana verdikleri cevap yüksek oranda o zaman neden fakirler var, fakirlik bitsin, sosyal hizmet işini yapsın ve para versin gibi cevaplar aldım. E.D. sosyal hizmet uzmanı olan bir katılımcıydı ve başka neler yapmalı sorusuna “herkesin içerisinde adalet ve eşitlik duygusu yerleştirilsin yeter “dedi. Gerçekten de öyle. Eğer sosyal adalet ve eşitlik duygusu tüm dünyaya hâkim olursa ne savaş kalır ne de çarpışmalar.

4.TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Hem cinsiyetlerin hem de mesleklerin alınan eğitimin ülkemizde ne kadar önemli olduğunu bir kez daha anladık. Sosyal hizmetin yıllardır uğraşlarına rağmen halen tam olarak anlaşılmadığı ve maddi bir yardım verilmesi gerektiğini savunan bir kesimde yer aldığını göstermektedir.

Eğitimin gerekli olduğunu, mesleklerin sosyal hizmeti öğrenmek yerine kendi mesleklerine göre değiştirdikleri, amacın bilindikten sonra halen maddi desteğe tabi tutulduğunu ve sosyal hizmetin çok geç duyulduğunun öğrenilmesi, günümüzde sosyal hizmetin ve sosyal hizmet mesleğinin tanınırlığını artırmayı, toplumumuza bunu aşılmasını ve literatüre daha fazla bu konuda katkıda bulunulması ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma insanlar ile iletişim kurmanın zor olduğu ve yaşanan ilçe olması nedeniyle Ankara ili Mamak ilçesi içerisindeki 8 kadın ve 7 erkek katılımcı ile sınırlı kalmıştır. Farklı şehirlerde de buna benzer çalışmalar yapılarak diğer meslek gruplarında ve cinsiyetler içerisindeki değişimin sonuçları karşılaştırılabilir.

Mamak ilçesi ile sınırlı kalan bu araştırma verileri gösteriyor ki, sosyal hizmet mesleğinin işlevselliği ve amacının yeteri kadar anlaşılmamış olup, gerekli çalışmaların eksik olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak bu çalışma sadece 6 meslek grubu ile sınırlı kalmıştır. Çalışmanın farklı meslekler üzerinde de yapılması ve düşüncelerin değişip değişmediği toplumun genel yapısına etkisi anlaşılabılır.

KAYNAKÇA

- Atakan, S.A. (1989), “Gençlikte Kimlik Sorunlarına Dair Yönelik Rehberlik Hizmetleri, Yüksek Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı”, 20-28 Mayıs 1987, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Armaner, N. (1973), Psikopatolojide Dini Belirtiler, Demirbaş Yayınları, Ankara.
- Barker, R. (1999) Social Work Dictionary NASW.
- Çengelci, E. (1999) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Ankara: Aydınlar Matbaacılık
- Duyan V., Özgür Sayar. Özbulut M. (2008) Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak. Sosyal Hizmet Uzmanları ve Sosyal Hizmet Alanında Çalışanlar için bir Rehber. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği. Ankara
- Köylü, M. (2016), “Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği”, Editörler: Ayten, A., M. Koç, N. Tınaz, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Cilt-I (65-99), Dem Yayınları, İstanbul.
- Pincus, A. ve A. Minahan. (1973) Social Work Practise: Model and Method. Haca, 3., F.E. Peacock.
- Seyyar, Ali (2002). Sosyal Siyaset Terimleri, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Seyyar, A. (2010), Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım, İstanbul, Rağbet Yayınları

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (2828), Resmi Gazete, 27.5.1983, Sayı: 18059, s.6. Md.3/a.

Şahin, F. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler. Sosyal Hizmet Eğitiminde Temel Yaklaşımlar (Sosyal Hizmet Sempozyumu 18-19 Ekim 2002). Ankara.

Tomanbay, İlhan (1999). Sosyal Çalışma Sözlüğü, Ankara: Selvi Yayınevi.

DİJİTAL OYUN OYNAYAN KADINLARIN KARŞI KARŞIYA KALDIĞI TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞININ SOSYAL HİZMET BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Gamze BOZKUŞ²
Fatma İrem KAZAN²
Şevval GÜLER²
Şeyma DOĞAN²
Didem SÖNMEZ²
Buse Büşra ÖZDEN²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, dijital oyun oynayan kadınların karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla ilgili deneyimlerinin sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesi, dijital oyunlardaki cinsiyetçi söylem ve tutumları, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti ve dijital oyunların taşıdığı eril niteliklerin neler olduğunun ortaya çıkarılmasıdır.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak, haftada en az iki saat ve en az bir yıldır aktif olarak dijital oyun oynayan 18 yaş üzeri kadın oyuncular ile birlikte yürütülmüştür. Derinlemesine görüşme tekniğiyle araştırmaya katılan 20 kadın oyuncu ile ortalama 30 ila 50 dakika arasında süren görüşmeler yapılmış ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dair deneyimleri alınmıştır. Araştırmanın verileri tematik kodlama ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda, kadın oyuncuların oyun sırasında çeşitli sebeplerle maruz bırakıldıkları şiddet ve ayrımcılığın yadsınamayacak yaygınlıkta olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın oyuncuların, oynamayı sevdikleri ve tercih ettikleri oyun türü ve oyundaki başarıları sorgulanmakta, diğer oyuncuların ve yakın çevrelerindeki kişilerin cinsiyetçi söylem ve tutumlarına maruz kalmaktadırlar.

Özetle bu araştırmada sosyal hizmet odağında toplumsal cinsiyet ve ataerki sebebiyle kadın oyuncuların deneyimledikleri ve gündelik hayattan dijital oyunlara kadar uzanan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet değerlendirilmiş ve bu sorunlara karşı atılması gereken adımlara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, dijital oyunlar, kadın oyuncu, dijital şiddet, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, cinsiyetçi söylem ve tutumlar.*

GİRİŞ

Geçmişten günümüze teknolojinin ve dijitalleşmenin etkisi ile alışlagelen yaşam biçimlerimiz değişiklik göstermiştir. 2000’li yılların başında internetin hayatımıza girmesiyle bilgisayar ve cep telefonlarının hayatımızdaki yeri artmıştır. Teknolojinin gelişimiyle elektronik aletlerin yaygınlaşması, oyunların dijitalleşmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Teknolojinin günden güne gelişmesi, dijital

¹ 2021-2022 Öğretim Döneminde Uygulamalı Araştırma dersi kapsamında ve Doç. Dr. Özge Sanem ÖZATEŞ GELMEZ danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

² Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 3. sınıf öğrencisi

oyun sektörünün gelişimine de katkı sağlamıştır. Aynı zamanda teknolojiye erişimin kolaylaşmasıyla birlikte dijital oyun kullanıcı sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

Dijital oyuncular arasında yer alan kadınlar, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ve şiddete yalnızca gündelik hayatta değil eğlenmek, boş zamanlarını değerlendirmek için tercih ettikleri bu alanda da maruz kalmaktadırlar. Bu araştırma, dijital oyun oynayan kadın oyunculara yönelik cinsiyetçi söylem ve tutumlarla birlikte dijital oyun oynayan kadınların karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ilişkin bakış açılarını belirlemek, kadın oyuncuların deneyimlerini öğrenmek, dijital oyunların taşıdığı eril niteliklerin neler olduğunu ortaya çıkarmak ve sosyal hizmet bağlamında değerlendirmek amacıyla 2021-2022 eğitim-öğretim yılında, dijital oyun oynayan 20 kadın oyuncuyla gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmada, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşme dökümleri tematik analiz ile çözümlenmiş ve toplam 11 temaya ulaşılmıştır. Bu bağlamda dijital oyunların eril nitelik taşıması, dijital oyun oynayan kadınların diğer oyuncular ve yakın çevre tarafından cinsiyetçi söylem ve tutumlara maruz kalması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının gündelik hayattan dijital oyunlara uzanması, toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve dijital şiddet, kadın oyuncuların ayrımcılık ve şiddeti sonlandırmaya yönelik önerileri elde edilen en dikkat çekici temalardır. Dijital oyun oynayan kadınların karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve şiddetin önleminde aile ve toplum, politika yapıcılar, sosyal hizmet uzmanları, dijital oyun sektörü çalışanlarının da dahil olduğu etkili ve uygulanabilir çalışmalar yürütülmelidir.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

İnsan, dişi ya da erkek cinsiyetiyle doğar. Toplumun, bireyin cinsiyetine atfettiği roller doğrultusunda kız veya erkek olmayı öğrenerek yetişirler. Cinsiyet (sex), dişiliği ve erkekliği ayıran biyolojik özellikleri ifade ederken, toplumsal cinsiyet (gender), sosyal olarak ele alınan kadın ve erkek olma ile ilgili kültürel, sosyal ve psikolojik özellikleri ifade eder (Lindsey'den aktaran Kurtuluş, 2019, s. 9). Cinsiyet kavramı, basitçe dişi/eril ayrımından daha fazlasını ifade etmektedir. Erkek ve kadın olma haline yüklenen anlamlar, toplum tarafından kabul görmüş rollerin içerisinde sıkışmaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin yerini alır (Pehlivan, 2016, s. 497-521).

Özetle toplumsal cinsiyete göre kadın ve erkek olarak cinsiyet ayrımına sahip olan insanın cinsiyetlerine uygun şekilde davranmaları gerektiği düşünülmektedir. Erkek ve kadın yalnızca toplumun onlara dayattığı eylemleri uygulamakla yükümlüdür. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet; erkekler ve kadınlara toplum tarafından dayatılan, toplum tarafından ortaya atılmış, davranış biçimleri, roller ve eylemler anlamına gelir (Şaşman Kaylı & Şahin, 2016, s. 81).

1.1.1 Toplumsal Cinsiyet Rol ve Sorumlulukları

Biyolojik bir kavram olarak cinsiyet; bireyin dişi ya da eril olarak gösterdiği genetik, biyolojik, fizyolojik özellikleri ve farklılıklarıdır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplumdaki yerini, bu yerlere göre aldıkları rolleri, görev ve sorumluluklarını, toplumun kişiyi nasıl gördüğünü ve toplumun birey üzerindeki beklentilerini kapsar. Toplumsal cinsiyet rolleri, dişiliğin ve erilliğin kültürel normlar dahilinde sosyal alanlarda ifade edilmesidir. Herhangi bir erkek için yapılması uygun olarak nitelendirilen davranışlar erkeksi, herhangi bir kadın için yapılması uygun olarak nitelendirilen davranışlar kadınsı olarak isimlendirilmiştir. İşte bu erkeksi ve kadınsı olan roller cinsiyetten bağımsız bir şekilde ifade edilir. Ayrıca bu roller kişilerin bulunduğu ortama ve çevreye göre de değişebilir (Marshall; 1999, Cherry; 2005, Sancar vd.; 2006, Dökmen; 2004' ten aktaran Öngen & Aytaç, 2013, s.1-18).

1.1.2 Dijital Platformlarda Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı

Medya, toplumdaki ayrımcılıkların yeniden üretilmesinin yanında toplumsal hayatta olan ayrımcılıkları da besler ve yeni ayrımcılıklar oluşmasına sebep olur. Medyada var olan ayrımcılık, gerçek hayattaki ayrımcılığa çok benzerdir. Medyadaki ayrımcılık bir bakıma günlük hayattaki ayrımcılığın medyaya taşınmasıdır. Buna karşın medyadaki ayrımcılık, günlük hayattaki ayrımcılığa göre belirli bir sınır içerisinde. Medya ayrımcılığı sözel ve görsel sunumlar aracılığıyla toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kişi veya kesimleri ele almaktadır. Bir başka deyişle medya ayrımcılığına uğrayan kişi veya kesimlerin ayrımcılığa uğrama sebebi ekrandaki görüntülerinden dolayıdır. Gerçek hayattaki ayrımcılık medyaya da benzer şekilde yansıdığı için gerçek hayatta toplumsal cinsiyet ayrımcılığından tamamen uzaklaşmak ne kadar zorsa, medya veya televizyonun bu ayrımcılıktan uzaklaşması ve televizyonlarda yapılan haberler ya da programların tarafsız olması bir o kadar zordur. Özellikle sunulan haberlerde, belirli bir kitlenin konumundan aktarılması halinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gözlenebilir. Daha açık bir ifadeyle, haberi aktaran kişinin görüşüne veya izleyici kitlesine göre olaya karşı bakış açısı ve aktarma biçimi şekillenebilir. Dünya genelinde bakıldığı zaman yapılan haberlerin sadece %21'i kadını konu alan haberlerdir. Kadınların yer aldığı konular ise genelde sanat, toplumsal konular, suç ve şiddet konularıdır (Özbudun, Demirer, & Sarı, 2007, s. 73-74). 76 ülkeden 13 bin haberin ele alınarak 2005 yılında yapılan Küresel Medya İzleme Proje'si sonucuna bakıldığında kadınların haberlerde görünürlük oranı erkeklerin görünürlük oranının dörtte biriyken kadınların mağdur konumunda olduğu haberlerin erkeklerin mağdur konumunda olduğu haberlere kıyasla iki buçuk katı olduğu gözlemlenmiştir (Alankuş, 2007, s. 37).

Dünya genelinde kullanımı en yaygın çevrimiçi platformlardan biri olan Facebook, kullanıcıların fotoğraflarını, yaşını, cinsiyetini, eğitim durumunu veya ilgi alanlarını yansıttığı profiller oluşturarak bu profiller ile diğer kullanıcılarla etkileşimi mümkün kılan bir çevrimiçi platformdur (Toprak'tan aktaran Okur Çakıcı & Çalışır, 2015, s. 267-290). Çakır ve Çalışır'ın yaptığı araştırmada Facebook'ta toplumsal

cinsiyetin yansımalarının görüldüğü ve bu yansımayla birlikte toplum veya mahalle baskılarının bu platformlarda da geçerli olduğu görülmüştür. Bu bağlamda özellikle kadın kullanıcıların Facebook paylaşımlarında çevreden gelebilecek baskılara karşı bağımsız davranamadıkları görülmüştür. Bu doğrultuda platformda yer alacakları kimlikleri inşa ederken rahat hareket edemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyet noktasında önemli farkların olduğu, araştırmaya dahil olan katılımcıların görüşlerinden elde edilmiştir. Bu farklara bakıldığında katılımcıların görüşlerine göre kadınların Facebook'ta paylaştığı içeriklerin onanan bir içerik olmadığı takdirde kolay bir şekilde olumsuz sıfatlar ile etiketlenilmesidir (Okur Çakıcı & Çalışır, 2015, s. 267-290). Doğan'ın yaptığı çalışmada ise bir diğer sosyal medya platformu olan Instagram'da cinsiyete dayalı söylemler ile toplumsal cinsiyet rollerinin ele alındığı görülmüştür. Bu doğrultuda Instagram üzerinden yapılan paylaşımlarda, anneliğin öne çıkarıldığı ve ev işlerinin kadınlarla özdeşleştirilip onlara yönelik bir amaç olarak gösterildiği bulgusuna ulaşıldığı belirtilmiştir (Doğan, 2021, s. 96-108).

Bu bilgiler neticesinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının geleneksel medyada varlığını hissettirdiği ve pekiştirdiği görülmüştür. Geleneksel medyanın yanı sıra internetin yaygınlaşması ile toplumsal cinsiyet ayrımcılığı dijital platformlarda da kendini göstermiştir. Bu platformlarda genellikle kullanıcıların toplum tarafından atfedilen rollerle sınırlı kalarak, paylaşımlarında bunu tekrar edip yaygınlaştırdıkları görülmüştür. Aynı zamanda paylaşımlar noktasında erkek kullanıcıların kadın kullanıcılardan daha özgür oldukları ve kadın kullanıcıların ise paylaşımlarında toplum tarafından onaylanma duygusunun öne çıktığı düşünülmektedir.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET

Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin temelinde, kadın ve erkeğe atfedilen ayrımcı rol ve sorumluluklar yatmaktadır. Kadın, erkek, çocuk yani toplumda yer edinen her birey toplumun beklentisine göre hareket etmeli ve davranış sergilemelidir. Örneğin, erkeklerin ve kızların giyimleri, oyuncakları ayrıdır. Pembe kız, mavi erkek rengi olarak kabul görülür. Erkekler küfür eder, döver, hizmet bekler, evin geçimini sağlaması beklenir ve erkeklerin ihtiyaçları karşılanır. Kadınlar susar, hizmet eder, evin işlerini yapar ve ihtiyaçları karşılar (Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği, 2017, s. 108-113). Bu davranışlar bireyin anne karnından ölümüne kadar devam eder ve arada kalan tüm gelişim evrelerinde gelişerek, öğrenerek pekiştirilir. Bir süre sonra değişmez yargılara dönüşür. Ataerkil kültüre sahip toplumlarda kadın ve erkeğe yüklenen anlamlara bakıldığında kadından beklenti daha fazla olup, buna bağlı olarak kadına daha fazla iş düşmektedir. Toplumun ve erkekliğin, kadından beklentileri karşılanmadığı zaman şiddet ortaya çıkmaktadır.

Kadınların, erkekler tarafından farkında olarak ya da olmayarak maruz kaldığı birçok şiddet türü vardır. Bunlar en genel haliyle fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik-duygusal-sözel şiddettir. *Fiziksel şiddet*; kadına karşı zor kullanma veya kadının bir şey yapmasına engel olmak için kadının isteği dışında yapılan, fiziksel olarak zarar veren davranışları içermektedir. Fiziksel şiddet, vurarak, kadının vücuduna

zarar vererek, tokat atarak, tekmeleyerek, saç çekerek, bıçaklayarak uygulanabilir. Fiziksel şiddet kadına yönelik yapılan şiddet türlerinden en sık görülenidir. Kişinin bedenine olup yönelik bedensel güç kullanılarak yapılır. Kadına yönelik fiziksel şiddet kadınların hafif yaralanmasından kadın cinayetlerine kadar geniş bir alana yayılmaktadır (Akkaş & Uyanık, 2016, s. 32-42). *Cinsel şiddet*; kadına karşı yapılan kadının isteği dışında ilişki kurulması tecavüze uğraması, yapılma şekli fark etmeksizin taciz etmeyi içeren şiddet türüdür. Kadına yönelik cinsel şiddet genelde kadının cinselliği üzerinden namus, şeref kavramları üzerinden gerekçelendirilmeye ya da anlamlandırılmaya çalışılır. *Ekonomik şiddet*; kadının isteği dışında kadını çalışması için zorlama ya da kadın çalışmak isterken çalışmasına izin vermeme gibi davranışların olduğu şiddettir. Kadının aile içinde ekonomik şiddete maruz kaldığını gösteren diğer örnekler ise erkeğin, kadının parasını sürekli kontrol etmesi, kadın çalışmadığında kadına yeterli para vermemesi, kadını çalışması için zorlaması, ortak malların mülkiyetinin sadece erkek üzerine yapılması, kadının çalışmasına izin verilmemesi olarak sıralanabilir. *Psikolojik-duygusal-sözel şiddet*; kadını küçük görme, kadının bir şeyler yapabileceğine inanmama ve bunu belirten sözlerde bulunma, kadının fikrini önemsememe, kadına karşı takma isimler kullanma, kadını sürekli eleştirme, emir verici tutumlarda bulunma, kadının kendini geliştirmesi için karşısına çıkan güzel imkanları engelleme, kadının kendisini yetersiz görmesine sebep olma davranışlarını içermektedir (Akkaş & Uyanık, 2016, s. 32-42).

1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Dijital Hali

Toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddet, sadece kadını değil, diğer cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin de karşı karşıya kaldığı bir olgu olsa da bu araştırma, kadınlara yöneltilen dijital şiddete odaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı dijital şiddeti, diğer dijital şiddetlerden farklı kılan en önemli unsuru, şiddeti uygulayan tarafın mağduru/mağdurları cinsiyetine göre hedef almasıdır. Artık dijital ağlarda her an kolayca ulaşılabilir olma hali ve bu ağların, kişilerin birbirini izleme üzerine kurulu olan özelliği şiddet uygulayıcıları için yeni bir gözetleme fırsatı sunmakta ve şiddetin ortaya çıkma olasılığını genişletmektedir. Bu gelişmeler sonucunda dijital şiddet, kadınların kendilerini izole etmeleriyle, kendilerine ait dijital alanları terk etmeleriyle, çevrimiçi platformların dışında kalmak zorunda olmalarıyla ve çevrimiçi olarak sunulan hizmetlere ulaşmalarının sınırlandırılmasıyla neticelenmektedir (Şener, 2021).

Dijital şiddet, gerçekleştirilen davranış sonucunda kişide huzursuzluk hissi oluşturan bir eylemdir. Şiddeti uygulayan taraf, mağduru seçerken cinsiyet ve cinsiyet kimliğini temel alır. Toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddet, kadınların cinsiyetleri nedeniyle dijital platformlarda maruz kaldıkları bir şiddettir. Dijital şiddetin anonimlik, eylem mesafesi, otomasyon, ulaşılabilirlik, yayılma ve süreklilik olmak üzere beş tanımlayıcı özelliği vardır. Bununla beraber siber taciz yine çevrimiçi ortamlarda rahatsızlık verilerek yapılan dijital şiddetin alt türüdür. Tüm bu bilgiler ışığında toplumsal cinsiyet temelli dijital şiddetin özellikleri ve alt türlerinin açıklanması ve ele alınması dijital şiddetin toplumda daha çok

konusulması, daha görünür olması; bu şiddetin de diğer şiddet türlerinde olduğu gibi cinsiyet temelli ayrımcılığın bir sonucu olduğu farkındalığını yaratması açısından önemlidir.

1.3. DİJİTAL OYUN TERCİHLERİNDE CİNSİYETİN ROLÜ

Dijital oyunların gelişip yaygınlaşması bu alanda oyun türlerinin çeşitlenmesine de yol açmıştır. Bu çeşitlilik, bireyleri oyunlar arasında tercih yapmaya yönlendirmiştir. Bu bağlamda cinsiyetin, yaşın, rekabetçiliğin ve oyuna yönelik önceki bilgilerin dijital oyun tercihlerinde önemli değişkenler olduğu belirtilmiştir. Marmara Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir araştırma olan "üniversite öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihleri" araştırması dijital oyun tercihlerinde cinsiyetin önemli bir değişken olduğunu göstermiştir. Gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda tercih edilen oyun türlerinin cinsiyetler arasındaki dağılımına yer verilmiştir. Bu dağılıma bakıldığında serüven temalı oyunları tercih eden erkek katılımcıların oranı %69,4, kadın katılımcıların ise %30,59, intikam türü oyunlarda erkek katılımcıların oranı %71,43, kadın katılımcıların ise %28,57, başkalaşım türü oyunlarda erkek katılımcıların oranı %55,17, kadın katılımcıların ise %47,83, takip türü oyunlarda erkek katılımcıların oranı %68,75, kadın katılımcıların ise %31,25, iyi-kötü oyun türünde erkek katılımcıların oranı %88,24, kadın katılımcıların ise %11,76'dır. Kadın katılımcıların en çok tercih ettiği oyun türünün, başkalaşım türündeki oyunlar olduğu, erkek katılımcıların ise iyi-kötü oyun türlerini tercih ettiği görülmüştür (Gökkaya & Deniz, 2014, s. 58-73). Bununla birlikte Pala ve Erdem'in (2011) yaptığı araştırmanın sonucunda erkeklerin, gerçek ve tüm zamanlı oyunları oynama noktasında benzer bir orana sahip oldukları, kadınların ise daha çok gerçek zamanlı oyunları tercih ettiği görülmüştür. Aynı zamanda erkek katılımcılar stratejik plan yapabileceği ve gerçek hayata benzeyen oyunları, kadın katılımcılar ise zihinsel beceri odaklı, tek oyunculu ve bireyselleştirebildikleri oyunları daha çok oynadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların cinsiyetleri ile dijital oyun tercihi ve nedenleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Pala & Erdem, 2011, s. 53-71). Yıldız'ın (2019) yaptığı araştırmaya bakıldığında oyun türü tercihlerinde cinsiyetin önemli ölçüde farklılık gösteren bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre de kadın katılımcıların daha çok simülasyon oyun türlerini, erkek katılımcıların ise strateji, macera, rekabet odaklı oyun türlerini tercih ettikleri görülmüştür.

Genel olarak bakıldığında, oyunların yıllar içerisinde dijitalleşmeyle birlikte değiştiği görülmüştür. Bu dijitalleşmeyle birlikte oyun türleri çeşitlenmiş ve bireyler çeşitlenen bu oyun türlerine yönelmişlerdir. Bu bağlamda dijital oyunlarda tercih yapmak ile cinsiyet arasında anlamlı bir bağ olduğu ve cinsiyetin önemli bir rol oynadığı bahsedilen araştırmalar tarafından ortaya konmuştur. Bu doğrultuda erkeklerin daha çok aksiyon, macera, strateji vb. oyun türlerini, kadınların ise zihinsel beceri odaklı, gerçek zamanlı, simülasyon vb. oyun türlerini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

1.3.1. Dijital Oyunlarda Cinsiyetçi Söylem ve Tutumlar

Dijital oyunlarda kadın ve erkek oyuncular yer almaktadır. Ancak kadınlar, gerçek hayatta olduğu gibi oyun oynarken de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı cinsiyetçi tutum ve söylemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durumdan dolayı kadınlar bazen kimliklerini saklamak zorunda hissetmektedir. Alp ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, kadınların oyun oynarken kimliklerinin açığa çıkmasından sonra erkekler tarafından kendilerine karşı tutum ve söylemlerin farklılaştığını, küfür, küçümseme ve taciz gibi durumlarla karşılaştığını, bunlarla karşılaşmamak için erkek profili kullandıkları gözlemlenmiştir. Kadın oyuncuların kimlikleri ortaya çıktıktan sonra oyun esnasında oyuncu kimlikleri kendi kimliklerinin arkasında kalmakta ve oyun ortamı baltalanmaktadır. Oyun sırasında kimliğin ortaya çıkmasıyla odak artık oyun değil, kadındır. Oyundaki sohbet, kadının cinsiyetinden dolayı oyun performansına göre cinsiyetçi söylem ve tutumlarla öne çıkmaktadır (Alp, Çakmak, & Sarper Kahveci, 2020, s. 322-329). Alp ve arkadaşlarının (2020) araştırmasına katılan bazı katılımcılar tarafından oyunda tek kadın oyuncu olduğunda, oyunun amacının dışına çıkıldığı, oyunun sohbete dönüştüğü, yapılan sohbetin seviyesinin farklılaştığı ve başka taraflara itildiği belirtilmiştir. Aynı araştırmadaki katılımcıların kadınların oyunda başarı sağlayamayacağı, kadınlara karşı yenilginin hazmedilemediği, bel altı küfürlerle karşı karşıya kalındığı, ‘kadın oyun oynamayı ne bilir’ gibi önyargıların bulunduğu, performansa bakılmaksızın kadın olduğu için dışlandığı, bir oyun ortamı olduğu için kadınların oyunlarda sessiz kalmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir (Alp, Çakmak, & Sarper Kahveci, 2020, s. 322-329).

Dijital oyunlarda cinsiyet üzerinden yapılan ayrımcılık, oyun karakterlerine de yansımaktadır. Oyunlardaki erkek karakterler fiziksel olarak güçlü, şiddete meyilli, akıllı, özgüvenli ve baskınken kadın karakterler ise erkeklere nazaran fiziksel olarak güçsüz ve ahlaki değerlerden yoksun olarak resmedilmektedir (Dill & Thill;2007, Hartmann & Klimmt;2006’dan aktaran Bakan & Salman, 2020, s. 110-130). Cinsiyeti temel alan oyun araştırmalarında erkek karakterler ön planda olup hakimiyet ellerindedir. Oyunda bu durum bazen çok belirgin olmasa bile oyunun sonucunu belirleyen etkiye sahip olan erkek karakterdir (Lynch ve ark.;2016’dan aktaran Bakan & Salman, 2020, s. 110-130).

Günümüzde dijital oyunlarda oyuncu ve oyun kurucu olarak var olan kadınlar azımsanmayacak kadar çok sayıda olmasına rağmen erkek egemenliğinin baskısı gözlemlenmiştir. Kadını cinsel açıdan ön plana çıkaran dijital oyunlarda erkek oyuncular, kadınları yalnızca cinsiyetleri ve cinsellikleriyle kategorileştirmektedir. Kadın karakterlerin objeleştirilmesi ve kalıplaştırılması, erkek oyuncuların şiddet içeren geri bildirimlerine maruz kaldığını göstermektedir. Genellikle kadın oyuncular gerek gerçek kimlikleriyle gerekse oyundaki karakterleriyle erkeklerin dikkatini çekme amacıyla cinselliği ön planda tutulacak şekilde resmedilmektedir.

1.3.2. Dijital Oyunlarda Kadına Yönelik Şiddet

Dijital şiddet, sanal araçlar aracılığıyla gerçekleştirilen bir şiddet biçimidir (Powell ve Henry'den aktaran Özsungur, 2021, s. 611-687). Dijital şiddetin davranış kalıpları; yıkıcı davranış, zorbalık, taciz, kontrol etme ve yıldırma şeklindedir. Bu davranış kalıpları en çok kadına yönelik şiddette belirgindir.

Oyunlarda kadına yönelik dijital şiddeti etkileyen ve tetikleyen unsurlardan biri oyun kurgusunun şiddet içerikli olmasıdır. Oyuncuların etkileşimli olarak katıldığı bu oyunlarda; oyuncuların temel amacı rakip oyuncu veya karakteri öldürmek, zarar vermek ve onları oyunda devre dışı bırakmaktır. Bilgisayar veya internet ortamında oynanan ve “dijital oyunlar” olarak adlandırılan bu oyunlarda oyunculara bir şiddet ortamı yaratılıp bu ortamda oynamaları hedeflenmektedir. Öldürme, rakipleri alt etme, yok etme, tuzak kurma, hırsızlık, düşmanlık vb. eylemler oyuncuların temel özelliklerini oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu oyunlar; gerçek yaşamdaki cinsiyet ayrımcılığını, ırkçılığı, faşizmi, kadına yönelik şiddeti, normalleştirmektedir. Şiddet içerikli oyunlar oynayanların neden oynadığına yönelik yapılan bir araştırmaya göre de; bu tür oyunları oynayanların, oyunlar aracılığıyla içlerindeki şiddeti köreltikleri, günlük hayatta şiddet uygulamak istedikleri kişilere karşı olan öfkelerini bu oyunlar aracılığıyla attıkları görülmüştür (Özer ve Birsan'den aktaran; Zorlu, 2016, s. 13-32). Aynı zamanda, oyunlarda kadınların savunmasız ve zayıf varlıklar olarak vurgulanması, dijital oyunlarda kadına yönelik şiddeti tetikleyen unsurlardan biridir (Özsungur, 2021, s. 611-687). Uluslararası Af Örgütü'nün yıllardır kınadığı popüler ve tartışmalı seri Grand Theft Auto (GTA) bu duruma örnek gösterilebilir. Kadınlar bu oyunda saldırıya ve cinayete maruz bırakılmaktadır. Bir diğer versiyonu olan San Andreas oyununda ise oyun içinde para kazanmak için kadının öldürülmesi istenir. Bu oyun, kadına yönelik şiddete teşvik biçimini içeren ve yasal olan tek video oyunudur (Diez Gutiérrez, 2014, s. 58-64).

Dijital oyun platformlarında kadına yönelik olan şiddetin betimlenmesinin, gerçek yaşamdaki kadınlara yönelik olan düşmanlığın ve şiddetin kabul edilmesini etkilediği gözlemlenmiştir (Beck ve ark., 2012; Yao, Mahood & Linz, 2010'dan aktaran Borgman, Goodnight, & Swartout, 2020, s. 513-524). Artan dijital şiddet, her gün kadınların %80'inden fazlasını tehdit etmektedir (Futures Without Violence, 2021; Henry & Powell'dan aktaran Özsungur, 2021, s. 611-687).

1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETLE MÜCADELEDE TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMETLER

Sosyal hizmet, dezavantajlı kılınmış kişiler için bireysel ve toplumsal olarak iyileştirmeler yapmaktadır. Bu bölümde dezavantajlı konumda olanlardan şiddete uğramış kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarından söz edilecektir. Şiddete uğramış kadınlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında kişinin güvenliği, beslenmesi, barınması, ulaşımı ve çocuklarının bakımı için gerekli yardımı sağlamak, kişinin hikayesini dinleyerek isteklerini ve nedenini bilmek, kişinin hayata tutunmasını sağlayacak kararlarda yardımcı olmak amaçlanmıştır. Gerekli durumlarda tedbir kararının alınmasını, devamında uygulanmasını sağlamak için başvuru yapmak ve kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek diğer

kurumlarla koordineli olarak çalışmak ve kişileri yönlendirmek diğer amaçlardandır (Sheafor & Horejsi; 2002'den aktaran Cihan & Karakaya, 2017, s. 297-324).

2012 yılında kurulan bugünkü adıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (ASHB) bağlı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü ülkemizdeki kadına yönelik politikaların geliştirilmesi ve uygulanması için çalışan en yetkili kurumdur. Bakanlığa bağlı olarak şiddetle mücadele konusunda çalışan Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM), 6284 sayılı kanun ile hizmetlerini sürdüren buna bağlı olarak şiddetin nedeni ve sonucuyla her yönden mücadele ederek kadınların güçlenmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. ŞÖNİM her ilde bulunmamaktadır. ŞÖNİM'in bulunmadığı illerde, il müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) tarafından şiddete uğrayan kadınlara yönelik danışmanlık, rehberlik ve sosyal destek hizmetleri sunulmaktadır. ŞÖNİM'in şiddetten kurtulan kadınlar başta olmak üzere herkes için gerekli hizmetleri tek çatıda toplaması ve kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlayan bir yapı olması sahip olduğu en önemli özelliğidir. Şiddetten kurtulanlar, kolluk kuvvetlerinden sonra ŞÖNİM'e getirilmektedir. Burada şiddet mağduru kişinin ihtiyaçları tespit edilerek ve gerekli müdahaleler yapılarak bütün temel ihtiyaçlarını ŞÖNİM karşılamaktadır. ŞÖNİM tarafından karşılanmayan barınma ihtiyacı, kadının önce İlk Kabul Birimi'ne kabul edilmesinin ardından, daha uzun süreli barınma ihtiyacının olduğu hallerde ise sığınmaevine yönlendirilmesiyle karşılanır. İlk Kabul Birimi 6284 sayılı Kanuna göre ŞÖNİM'e başvuru yapan kadınların ve çocuklarını geçici kabulleri için ilk gözlemlerinin, tıbbi kontrol ve tedavilerinin yapıldığı psiko-sosyal ve ekonomik durumlarının incelendiği en fazla iki hafta süreyle kalabilecekleri birimdir. Kadınların İlk Kabul Birimi'ne kabullerinin sağlanması için başvuru dilekçesi, ön görüşme formu, sığınmaevlerinde kurallara uyacağını gösteren taahhütname ve kimlik bilgileri gerekli olan bilgi ve belgelerdir (Cihan & Karakaya, Kadın-Erkek Kavramları Bağlamında Şiddet ve Şiddetle Mücadelede Sosyal Hizmetin Rolü, 2017, s. 297-324). Sığınmaevleri (Bakanlığın kullandığı isimle konukevleri), eşleri veya birlikte oldukları kişilerden şiddet gören kadınlara şiddetten uzak olan güvenli bir ortam sağlamak amacıyla kurulmuştur. Şiddet mağduru kadının içinde bulunduğu duygu durumuyla başa çıkabilmesi için kadınlara destek olmak ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi için güçlenmesini sağlamak sığınmaevlerinin temel amaçlarıdır (Açıkel, 2009, s. 97-98). Sığınmaevleri daha önceleri SHÇEK'e bağlıyken 6284 sayılı kanun ile ŞÖNİM'e bağlanmıştır.

Toplum merkezleri, kadına yönelik sosyal hizmet uygulamaları çerçevesinde verilen hizmetlerden biridir. Toplum merkezleri dezavantajlı konumda olan gerekli hizmetlerin sağlanmasıyla eşit fırsatlara sahip olunmasını amaçlar. Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması, kadının güçlenmesi ve üretime katkıda bulunması diğer hedeflerindendir. Toplum merkezlerinde, kadınlara toplumsal cinsiyet sebebiyle verilen eş-anne rollerinden doğan sorumluluk ve sorunların çözüme kavuşması amacıyla Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP), kişisel ve grup çalışmaları ve eşler arası çatışma çözme eğitimleri verilmektedir. Eş-anne rollerine bağlı olarak verilen bu hizmetlerin haricinde kadınlara çeşitli panel, eğitim toplantıları, seminer, konferans, el emeğinden gelir sağlama ya da meslek edindirme amaçlı bilgilendirmeler

yapılmaktadır. Toplum merkezinde verilen hizmetler kadının hem ailesinde hem toplumda kabul edilerek saygı görmesini, sorunlarını fark etmesini ve çözüm üretebilmesini ve statüsünün artmasını sağlamaktadır (İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2020).

Şiddet mağduru ya da mağdur olma ihtimali olan kişiler için olan bir başka sosyal hizmet uygulaması ise Alo 183 ihbar hattıdır. Bu ihbar hattı ihmal, istismar, şiddet ve cinayet olaylarının önlenmesinden sorumludur. Alo 183 ihbar hattına gelen ihbarların çoğu kadın sorunları konusundadır. İhbar hattında kadına yönelik şiddet konusunda özelleştirme olmaması, danışmanlık konusunda yetersizliği, hattın gezici ekibinin bulunmaması hizmetlerde etkinlik ve verimlilik konusunda yeterliliğin sağlanamamasına sebep olmaktadır (Öztürk, 2013'ten aktaran Cihan & Karakaya, 2017, s. 297-324).

Şiddet mağduru kadınlar için yürütülen sosyal hizmet uygulamalarından bir diğeri KADES uygulamasıdır. KADES şiddete bağlı olayları engellemeyi ve şiddet mağduru kadınlara hızlıca yardımcı olmayı amaçlayan, kadınlara tek tuşla emniyete ulaşabilme imkânı sağlayan ve gelişen teknolojiyle ortaya çıkarak akıllı telefonlarda bulunan uygulamadır (Erol, Karasoy, & Yıldırım, 2021, s. 623-641).

Kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet temelli olarak ortaya çıkmış ve sosyal hizmetin iyileştirmeler yaptığı dezavantajlı gruplardan birini kapsayan şiddet türüdür. Şiddetle karşı karşıya kalan kadınlara yönelik yapılan sosyal hizmet uygulamaları kadınların temel ihtiyaçlarını karşılamayı, güçlenmesini, güvenliğini ve şiddetten uzak bir hayata tutunmasını sağlamayı amaçlar. Şiddet mağduru kadınlara yönelik verilen hizmetler genelde 6284 sayılı Kanuna bağlı olarak ŞÖNİM, toplum merkezleri, kadın sığınmaevleri, İlk Kabul Birimi ve SYDV'ler tarafından verilmektedir. Günümüz teknolojisi aracılığıyla hizmetlerden hızlıca ve kolayca yararlanabilmek için Alo 183 ihbar hattı ve KADES adlı mobil uygulamalar da mevcuttur. Kadına yönelik şiddetle mücadelede sosyal hizmet uygulamaları ASHB başta olmak üzere pek çok bakanlığın sorumluluğundadır.

1.4.1. Dijital Şiddetle Mücadelede Sosyal Hizmet Uygulamaları

Kadınların dijital şiddetle karşı karşıya kalmaları siber zorbalığın, siber suç dolandırıcılığının, sosyal medyanın, bilgisayar oyunlarının, uygulamaların ve elektronik yazıların aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dijital ortamlarda şiddete ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınların desteklenmesi gerekmektedir. Bu desteklerde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının korunması, dijital şiddet mağduru kadınların güçlendirilmesi amaç edinilmelidir. Bu tür amaçlar geliştirilecek hizmetler yaygınlaştırılmalı, dijital şiddete ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar için uluslararası bir statüye ulaştırılmalıdır (Özsungur, 2021, s. 611-687). Bununla birlikte sosyal hizmetin, kadına karşı dijital şiddetle ilgili analiz ve planlama, uygulama, kontrol, rekabet gücü, geri bildirim ve stratejik yenileme aşamalarından oluşan "Stratejik Sosyal Hizmet Yönetimi"ni benimsemesi beklenmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmetin uygulama aşamasında e-cinsiyet ayrımcılığı önlemleri, kadın e-sığınağı / e-sığınmaevi, kadın elektronik sporu uygulamaları önerilmektedir.

Kadın e-sığınmaevi, kadınların olumsuz deneyimlerinden söz edebilecekleri ve iletecekleri bir dijital uygulamadır. Bu uygulama, şiddetle karşı karşıya kalan kadınların şiddete uğradıklarına dair ispat ve şikayetlerini bir araya getirerek, bilgileri dahilinde söz konusu kamu kurumlarına iletmeli ve onların korunmasına dair önlemlerin alınmasına katkıda bulunmalıdır. Aynı zamanda bu uygulama, kadınlara online olacak şekilde farkındalık seminerleri ve ruhsal iyilik hali desteği sunmalıdır. Bu uygulama yaygınlaştırılmalı, dijital şiddet ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalan kadınlar için uluslararası bir düzeye getirilmelidir.

Dijital şiddetle mücadelede yasal dayanakların önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu kapsamında dijital şiddetle karşı karşıya kalındığında kolluk kuvvetleri, Cumhuriyet Savcılığı veya Aile Mahkemesine dilekçe ile başvuru yapılabilmektedir. Bu şekilde dijital şiddeti uygulayan kişinin şiddetini durdurmak, tekrarını önlemek, ısrarlı takibi bıraktırmak, iletişim ve dijital medya araçlarıyla rahatsız etmemesini ve kişisel bilgilerin gizlenmesini sağlamak gibi tedbir kararlarının alınması sağlanabilmektedir. Bununla birlikte aynı kanunlar kapsamında valilik, kaymakamlık, ŞÖNİM veya Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne başvuruda bulunarak rehberlik ve danışmanlık hizmeti de talep edilebilmektedir (İnce, Şener, Üstün, Ergen, & Tokgöz, 2020, s. 32-33).

Genel olarak bakıldığında toplumsal cinsiyet temelli şiddetin gelişen teknoloji ve dijitalleşme sürecinde de yer edindiği ve dijital şiddet olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Şiddetin dijital ortamlarda da yer alması bireylerin birçok risk faktörleriyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu risk faktörlerini ve dijital şiddeti önlemek için sosyal hizmetin, dijital çağa uygun uygulamalar geliştirerek etkin bir şekilde rol alması gerekmektedir. Aynı zamanda dijital şiddetle ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kalan kadınların uygulamalarla desteklenmesi ve yapılacak bu uygulamaların hayata geçirilmesi için kadın e-sığınmaevi/e-sığınak, kadınlar için e-spor gibi bazı önerilerin olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra 6284 sayılı Kanun, Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'na göre yasal olarak da izlenen adımların ve alınmaya çalışılan koruyucu tedbirlerin olduğu görülmektedir.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada dijital oyun oynayan farklı illerdeki kadın oyuncuların toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ilişkin değerlendirme ve deneyimlerinin ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda kadınların dijital oyunlarda karşı karşıya kaldığı ayrımcılık ile ilgili verilere ulaşabilmek ve değerlendirebilmek için nitel yöntem seçilmiştir. Nitel araştırma, vakaları ve algıları kendi yerinde gerçekliğe uygun ve bütün bir halde ortaya koyulması amacıyla görüşme, gözlem ve literatür taraması gibi nitel veri toplama

tekniklerinden yararlanarak nitel bir yolla yapılan araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek'ten aktaran Kıncal, 2013, s. 54).

Araştırmanın veri toplama aşamasında toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kalan kadın oyuncuların deneyimlerini ve bakış açılarını ifade etmelerini sağlamak için çevrimiçi platformlar üzerinden derinlemesine görüşmeler yapılmış ve araştırmacılar tarafından hazırlanan derinlemesine görüşme formunda yer alan sorular yöneltilmiştir.

2.2. ARAŞTIRMANIN ALANI

Araştırmanın evrenini dijital oyun oynayan kadın oyuncular oluşturmaktadır. Pandemi koşulları nedeniyle çevrimiçi platformlar üzerinden araştırmanın katılımcıları olan kadın oyuncularla araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleminin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme ile kartopu örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılacak kadın oyuncuların seçiminde, Türkiye genelinde çevrimiçi, çok oyunculu ve etkileşimi mümkün kılan dijital oyunlarda en az bir yıldır aktif olmak, haftada en az iki saat dijital oyunlar için zaman harcamak, 18 yaş ve üstü olmak temel ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılacak kadın oyunculara ulaşmak için belirlenen temel ölçüte uyan bir kadın oyuncu ile bağlantı kurulmasının ardından, bu kilit katılımcı aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşmayı mümkün kılan kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada, dijital oyunlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kalan kadın oyuncularla gerçekleştirilen görüşmelerde derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplamada yararlanılan derinlemesine görüşme tekniği açık uçlu sorular sorularak, dinlenerek, cevaplar kaydedilerek ve gerekli durumlarda ek sorular sorularak araştırmanın ayrıntılı bir biçimde incelenmesine olanak sağlar (Kümbetoğlu, 2017, s. 71). Bu noktadan hareketle çalışmada, nitel araştırma yöntemi olan derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Araştırmada veri toplama amacıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilirken araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmacının incelemek istediği konu ile ilgili katılımcılardan aynı türe girecek bilgilerin toplanmasında kullanılan görüşme türlerinden birisidir (Şimşek, 2018, s. 145). Bu yaklaşımla birlikte katılımcılara sorulacak soruların görüşme öncesinde ve araştırmacıya rehberlik edebilecek nitelikte olmasına dikkat edilerek görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu görüşme formunda, görüşmeyi sınırlandırmayan 18 açık uçlu soru ile araştırmanın katılımcıları olan kadın oyuncuların deneyimlerine ayrıntılı biçimde ulaşmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Veri Toplama Süreci

Şubat 2022'nin ilk gününden itibaren araştırmaya katılabilecek araştırma öznelerin belirlenmesi için yoğun bir arayışa girilmiştir. Katılımcıları bulma sürecindeyken görüşmüş olduğumuz bir kadın oyuncu,

henüz çevrimiçi oyunlara başlamadığını ancak düşündüğünü dile getirmiştir. Fakat çevresinde bu oyunları hep erkeklerin oynadığını hiç kadın oyuncu arkadaşlar tanımadığını ve bu yüzden de biraz başlama noktasında tereddütlerinin olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu kadın oyuncu, araştırma özneleri için belirlenen kriterleri taşımadığı için kendisiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmemiştir. Buna karşın yapılan ön görüşme, biz araştırmacıların konuya dair ilgi ve merakını arttıran bir deneyim olmuştur. Bunun yanında süreç içerisinde katılımcılara ulaşmak için araştırmamızın konusunu ve katılımcı aradığımızı sosyal ortamlarda aile ve arkadaşlara bahsetmek, sosyal medya aracılığıyla duyurmak, üniversitelerin bazı bölüm gruplarında duyuru yayınlamak gibi çeşitli yollara başvurulmuştur ve bilgilendirmeler yapılmıştır. Bilgilendirmeler sonunda olumlu geri dönüş sağlayan ve katılmaya gönüllü olan kadın oyuncular ile görüşmenin gerçekleştirileceği gün, saat ve çevrimiçi platform belirlenmiştir. Aynı zamanda bazı katılımcılar, araştırmadan bahsederken konumuzla ilgili yorum ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Katılımcılar, kendilerinin bu konuda oldukça “dertli” olduklarını, araştırma amacını çok beğendiklerini ve dile getirilmesi gereken güncel bir konu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu yorum ve değerlendirmeler bizi mutlu etmiş ve araştırmaya dair motivasyonumuzu arttırmıştır. Derinlemesine görüşmelere 21 Şubat 2022 tarihinde başlanmış ve görüşmeler öncesinde katılımcıların EK 1’ deki “Bilgilendirilmiş Onam Formu” aracılığıyla tekrar bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler, ZOOM Cloud Meetings adlı dijital platform üzerinden görüntülü ve sesli görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Görüntülü ve sesli görüşmeler, katılımcıların onayı doğrultusunda yalnızca döküm yapılmak amacıyla kayıt altına alınmıştır. Araştırmacılar arasındaki rol dağılımının eşit şekilde sağlanması amacıyla her bir görüşmeyi iki araştırmacı birlikte yürütmüştür. İfadelerin eksiksiz aktarılması için görüşmelerden hemen sonra döküm yapılmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeler sırasında bazı katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar eksik kaldığında, araştırmacılar sorularda açıklayıcı destek sağlamıştır. Ancak bu destek, ilk görüşmelerde araştırmacıların ilk deneyimleri ve heyecanları sebebiyle daha az ortaya konulmuş olsa da ilerleyen görüşmelerde daha bilinçli ve deneyimli bir tutum sergilenmeye çalışılmıştır.

Özetle nitel araştırma yöntemi aracılığıyla "Dijital Oyun Oynayan Kadınların Karşı Karşıya Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi" adlı araştırmamızdaki katılımcılara kartopu tekniğiyle ulaşılmıştır. Derinlemesine görüşmelere katılmak istediğini ifade eden kadın oyunculara (n: 42) ulaşıldığında, bu kişilerden 20'si olumlu geri dönüş yapmıştır. Böylece görüşmeler, toplamda 20 kadın oyuncu ile 14 Mart 2022 tarihinde tamamlanmıştır. Görüşmelerin tamamlanmasıyla birlikte tematik analiz sürecine geçilmiştir.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU

Nitel yöntem ile yapılan bu araştırmada araştırmacılar, görüşmeleri ZOOM Cloud Meetings uygulaması üzerinden gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşmeler kadın oyuncuların izni doğrultusunda kayıt altına alınarak Microsoft Word belgesi üzerinden yazılı metne aktarılmıştır. Araştırmacılar gerçekleştirilen her görüşmede kadın oyuncuların sorulara verdikleri yanıtlarla birlikte, aynı zamanda

duyguları ve tepkileri de veri çözümüne dahil ederek not almıştır. Yazılı metne dönüştürülen görüşmeler, araştırmacıların her birinin üzerinde ekleme ve düzeltme yapabilmesi için Google Drive'a yüklenerek, her araştırmacının aynı anda erişimi mümkün kılınmıştır. Görüşmeler ortalama 30-50 dakika arasında değişkenlik göstermiştir. 14 saat sürmüş olan tüm görüşmelerin dökümünden toplam 240 sayfalık metne ulaşılmıştır. Dökümler okunup gözden geçirilerek, görüşmelerde sıklıkla dile getirilen ifadeler ile toplam 97 kod oluşturulmuştur. Araştırmacılar, belirledikleri kodlar üzerinde birbiriyle tartışarak toplam 11 temaya ulaşmış ve her tema altında ilgili veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

2.5. SÜRE VE OLANAKLAR

Bu araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılında tamamlanmıştır. Veri toplama süreçleri pandemi koşulları sebebiyle ZOOM Cloud Meetings adlı dijital platformda gerçekleştirilmiştir. Verileri toplamada dijital platformun kullanılması, daha fazla oyun oynayan kadına ulaşma imkânı sağlamıştır. Yapılan derinlemesine görüşmeler, mevcut koşullar yüz yüze gerçekleştirmeye olanak sağlamadığından sesli ve görüntülü olarak gerçekleştirilirken katılımcıların onayları doğrultusunda görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırma öznelere belirlenirken öncelik görüşmenin kayıt altına alınmasına onay veren kadın oyunculara verilmiştir. Araştırmanın tüm maliyeti araştırmacılar tarafından karşılanmıştır.

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde nitel araştırma sonuçlarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. DİJİTAL OYUNLARIN ERİL NİTELİĞİ

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların bazıları dijital oyunların daha çok erkeklere yönelik oluşturulduğunu belirtmiştir. Örneğin K13 (20, Üniversite) konuyla ilgili görüşünü; “oyunlarda daha çok kadınlara yönelik şeyler olabilir diye düşünüyorum. Çünkü oyun içerikleri gerçekten niye öyle bilmiyorum ama daha çok erkeklere yönelik yapılmış ya da yani biz toplumdaki öyle gördüğümüz için bize öyle geliyor ama daha çok erkek içerikli ...” şeklinde ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların bazıları, kadın oyun karakterlerinin fiziksel özelliklerinin çekici olarak tasarlandığını ifade etmişlerdir. Bu duruma örnek olarak K11 erkek ve kadın karakterlerin tasarım farkını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Ama kadın kahramanların mutlaka onları daha cinsel bir obje haline getirebilecek ya da cinsel çekiciliğe ulaştırabilecek bir kıyafetleri bir kostümleri mutlaka oluyor yani. Hepsinin mutlaka bir tane öyle kostümü vardır. Bazılarının birden çok var. Bazı herolar direkt bu şekilde hani nasıl söyleyeyim cinsel çekicilik üzerinden yapılandırılmış direkt bazı herolar var, kahramanlar var. Bu şekilde ama erkeklerde böyle bir farklılık açıkçası sezmedim hani erkek normal bildiğimiz erkek gibi lanse ediliyor yani. Herhangi bir ayrıca bir şey eklememişlerdi.” K11 (21, Üniversite)

Araştırmamızda kadın oyuncular tarafından hem oyuncuların hem karakterlerin daha çok erkek olduğu ifade edilmiştir. K5 (18, Üniversite) bu durumu; “... savaş oyunlarını daha çok erkeklerin oynadığını söyleyebilirim. Mesela 10 oyundan ikisinde sadece kadınlara rastlayabiliyoruz gibi bir şey.” şeklinde açıklamıştır. K13 (20, Üniversite) de oyunlarda erkek oranının fazla olmasını oyun içeriğinden kaynaklandığını; “... oynayanların çoğunun erkek olması, hani oyun içeriği biraz daha onlara yönelik olduğu için sanırım onlar daha çok tercih ettiklerinden dolayı etkiliyor olabilir.” şeklinde ifade etmiştir.

Özetle, araştırmaya katılan kadın oyuncular oyunda bulunan kadın karakterlerin tasarımının erkek oyuncuları etkilemek için çekici olduğunu ve erkek karakterlerde böyle bir durumun olmadığını dile getirmişlerdir. Oyunda bulunan kadın ve erkek karakterlerin güç yönünden farklılığına değinen katılımcılar, kadın karakterlerin daha çok destek ve uzaktan oynanabilen; erkek karakterlerin ise savaşçı rolünde tasarlandıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda oyun içeriğinde kadın karakterlerin az bulunduğu oyunların da var olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kadın ve erkek oyuncuların görev paylaşımı noktasında, kadın oyunculara destek rolü verilirken erkek oyunculara savaşçı rolü verdiklerine değinilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda erkek oyuncuların karakter seçiminde kadın oyunculara baskısının söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda savaş oyunları kapsamında erkek oyuncuların, kadın oyunculardan sayıca daha fazla olduğu ifade edilmiştir.

3.2. KADIN OYUNCULARA KARŞI DİĞER OYUNCULARIN CİNSİYETÇİ SÖYLEMLERİ VE TUTUMLARI: “BARBİELERLE OYNA NİYE BURDASIN?”

Görüşmeye katılan K6, gözlem yaptıktan sonra cinsiyet beyanında bulunduğunu ve erkek oyuncuların oyunlarda kadın oyuncu olduğunu duyduklarında şaşırdıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

“Biraz gözlem yaptıktan sonra az çok zaten anlayabildiğin için cinsiyetini açıkça söyleyebiliyorsun. Mesela öyle bir gruba denk gelmişim yine. Sonra açıklamıştım ismini ‘Kızların oyun oynadığını hani bilmiyordum’ falan demişti. Ben de o şekilde direkt açıklamıştım ‘Birçok kız açıklayamıyor çünkü erkekler kız ismini duyduğu zaman çok farklı tepkiler verebiliyor, tamamen mide bulandırıcı konuşmaya başlayabiliyorlar’ demiştim.” K6 (20, Üniversite)

Görüşmelere katılan kadın oyuncuların çoğu, dijital oyun oynadıkları için diğer oyunculardan gelen cinsiyetçi söylemlerle karşı karşıya kaldıklarını açıklamışlardır. Kadınların oyun oynamasının erkek oyuncuları rahatsız ettiğini K9 şöyle ifade etmiştir:

“... oyunlarda sohbet bölümü var ya orda kadın olduğumu söylediğim zaman böyle bilerek beni yalnız, hani ekip oyunu bilerek beni yalnız bırakıp benim ölmemi istiyorlardı mesela. Niye? Kızım çünkü ve kaldıramıyorlar bu durumu. Kızlar oynamasın işte kızlar gitsin ne biliyim bebekleriyle oynasınlar gibi düşüncelere sahip oluyorlar. Yani o sohbet bölümünde sürekli küfürlü konuşmalar, erkekler yazıyorlar. Hani daha sonrasında baktım çok ağır şeyler söylüyorlar bir kız olduğumu söyleyince. Sohbet bölümüne hiç katılmamaya başladım. Hala katılmıyorum, hiçbir şey yazmıyorum mesela oraya.” K9 (20, Üniversite)

K20'nin dile getirdiklerine baktığımızda erkeklerin aynı zamanda oyuncunun cinsiyetini öğrendikten sonra tutumlarının farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Benzer biçimde K4, cinsiyetin öğrenilmesinden sonra değişen tutumlar, zorbalık ve taciz boyutuna kadar ulaştığını şu şekilde ifade etmiştir:

“...onların tutumu bize karşı ya evet yumuşuyorlardı birazcık işte baya işte bayan gelmişti, kadın gelmiş ortama işte küfür etmeyelim diyorlardı bazen ama bazen de umurlarında olmuyor da hatta bu yani hat safhaya çıkıyor. Bu küfürler artık şey diyordum ya edebinizle oyununuzu oynayın, hani diyordum ya da ne bileyim affedersiniz ama iş yavaşlamaya kadar bile gidiyordu, yani yürümeye kadar gidiyordu. Tamam, arkadaş ekliyorlardı, tekrar oynayalım, oyun diyorlardı ama bu hat safhadaydı.” K4 (21, Üniversite)

K10 (20, Üniversite) ise gelen tavırların ve tepkilerin kibar söylemlerden tacize kadar ulaştığını; “Mesela erkek oyunculara karşı daha sert daha kaba olabiliyorlar. Ama kadın oyunculara karşı çok kötü oynasa da takımın kaybetmesine sebep olsa da böyle şeyler söylenmiyor. Daha kibar davranılıyor ya da direkt tacize geçilebiliyor. Bu şekilde bir fark var.” şeklinde dile getirmiştir.

Özetle, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilen kadın oyuncular, dijital oyun oynadıkları için diğer oyuncuların gelen cinsiyetçi tepkilerle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu tepkiler göz önüne bulundurulduğunda, oyunların erkeklerle özdeşleştirilerek cinsiyetlendirildiği ve kadın oyuncuların varlığına şaşırlıp yadırgandığı sonucuna varılmıştır. Kadın oyuncular, erkek oyuncular tarafından rahatsız edildiğini ve bu rahatsızlığın zorbalık ve taciz boyutuna kadar ulaştığını ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra kadın oyuncuların bazıları, erkek oyuncular tarafından küfürlere maruz kaldıklarını ve bu küfürlerin sebebi olarak erkek oyuncuların, oyunları kendi ortamları olarak görmesiyle açıklamışlardır. Ayrıca kadın oyuncuların bazıları, sadece erkek oyuncuların değil; kadın oyuncuların da kaba davrandıklarını ve zorbalık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktadan hareketle kadın oyuncuların hemcinsleri tarafından da olumsuz tutumlarla karşılaştıkları gözlemlenmiştir.

3.3. KADIN OYUNCULARA KARŞI YAKIN ÇEVRENİN CİNSİYETÇİ SÖYLEMLERİ VE TUTUMLARI: “SEN ERKEK ÇOCUĞU MUSUN NE SAVAŞ OYUNU?”

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların çoğu, dijital oyun oynadıkları için yakın çevrelerinin cinsiyetçi söylemleriyle karşı karşıya kaldıklarını açıklamışlardır. Bu durumu K19 aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“... genellikle ben şu oyunu oynuyorum dediklerinde bana diyorlar ki işte ‘sen yapamazsın, sen nasıl oynuyorsun bu erkek oyunu değil mi?’ gibisinden söylemlerde maruz kalıyorum ama mesela kız arkadaşlarım işte sen yaparsın, onlar gibi olursun işte seni destekliyorum gibi laflar kullanıyorlar ya benim yanımda duruyorlar.” K19 (22, Üniversite)

Özetle, görüşmeye katılan kadın oyuncuların dijital oyun oynadıkları için yakın çevresinden cinsiyetçi söylem ve tutumlara maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda kadın oyuncuların oyun oynamayı beceremeyeceklerine dair küçümsendiği de katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Oyun oynamanın erkeklerle özdeşleştiği ve kadınların oyun oynamasının yadırgandığı sonucuna ulaşılmıştır. Oyun oynamanın yanı sıra oyun türü tercihlerinde de cinsiyetçi tepkilerle karşı karşıya kaldıkları

görülmektedir. Bu noktada savaş oyunlarını tercih eden kadın oyuncular, cinsiyetçi söylem ve tutumlara maruz kalmakla birlikte aynı zamanda bu tür oyunu oynadıkları için yadırganmaktadırlar.

3.4. GÜNDELİK HAYATTAN DİJİTAL OYUNLARA TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞI: “GİT YEMEĞİNİ YAP”

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların bazıları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını kadın erkek eşitsizliği üzerinden tanımlamıştır. Örneğin K6, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Kadınlar daha güçsüzdür diyerek daha kolay işler verilirken erkekler daha güçlüdür, daha iyi şeyler yapabilir diyerekten daha beceri gerektiren işler veriliyor. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği deyince kadınlara, erkeklere farklı tutumlarda yaklaşıldığı aklıma geliyor birçok alanda. İş hayatı olsun okul hayatı olsun normal arkadaşlık ilişkisi olsun aklıma bunlar geliyor kabaca.” K6 (20, Üniversite)

Görüşmeye katılan K20 (20, Üniversite) ise toplumsal cinsiyet ayrımcılığının tanımını toplum dayatması üzerinden; “Yani bence toplumsal cinsiyet ayrımcılığı denince toplumumuzda kadınlara ve erkeklere yüklenmiş bazı kalıplar, kalıp roller var bence bu geliyor. Yani tamamen toplumun bize dayattığı bir şey.” şeklinde açıklamıştır.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet ayrımcılığı tanımına dair görüşleri alındıktan sonra bu tür bir ayrımcılığın kaynağına yönelik değerlendirmelerine başvurulmuştur. Bu noktada “sosyal öğrenme/yetiştirilme şekli” en sık rastlanan cevaplar arasında olmuştur. Örneğin görüşmeye katılan K17, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortaya çıkışında sosyal öğrenmelerin etkili olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

“Ya açıkçası yetiştirilme tarzının çok etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü hani şu hani insanlar tabii ki geçmişe göre daha çok bilinçlendi ama hani herhangi bir çocuk oyuncak mağazasına girdiğin zaman kızlara bebek alınır, erkeklere tabancadır arabadır. Oyunlara baktığın zamanda hani bilgisayar varsa kızlar puanlı elbise giydirmece oynar, erkekler öyle atış oyunlarına, strateji oyunlarında yönelir. Ama hani mesela küçükken birine oturup bir şey gösterebilir, bak böyle de bir şey var deseler hiçbir kızın da “Yok ya ben illaki bunu oynayacağım”. Yani tabii ki onu da sevebilir ama biraz yetiştirilme tarzıyla ve toplumun algısıyla alakalı olduğunu düşünüyorum bunun...” K17 (22, Üniversite).

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların çoğu, dijital oyunlarda maruz kaldıkları cinsiyetçi söylemlerden birinin de “git yemeğini yap” olduğunu aktarmıştır. Örneğin K4 (21, Üniversite) gündelik yaşamda roller üzerinden maruz kaldıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığının dijital oyunlara kadar uzandığını; “Ha işte “Burada ne işin var?” “Git yemeğini yap.” ya da ne bileyim “Ders çalış.” falan eğer beni tanıyorsa ya da tanımiyorsa “Burada ne işin var” “Sen beceremezsin ki.” gibi gibi birçok ifade.” şeklinde açıklamıştır. Benzer biçimde K15 (24, Üniversite) de bu durumu; “Şimdi oyunda şöyle bir şey var benim oynadığım oyunda bazı karakterleri kızlar oynuyor gerçekten böyle bir şey var, yani o karakteri oynayanı direkt yargı ile yaklaşıyorlar ‘Kız işte bunu oynuyor.’, ‘Kızlar gitsin evde yemek yapsın, oyun oynayamazsın.’ falan filan.” şeklinde dile getirmiştir.

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların bir bölümü, maruz kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bıraktığı etkileri duygu durumları aracılığıyla açıklamışlardır. Örneğin K9 (20, Üniversite) bu durumu;

“Üzülüyorum. Kalbim çok kırılıyor, böyle aşağılanmış hissediyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde K16 ise karşılaştığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı karşısında hislerini şu şekilde açıklamıştır:

“Ben, yani şimdi hem kadın olduğum için hem de biraz da sosyal anksiyetem var. Ya oyunlarda, online (çevrimiçi) oyunlarda inanılmaz geriliyorum. Böyle artık o gerilme şeyi aşıyor. Nasıl deyim sınırını aşıyor biraz, yani en ufak bir eleştiri olduğunda benim oynayıp stilime karşı. Ben çok böyle sinirleniyorum ve geriliyorum. O yüzden yani genelde gergin oluyorum. Yani çok kötü hissediyorum. İşte şey kadın olduğum için hani belki benim dengim olmayan insanlar bana neden bu lafları söyleyebiliyorlar diye çok sinirli, kötü hissediyorum. Ne yapıyorum? Yine küfür ediyorum. Bir şey yapamıyorum başka (güldü). Bir de şikâyet edebiliyorsam şikâyet ediyorum.” K16 (25, Üniversite)

Araştırmaya katılan kadın oyuncular oyun sırasında gelen cinsiyetçi tutum ve söylemlerin kendilerini etkilediğini söylemiştir. K4 (21, Üniversite) bu durumu; “Yani o an tabi ki kötü hissediyor insan, aşağılanmış hissediyor. Yani resmen şu raddeye geliyor, kadın olduğu için utanıyor insan.” şeklinde dile getirmiştir. Bir başka etki olarak K2, kendisine gelecek tepkilerden dolayı sosyal hayattaki aktivitelerde tedirginlik duyduğunu söyle ifade etmiştir:

“Ben de ehliyet almayı düşünüyorum ve çok korkuyorum açıkçası çünkü trafiğe çıkacağım ve bir şeyi yanlış yapacağım herkes gibi çünkü. Benim babam da alacak şimdi ehliyetini, ders alıyor ve birçok şeyi yanlış yapıyor. Benim erkek arkadaşım da birçok şeyi yanlış yaptı, hala yanlış yapıyor araba kullanırken, ama ben yanlış yaptığımda biri çıkıp diyecek ki “kadın şoför” diyecek ve buna çok sinirleneceğim o yüzden biraz çekiniyorum açıkçası.” K2 (21, Üniversite)

Araştırmaya katılan diğer kadın oyuncuların bazıları cinsiyetçi söylemlere karşı sustuğunu ve tepkisiz kaldığını ifade etmiştir. K20 (20, Üniversite) bu durum hakkındaki düşüncesini; “Yani bazen belki de okuduğum bölümden dolayı çok fazla tepki gösterdiğim zamanlar oluyor ama bazen de susup kalmakta yarar var. Susmak en iyisi bilirsiniz...” şeklinde aktarmıştır. Benzer şekilde K19 (22, Üniversite) cinsiyetçi söylemlere karşı sessiz kalarak oyundaki yeteneğiyle tepki gösterdiğini; “Genellikle çok tepki vermiyorum, çünkü yeteneklerimi sözle değil oynadığım oyun ile kendimi göstermeyi tercih ediyorum” şeklinde aktarmıştır.

Kadın oyuncuların bazıları ise cinsiyetçi söylem ve tutumlarda bulunan oyuncuları duymamak için “mikrofon kapatma” veya “oyuncuyu susturma” şeklinde bir yol izlediğini dile getirmiştir. Katılımcılardan K2 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“... susturuyorum onları direkt, ama bu sefer de oyunun tadı çıkmıyor, info alamıyorum “adam şurda burda” demiyorlar, ölüyorum bilmem ne. Hatta şöyle bir şey oluştu ben de iyi oynamadıysam ya da ilk başta kendimi gösteremediysem bunu sesli bir şekilde konuşmuyordum, info vermiyordum...” K2 (21, Üniversite)

Kadın oyuncuların bir kısmı oyun sırasında cinsiyetçi durumlara maruz kalınca ortamdaki uzaklaşmayı tercih etmektedir. K6 (20, Üniversite) bu durumu; “Genelde ben imkânım varsa o ortamı bırakıp farklı bir tarafta oynamaya devam etmeye çalışıyorum. Çünkü onlara ne kadar laf anlatmaya çalışırsan çalış senin sinir katsayın artıyor. O yüzden hiç enerji harcamaya değmeyecekleri düşünerekten mümkünse o ortamı terk etmeye çalışıyorum.” şeklinde aktarmıştır.

Özetle kadın oyuncular toplumsal cinsiyet ayrımcılığını dayatma, eşitsizlik, kadının geri planda olması, küçümsenmesi gibi kavramlarla tanımlamıştır. Kadın oyuncular, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına küçüklükten bu yana oynadığı oyunlarda dahi karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu ayrımcılığın da sosyal öğrenmelerle ortaya çıktığını savundukları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda ayrımcılığın ortaya çıkmasında ataerkil bir toplum ve aile yapısında büyümenin etkisiyle toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayatta yerleşmiş olmasında kültür ve dinin de etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınların günlük hayatta yaşadığı ayrımcılığın oyunlara da yansıdığı bilinmektedir. Bu bağlamda kadınların, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına günlük hayatın yanında dijital oyunlarda da maruz kalması üzerine olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kadınlar üzerinde yarattığı etkiler kişilere göre farklılık gösterse de anksiyete bozukluğu, gerginlik, üzüntü gibi duyguların öne çıktığı görülmüştür. Kadın oyuncular, dijital oyunları eğlenmek ve zevk almak için bir araç olarak kullanmalarına rağmen yapılan ayrımcılıklardan dolayı tam tersi duyguları yaşadıklarını ve karşı karşıya kalınan cinsiyetçiliğin, günlük yaşamlarına olumsuz yansıdığını ifade etmişlerdir. Kadınlar olumsuz etkilendiği toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı çeşitli tepkiler vermişlerdir. Kadınların cinsiyetçi tutum ve söylemlere karşı verdiği tepkiler arasında oyuncuyu susturma, mikrofon açma, şikâyet etme, karşılık olarak küfür etme, görmezden gelme, zamanla duyarsızlaşma, kayıt alma, susmayıp konuşma, arkadaşlarıyla paylaşma, sosyal medyaya taşıma ve ifşa etme, hukuki mücadele verme gibi baş etme yöntemleri yer almaktadır.

3.5. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDET

Kadın oyunculara toplumsal cinsiyet temelli şiddetin tanımı sorulmuş ve kadın oyuncular genelde kendi cinsiyetleri üzerinden çok çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur. Örneğin K5 (18, Üniversite) bu durumu; “Yani kendi ailemde de yaşadığım şeyler olduğu için kadınların gerçekten hem lafla hem de fiziksel şiddete uğradığına birebir şahidim ben. Hani fiziksel anlamda birazcık daha güçsüz gördükleri için.” şeklinde açıklamıştır. K14 (21, Üniversite) benzer şekilde tanımlasa da her cinsiyete uygulandığını; “Kadın şiddeti, bu kanayan yaramız ama erkek kadın fark etmeksizin fiziksel, psikolojik her türlü şiddet geliyor aklıma.” şeklinde, K4 (21, Üniversite) ise “... kadını kadın olduğu için yargılamak ya da erkeği erkek olduğu için yargılamak olabilir.” şeklinde ifade etmiştir.

Kadın oyuncularından bazılarının tanım yaparken toplumsal cinsiyet rolleriyle bağlantı kurdukları dikkat çekmektedir. Örneğin K15 bu durumu şöyle açıklamıştır:

“...cinsiyetinden dolayı kişinin uğradığı her türlü psikolojik olarak da ne bileyim yani fiziksel şiddetin zaten artık hani fiziksel şiddet tabii ki ondan sonra ne bileyim duygusal şiddet, aşağılama, sözlü şiddet Kişinin cinsiyetine yükleme yaparak, cinsiyetine bir görev yüklenerek cinsiyetinden dolayı uğradığı şiddet türü sonucunda şiddet mesela ya da kadın mesela evli ise yemek yapmadı diye ona şiddet uygulamak falan bunu kadının görevi olarak görmekten dolayı uygulanan ayrımcılık sonucu bir şiddet gibi.” K15 (24, Üniversite)

Kadınlar gündelik hayatta toplumsal cinsiyet rolleri sebep olmadan da şiddete maruz kalmaktadır. Örneğin K5 (18, Üniversite) bu durumu; “... Mesela en yakın arkadaşlarımdan birinin patronu iş yerinde hani böyle birazcık açık giyinebilirsin vs. bu tarz ithamlarda bulunulduğunda ben şaşırıp kalıyorum. Böyle bir şeyi söyleme cesareti nasıl bulabiliyor insan.” şeklinde açıklamıştır. Gündelik hayatta, istihdam sırasında şiddet yaşadığını belirten diğer katılımcı K8 (25, Üniversite) bu durum hakkında; “... bugün çağrı yaptığım müşterilerden biri mesela direkt şu cümleyi kurdu “Siz kadınlar zaten çok fena yalancısınız, erkeklerin üzerine atıyorsunuz ama asıl iş sizde.” direkt bu kelimeyi kullandı.” söylemleriyle karşılaştığını aktarmıştır.

Kadınlar yaşamış olduğu şiddetle başa çıkma yöntemleri geliştirmektedir. Geliştirilen yöntemler arasında en sık başvurulan, aile ve yakın çevre desteği bulunmaktadır. Bu durumu K3 yaşadığı partner şiddetiyle ilgisinde şöyle dile getirmiştir:

“Şöyle uzun bi süre aileme söylemedim bunu. Yani kendim halledebilirim diye düşündüm. Tabi ki yakın arkadaşlarıma söyledim onlarla da konuştum. Napabilirim falan diye ama yani açmıyordum telefonlarını, bakmıyordum engelliordum, ya 6 kere numaramı değiştirdim... bir yıl boyunca aileme söylemedim. En sonda aileme söylemeye karar verdim ki çok doğru bir karar yapmışım. Aslında arkadaşlarım söyledi “Git ailine söyle, onlar yardımcı olabilir.” diye ama dediğim gibi hani onları üzmemek istemedim diyim, kendim halletmeye çalıştım diyim.” K3 (22, Üniversite)

Katılımcılardan bazıları ise hiçbir başa çıkma yöntemi kullanmadığını dile getirmiştir. K4 (21, Üniversite) bu durumu; “Çok mücadele edebildiğim söylenemez. Ya evet, illaki bir şekilde hayat devam ediyor. Bir şekilde işte görevlerimizi yerine getirmemiz gerekiyor. Hayatımıza devam etmemiz gerekiyor. Yani o kişileri görmezden gelerek ya da o konuyu bir süre açmayarak artık alışkanlık haline geliyor.” şeklinde ifade etmiştir. K16 yaşadığı partner şiddet karşısındaki tavrını şöyle desteklemiştir:

“Yani hani çıkamadım. Bir şey yapamadım yani hani işte bilmiyorum o zamanlar birazda yaşım küçük olduğundan dolayı sanırım. Hani böyle bir şey beklemesinin haddi olmadığını karşımdaki kişiye bildiremedim. Bunu kişisel bir özellik olarak atfettim ve hani pek bir etken olarak almadım maalesef.” K16 (25, Üniversite)

Özetle toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadın oyuncular tarafından farklı tanımlanmakta ve kadın oyuncuların bazıları tanım yaparken şiddeti toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirmektedir. Rollerin gündelik yaşamda şiddetin bir sebebi olduğunu belirtilirken şiddetin kaynağı, kadın oyuncular tarafından genel olarak aile yapısına, eğitime, yetiştirilme şekline ve politikaların eksikliğine dayandırılmıştır. Kadın oyuncular gündelik hayatta çok sık yaşadığı bu şiddetle baş etmek için çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Bunlardan en sık kullanılan aile ve yakın çevre desteği olup büyük bir kısmının baş etme yöntemi bulunmamaktadır.

3.5.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Bir Boyutu Olarak Dijital Şiddet: “İstanbul Sözleşmesi De Kalkıyor Zaten Size İstedğimiz Şeyleri Yaparız”

Görüşmeye katılan kadın oyuncuların yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlar doğrultusunda, oyun içerisinde erkek oyuncular tarafından dijital şiddete maruz kaldıkları gözlemlenmiştir. Bu noktada

görüşmeye katılan K14, oynadığı oyunlarda maruz kaldığı dijital şiddeti özellikle psikolojik şiddetle ilişkilendirerek açıklamış ve aynı zamanda bu şiddeti hem kadın olmasına hem de dijital ortamlarda insanların olumsuz söylemleri daha rahat kullandığına bağlayarak şu şekilde ifade etmiştir:

“... oyunda zaten ister istemez kalabiliyorsun kadın olduğun zaman özellikle online ortamda insanlar seni görmediği için sen de onları görmediğin için daha rahatlıkla kendi içindeki pis düşüncelerini iletebiliyorlar sana bundan ötürü çok yoğun derecede gerçekten psikolojik şiddete maruz kaldığım olmuştu.” K14 (21, Üniversite)

Görüşmeye katılan K2, cinsiyetçi küfürlerle birlikte dijital şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Aynı zamanda bu şiddete maruz kalırken erkek arkadaşlarının da bu duruma müdahale etmeye çalışması üzerine küfürlerle karşılaştığını ve bunun sebebinin bir kadını korumak olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

“Evet tabi ki kaldım. Buna bir örnek de verebilirim hatta Rainbow Six Siege oynarken info verdim hiçbir şey söylemedim o sırada üç arkadaşım ve ben oynuyorduk takım beş kişi olabiliyor bir kişi yabancıydı. Önce ırkçılık falan yaptı nerelisin falan dedi normal bir şekilde sordu Türk olduğumu söyledim, önce ırkçılık yaptı sanırım önce bunu başka arkadaşına yaptı, ben böyle yapmaması gerektiğini yanlış olduğunu söyledim. Sonra benim kız olduğumu öğrenince yine cinsiyetçi bazı küfürler etti böyle bir şeye maruz kaldım. Hatta böyle bir şey de oluyor bence erkekler de buna maruz kalıyor. Benim oyun oynayan çoğu arkadaşım erkek ve işte ben info verdiğimde konuştuğumda bana küfür ettiklerinde arkadaşlarım beni korumaya çalıştığında bu sefer onların da işte ne bileyim söyleyemeyeceğim (utanıyor) şeyler söyleniyor onlara da. Yani bir kızı korudukları için (kızı tırnak içinde belirtiyor).” K2 (21, Üniversite)

Görüşmeye katılan kadın oyuncular maruz kaldıkları dijital şiddetin ne sıklıkla olduğunu açıklamışlardır. Bu durumu K20 (20, Üniversite); “Yani mesela günde beş oyun oynuyorsam üçünde oluyor diyebilirim” şeklinde açıklarken K11 her oyuna girdiğinde dijital şiddetle karşı karşıya kaldığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında kendime karşı olmasa bile şahsıma yapılmıyor olsa bile hakaret ve şiddet durumu aslında hemen hemen her girdiğimde mutlaka karşılaşıyorum yani oyuna. Gün içinde mesela iki saat üç saat oyuna giriyorsam bunun iki yani üç saat giriyorsam bunun iki saatinde mutlaka karşılaşıyordum oyunlarda. Çünkü bir oyunda bir girdiğim oyundaki insanlar seviyeli normal insanlarsa diğer girdiğim oyundaki insanlar mutlaka küfür eden, ağızdan mutlaka küfür eksik olmayan insanlar oluyordu. O yüzden sık sık karşılaşıyorum yani mutlaka.” K11 (21, Üniversite)

Katılımcılara yöneltilen “Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti normalleştiren ya da pekiştiren dijital oyunlar olduğunu düşünüyor musunuz? Bunlar ne tür oyunlar ve hangi özellikleri nedeniyle bu grupta ele alınabilir?” soru doğrultusunda verdikleri yanıtların bazıları bu tür oyunların var olduğu yönünde olmuştur. Buna örnek olarak K3, oyun içerisinde kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığını, oyunların bu ayrımcılığı normalleştirmesine bağlamaktadır. Aynı zamanda bu ayrımcılığın oyun karakterlerinin cinsiyetlere göre rollerinin eşit verilmemesine bağlayarak şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani şöyle zaten normalleştirmeseler herhalde biz şu anda bu şekilde olmazdık düşünüyorum. Yani hani belli bir yaptırımları olsaydı bu kadar buraya kadar gelmezdik diye düşünüyorum ama yani aslında şöyle hani dedim ya bir kadın karakter var geriden

geliyor. Düelloocular da var kadınlar olarak ama işte o oran çok fazla yüzde 85'e yüzde 15 mesela. Bunu belki düzeltilmesi gerekiyor. Yüzde 50'ye yüzde 50 gelmesi gerekiyor. Bir şeylerin düzeltilmesi gerekiyor ama nedense düzeltilmiyor. Bu dijital oyunlarda da böyle diye düşünüyorum çünkü verdiğim oran çok fazla yüzde 85'e yüzde 15 bu düzeltilirse belki o dediğim 9-10 yaşındaki erkek çocuklar da o şekilde görmemeye başlayacak. Bir şeyler düzelmeye başlayacak aslında ama yani olmuyor maalesef.” K3 (22, Üniversite)

Özetle, görüşmeye katılan kadın oyuncular oyunlarda erkek oyuncular tarafından dijital şiddete maruz kaldıklarını açıklamışlardır. Bu dijital şiddetin; cinsiyetçi küfürler, taciz ve tehdit yoluyla gerçekleştiği görülmektedir. Kadın oyunculardan bazıları, erkek oyuncuların cinsiyetlerini öğrendikten sonra dijital şiddete maruz bıraktıklarını açıklamışlardır. Kadın oyuncuların dijital şiddetle neredeyse her oyun karşılaştığı görülmektedir. Karşı karşıya kaldıkları bu şiddet doğrultusunda bazı kadın katılımcıların baş etme yöntemi olarak iletişim kanallarını kapatmayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca katılımcılardan bazıları dijital oyunlardaki şiddetin gündelik hayattaki şiddeti arttıracaklarını ifade ederken bazı katılımcılar gündelik hayattaki şiddetin, dijital oyunlara da yansıdığını ifade etmişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde yalnızca kadın olmanın dijital şiddetle karşı karşıya kalabilmek için bir etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda kadınların iletişim kanallarını kapatarak karşılaşabilecekleri dijital şiddeti önlemeye çalışmaları oyun içerisinde caydırıcı bir yaptırımın uygulanmadığını göstermektedir.

3.6. KADIN OYUNCULARIN DİJİTAL OYUNLARDAKİ AYRIMCILIĞI VE ŞİDDETİ SONLANDIRMAYA YÖNELİK ÖNERİLERİ

K5 (18, Üniversite) oyunlardaki ayrımcılık ve şiddetin engellenmesini, oyunu üretenler tarafından gerçekleştirilmesini beklediğini ve kadınların öz savunma yapması gerektiğini; “Yani ilk başta oyun içi gidişatı gözetim altında tutulması gerektiğini düşünüyorum oyun yapımcıları tarafından. Ayrıca hani oynayan kadınların da maruz kaldıkları ithamlar karşısında susmamaları gerektiğini düşünüyorum. Bir laf ediliyorsa cevabını vermeleri gerektiğini düşünüyorum ki ben de öyle yapıyorum yani.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde K14 de oyunun denetlenmesi ve “banlama” ile ilgili önerisini şu şekilde açıklamıştır:

“... mesela bu oyunda ben her zaman video çekip ses kaydı alamam bunun direkt olarak sistemsel olarak atıyorum bazı kelimeler seçilebiliyor artık o kelimeler seçildiği zaman direkt sistemsel olarak o kişi banlanabilir, oyuna bağlantısının kesilmesi gerektiğini düşünüyorum hani bu belki çok caydırıcı bir şey değil ama en azından orada denk gelmeyelim, iyi olurdu.” K14 (21, Üniversite)

Özetle, katılımcılardan dijital oyunlarda uygulanan ayrımcılığı ve şiddeti sonlandırmaya yönelik önerilerine dair görüşleri alındığında aile bireylerinden alınan eğitimin oyun sırasındaki tutum ve davranışlar konusunda etkili olduğu bilgisi elde edilmiştir. Diğer taraftan ise şiddet ve ayrımcılık yapan kişilere oyun sistemi tarafından yaptırım uygulanmasına dair önerilere rastlanmıştır. Şiddeti ve ayrımcılığı oyun ortamında sonlandırmaya yönelik elde edilen bulgular arasında aile ve toplumun eğitilmesi, oyunun amacına hizmet etmeyen özelliklerin çıkarılması, oyun kurallarının sıkılaştırılması,

banlama, sansürleme, yapılan ayrımcılığa karşılık verme, oyuncuyu oyundan geçici ya da kalıcı olarak mahrum bırakma ve oturmuş olan söylemlere dair dilde arınma yaklaşımları ön planda olmuştur.

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde yapılan araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar bağlamında geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

4.1. SONUÇ

Bu bölümde dijital oyun oynayan kadın oyuncuların karşı karşıya kaldığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ilişkin 20 katılımcının derinlemesine görüşmelerinden elde edilen sonuçlar ele alınmıştır.

Kadınlar, hayatının hemen her alanında cinsiyetlerinden dolayı ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmaktadır. Cinsiyet içeren tutumlar pek çok sebebe bağlanmakta ve erkekler tarafından bu sebepler haklı görülmektedir. İnsanlar cinsiyete göre tavır ve tutumları küçük yaşlardan öğrenmeye başlamakta ve öğrendiği şekilde büyümektedir. Çocuklar hayatını aile ve toplum yapısına, kültürüne, dinine ve aldığı eğitime göre şekillendirmektedir. Bu noktada çocukları en çok etkileyen etmen oyunlar olmaktadır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren cinsiyetlerine göre oyun oynamakta ve roller üstlenmektedir. Gelişen teknolojiyle birlikte hayatımızın büyük bir kısmı dijitalleşmiştir. Bu bağlamda, yapılan araştırmada ataerkil toplumda varlığını çokça hissettiren erilliğin, modern dünyayla birlikte dijital oyunlarda da varlığını gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan görüşmeler sonucunda dijital oyun içeriğine dair sonuçlar da elde edilmiştir. Dijital oyunlarda kadın ve erkek karakterlerinin tasarımı erkek oyuncuları etkileme amacıyla kadın karakterlerinin çekici ve seksi tasarlandığı görülmüştür. Aynı zamanda erkek karakterlerin daha çok savaşçı ve önden giden karakterler, kadın karakterlerin ise destek ve uzaktan oynanabilen karakterler olarak tasarlanması oyun kurgusunun toplumsal cinsiyet ayrımcılığını içerdiğini ve kadına duygusal emek rolünün yüklendiğini göstermektedir. Ayrıca oyun içerisinde cinsiyet dağılımı olarak erkek oyuncuların kadın oyunculara sayıca fazla olduğu ve erkek oyuncuların bu durumu oyun içerisinde kadınlara karşı ana karakterden ziyade destek karakter seçiminde baskı kurma olarak kullandıkları sonucuna varılmıştır. Kadın oyunculara, baskı kurmanın yanında oyun içerisinde kişinin cinsiyet beyanı sonrası kadın olduğu öğrenildikten sonra cinsiyetçi küfür, tehdit, taciz gibi dijital şiddet uygulandığı görülmektedir. Erkekler, dijital oyunları bir erkek ortamı olarak tanımladıkları için oyun ortamında da kadınlara cinsiyetçi davranışlar sergilemektedir.

Kadın oyuncular maruz kaldığı ayrımcılığa karşı, şiddeti ve cinsiyetçi söylem ve tutumları en aza indirmek ve ortadan kaldırmak için aile ve toplumun eğitilmesi, oyun içerisinde ayrımcılık ve şiddet içeren davranışları sergileyen ve sergilemekten vazgeçmeyen kişilere karşı oyun sistemi tarafından yaptırım uygulanması, sansürleme ve kalıcı banlama gibi çözümlere ihtiyaç duyulduğunu

belirtmişlerdir. Ek olarak cinsiyetçi söylem ve tutumları, ayrımcılığı ve şiddeti uygulamaktan vazgeçmeyen erkek oyuncuların dolaylı kadın oyuncuların oyun kanallarından geri planda durması, maruz kalınan ayrımcılığa karşı caydırıcı önlemlerin alınmadığı sonucunu göstermiştir.

Dijital oyun sırasında bazı erkek oyuncular tarafından “İstanbul Sözleşmesi de kaldırıldı, artık size istediğimizi yapacağız.” gibi gündelik hayata dair tehdit ve şiddet içeren söylemler bulunmaktadır. Bu durum gündelik hayatta ve dijital oyunlar sırasında kadınlara karşı yapılan ayrımcılığın, şiddetin, şiddet tehdidinin, cinsiyetçi tutum ve söylemlerin kaynağında toplumsal cinsiyet temelli şiddeti normalleştirilmesine neden olan söylem ve uygulamalar ile sorunu ortadan kaldırmaya yönelik politikaların eksik olduğunu göstermektedir.

Yapılan araştırma sonucunda varılan tüm bu sonuçlar; gündelik yaşamda ve dijital oyunlar sırasında karşı karşıya kalınan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını, şiddeti, cinsiyetçi söylem ve tutumları önleyecek uygulamalara gereksinim duyulduğunu ortaya koymaktadır.

4.2. ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma sonucunda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının gündelik hayattan dijital oyunlara kadar uzanması ile kadın oyuncuların oyun sırasında toplumsal cinsiyet ayrımcılığına ve dijital şiddete maruz kalmaları önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamıza katılan kadın oyuncuların neredeyse hepsi bu ayrımcılığa ve dijital şiddete maruz kaldığını dile getirmiştir. Katılımcıların bazıları ise dijital şiddete maruz kalma durumlarına yönelik olan soruya “hayır” cevabı verse de görüşme sürecinde deneyimlerini anlattıklarında aslında dijital şiddete maruz kaldıklarını gösteren ifadeler kullanmışlardır. Bu duruma bağlı olarak katılımcıların dijital şiddete dair farkındalık düzeylerinde değişkenlik olabildiği görülmektedir. Bundan ötürü de katılımcıların bir kısmının maruz kaldıkları söylem ve tutumları dijital şiddet olarak tanımlama noktasında emin olamadıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, cinsiyetçi söylem ve tutumlar gibi konularda dijital oyuncular özelinde ve toplumun genelinde farkındalığın artırılabilmesi için çalışmaların yapılması önemlidir.

Dijital oyunların hayatımızda günden güne daha fazla yer edinmesi, kullanıcı sayısının artması ve dijital oyunların erkeklere yönelik bir alan olarak görülmesiyle birlikte kadın oyuncuların, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve dijital şiddetle karşı karşıya kalma oranlarında artış olabileceği ihtimaller dahilindedir. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerde dijital oyunlarda karşı karşıya kalınan hakaret, küfür ve taciz gibi dijital şiddete ve ayrımcılığa yönelik yeterli önlemler alınmadığı dile getirilmiştir. Bu önlemlere dair ise çoğunlukla oyun denetiminin artırılması, oyundaki karakter tasarımında eşitlik ve eğitimin önemine dair değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda oyun üreticilerinin oyunları tasarlarken toplumsal cinsiyetle ilgili bilince sahip olmalarına yönelik bir çalışma yapılmalıdır. Aynı zamanda oyunun kurallarında daha sıkı önlemler alınması için dijital oyunlarla ilgili çalışmalar yürüten BTK ile oyun sırasında oyuncuların güvenliğini sağlamak, ayrımcılık ve dijital şiddetle mücadele için

ortaklaşa çalışmalar yürütülmelidir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarının da uygulayıcıları arasında yer alacağı ‘temiz oyun kampanyası’ vb. türde projelerin hayata geçirilmesi önemlidir. Geliştirilecek olan bu türden projelerle temiz oyun kampanyasına destek veren oyuncuların, projeye katılan oyun üreticileri tarafından oynadıkları oyunlarda desteklenmesi, oyuna yönelik çeşitli araçlarla ödüllendirilmesi gibi bir yöntem izlenebilir. Projeye dahil olan oyun üreticilerine ve oyunculara yönelik sosyal hizmet uzmanları eğitici rolleriyle toplumsal cinsiyet ve şiddetle mücadele ile ilgili bilinçlendirici eğitimler ya da seminerler gerçekleştirebilirler. Bu sayede oyun üreticilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilinç ve farkındalık düzeylerindeki gelişmeye paralel olarak oyun tasarımlarında da toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önüne geçecek oyun kurgularının yaygınlaşabileceği düşünülmektedir. Ayrıca oyunculara yönelik yapılan seminerler ile artış gösterebilecek farkındalık düzeylerinin, oyun sırasındaki cinsiyetçi söylem ve tutumların önlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra oyuncuların oyun esnasında maruz kaldıkları ayrımcılık ve dijital şiddetle mücadelede güçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Aynı zamanda ayrımcılık ve dijital şiddete maruz kalmış oyunculara yönelik de yine güçlendirme yaklaşımından hareketle psikososyal destek sağlanabilir.

Dijital ortamlarda gerçekleşen dijital şiddet ve ayrımcılığa yönelik ilgili mevzuatta düzenlenmeler yapılması önemli görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak derinlemesine görüşmeler sırasında ise dikkat çekici bir bulgu elde edilmiştir. Bir kadın oyuncunun, oyun sırasında bir erkek oyuncu tarafından İstanbul Sözleşmesi’nin kaldırılmasıyla birlikte şiddet tehdidiyle karşı karşıya kaldığı görülmüştür. Kadına karşı şiddetin önlenmesinde uluslararası düzeyde önemli bir mekanizma olan İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararının, kadınların insan haklarının korunması açısından yaratacağı sonuçlar dikkatle değerlendirilmeli ve Sözleşme’den çekilme kararı geri alınmalıdır.

Aksi takdirde gündelik hayattan dijital oyunlara kadar uzanan bu toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve şiddet sorununun gün geçtikçe daha da derinleşmesi ve artış göstermesi kaçınılmaz olacaktır.

Özetle, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve dijital şiddetle mücadelede kapsamlı bir değerlendirmeye soruna ve çözüme bütüncül yaklaşmak gereklidir. Bu bağlamda oyuncular, aile, toplum, politika yapıcılar, sosyal hizmet uzmanları, dijital oyun sektörü çalışanları dijital oyunlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve şiddetin önlenmesinde sorumludur.

KAYNAKÇA

- Açikel, S. (2009). “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevleri Önlemi: Türkiye Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 97-98. Ankara.
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*(6), 32-42.
- Alankuş, S. (2007). Neden Kadın Odaklı Habercilik? S. Alankuş içinde, *Kadın Odaklı Habercilik* (s. 25-66). İstanbul: IPS İletişim Vakfı.

- Alp, A., Çakmak, G., & Sarper Kahveci, M. (2020, Mart). "Ne Bilir Kadın Oyun Oynamayı?":Kadın Oyuncuların E-Spor Deneyimleri. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 322-329. Erişim adresi: https://d1wqtxs1xze7.cloudfront.net/65402911/sporbilimleri12_3_9-with-cover-page-v2.pdf?Expires=1643051744&Signature=fGl4vJUuTktmJl42T3VDBLrD6FxOq11fA-cQs0-i3qXsYN60NE31A5rtg5qZfqPVS0qrKqark2ztsRwvK9i9vwoQPK9okmHINhs12GxTvGH8Rb1iQ7Amc8KC adresinden alındı
- Arabacı, B. (2012). Çalışan Kadınların Cinsiyet Ayrımcılığına Yönelik Algıları: Bursa Dokuma Sanayii Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*), *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 29-35. Edirne.
- Bakan, U., & Salman, F. (2020). Öğrencilerin Popüler Dijital Oyun Karakterlerinin Seçiminde Görsel Unsurların Etkileri. *Akademik Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, 5(9), 110-130. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1075963> adresinden alındı
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Güvenli İnternet Merkezi. (2020). *Dijital Oyunlar Raporu*. Erişim adresi: <https://www.guvenliioyna.org.tr/dosya/jVFeB.pdf> adresinden alındı
- Borgman, R., Goodnight, B., & Swartout, K. (2020). The Virtual Violence Against Women Scale (VVAWS): A measure of players' experiences of violence against women in video games. *Psychology of Popular Media*, 9(4), 513-524. Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/2019-29433-001> adresinden alındı
- Cihan, Ü., & Karakaya, H. (2017). Kadın-Erkek Kavramları Bağlamında Şiddet ve Şiddetle Mücadelede Sosyal Hizmetin Rolü. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(4), 297-324. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/533926> adresinden alındı
- Çelenk, S. (2010). Ayrımcılık ve Medya. *Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar*, 211-228. Erişim adresi: <http://ilefarsiv.com/etik/wp-content/uploads/sevilay-celenk-ayrimcilik-ve-medya.pdf> adresinden alındı
- Díez Gutiérrez, E. (2014). Video Games and Gender-based Violence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 132(2014), 58-64. Erişim adresi: <file:///C:/Users/pc/Downloads/1-s2.0-S1877042814031887-mainPROCEDIAVideogamesandgender-basedviolence.pdf> adresinden alındı
- Dikmen, E. İ. (2019). 1980-2017 Yılları Arasında Dijital Oyun Endüstrisinin Gelişimi ve Oluşturulan Yapay Yaşam Döngüleri. *12(1)*, 294-311. Selçuk İletişim.
- Dinçer, G. D. (2008, Kasım). Sanal Dünyaların Uzaktan Eğitim Danışmanlık Hizmetlerinde Kullanımı: Second Life Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*), *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8. Eskişehir.
- Doğan, E. (2021). Omniptikon Sürecinde Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Instagram Örneği. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*(15), 96-108.
- Durgun, C., & Oğuz Gök, G. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Brics & G7 Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi. *10(2)*, 20-32.
- Dünya Ekonomik Forumu. (2021). *Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu*. <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021> adresinden alındı
- Erikli, S. (2020). Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 39-60.
- Gökkaya, Z., & Deniz, L. (2014). Üniversite öğrencilerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıkları ve oyun tercihleri: Marmara Üniversitesi Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(6), 58-73.
- Kalkıncı, S. (2021). Baskı ve Ayrımcılık Karşıtı Sosyal Hizmet Çerçevesinde Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi: Ankara Örneği. (*Yüksek Lisans Tezi*), *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, 5. Ankara.
- Kurtuluş, E. (2019). Kadın Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet ile Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi ve Olumsuz Değerlendirme Korkusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (*Yüksek Lisans Tezi*), *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 9. Adana.
- Okur Çakıcı, F., & Çalışır, G. (2015). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sosyal Medyada Kurulan Benlik İnşasının Temeli. *Electronic Turkish Studies*, 10(10), 267-290.
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Nedeniyle Temel Eğitimden Kopan Kız Çocukları Sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 77-88.
- Özbudun, S., Demirel, T., & Sarı, C. (2007). *Küreselleşme, Kadın ve Yeni Ataerki*. Ütopya.

- Özsungur, F. (2021, Nisan). Strategic Social Work Management in Digital Violence Against Women. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 661-687. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1432249> adresinden alındı
- Pala, F. K., & Erdem, M. (2011). Dijital Oyun Tercihi ve Oyun Tercih Nedeni ile Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Öğrenme Stili Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 53-71.
- Pehlivan, P. V. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(31), 497-521.
- Saka, E. (2019). Türkiye'de İnternet. *Türkiye İnternet Tarihi*, 4-71. İstanbul: Alternatif Bilişim Derneği.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*. Ankara: Dipnot.
- Şaşman Kaylı, D., & Şahin, F. (2016). *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri*. Ankara: Nika .
- Şener, G., Dirini, İ., Temur, N., Ahi, Ş., & Uyanık, Ş. (2019, Aralık). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Dijital Şiddetin Türleri. *Cinsiyetçi Dijital Şiddetle Mücadele Rehberi*, 8-12. Çankaya, Ankara: Alternatif Bilişim Derneği. Erişim adresi: <https://ekitap.alternatifbilisim.org/pdf/cinsiyetci-dijital-siddetle-mucadele-rehberi.pdf> adresinden alındı
- Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği. (2017, Eylül). Çocuk ve Ergenlerle Çalışma. *Psikologlar İçin LGBTİ'lerle Çalışma Kılavuzu*, 108-113. İstanbul: TODAP.
- Yalçın, M. (2021). Şiddete Maruz Bırakılan Kadınlara Yönelik Vaka Yönetimi Temelli Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 1103-1124. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1494216> adresinden alındı
- Yılmaz, M. (2019, Mayıs). Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı: Kamu ve Özel Sektördeki Farklılıklar. *(Yüksek Lisans Tezi)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 11-12. Ankara.
- Yüksel, N. S. (2020). Dijital Oyunların Finansal Potansiyeli ve Türkiye'ye Sağladığı Yararlar ile Uygulama Örneği. *(Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 139. İstanbul.
- Zorlu, Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences*, 11(1), 13-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/186880> adresinden alındı

SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA BİLİMSEL BİLGİNİN KULLANIMI¹

Özge GÖKÇEOĞLU²
Kübra YAVUZ²
Oğuzhan TÜRKOĞLU²
Nermin ÇENGEL²
Kübra EFEGİL²

Özet

Bu çalışma, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde bilimi kullanımlarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu inceleme uzmanların meslek yaşamında bilimsel bilgi farkındalıkları ve uygulamaya aktarımlarını analiz eden bütüncül bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları vakalarda yayınlanmış bilimsel çalışmaları nasıl kullanmaktadır, sosyal hizmet uzmanları bilimsel çalışmaları kullanırken ne tür zorluklar yaşamaktadırlar, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki ve kişisel yaşantılarında bilimin ve bilimsel çalışmaların yeri nedir ve sosyal hizmet uzmanları mesleki gelişimlerini nasıl sağlamaktadır? Soruları bu araştırmada sonucuna ulaşılacak istenen alt amaçlardır. Araştırmada niteliksel yöntem ve teknikler kullanılmıştır. Bu yönüyle bu çalışma betimsel nitelikli, nitel bir çalışmadır. Bu araştırmanın evreni, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarıdır. Örneklemi ise çocuklarla sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet, madde bağımlılığı ve sosyal hizmet ve psikiyatrik sosyal hizmet alanlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları oluşturmuştur. Uzmanlara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Araştırmanın katılımcıları; tıbbi, bağımlılık, psikiyatrik, yaşlı ve çocuk alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, çalıştıkları kurumlarda sosyal hizmet uzmanları ile gerçekleştirilen görüşmeler ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın sonuçları, uzmanların bilimsel bilgi farkındalıklarının bulunduğu, olabildiğince uygulamalarına aktardıkları ancak çeşitli nedenlerden ötürü bilgiyi üretme noktasında sorumluluklarını isteseler dahi gerçekleştirebilme ortamının alan gerçekliğinde var olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar çalışmalarında sosyal hizmet alanı imkanlarını ortaya koymakla beraber bilgiyi üretmede engel teşkil eden çeşitli sebepler ve etkenleri araştırmanın; bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler kısmında detaylıca ele almışlardır.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi

Sosyal hizmet teorik ve akademik yönüyle bilimsel bilgiye dayanırken uygulamaya dönük yönüyle de mesleki boyutunu oluşturmaktadır. Bu çift yönlü yapısı gereğince sosyal hizmetin edindiği bilgiyi teoriden uygulamaya ve evrenselden yerele taşıma mecburiyeti bulunmaktadır. Söz konusu yapısı sebebiyle, her bir topluma ve her bir insana tek formüle indirgenmiş çözüm yolları ile hizmet verilmesi mümkün görünmemektedir. Sosyal hizmet uzmanının, içinde yer aldığı toplumun yapısını, insanlarını

¹Sosyal Hizmette Araştırma Uygulaması I-II dersleri kapsamında, Doç. Dr. Gonca POLAT danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

²Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Öğrencileri

ve sorunlarını tanıması; ona göre çözüm yolları bulup hizmet sunması gibi bir ödevi bulunmaktadır. Aksi söz konusu olduğunda uygulamada başarıya ulaşamamak; teorik boyutta yerli bilgi birikimi oluşturamamak, akademik alanda ise dışarıdan gelen bilgiyi tekrar etmekten öteye gidemeyen zayıf bir duruma düşmek söz konusu olmaktadır. Özgün bilgi; hemen tüm meslek ve bilim dallarının temel sorunudur. Çünkü eldeki bilgi, çoğunlukla *“benzer arka planları olan ve bizlere bilgi ve deneyimlerini miras olarak bırakmış uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacıların bilgi birikimini temsil etmektedir”* (Bayır-Aslan ve Güngör, 2019). Sosyal hizmet mesleğinin gelişimi boyunca bilimle olan ilişkisi tartışma konusu olarak süregelmiştir. Flexner, 1915 yılında meslek olarak sosyal hizmeti tartışmaya açarken, uygulamada kullanılan bilginin araştırma temelli olması gerektiğini bildirmiştir. Bu nedenle bu Araştırma sosyal hizmet tarihi boyunca güncelliğini korumakta ve uygulamaların etkin olabilmesinin ortaya konması amacıyla da önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Sosyal hizmet kanıtlarla desteklenerek gelişen bir bilim dalı ve meslektir. Müracaatçıların maruz kaldığı sorunlara ilişkin bilgi toplaması, yaşam olaylarının bireylerin sosyal davranışları ve yaşam koşulları üzerindeki etkilerini bilimsel ölçütler kullanarak incelemesi meslek için önem arz etmektedir (Zengin ve Çalış, 2017).

Son yüzyıl, bilgi çağı olarak nitelendirilir ve aslında bugün doğru olarak kabul ettiğimiz bilgiler çok kısa sürede güncelliğini kaybedebilmektedir. Bu durumdan kaynaklı yenilenme ve güncellenme kavramları ön plana çıkmaktadır. Her şeyin hızla değiştiği ve eskidiği bu zamanlarda bilginin güncel tutulması ve bireylerin bu değişimlerde kendisini sürekli olarak yenilemesi gerekmektedir. Bu da yaşam boyu öğrenme ihtiyacı doğurmaktadır. Bu ihtiyaçla birlikte bireyler yeniliklere açık, günceli takip eden yaklaşımlarla değişen koşullara ayak uydururlar. Sosyal hizmet uzmanları da bu yaklaşımla hareket ederek mesleki uygulamalarında etkililiğini arttırmaya çalışmalıdır. Bireylerin ve toplumların ihtiyaçları yeniden sorgulanmalı, yeniden sorunlar tespit edilmeli ve çözüm önerileri sunulmalıdır (Yüksel, 2014).

Müracaatçıların sorunları giderek karmaşıklaşmakta ancak hizmetler bunu karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda kendini sürekli yenileyen, donanımını arttıran bireylere her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet, disiplin ve mesleğinin varlığını devam ettirebilmesi için bilimsel yöntemlere uygun müdahale ve hizmet modelleri üretmesi ve uygulaması gerekmektedir. Bilimselliği ve bilimsel araştırmaları kullanan sosyal hizmet uzmanı, mesleki uygulamalarının yetkinliğini geliştirebilmektedir (Zengin ve Çalış, 2017; Yüksel, 2014; Acar ve ark., 2017).

Bilimsel bilgilerin geliştirilmesi için ise değerlendirme ve araştırmalara ağırlık verilmelidir. Araştırmalar, alandaki uygulamaların etkililiğini test etmeye ve daha gelişmiş uygulama örnekleri oluşturmaya yarayan araçlardır. Sosyal hizmet uzmanlarından da kanıta dayalı, ölçülebilir uygulamalara ağırlık vermesi ve müdahalelerinde araştırma sonuçlarından yararlanması beklenilmektedir. Araştırma odaklı, araştırma temelli uygulamalar, sosyal hizmet uygulamalarının başarısını arttırmaktadır. Ancak

sosyal hizmet mesleğinde araştırmaya dayalı uygulamalar hala yeterli düzeyde değildir (Zengin ve Çalış, 2017; Tuncay, 2016).

Sosyal hizmet araştırmaları sosyal hizmet uygulamalarında var olan bilgilerin güncellenmesi, yeni bilgilerin üretilmesi, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının hizmetlerini yeniden yapılandırması ve sosyal politikaların araştırma sonuçlarına bağlı olarak düzenlenmesi açısından son derece önemlidir (Buz ve Akçay, 2015).

Sosyal hizmet mesleğinin etik kuralları içinde mesleki müdahalelerinin müracaatçı üzerindeki etkilerini bilme gereksinimi incelenmektedir. Kanıta dayalı uygulama, amacına ulaşmayan ya da işe yaramayan bir hizmet modelinin terk edilerek yerine daha işlevsel hizmetin getirilmesini şart koşmaktadır. Kanıta dayalı uygulama, etkililiği saptanmış müdahaleleri daha geniş uygulayıcıya ulaştırır ve bu da bilginin yaygınlaştırılmasını sağlar (Tuncay, 2016; Polat, 2007).

Bu tez çalışmasının problemi sosyal hizmet uygulamalarında pratik bilgi ile uygulama arasında olması gereken kanıta dayalı uygulamanın ve sosyal hizmet uygulamalarında bilimin öneminin ortaya konmasıdır. Bu bağlamda bu araştırmanın problemini ise sosyal hizmet uygulaması alanında sosyal hizmet teorik bilgisi hakkındaki verilerin ve bilimsel bilgilerin güncel olarak takip edilememesinden kaynaklı uygulamada oluşan sorunlar ve sosyal hizmet uygulamasının amacına yönelik faaliyetlerini uygulamaya geçirilememesi oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarda bilimi nasıl kullandıklarını ortaya koymaktır.

Alt Amaçlar:

1. Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları vakalarda yayınlanmış bilimsel çalışmaları nasıl kullanmaktadır?
2. Sosyal hizmet uzmanları bilimsel çalışmaları kullanırken ne tür zorluklar yaşamaktadırlar?
3. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki ve kişisel yaşantılarında bilimin ve bilimsel çalışmaların yeri nedir?
4. Sosyal hizmet uzmanları mesleki gelişimlerini nasıl sağlamaktadır?

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bilim hayatımızın birçok noktasında yaşamımıza etki eden kavramlardan birisidir. Günümüz yaşantısının en güçlü dayanağı bilimdir. Hayatımızda etkisi ve gücü kaçınılmaz olan bu kavramın net bir tanımı tam olarak bulunmamaktadır (Koroğlu,2016). Bilgi üretimi ise gerçeklerin arasında kurulan mantık ilişkilerinden meydana gelen ve bir varsayım veya bir teori ortaya koymaya imkân veren bir sistemdir.

Hem bir sanat hem de bir bilim olarak tanımlanan sosyal hizmet bütün insanların yaşam kalitesini geliştirmeye yardım etmek için toplum tarafından uygun görülen insani hizmet mesleklerinden bir tanesidir. Sosyal hizmet, sürekli değişen ve karmaşık hale gelen toplum için, vazgeçilmez bir meslektir (Duyan, 2003).

Sosyal hizmetin bilgi temelini oluşturan iki sınıflama vardır. Bunlardan birincisi; sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji gibi diğer disiplinlerden faydalanılan bilgiler; ikincisi ise sosyal hizmetin uygulamadaki çalışmaları ile kendisinin ürettiği bilgilerdir. Sosyal hizmetin kendi bilgisini oluşturmada birkaç yöntemle gerçekleştirilebilir. Bu yöntemler; teorik bilgiler ve kuramlar, gerçeklere dayanan olgusal bilgiler ve uygulamadan gelen bilgilerdir (Tekindal ve ark., 2018).

Sosyal hizmetin bilgi, beceri ve değer üçlüsünün ilk unsuru bilgi temelidir. Sosyal hizmet müdahalesine zemin oluşturacak bir bilgi temeline sahip olmak gerekir. Bilgi temeli; uygulayıcıların, kuramcılarının ve araştırmacıların ürettiği bilgiyi gösterir; geçmişteki benzer temellere dayanır, bize onların deneyimlerini ve öğrendiklerinin geçerliliğini bırakır. Sosyal hizmetin bilgi gövdesi; uygulamada, kuramda, politika ve araştırmada, sosyal sorunların ortaya çıkmasında etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal koşullarda meydana gelen değişikliklere bağlı olarak gelişmektedir (Duyan, 2014:33).

Sosyal hizmet hem pratik hem de teorik açıdan sosyal bilimler içerisinde bilgi üretmeye fazlaca yatkın olan ve katkı sağlayan bir disiplindir. Sosyal hizmetin odağında ve müdahalesinde insan olması ve insanın karmaşık bir yapıya sahip olmasından dolayı bilgi üretimini ve bu bilgilerin sürekli güncellenmesini de gerekli kılmaktadır. Böylece akademik disiplin ve uygulamalı bir meslek olması arasında bağ kurulması bilgilerin üretilmesi ve bilimsel yayınlar ile paylaşılması, bilgilere ve uygulamalardan elde edilen verilerin değerlendirilmesi de önem kazanmaktadır. Sosyal hizmet bilgisi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde akademik olarak üretilmektedir (Tekindal ve ark., 2019).

Diğer mesleklerde olduğu gibi sosyal hizmet uzmanları da, iyi kararlar verebilmek için bilgiye gereksinim duyarlar. Sosyal hizmet uzmanları bilgiye hem yapacakları müdahalelerinde başarı olasılıklarını arttırmak hem de başarılı olup olmadıklarına karar verebilmek için ihtiyaç duyarlar. Kanıta dayalı uygulama modeli, sosyal hizmet için yeni bir model gibi görünmesine rağmen aslında bu modelin tarihi sosyal hizmet mesleğinin kendisi kadar eskidir. Mary Richmond, sosyal hizmet uygulamasına ilişkin yeni ufuklar açan yazısında birey ve gruplarla sosyal refah alanında doğrudan uygulama yapmada bir rehber olarak araştırmaların kullanımını tartışmıştır. Sosyal hizmet tarihinin ilk dönemleri boyunca bilimsel temelli yardım arayışlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaca rağmen sosyal hizmet araştırma ve uygulama arasındaki mesafe gerçek anlamda 20.yy'da fark edilmiştir. (Özkan ve Gökçearslan, 2012)

Teori ve uygulama çok ayrı iki uçtur ve kanıta dayalı uygulama, bu iki uç arasında köprü görevi görmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının sorun ve ihtiyaçlarına göre bir müdahale planı belirlerken en iyi kanıtı elde etmek için etkin ve objektif araştırma yapması gerekmektedir. (Çay, 2020) Kanıt iki kaynaktan oluşmaktadır. Bunlar, müracaatçı ile deneyimler ve kuram/araştırmalardır.

Müracaatçı ile deneyimler kaynağı; sosyal hizmet uzmanı ve diğer uzmanların müracaatçılardan ve değerlerinden aldıkları, uzmanların kişisel deneyimlerinden öğrendikleri ve müracaatçıların uygulamaya katkılarından oluşur. Bu nedenle müracaatçıların uygulamada aktif rol aldıkları ve birbirlerini de etkiledikleri söylenebilir. (Topuz ve Özkan, 2017)

“Sosyal hizmette kanıta dayalı uygulamayı ilk ele alan bilim insanlarından biri olan Len Gibbs (2003), kanıta dayalı sosyal hizmet uygulayıcılarının yaşam boyu öğrenme sürecini benimsemelerinin, müracaatçıların sorun ve ihtiyaçlarına yönelik müdahaleler geliştirirken çözüme giden yolda en iyi kanıtı elde edebilmek için etkin ve objektif araştırma yapmalarının önemini vurgulamış, elde edilen bilgilerden yararlanılarak müdahalelerin seçimi ve uygulaması için bir yol haritası oluşturmalarının gerekliliğini savunmuştur” (Var ve Ceyhan, 2016).

Sosyal hizmetin bilgi temeli hem uygulayıcıların kendi deneyimleri ve edindikleri bilgilerden hem de geçmişteki uzmanların deneyimlerinden elde edilen bilgilerden oluşur. Bu durum, geçmişteki bilgilerin tamamının doğru kabul edildiği anlamına gelmemekle beraber, bu bilgilerden sağlanacak fayda yadsınmaz (Duyan, 2010:40).

Sosyal hizmetin yeni tanımda bir akademik disiplin olarak tanımlanmasının sosyal hizmet uygulaması ile sosyal teori arasında bir köprü kurma niyetinin ifadesi olduğu düşünülebilir. Akbaş’a göre (2014), sosyal hizmet ile sosyal teori arasında bir ilişkinin kurulabilmesinin ön koşulu sosyal hizmetin “epistemolojik” bir meselesinin olmasıdır. Epistemolojik mesele, sosyal hizmetin bilimselleşmesi ve teorize edilmesi için gereklidir ancak sosyal hizmetin ayrıca ontolojik ve fenomenolojik bir meselesinin de olması gerekir. Akbaş’a göre, sosyal hizmeti teorik bir alan haline getirebilmek için en tepeye bir teoriyi koyup oradan aşağı bir paket programa inmek yerine, en alttan yani uygulamadan başlamak gerekmektedir. Tümevarımcı bir perspektifle bu süreç ele alınmalıdır. Akbaş’a göre, bu süreç zorunlu olarak öz-düşünümsel ve eleştireldir. Sosyal hizmet uzmanı müracaatçı ile ittifak halindedir. Öz-düşünümsel ve eleştirel bakış açısı sosyal hizmet uzmanının kendi sübjektif pozisyonunu uygulama ile bütünleştirmesine ve uygulamada bir tür aksiyon/eylem ortaya koymasına yardımcı olur (Akbaş, 2019).

Sonuç olarak bilgi edinme araçları, hızı ve yöntemleri hızla değişip gelişirken hem bunları takip etmek hem de toplumların ve bireylerin farklı ihtiyaçlarına yönelik farklı çözümler sunmak sosyal hizmet uzmanının görevidir (Bayır-Aslan ve Güngör, 2019). Elde edilen bilgilerin, insanın içsel dinamikleri ele alınarak yeniden değerlendirilmesi; sosyal hizmetin ayrı ve özgün bir bilgi birikimi oluşturmalarını sağlar (Duyan, 2010:40).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın metodoloji bölümünde; araştırma modeli, araştırma örnekleminin belirlenmesi, araştırmada veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi başlıkları altında yapılan çalışmalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, konuya disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak bakmak ve araştırma problemini yorumlayıcı bir bakış açısıyla derinlemesine incelemek için nitel veri toplama metodunun görüşme tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Nitel araştırma; “*gözlem, mülakat/görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*” olarak tanımlanır. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu yönüyle bu çalışma betimsel nitelikli, nitel bir çalışmadır. Görüşme, “*belli bir konu hakkında bilgi toplamak amacıyla en az iki kişi arasında gelişen, sözlü anlatıma dayalı olarak yürütülen bir iletişim sürecidir*” (Üzbe-Atalay ve Ulucan, 2018). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ise “*görüşme yapılan bireylerden araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplamayı hedefleyen birtakım soruların yer aldığı görüş formları kullanılarak gerçekleştirilen nitel araştırma teknikleri*” arasında yer almaktadır (Üzbe-Atalay ve Ulucan, 2018).

3.2. Araştırmanın Katılımcıları

Karasar’a göre (2002) evren, “*araştırma sonuçlarının genellemek istendiği elemanlar bütünü*”; örneklem ise “*belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük küme*” olarak tanımlanmaktadır.

Bu araştırmanın evreni, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarıdır. Örneklemi ise çocuklarla sosyal hizmet, tıbbi sosyal hizmet, madde bağımlılığı ve sosyal hizmet, gerontolojik sosyal hizmet ve psikiyatrik sosyal hizmet alanlarında görev yapan sosyal hizmet uzmanlarından oluşmaktadır. Uzmanlara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme yönteminde örneklem oluşturma süreci araştırmanın yapılacağı bireylerden birine ulaşarak başlamaktadır. Bu katılımcıyla yapılan görüşme sonunda o katılımcının önerdiği diğer bireylere, o bireylerle görüşme sonrası da onların önerdiği diğer bireylere ulaşılmaktadır. Böylece katılımcı sayısı artarak süreç devam etmektedir. Bu süreç bir süre sonra belli kişiler üzerine odaklanıp örneklem oluşturmaya sonlanmaktadır (Şahin ve Gürbüz, 2014).

Araştırmacılar nitel meta-analizler ve nitel meta-özetler sayesinde çalışmanın gücünün ve örneklem büyüklüğünün saptanabileceğini belirtmişlerdir. Önerilen nitel araştırmalar için gerekli minimum örneklem büyüklükleri; en az 6, en fazla 12 olmalıdır (Başkale, 2016).

Bu araştırmada belirlenen alanlardan bir katılımcıya ulaşarak kartopu yöntemiyle istenilen katılımcı sayısına ulaşılmıştır. Görüşülen katılımcı sayısı belirlenmiş olan sosyal hizmet alanlarından ulaşılabilen 1 pilot dahil olmak üzere, 14 uzmandan oluşmaktadır.

Katılımcılar araştırmanın amacına yönelik belirlenen alanlar dahilinde ulaşılabilen uzmanlardan oluşmuştur. Sosyal hizmet alanında bilimsel bilginin kullanımını saptamada evreni temsil edebilmesi amacıyla belirlenen alt sosyal hizmet alanlarından olmasına özen gösterilmiştir. Uzmanlara kartopu örnekleme yöntemi şekliyle ulaşılmış olup belirli kriterler temel alınmıştır:

- 1) Belirlenen sosyal hizmet alanlarında görev alma
- 2) Veri toplama tarihleri esnasında uygunluk durumu
- 3) Ankara'da görev alıyor olma
- 4) Yüz yüze görüşmeyi kabul etme
- 5) Görüşme esnasında ses kaydı alınmasını kabul ediyor olma

Kriterleri temel alınmış ve bu doğrultuda 14 uzmana gönüllü katılım esasıyla ulaşılmıştır. Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler tablo1'de yer verilmiştir:

Tablo1. Sosyo-Demografik Bilgi Tablosu

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Çalışma Süresi	Kurum	Eğitim
U1	Erkek	32	8 yıl	Kamu	Doktora
U2	Kadın	38	16 yıl	Kamu	Lisans
U3	Kadın	42	15 yıl	Kamu	Lisans
U4	Kadın	35	10 yıl	Kamu	Lisans
U5	Kadın	52	31 yıl	Kamu	Yüksek Lisans
U6	Kadın	54	30 yıl	Kamu	Yüksek Lisans
U7	Kadın	26	4 yıl	Kamu	Lisans
U8	Kadın		21 yıl	Kamu	Lisans
U9	Kadın	25	18 ay	STK	Yüksek Lisans
U10	Kadın	24	18 ay	STK	Lisans
U11	Erkek	58	37 yıl	Kamu	Lisans
U12	Erkek	56	32 yıl	Kamu	Lisans
U13	Erkek	27	2 yıl	STK	Yüksek Lisans
P1	Kadın			Kamu	

Tablo1'e göre araştırmanın katılımcıları; Ankara ilinde meslek hayatını sürdüren yaşları 24-58 yaş arasında olan 4 erkek 10 kadın katılımcıdan oluşan kamu ve STK alanlarında sosyal hizmetin Tıbbi, Psikiyatrik, Çocuk, Madde ve Yaşlılarla sosyal hizmet alanlarında çalışan meslek yaşam süreleri en az 18 ay en çok 37 yıl arasında değişen katılımcıların 8 uzmanın lisans 4 uzmanın yüksek lisans ve 1 uzmanın ise doktora eğitim seviyesinde oldukları görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Veri toplama aracı olan ve araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu 12 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunun ilk bölümünde görüşülen uzmanlara araştırma amacı ile ilgili bilgi verilmiş ve uzmana ilişkin demografik bilgilere yönelik sorulara yer verilmiştir. Formun ikinci bölümünde ise uzmanların, bilimsel bilgileri mesleki uygulamalarında ve günlük yaşantılarında ne kadar yer verdiklerinin öğrenilmesine yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmacılar; görüşme, gözlem ve söylev/metin analizi gibi yöntem ve teknikleri kullanmıştır. Görüşme, nitel araştırmada çoğunlukla kullanılan bir teknik olarak öne çıkmaktadır. İnsanların olay ve olgular hakkındaki görüşleri, kendi tecrübeleri, duygusal birikimleri ile algı ve değerlerinin belirlenmeye çalışıldığı durumlarda başvuru görüşme yöntemi, detaylı bilgi sağlama ve uygulama kolaylığı açısından tercih edilmektedir (Baltacı, 2019).

Çalışmanın verileri 2021-2022 akademik yılı güz döneminde toplanmıştır. Alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarına kartopu yöntemi ile ulaşılarak öncesinde telefon, e-posta, bulundukları kurumda yüz yüze iletişim kanalları ile uygun gün ve saat, görüşme ortamının belirlenmesi sonucu belirlenen tarihte mesai saatleri arasında ve bulundukları kurumda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesi uzmanların sosyo-demografik bilgileri ve katılım onam formu ile çalışmaya katılımlarına yönelik onayları alınmıştır. Görüşme öncesi araştırmacıların nitel görüşmeyi elektronik cihaza aktarabilmeleri için ses kaydı almaları gerektiği bilgisi verilmiş, gizlilik ve etik ihlalleri konusunda teminat sağlanmış ve izinleri dahilinde ses kayıtları alınarak görüşmeler 90-120 dk. aralığında gerçekleştirilmiştir. Görüşme için uzmanların yaşam boyu öğrenme motivasyonu dikkate alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmış bir yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler esnasında anlamayı derinleştirmek adına sonda sorularına da yer verilmiştir. Sonda soruları konuşma anında sorulan ve konuya ilişkin daha derinlemesine veri ortaya çıkarmaya yarayan sorulardır. Bu sorular yoluyla daha fazla detay öğrenilebilir ya da açıklamalar, örnekler veya teyitler alınabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmacılar çalışmalarında veri toplama aşamasını yüz yüze gerçekleştirmiş ve gözlem tekniğini de gerçekleştirebilmişlerdir.

Görüşme esnasından spontane şekilde müsait olamadığı için görüşmenin yapılamadığı uzmanlar olmuş yine görüşme esnasında ses kaydı alınmasını uygun görmeyen uzman olmuş ve gerçekleştirilemeyen fakat gerekli örneklem sayısına kadar kartopu yöntemi ile belirlenen katılımcı sayısına ulaşılmıştır.

3.5. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmada incelenen olgu veya olaylarla ilintili bilgiler içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması, doküman/metin analizi olarak adlandırılır. Araştırılan konu ile ilgili literatür taramasını da içeren doküman analizi, araştırmacının yaptığı gözlem ve görüşme kayıtları ile diğer belgelerin sistematikleştirilmesini sağlar. Bu analiz yöntemi araştırmacı için zaman ve diğer kaynaklarda tasarruf sağlarken, incelenen olgu ve olayların da önem sırasının oluşturulmasını, veri kaynaklarının tasnif edilmesini ve yeni veri setleri oluşturulmasını da kolaylaştırır (Baltacı, 2019). Bu amaçla araştırmacılar okuduklarını, gözlemlediklerini ve katılımcılardan elde ettiği verileri yorumlamış, azaltmış ve sağlamlaştırmışlardır. Veriden anlam çıkarmak için araştırmacılar sürekli olarak somut veri seti ile soyut kavramlar arasında ve yine tanımlamalar ve yorumlamalar arasında gidip gelerek tümevarımsal ve tümdengelimsel akıl yürütme süreçlerini birlikte kullanmışlardır.

Bu süreç sonunda elde edilen anlamlar ve bakış açıları çalışma bulgularının özünü oluşturmuştur. Burada önemli olan veriden elde edilen anlamı analitik bir süreçten geçirerek onu net bir şekilde aktarmaktır. Görüşmeler, gözlemler, ses kayıtları veya alan notları yoluyla elde edilenlerin metne dönüştürme işlemidir. Araştırmacılar ses kayıtlarını bilgisayar ortamında yazılı belge haline getirmişlerdir. Oldukça zor ve yoğun emek gerektiren deşifre yazımı, görüşmelerin harfiyen yazılmasıyla sağlanır (Çelik, Baykal ve Memur, 2020).

Alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşmesinden elde edilen nitel veriler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi belirli tutarlılıklara ve anlamlara ulaşmak için toplanan nitel materyali nitel veriye indirgeme çabası olarak tanımlanabilir.

İçerik analizi, toplanan verilerin daha ayrıntılı incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram, kategori ve temalara ulaşılmasını gerektirir. İçerik analizinde, toplanan verilere odaklanılır; veri setinde sıklıkla tekrarlanan veya katılımcının yoğun vurgu yaptığı olay ve olgulardan kodlar çıkarılır. Kodlardan kategorilere ve kategorilerden de temalara gidilir. Kısaca birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler (kodlar) belirli kavramlar (kategoriler) ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanır. İçerik analizinde katılımcıların görüşleri sistematik bir şekilde ayrıştırılır (Baltacı, 2019).

İçerik analizi yoluyla verileri tanımlama ve verilerin içinde saklı gerçekleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. İçerik analizinde, dokümanlardan elde edilen nitel araştırma verilerinin işlenmesi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşama bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmacılar çalışmalarında içerik analizi ile ilgili aktarılan tüm bu sistematik adımları gerçekleştirmiş ve son olarak, elde edilen bulgular araştırmanın amaç, hedefleri ve kapsamına uygun olacak şekilde yorumlanmıştır ve literatür bilgisi dayanak gösterilerek tartışılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmacıların temel amacı, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarda bilimi nasıl kullandıklarını ortaya koymak aynı zamanda meslek uygulamalarında bilimsel bilgileri kullanımları ve ne derecede müdahaleye aktardıklarının belirlenmesidir. Bu doğrultuda araştırmacılar uzmanların bilimsel bilgi farkındalıkları, bilimsel bilgiyi kullanım sıklıkları, bilimsel faaliyetler ile ne sıklıkta ilişki içerisinde oldukları ve bu faaliyetlere katılım düzeyleri, bilimsel bilgi üretme içerisinde olup olmadıklarının belirlenmesi ve meslek uygulamalarında bilimsel kaynaklara ulaşım imkanlarının saptanması ve mesleki sorunlara bilimsel yollarla çözüm aranmakta mıdır gibi bilimsel bilginin kullanımını ölçmeye yönelik sorulara odaklanmışlardır.

Araştırma bulguları yarı yapılandırılmış görüşme formatında yer aldığı gibi iki alt kategoride sunulacaktır. İlk aşamada deşifasyon olmaksızın uzmanlara ait sosyo-demografik bilgiler Tablo1’de aktarılmıştır.

Araştırmanın ikinci kategorisini oluşturan ve uzmanların bilimsel bilgileri kullanımlarını saptamaya yönelik oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara ait bulgular aşağıda aktarılmıştır.

4.1. Bilimsel Etkinliklere Katılım

4.1.1. Kurumlarda sosyal hizmet mesleğiyle ilgili bilimsel etkinliklere ilişkin bulgular

Katılımcıların 5’i çalıştıkları kurumda bilimsel etkinlikler düzenlenmediğini, 1’i ise düzenlendiğini fakat bu etkinliklerin bilimsel değeri olduğunu düşünmediğini belirtti. 8 katılımcı ise çalıştıkları kurumda bilimsel etkinlikler düzenlendiğini ifade etmiştir.

“Söylediğim gibi pandemi sebebiyle şu an yapamıyoruz ama mümkün olan en kısa sürede tekrar gerçekleştirmeye devam edeceğiz. Katılımcı sayısına kesinlikle ulaşabiliyorduk, neredeyse tüm hasta yakınları geliyordu. Bu konferans ve sempozyumları yapıyorduk. Multidisipliner şekilde, her boyutta hasta yakınlarının ihtiyaçlarına, beklentilerine ve önyargılarına yönelik çalışıyorduk.” (U7)

“Benim dosyam da belki 50’ye yakın hizmet içi eğitim sertifikaları vardır kursları vardır katıldığım panellerdeki verilen sertifikalar falan vardır... Ama bunlar bilimsel bir eğitim miydi bir şey öğretti öğretti ama bilimsel bir eğitim miydi değil tabii. Bilimsel bir çalışma mıydı bilimsel çalışmayı olduramadım...” (U11)

Katılımcılardan U4, kurumda bilimsel etkinlikler düzenlenmemesinin sebebi olarak katılımcı adaylarının bununla ilgilenmemesini gösterirken; bir diğer katılımcı (U12), sorunun kurumda bilimsel çalışmaların yapılmasına ayrılmış bir bütçenin olmamasını ve bu etkinlikleri gerçekleştirecek bilgi birikimine sahip uzmanların bulunmaması olduğunu söyledi. Çalışmada yer alan sosyal hizmet uzmanlarının 1’i kurumda bu yönde bir çalışma olmamasına karşın meslek elemanları olarak multidisipliner bilimsel çalışmaları kendileri yürüttüklerini ifade etmiştir.

“Genel olarak kurumda yapılan bilimsel etkinlikler yok fakat ben kendi adıma bu tür faaliyetlerde bulunmaya çalışıyorum... Daha çok bilimsel araştırmaya ihtiyacımız var bu alanda.” (U8)

Çalıştıkları kurumda bilimsel etkinliklerin düzenlendiğini ifade eden 8 katılımcıdan 1’i bu etkinliklerde beklenen katılımcı sayısına ulaşamadığını ifade ederken; bir diğer katılımcı lisans, yüksek lisans, doktora bitirme tezleri gibi belirli ve zorunlu bir sebep yokken bilimsel çalışma yapmayı gerekli görmediğini söylemiştir.

“Kendim yapmıyorum ancak kurum olarak yapıyoruz. Kurum içi eğitimler, konferanslar düzenliyoruz. Kurum içinde yapılanlara katılım sınırlı oluyor ancak dışarıda katıldığım etkinliklerde katılım gayet yeterli oluyor.” (U2)

4.1.2. Bilimsel etkinliklere katılıma ilişkin bulgular

Çalışmada yer alan sosyal hizmet uzmanlarının 6’sı pandemi, 1’i pahalılık, 4’ü vakit bulamama ve iş yoğunluğu, 1’i ise çocuk sahibi olduktan sonra farklı etkinliklere vakit ayırmak daha zor olduğundan; sempozyum, konferans gibi bilimsel etkinliklere daha öncesine kıyasla daha nadir katılabildiklerini belirttiler.

“Açıkçası buranın iş yoğunluğundan dolayı son iki yıldır çok sık katılamıyorum. Zaten pandemi koşulları nedeniyle de çok fazla düzenlenen bir sempozyum veya bir etkinlik yok. Daha çok çevrimiçi olarak bu tip süreçlere katılma imkânı buldum...” (U1)

“Çok sık değil, yine pandemi gerekçesiyle. Ama çevrimiçi olanlara dikkatimi çekecek alanlar başta olmak üzere özellikle sağlık alanında, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet olmak üzere, kesinlikle katılıyorum. Şu dönem çevrimiçi olacak şekilde...” (U7)

Katılımcıların 2’si bu tür etkinliklerin bir ticaret alanına dönüştüğüne, bu sebeple şüpheli yaklaşıtlarına yönelik düşüncelerini paylaştılar. Uzmanların 5’i daha önce bu tür etkinliklerde görev aldıklarını ifade ederken, 4’ü daha önce görev almadıklarını ama almayı istediklerini belirtmiştir.

“Sempozyumları kimin verdiği çok önemli bence. Gerçekten bazı sempozyumlarda duyuyoruz ki, bu faaliyetler yardımlaşma vakalarına dönebiliyor. ‘Herkes sosyal hizmet uzmanı ya da sosyal çalışmacı olabilir’ gibi demeçler verildiği ya da sosyal hizmet uzmanlarının iyilik perisi, süper kahraman gibi gösterildiği konuşmalar olabiliyor. Bu yüzden hepsini faydalı bulmuyorum. Gerçekten metodolojik olarak, bilimsel olarak anlatılanları etkin ve önemli buluyorum.” (U7)

Araştırmada yer alan uzmanlardan 2’si konferans ve sempozyumlarda deneyim aktarımı ve vaka sunumlarına daha fazla yer verilmesi gerektiğine yönelik düşüncelerini paylaştı. Katılımcılardan U8, düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Bu tür organizasyonlarda daha önce görevli olarak yer almadım ama almayı isterdim. Deneyimlerimi aktarabileceğim, vaka sunumu yapabileceğim bir görev almak çok keyifli olurdu.”

4.1.3. Katılımcıların akademik alan hedeflerine dair bulgular

Alınan yanıtların analizi sonucunda 6 katılımcının akademik kariyer planlarının olduğu ve yüksek lisans, doktora eğitimlerini almak istedikleri saptanmıştır. Katılımcılardan biri bu konuda;

“Evet, akademik anlamda bir kariyer hedefim var açıkçası. Devam edebildiğim ölçüde ulaşabildiğim kadarıyla bir akademik kariyer söz konusu, tabi iş yoğunluğu ve buradaki süreçler buna ne kadar elverir onu bilemiyorum. Ama nihai hedefim olabilirse bir öğretim üyesi kadrosuna atanmak istiyorum.” (U1)

7 katılımcının ise akademik kariyer planlarının olmadıkları saptanmıştır. Bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Artık yok. Böyle olmaması, menfaat... İnsan, hayat vesaire gibi bizim kendi kendimizle ilgili sorunlar isterken istemezken uzun bir ara verildikten sonra zorlaşıyor. Şu an akademiye çok da fazla inanmıyorum. Evet, Türkiye’deki akademi süreçlerinin sadece bizim dönemimizde değil, genel olarak tüm bahsettiğim süreçlerden gittikçe uzaklaştığını düşünüyorum. Beni yıpratacağına, üzeceğine inandığım için de akademiyle ilgili bir çabaya girmiyorum.” (U3)

3 katılımcının saha deneyimini önemseydiği, sosyal hizmet uzmanlarının yüksek lisans ve doktora eğitimlerini saha deneyimleriyle beslemesi gerektiği ve akademiden önce alanın görülmesi gerektiği saptanmıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Kesinlikle var. Zaten benim üniversitede lisans eğitim sırasında da öncelikli isteğim önce alanda çalışmak, daha sonra akademiye yönelmekti çünkü direkt akademik olarak devam ettiğiniz zaman birçok şey kâğıt üzerinde kalabiliyor. Bu sefer bir süper kahraman edasıyla öğrencilerimize “Şunu yapacaksınız, bunu yapacaksınız, öyle olacak, böyle olacak” diye anlatılıyor ama alana geçtiğimiz zaman aslında öyle olmadığını, sizden daha birçok farklı görev beklendiğini, çok fazla sorumluluğumuz olduğunu, aslına toplum tarafından hiç anlatıldığı gibi algılanmadığınızı hissediyorsunuz. Ben de bu durumu üzücü buluyorum. Hangi alanda çalışırsam çalışayım önce saha çalışması yapıp sonra akademiye geçmeyi daha mantıklı bulmuşumdur. O yüzden evet, şimdi alanda çalışıyorum.” (U7)

Alınan cevaplara göre 4 katılımcı tarafından yüksek lisans ve doktora eğitimlerinin tek başına çok etkili olmadığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Öğrencilere ders basında bir şeyler anlatmaktan keyif almıyorum. İşte bunları sertifika ve farklı eğitim programları ile de yapılabileceğini düşünüyorum hatta onların bazen yüksek lisans programlarından daha etkin, etkili ve daha iyi donanım sağladığını düşünüyorum açıkçası çünkü farklı alanlardan insanlarla fikir alışverişi içinde olmanızı da sağlıyor.” (U4)

4.1.4. Katılımcıların akademik yayınlar yapmasına ilişkin bulgular

Alınan yanıtların analizi sonucunda iki katılımcının lisans ve yüksek lisans sürecinde makale yazdığı ancak resmi alanda bir yayınlama yapmadığı saptanmıştır. Katılımcılardan biri bu konuda;

“Uluslararası bir yayınım yok açıkçası ama tez sürecinde yüksek lisans tezimi tamamladığım esnada teze ilişkin bir makale yayınlamam gerekiyordu.” (U1)

Şeklinde görüşünü belirtmiştir. Üç katılımcının akademik düzeyde yayınlamalar yapmadığı ancak ilerleyen süreç içerisinde yayınlamalar yapmak istediği saptanmıştır.

İki katılımcı akademik yayınlar yaptığı ve bu yayınların da artması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Katılımcılar şu yanıtları vermiştir:

“Ben burada 7 yıldır çalışıyorum bir çalışmamızı sosyal hizmet dergimizde yayımlamıştık. Benim başka alanlarda yayınladığım makalelerimde var. Ben uzun süredir meslek yaşamında olduğum için başka alanlarda da çalışmalarım var.” (U5)

“Evet, yapıyorum. Çalıştığımız alana yönelik olarak tıbbi sosyal hizmet ile ilgili çıkardığımız İngilizce ve Türkçe yayınlar var. Bu çalışmalarını oldukça önemsiyorum ve yakından ilgileniyorum.” (U8)

4.2. Müdahale Sürecinde Bilimsel Bilginin Kullanımı

4.2.1. Katılımcıların sosyal hizmet ön müdahale aşamalarında literatür taraması yapmalarına ilişkin bulgular

Araştırmanın, müdahalenin ön hazırlık sürecinde literatür taraması yapılmasına ilişkin sorusuna verilen yanıtların analizinde sekiz katılımcının müdahale öncesinde bir literatür taramasına ihtiyaç duyduğu ve bu ihtiyacını da çeşitli kaynaklardan sağladığı saptanmıştır. Katılımcılardan ifadeleri aşağıda aktarılmıştır.

“Bizim çalıştığımız kurum birçok alanı kapsadığı ve bunun için de her alanda uzmanlaşmış olmadığımız için engelli, huzurevi, korunmaya muhtaç çocuk, madde bağımlılığı, kadına şiddet gibi her vakaya girebiliyorsun. O vakaya gittiğin zaman da o alanda çok uzmanlaşmış olmadığın için gittiğin vaka ile ilgili alan taraması yapıyorsun, yani yapmak zorunda kalıyorsun. Bu bilgi edinmeden kendi el yordamıyla yaptığın bir şey.” (U12)

İki katılımcı çalıştıkları kurumda belli müdahaleler olduğundan ve belli bir mevzuat çerçevesinde bir müdahale izlediklerini belirtmişlerdir:

“...Açıkçası buradaki olabilecek olaylar, doku bulacak olaylar belli. Onun dışında çok olayla karşılaşmıyoruz açıkçası. Bu noktada da başvurduğum bir literatür taramasına ihtiyaç olmuyor ya da ben gerek duymuyorum artık deneyiminde vermiş olduğu rehabet mi deyim çok sık böyle literatür taraması yapmıyorum.” (U1)

Üç katılımcı her vakada literatür taramasına ihtiyaç olmadığını ancak özel durumlarda veya ilk kez karşılaştıkları bir vaka olduğunda literatür taraması yaptıklarını ifade etmişlerdir.

“Bana ilk defa gelecek bir vakaysa evet yapıyorum. Mesela müracaatçı benim daha önceden hâkim olmadığım bir hastalık alanıysa ya da bir sorun alanıysa her alanda olduğu gibi hem akademik bilgimin güncellenmesi anlamında hem hukuki bilgimin güncellenmesi anlamında mutlaka tarama yapıyorum.” (U6)

4.2.2. Katılımcıların müracaatçılara uyguladıkları müdahalelerde ihtiyaçları karşılayamadıkları durumlarda izledikleri yollar ve izlenilen yolda kullanılan bilimsel bilgilere dair bulgular

Alınan yanıtların analizi sonucunda 4 katılımcının müracaatçılara uyguladıkları müdahalelerde kurum mevzuatına bağlı kaldıkları saptanmıştır.

8 katılımcının müracaatçılara uyguladıkları müdahalelerde ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumlarda ilgili birimlerle iş birliği ya da ilgili birimlere yönlendirme yaptıkları saptanmıştır. Bu konuya ilişkin bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Hastane de genellikle sosyal hizmet kurumu olmadığı için bu problemleri sosyal hizmet kurumlarından ya da kaymakamlıklardan, valiliklerden, gönüllü kuruluşlardan destek alarak çözmeye çalışıyoruz. Hem kaynakla müracaatçının ihtiyaçlarını kavuşturmak hem de o kaynaklarla iletişimini sağlamak anlamında bunu gerçekleştirmeye çalışıyoruz.” (U6)

6 katılımcının müracaatçılara uyguladıkları müdahalelerde ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumlarda bilimsel kaynaklara başvurdıkları; literatür taramaları, okumalar yaptıkları ve bilgiyi kullandıkları saptanmıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Kastedilen müracaatçıya yardım edebilmek, ihtiyaç duyduğu yardımı sağlayabilmek ise elbette her sıkıntısına cevap veremediğimiz vakalarla karşılaşabiliyoruz. Bu da çok olağan bir şey. Bilimsel bilgiyi bu anlamda ihtiyaca cevap verebilmek için çeşitli hizmet modellerini önerirken bu verileri, bilgileri kullanabiliyoruz.” (U3)

“Danışanlarımızda bağımlılık alanında birçok ihtiyaç olabiliyor. Burada izlediğimiz yollar arasında bilimi her zaman önde tutuyoruz ve Yeşilay zaten bilim ışığı altında gerçekleşmektedir.” (U13)

4.2.3. Sosyal hizmet bilgisi üretme sorumluluğuna ilişkin bulgular

Sosyal hizmet uzmanının bulunduğu kurumda yeni politikalar üretme veya makro düzeyde müdahale kapsamında politika yapıcılarını etkileme rol ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu noktada uzmanın bilgi üretme sorumluluğunu kendisinde görmesi beklenen bulgular arasındadır. Yapılan görüşmeler sonucunda uzmanların tamamı alanda çalışan meslek elemanlarının bilgi üretmesi gerektiği konusunda aktarımda bulunmuşlardır. Sosyal hizmet bilgisinin alandan bilgilerle beslenilmesi gerektiği aktarılmıştır. Uzmanların aktarımlarında bilgi üretiminin sorumluluk olarak görülmesi noktasında farklı bulgulara rastlanılmıştır. Üç uzman bilgi üretilmesinin gerektiği fakat her uzmanın değil bilimsel bilgi üretme ve yazma becerisine sahip uzmanların yapması gerektiği noktasında aktarımda bulunmuşlardır.

“Tabi ki görmeli... Bence sosyal hizmet uzmanı alanında karşılaştığı sorunlarla alakalı olarak yeni bilgilerin ve uygulamaların üretilmesi noktasında sorumluluk sahibidir.” (U1)

“Kesinlikle ve kesinlikle vardır, özellikle de gerçekte var olmayan şeyleri aktarmamak adına. Biz neden hep alana geçtiğimizde sorun yaşıyoruz? Akademik alanda anlatılanla, uygulama alanına geçtiğinizdeki bilgilerin çakışması, hatta varlığınızın çakışması sorunu. Çünkü akademik alanda size çok büyük bir varlık yüklenirken çalışma alanında yok dahi görülebiliyorsunuz.” (U7)

Uzmanlar bilgi üretilmesinin gerekliliği konusundaki açıklamalarda farklı nedenleri öne sürdükleri yapılan görüşmelerden elde edilmektedir. Nedenleri, farklı kategoride ele alınabilmektedir. Görüşme yapılan uzmanlardan 5’i mesleğin değişimi, gelişimi ve kanıta dayalı bilgi için bilgi üretmeyi böylece benzer vakalarda çözüme daha kısa sürede müdahale edilebileceğini şu şekilde vurgulamaktadırlar:

“Kesinlikle düşünüyorum çünkü Sosyal Hizmet adına gelişimi yukarıya doğru taşımamız gerekmektedir ve her alanda sahadayız oturarak olacağını düşünmüyorum ki bizler buradaysak Sosyal Hizmet adına bir şeyler eklemeliyiz ki bu bilgi temelden başlayıp yukarı doğru ilerlemeliyiz.” (U13)

“... Zaten makro boyutta da düşünecek olursak sosyal hizmet mesleği uygulanan sosyal politikaların değiştirilmesi, geliştirilmesi anlamında da sorumluluk üstlenmeli. Sosyal hizmet uzmanı eğer böyle bir amaç ve gayret içerisinde kendisini hissediyorsa kesinlikle

akademik hayatın içerisinde bulunuyor olması lazım ki oluşturmuş olduğu makaleler yapmış olduğu araştırmalar yayınlansın, ilgili politika üreticileri tarafından belirlensin. Bunu ilgili bakanlıklara, işte politika üreticilere proje anlamında öneri anlamında sunabilsin.” (U1)

Görüşme yapılan uzmanlardan 4’ü bilgi üretilmesi gerektiğinin nedenini sosyal hizmet alanında teori ve uygulama arasında olan uyumsuzlukları ortadan kaldırmak, yeni uzmanlar için yol haritası belirlemek ve mesleğin görünürlüğünü arttırmak için gerekli görmekte-dirler.

“... Eğer alanda çalışanlar gerçek, reel bilgiler üretip verebilirlerse; bu sefer biz de süper kahramancılık, Polyannacılık oynamak durumunda kalmayacağız “Alanda gerçekten bunlar var, bu bilgilerle yüzleşeceğiz.” Diyebileceğiz ve metodoloji oluşturabileceğiz. Psikolojik anlamda da sosyal anlamda da birçok kuram bilgimiz var ama bunları alanda nasıl kullanacağız, nerede hangisi devreye girmeli, bunlar ancak uygulamaları yapan kişiler anlattığında anlamlı hale geliyor. /.../ Alanda bilgi üretirken bu ikisini ayırmak bence saçma çünkü teori ve uygulama birbirlerini bütünleyen şeyler. Bu anlamda akademisyenlerimizin biraz daha alanla etkileşimde olmaları bence çok değerli. Alanda çalışan uzmanların da akademiye yön vermeye çalışmaları, vaka sunumlarını anlatmaları, nelerle karşılaştıklarının hangi sorunlarla karşılaştıklarını anlatmaları çok önemli. Bu etkileşim sayesinde hem kuramsal bilim temelli bilgiye hem de uygulamaya dayalı çok güzel akademik yazılar çıkabilir diye düşünüyorum.” (U7)

“Özellikle yeni yetişen sosyal hizmet uzmanlarının daha geniş bilgiye ulaşabilmesini sağlamamız gerekiyor. Kaynakların artması ve teoriyle de birleşik şekilde vaka sunumuna yönelik, deneyim aktarımına yönelik çalışmaların daha çok üzerinde durulması gerekiyor.” (U8)

Son olarak bu soru başlığımız altında alınan cevaplar arasında 3 uzmanın bilgi üretilmesi gerektiğini düşündükleri fakat bunun sorumluluk olarak her uzmana yüklenilmemesinin daha doğru olacağını ifade etmişlerdir.

“Dediğim gibi alan ve akademi iki ayaklı bir çalışma olmak zorunda. Fakat ben alandaki arkadaşlara hiçbir şey söyleyemem neden, çünkü buna enerji bulabilmek ciddi güç ve herkes ker şeyi halledemez zaten. Bilimsel yazıya dökmek farklı bir durum ve farklı bir mental yeterlilik. Aynı zamanda birçok alandaki arkadaş günü zor kurtarıyor ve etik durumlar da devreye girebiliyor. Gizlilik ihlalinin de olmaması gerekmekte aynı zamanda. Meslek itibarı ile de bireyler tükenmişlik içerisinde olabiliyorlar. Artık bizler yapamadık alana yeni gelen genç arkadaşlarımızdan bekliyoruz (güldü).” (U3)

4.2.4. Sosyal hizmet alanında teori-pratik arasındaki uyumsuzluğa ilişkin bulgular

Sosyal hizmet uygulamalarında teori ve pratik arasında uyumun olması ve alanda kanıta dayalı bilgiler doğrultusunda müdahaleler uygulanması bireylerin değişimi ve gelişimi için daha iyi sosyal hizmet müdahalesinin uygulanmasını sağlar. Bu doğrultuda teori ve pratik arasında uyumsuzluk var mıdır? Varsa uyumsuzluğun nedenleri nelerdir ve çözümünde bilimsel yollara başvurulabilir mi? Soruları katılımcılara sorulmuştur. Sosyal hizmet müdahalesinde uzmanlar tarafından var olduğu düşünülen uyumsuzluğun saptanması ve çözümüne yönelik değerlendirme yapılması bu değerlendirmeyi yaparken bilimsel bilgi kullanımına değinilmesi beklenen bulgudur. Yapılan 13 görüşmede 10 uzman uyumsuzluk olduğunu aktarırken 3 uzman uyumsuzluğun olmadığını düşündüğünü aktarmıştır.

“Uçurumlar. Zaten her seferinde dile getiriyorum. Sebebi nedir mi diyor? Evet. Biz galiba okulda biraz şeyiz ya ütöpik bilgiler alıyoruz yani Türkiye’de yaşadığımızı

yaşanılabilir sorunların çok da farkında olmadan bu bilgiyi ediniyoruz işte diyorum ya. Çok ütopik bir şey. Kaynak ooh tamam hastayı aldın görüştün evsiz hop bir kuruma götür yok ki böyle bir şey.” (U4)

“Size şöyle söyleyeyim mesleğe başladığımızda sizin de başınıza gelecek bize öğretilen bu muydu hep kendi kendinize soracaksınız. Ama onun nasıl düzeltileceğini okul mu düzeltir bilmiyorum. Okul olması gerekeni anlatıyor belki. Belki doğrusu odur olması gereken var. Dünyada bu.” (U11)

Yapılan görüşmelerde uyuşmazlığın sebeplerinin neler olduğu sorusu yöneltildiğinde ise uzmanlar farklı cevaplar vermişlerdir. Çoğu katılımcı sebebin akademinin alandan uzak olması nedeniyle olduğunu bir katılımcı ise alana giren kaynakların uygunluğuna bakılmadan yayınlanmasını sebep olarak görmekte ve şu şekilde aktarmaktadırlar:

“... Sebeplerinden biri bence üniversitelerde akademik bilgiyi bize aktaran kişilerin sahada yeterli deneyimi olmaması diye düşünüyorum. Alanda çalışırlarsa sahayı daha iyi bilir ve bize de daha iyi aktarırlar diye düşünüyorum.” (U2)

“Dersleri veren kişilerin uygulamadan çok uzak olmasından kaynaklanıyor bence bu durum.” (U8)

“Alana o kadar çok kaynak giriyor ki o kaynaklarında denetlemesi yapılmadığı için bu bilgi alanda uygulanabilir mi, alanda çalışan arkadaşlar bu bilgiden yararlanabilir mi onu test etmeden ya da onunla ilgili herhangi bir öngörüsü olmadan çıkartılmış o kadar çok kaynak var ki ben çok da doğru olduğunu düşünmüyorum.” (U12)

Uzmanlar arasında sorunun nedeninin alan ve akademide olan karşılıklı eksiklikler nedeniyle olduğunu düşünen bir uzman olmuştur.

“Dediğim gibi akademi biraz alandan uzak. Sonrasında da alandakiler de teoriye uzak kalıyorlar. Akademide bize şey derlerdi sosyal hizmet bir sanat dalıdır. Biz hepsini ayrı ayrı yerlerde icra ediyoruz. Birbirinden uzak her iki anlamda da. Alandakiler çoğu anlamda burada kendilerini yalnız hissediyorlar ve artık yapılan çalışmalar da yazılı olmasa da deneyimler zihinsel ve sözel olarak birbirine aktarılan durum haline geliyor bu nedenle de akademiye besleyemiyor. Benzer şekilde akademisyenlerin de alan deneyimlerinin az olduğunu düşünüyorum yani bana kalsa sanırım bi beş yıl örneğin saha deneyiminin şart koşulmasının ciddi bir fark yaratacağını da düşünüyorum.” (U3)

Üç uzman ise teori ve alan arasında uyuşmazlık olmadığını düşündüklerini aktarmışlardır.

“Ben uyuşmazlık olmadığını düşünüyorum. Elbette farklılaştığı noktalar var ama uyumsuzluk olduğunu düşünmüyorum ve görmüyorum. Ayriyeten pratikte uyguladığımız ve bunu teoriye dökmemiz gereken şeylerin olabileceğini düşünüyorum. Bununla birlikte tam tersi de teoridekileri de daha çok pratiğe dökmemiz gerektiğini düşünüyorum ki bu da tamamen sosyal hizmet uzmanının bilgi ve becerisine bağlı bir durum.” (U9)

4.2.5. Katılımcıların sosyal politika ve programlardaki değişiklikleri takip etmelerine ilişkin bulgular

Alınan yanıtların analizi sonucunda dokuz katılımcının sosyal politika ve programlardaki değişikliklerin takip edilmesi gerektiği ve mesleğin derinliğinden dolayı da ayrı bir konumda olması gerektiği düşüncesinde olduğu görülmüştür. Katılımcılardan aldığımız yanıtlar şu şekildedir:

“Evet ediyorum. Sosyal politikalardaki ve programdaki değişiklikleri bilmeden bize tanışan müracaatçının sorunlarını çözmek ya da onlara kaynak danışmanlığı yapmak, iç gözü kazandırmak için onlara yeterince destek olamayız. Mesela çocuklarının korunmasına yönelik politikayı bizler izlemiyorsak ya da bilmiyorsak bu alana ilişkin müdahaleler eksik kalır. Müracaatçıyı zora sokar çünkü sistemle çalışmasını gerektirir.”
(U6)

İki katılımcı, sosyal politika alanında takip yaptıklarını ancak herhangi bir değişiklik geldiğinde bizlere anlık olarak yazılı bilgilendirme olduğu ve bu durumdan dolayı da sosyal politikayı çok derinden araştırıp, incelemediklerinin sonucuna varılmıştır. Bir katılımcının, sosyal politika ve programlardaki değişikliklerin takibini yapmadığı ancak vaka içerisinde karşılaşıldığında anlık olarak bakıp ekleme yaptığı kanısına ulaşılmıştır. Bir katılımcı ise sosyal politika ve programlardaki değişiklikleri takip etmektedir ancak süreç içerisinde farklı bilgilerin de edinilmesinin gerektiğini belirtmiştir.

4.2.6. Planlı müdahale sürecine ilişkin bulgular

13 katılımcıdan 4’ü müdahale planını risk analizi yaparak hazırladıklarını söylerken, yalnızca 2’si planlı müdahale sürecinde multidisipliner çalışma yaptıklarını söylemiştir. 13 sosyal hizmet uzmanı ile görüşerek yapılan çalışmada, katılımcılardan biri (U4) müdahale sürecinde ilkeleri ve basamakları gözetmeye çalışsa da bunların üzerinde çok durmadığını ve süreci uzatmadan bir an önce çözüm bulmaya odaklandığını ifade etti. Bir diğer katılımcı ise (U5) müdahale sürecinde toplum içinde iyileşme ve topluma katılımı öncelediğini ifade etti. Bunun yanı sıra katılımcıların 4’ü kişinin ve deneyimlerin biricikliğine, 1’i ise “yardım edemiyorsan zarar da verme” ilkesine vurgu yapmıştır.

5. TARTIŞMA

Araştırmacılar bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşme formatı bağlamında yaptıkları nitel görüşmelerden elde ettikleri bulgulardan yola çıkarak literatür bilgisi doğrultusunda verilerini tartışacaklardır. Görüşme formunun ilk bölümünde yer alan ve bilimsel etkinliklere katılımın belirlenmesinin tartışması araştırmacılar tarafından sunulmuştur.

Katılımcıların önemli bir kısmı çalıştıkları kurumda konferans, seminer gibi bilimsel etkinlikler düzenlenmediğini veya düzenlenen etkinliklerin bilimsel temeli olmadığını vurgulamıştır. Bunun sebepleri ise bu etkinliklerle ilgilenen katılımcı sayısının yeterli olmaması, kurumun buna ayırdığı bir bütçe olmaması ve çalışmalarını yürütecek yetkinliğe sahip uzmanların olmaması olarak gösterilmiştir. Kurumda bilimsel etkinliklerin düzenlendiğini söyleyen 8 katılımcıdan 1’i beklenen katılımcı sayısına ulaşamadığını, 1 diğeri ise bitirme tezleri gibi gerekli bir sebep olmadıkça bilimsel çalışma yapmak için bir neden görmediğini söylemiştir. Sempozyum, konferans gibi etkinliklere bireysel katılıma ilişkin sorularda ise katılımcıların önemli bir kısmı pandemi, pahalılık, vakit bulamama ve iş yoğunluğu, çocuk sahibi olmak gibi sebeplerle; konferans, sempozyum gibi etkinliklere eskisi kadar sık katılamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmı ise bu tür etkinliklerin bir ticaret alanına dönüştüğünü düşündüklerini, bu sebeple şüpheli yaklaştıklarını belirtmiştir. Çalışmada yer alan uzmanlardan 2’si,

bilimsel çalışmalarda deneyim aktarımı ve vaka sunumlarına daha sık yer verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Bulguların bütünü incelendiğinde bilimsel etkinliklere gereken önemin verilmediği görülmektedir. Müracaatçıların sorunları giderek karmaşıklaşmakta ancak hizmetler bunu karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Son yüzyıl bilgi çağı olarak tanımlanır, dolayısıyla bugün doğru kabul ettiğimiz bilgiler çok kısa bir sürede güncelliğini kaybedebilmektedir. Bu sebeple mesleki alanda yenilenme ve güncellenme büyük önem taşımaktadır. Sosyal hizmet mesleğinde de bilgilerin güncel tutulması, yeni bilgilerin üretilmesi, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının hizmetlerini yeniden yapılandırması ve uzmanların kendisini sürekli olarak yenilemesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları da bu yaklaşımla hareket ederek mesleki uygulamalarında etkililiğini arttırmaya çalışmalı, yeniliklere açık olmalı ve günceli takip etmelidir (Zengin ve Çalış, 2017; Yüksel, 2014; Acar ve ark., 2017). Dolayısıyla konferans, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere katılım ve bilgilerin güncellenmesi sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet kurum ve kuruluşları için büyük önem taşır. Buna karşın araştırmamızda elde ettiğimiz veriler, bu konuya gereken önemin gösterilmediğine işaret etmektedir.

Araştırma bulguları genel anlamda değerlendirildiğinde, belirtilmesi gereken konulardan biri uzmanların akademik alan hedefleridir. Yapılan çalışmaya göre uzmanların çoğunluğunun akademik hedeflerinin olmadığı ama çoğunluğa yakın bir kısmın da akademik hedeflerinin olduğu saptanmıştır. Ayrıca akademik hedeflerinin olmadığını belirten uzmanların hedeflerinin olmama nedenleri; kendilerini akademiye uygun görmemeleri, akademiye önce sahanın görülmesi gerektiği, yüksek lisans ve doktora eğitimlerinin tek başına ya da çok etkili görmemeleri şeklinde olduğu bu nedenle uzmanların kendilerini akademik kariyer dışında bireysel ve mesleki olarak eğitimler alarak geliştirdikleri şeklinde belirlenmiştir. Bu konuyu destekleyen literatürdeki çalışmalardan Duyan (2016), alan uygulamasından sorumlu olan meslek elemanlarının tecrübeyi ve bilgiyi ölçmek, değerlendirmek ve akademik başarının daha geleneksel formlarıyla arasını bulmak için çaba harcadıklarını belirtmiştir. Duyan (2016), yine aynı çalışmasının bir başka bölümünde bilgi edinmek için alınan mesleki eğitimin yeterli olmadığını bilgi edinmenin geçmişten günümüze yapılan bütün mesleki kapsamdaki çalışmaların yanı sıra yaptığımız araştırma ve uygulamalarla da gerçekleştiğini belirtmiştir. Koç (2015) ise araştırmasında, lisans eğitiminde kazanılan bilgi-beceri-değer donanımı kadar uygulamaya yönelik deneyimden de kaynaklandığı düşünülürse, problem çözme becerilerinde hem ihtiyaç duyulan teorik donanımın kazanılmasının hem de yeterli uygulama becerisine sahip olmanın önemli olduğunu belirtmiştir.

Araştırmacılar bu kısımda görüşme formunun ikinci bölümünde yer alan ve uzmanların müdahale sürecinde bilimsel bilgiyi kullanımlarını ölçen sorulardan edindikleri verilerin tartışmasını aktarmaktadırlar.

Araştırma bulguları genel anlamda değerlendirildiğinde belirtilmesi gereken konulardan biri sosyal hizmet uzmanlarının müdahale ön hazırlık süreçlerinde literatür taraması yapmaları, bu konuya ilişkin

görüşleri ve bu ihtiyaçlarını hangi kaynaklardan sağladıklarıdır. Yapılan çalışmaya göre uzmanların çoğu çalıştıkları kurumlarda literatür taraması yaptığı, müdahalelerinde literatür taramasına ihtiyaç duydukları ve daha iyi bir müdahale süreci izlemek için bu araştırma sürecini gerekli gördükleri saptanmıştır. Diğer uzmanların bir kısmının çalıştıkları kurumlarda belirli müdahaleler olduğu ve deneyimlerini de kullanarak literatür taraması yapmadığı; bir kısmının ise her müdahalesinde olmasa da özel durumlarda literatür taraması yaptığı saptanmıştır.

Uzmanların görüşlerindeki farklılıkların nedeni, bu konudaki görüşleri dikkate alındığında aslında alanda diğer uzmanlara göre daha fazla çalışmış uzmanlar vakaya yaklaşımlarında daha çok kendi bilgi ve deneyimlerine güvenmektedir. Bir başka nedeni de çalıştıkları kurumun çeşitli müracaatçıya hizmet vermekte olması olabilir. Alanda çalışan uzmanlar kalıplaşmış bir uygulama şekli yerine her müracaatçıya özel bir müdahale şekli hazırlamalı ve geçerliliğini yitirmiş uygulama ve bilgilerden haberdar olmalıdır.

Sosyal hizmet, birey- çevre ilişkisi üzerine olan bir alan olduğundan dolayı araştırma disiplininin oluşturulması gerekir. Sosyal hizmet uzmanları, güncel verileri ve bilgileri takip ederek uygulama geçerliliğini yüksek tutmaya çalışmaktadır. Sosyal hizmet, araştırma etiğinden beslenen bir alandır. Kanıta dayalı sosyal hizmet ise kendi ürettiği verileri ve sosyal bilimlerden elde edilen verileri güncel paradigmalara ve konjonktürlere uygun olarak yorumlama yapmaktadır. (Soyhanoğlu, 2020). Mesleki kararların ve müdahalelerin iyi bir şekilde verilmesi, sunulması için sosyal hizmet uzmanları bilgiye ihtiyaç duyarlar (Özkan ve Gökçearslan-Çiftçi, 2012).

Sosyal hizmet uzmanları araştırma temelli çalışmalar yerine geleneksel kaynakları, danışmanları ve süpervizyon almayı tercih etmektedirler (Polat, 2007). Çay (2020)'ın sosyal hizmet uzmanlarının kanıta dayalı uygulama bilgi, tutum ve kullanımının bazı değişkenlere göre incelediği çalışmasına göre sosyal hizmet uzmanlarının çoğu müdahale öncesinde mesleki bilgi ihtiyaçlarını süpervizyon desteği ile gidermektedirler. İnternet, makale ve dergiler bilgi ihtiyaçlarında kullanacakları bir sonraki kaynaklardır. Çalışmasında sosyal hizmet uzmanlarının kanıta dayalı bilgiler değil daha çok meslektaşlarının deneyimlerini ve tavsiyelerini göz önünde bulundurduğunu ifade etmiştir. Yaptığımız çalışmada bu durumun aksi bir durum saptanmıştır. Araştırma sonucuna göre uzmanların çoğu literatür bilgisine ihtiyaç duymakta ve bu bilgi ihtiyacını daha çok internet ve kitaplardan sağlamaktadır. Gelişen teknoloji, kaynakların artış göstermesi, farklı ülkelerdeki çalışmalara erişimin kolaylaşması ve yerel olarak yapılan çalışmaların yayınlanması ile uzmanlar gerekli bilgiye daha kolay erişim sağlayabilmektedir.

Uzmanların diğer bir kısmının da sosyal hizmet alanında bilgi ediniminde kaynaklara erişimde sıkıntı yaşadıkları, bu sıkıntıların yayınların ücretinden, kısıtlı olmasından ve yerel kaynakların az olmasından kaynaklandığı düşüncesinde olduğu saptanmıştır.

Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisinin yanı sıra lisans ve doktora tezlerinin incelendiği Türkçe sosyal hizmet literatüründe çok sınırlı sayıda çıktı çalışmaları mevcuttur. Ağırlıklı olarak risk gruplarının psikososyal sorunları, sosyal hizmet gereksinimleri ele alınan nicel ve nitel betimsel çalışmalar tercih edilmiştir (Polat, 2007).

Bağcı (2015)'nın sosyal hizmet uzmanlarının iş yerindeki enformel öğrenmelerine ilişkin görüşlerinin ne olduğunu saptamak için yaptığı çalışmaya göre sosyal hizmet uzmanları; meslek alanlarındaki güncel gelişmeleri takip etmede yeterli kaynak olamadığını, Türkiye'de yeterli yayın yapılmadığını, uzmanların bu mesleki yayınlara ihtiyaç duyduklarını, güncel gelişmeleri takip etme ihtiyaçlarını daha çok internet kaynaklarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Berkün (2010)'ün sosyal hizmet uzmanların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik yaptığı çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının çoğu kurumlarda bilimsel ve mesleki kaynakların sınırlı olduğu ve çoğu kurumda çalışanların yararlanabileceği bir kütüphanenin olmadığı düşüncesinde oldukları ve sosyal hizmet uzmanlarının kendi imkanları ile mesleki ve bilimsel yayınları takip ettiği ancak literatürde Türkçe yayınlanan eserlerin de kısıtlı olduğundan dolayı sıkıntı yaşadıkları saptanmıştır. Yaptığımız çalışmada bu bahsedilen çalışmalara benzer bir sonuç gözlenmiştir. Uzmanların çoğu kaynakların kısıtlı olduğu görüşündedir. Ancak yine uzmanların cevapları dikkate alındığında çoğu uzman kendi çalıştığı kurumda kaynak sorunu yaşamadığını da dile getirmişlerdir. Bu alanda yapılan çalışmalara hem benzer hem de aksi durum gözlemlenmesinin sebebi bu belirtilen çalışmaların yayınlandığı yıllar ve daha sonrasında hızlı bir kaynak artışının olması olabilir. Günümüzde halen yeterli görülmemekte ancak geçmişe oranla daha iyi durumdadır.

Belirtilmesi gereken bir diğer konu; uzmanların meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlarla başa çıkma yolları ve bu durumu çözmek için faydalandıkları bilimsel çalışmalardır. Yapılan çalışmaya göre uzmanların çoğunluğunun meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla süpervizyon ve konsültasyona başvurarak bilgiyi, bilimi kullanarak ve bilimsel kaynakları okuyarak bir kısmının ise müracaatçılara anlayışlı, empatik davranarak ve iç görü kazandırarak başa çıktıkları saptanmıştır. Bu konuyu destekleyen literatürdeki çalışmalardan Taşğın (2019), çalışmasında mesleki uygulamalar sırasında insan hakları ihlalleri, etik ihlaller, etik sorunlar ve yanlış uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle, sosyal hizmet süpervizyonunu yalnızca sosyal hizmet uzmanını desteklemek anlamında değil, denetlemek ve gözetmek anlamında da ele almak yararlı olacağı sonucuna varmıştır. Kırlioğlu (2019) ise formel destek sistemlerinden olan süpervizyon sisteminde süpervizörlerden gelen sosyal desteğin duygusal tükenmeyi azalttığı ve kişisel başarıyı arttırdığı belirtilmiştir.

Literatürde yer alan bilgiler doğrultusunda araştırmacıların yapmış olduğu çalışmada uzmanlara yönlendirilen; Sosyal hizmet uzmanlarının bilimsel bilgi üretme sorumluluğunun olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna, görüşmenin gerçekleştirildiği 13 uzmanın tamamı bilgi üretilmesi gerektiği yanıtını vermişlerdir. Fakat görüşmenin devamında alanda çalışırken her iki faaliyetin gerçekleştirilmesinin

mümkün olmadığını aktarmışlardır. Araştırmacılar tarafından yönlendirilen “*bilimsel bilgi üretiminden alıkoyan etkenlerin neler olduğu*” sorusuna ise uzmanlar, çalışma sürelerinin fazla olduğundan ve sosyal hizmet alanında gerekli istihdamın yapılmamasından dolayı alanda bulunan görev ve yükümlülüklerinin olması gerektiğinden fazla olduğundan söz etmişlerdir. Bu nedenle de bilimsel bilgi üretmek gibi sistematik ve belirli metotları bulunan faaliyeti gerçekleştirmeye zamanlarının yetmediğini aktarmışlardır. Aynı zamanda sosyal hizmet mesleğinin dezavantajlı gruplar ile çalıştığı göz önünde bulundurularak uzmanların mesleki tükenmişlik içerisinde oldukları ve mental olarak da bu faaliyete hazır olmadıkları yönünde bulgulara da rastlanılmıştır. Verilerin analizi esnasında uzmanların cevapları arasında alanda çalışan uzmanların da bilimsel bilgi üretmesi gerektiği cevabı alınmasına rağmen genel kabulün bilimsel bilgi üretim yerinin akademi olması gerektiği yönünde olması dikkat çekmiştir. Uzmanların bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesini yalnızca akademiye atfedilen bir sorumluluk olarak yorumladıkları gözlemlenmiştir. Duyan (2003), çalışmasında sosyal hizmetin işlevlerini üç kategoride ele almaktadır. Bunlar; danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitici işlevler olarak aktarılmaktadır. Sosyal hizmetin eğitici işlevi başlığı altında sosyal hizmet uzmanının araştırmacı ve mesleki bilgilendirici rolü bulunmaktadır. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanının araştırma yapmak ve bulgularını meslektaşları ile paylaşmak suretiyle bilimsel bilgi üretme sorumluluğunun yer aldığını belirtmektedir. 3 uzman ise cevaplarında bilimsel bilginin üretilmesi gerektiğini ancak uzmanlara sorumluluk olarak atfedilememesini ifade etmişlerdir. Uzmanlar bu noktada bilimsel bilgi üretmeyi bir beceri olarak görmekte ve nitelikli bilgilerin üretilmesi için bu beceriye sahip olan uzmanların isterlerse bilimsel bilgi üretmelerinin daha uygun olacağını aktarmaktadırlar. Uzmanlar arasında ülkemizde bilimin hangi konumda yer aldığı ve yapılan çalışmalara ne dereceden önem verildiğini sorgular nitelikte bulguları da dikkat çekmektedir. Mesleğin gelişimi için bilimsel bilgi üretilmesinin gerekli olduğu fakat politika yapıcıların üretilen bilimsel bilgiler dahilinde karar verip vermedikleri sorgulanmıştır. Bu noktada araştırmacılar, teoride bilimsel bilgi üretmenin ve mesleğin gelişimini sağlamanın sosyal hizmet uzmanının rolü olmasına rağmen alanda bulunan farklı etkenler nedeniyle uzmanlar tarafından bu rolün gerçekleştirilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Teori ve pratik arasındaki uyumluluğa ilişkin tartışmalar sosyal hizmette olduğu gibi birçok disiplinde de yer almaktadır. Bu tartışmanın oluşmasına neden olan etkenlerden bir tanesi alanda yeni bilgi üretilmemesi diğeri ise akademide üretilenin alana uygun olmamasıdır. Tekindal, Ege ve Erim (2019), yaptıkları çalışmalarında yayınlanan birçok makalenin sosyal hizmet akademisyenleri tarafından yayımlandığını ve alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bilimsel bilgi üretmelerini, arttırılmasına yönelik teşvik edilmelerini önemli görmektedirler. Bu doğrultuda araştırmacılar hazırlamış oldukları yarı yapılandırılmış görüşme formunda; sosyal hizmet alanında teori-pratik arasında uyumsuzluk olduğunu düşünüyor musunuz sorusunu katılımcılara sormuşlardır. Araştırmacılar bu soruya karşılık 3 katılımcı dışında diğer katılımcıların uyumsuzluk olduğunu düşündükleri verilerine ulaşmışlardır. Katılımcılar sosyal hizmet alanındaki teori ve pratik arasındaki uyumsuzluğun çok fazla ve uçurumlar

olduğunu aktarmışlardır. Bu uyuşmazlığın sebebinin neler olabileceği sorusu araştırmacılar tarafından katılımcılara yöneltildiğinde ise birçok uzmanın sorumluluğu akademide araması yine dikkat çeken bulgular arasında olmuştur. Uzmanlar akademisyenlerin fazla ütöpik ve alandan uzak olmalarından yakınmış ve uyuşmazlığın nedeninin alan deneyimi olmaksızın bilgiler üretilmesinden geldiğini düşündüklerini aktarmışlardır. Tuncay (2016), makalesinde sosyal hizmetin bilimsel alt yapısının güçlendirilmesi ve mesleğin toplum tarafından daha görünür kılmasını sağlamakta alanda bilimsel çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların çıktı çalışmalarından oluşması gerektiğinin önemini aktarmıştır. Çıktı yöntemine dayalı bilimsel çalışmalar ile akademiye alandan besleyerek yeni bilimsel bilgi üretilmesinde önemli yollar arasında olduğunu da aktarmaktadır. Sosyal hizmet birey, aile, grup ve toplum düzeyinde bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek hizmetleri uygulamak ve geliştirmek için bilimsel bilgi üretimini devam ettirmesi gereken bir disiplindir. Uygulamalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak sosyal hizmetin ileriye doğru gelişimi bu sürekliliğe bağlıdır. Bu özelliği bakımından sosyal hizmetin teori-pratik arasındaki ilişkisinin sağlam temelli olmasında bilimsel bilgilerin üretimi, bu bilgilerin yayınlanması oldukça önemlidir (Tekindal ve ark., 2019). Katılımcılardan 1 tanesinin uyuşmazlığın sebebinin hem alanda hem de akademide araması önemli bulgular arasında yer almaktadır. Katılımcı alanda çalışan uzmanların vakalara ve mesleğin müdahalesine yönelik sorunların saptanarak bilimsel yollar ile cevap aranması gerektiğini aynı zamanda akademisyenlerin de akademik kariyerleri öncesi mutlaka alan deneyimlerinin olması gerektiğini önemli gördüğünü aktarmıştır. Yine katılımcı teori ve pratiğin iki ayak olduğunu ve birbiri ile ilişkili olmazlarsa sosyal hizmetin yürüyemeyeceğini düşündüğünü aktarmış ve alanda çalışan bir uzman olarak özeleştiri yaptığı da araştırmacılar tarafından gözlemlenmiştir. Sosyal hizmetin güçlerinden bir tanesi de akademik disiplin olmasının yanı sıra uygulamaya dayalı bir meslek olmasındadır. Böylece her iki alandan birbirine bilimsel bilgi akışının gerçekleşmesi beklenir. Bu durumda akademiye kanıta dayalı yeni bilimsel bilginin üretilmesi sağlanmaktadır ve sosyal hizmette bilimsel yayıncılık önem kazanmış olacaktır (Tekindal ve ark., 2019). Çoban, Sema ve Buz (2008), yapmış oldukları çalışmalarında sosyal hizmet bilgisi üretiminin gerekliliğini kabul görerek bu bilgi üretim sürecinde eleştirel teorinin farklı bir bakış açısı sunarak fayda sağlayacağını aktarmışlardır. Eleştirel teori bakış açısıyla sosyal hizmet uygulamalarında kapsayıcı bir çerçevenin sunulabileceği ve bu çerçeve ile daha bütüncül ve sistematik çalışmaların ortaya çıkacağını düşünmektedirler. Alanda çalışan uzmanların akademiye alandan uzak görmeleri ve bu nedenle kendilerini alanda yalnız hissettiklerini, Türkiye’de sosyal hizmet müdahalesinin literatürde oluşturulması ve alan gerçekliklerinin artık görünür olması gerektiği yönündeki verileri bulgular arasında yer almaktadır. Uzmanların bu düşünce ve görüşlerini eleştirel teori bakış açısıyla akademisyenlere alandan sundukları veriler ile sunmaları mümkündür fakat katılımcılar bir önceki soruda yer alan bulguların tartışmasında yer verildiği üzere çeşitli engeller nedeniyle bilimsel bilgi üretmediklerini aktarmışlardır. Ancak uzmanların akademisyenlerden ise hem bilimsel bilgi üretmeleri hem de alan deneyimlemeleri gerektiği beklentilerini belirtmeleri sonucu yaşadıkları çelişki araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Aynı zamanda katılımcılar sosyal hizmet alanında farklı

disiplinlerin istihdamı sonucunda da gerekli teorik bilgi ve beceriye sahip olunmaması nedeniyle de uygulamalar arasında uyumsuzluk olduğunu aktarmışlardır.

Araştırmacılar, uzmanlara *“teori-pratik arasındaki uyumsuzluğun çözümünde hangi yolların izlenmesi gerektiği”* sorusunu yöneltmiş ve beklenen bulgunun bilimsel faaliyette bulunarak bilgi akışının sağlanmasına yönelik veri aktarılması olmuştur. Fakat uzmanlardan alınan veriler beklentiler çerçevesinde olmamıştır. Alanda çalışan uzmanlar bu sorunun çözümünün üst yapı olarak nitelendirebileceğimiz politika yapıcılarda olduğunu düşündüklerini aktarmışlardır. Sosyal hizmet mesleğini teorik bilgi ve becerisi eğitimi almayan diğer meslek gruplarının gerçekleştirmemesi gerektiği konusunda mesleki birlik ve lobicilik faaliyetleri ile seslerini duyurmaları gerektiği böylece öncelikle mesleğimizin toplum ve politika yapıcılar tarafından görünür olması sonrasında ve alanda gerekli istihdamın gerçekleşmesi sonucu uzman sayısının artmasında bununla birlikte de çalışma sürelerinde azalma, iş yüklerinde hafifleme olması sonucu bilimsel bilgi üretmeye başlayabilecekleri ve teori-pratik arasındaki bilgi akışının sürekli hale gelmesiyle olabileceğini aktarmışlardır.

Aktarılacak olan bir diğer konu ise; *“uzmanların sosyal politika ve programlarda gerçekleşen değişiklikleri takip ettiklerine ve bu takibi yaparken hangi bilimsel yollardan yararlandıklarına”* dair verilerin tartışmasıdır. Sosyal politika ve sosyal hizmetin hedeflerine bakıldığında bireylerin sorun çözüme becerilerinin geliştirilmesi, sosyal işlevselliğinin geliştirilmesi ve iyilik halinin devamının sağlanması açısından ortak paydada buluşmaktadırlar. Sosyal politika; sosyal refah ve sosyal adaleti sağlama, sosyal sınıflar arasındaki sürtüşmeleri asgariye indirme, sosyal sorunları ortadan kaldırma ve böylelikle sağlıklı bir toplum meydana getirme amacındadır (Danış,2007). Bu amaçlar bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet tarafından da paylaşılmaktadır. Koray'a göre her bireye belirli sosyal güvenlik hakkı sağlamak, sağlık ve refah hizmeti, eğitim ve asgari düzeyde gelir olanağı sunmak önemli sosyal politika hizmetlerindendir. Sosyal hizmet ise bu olanakların dezavantajlı gruplarla buluşturmayı sağlayan meslektir. Bu açıdan sosyal politika ve sosyal hizmet birbiriyle ilişki ve etkileşim içerisinde. Sosyal politika ve sosyal hizmetin bir diğer ortak noktası ise sosyal gelişmedir. Sosyal gelişim doğrudan ekonomik gelişme ile ilgili olmakla beraber bütün olarak bakıldığında tüm nüfusun refahının iyileştirilmesi için hazırlanan planlı sosyal değişim, sosyal hizmet ve idaresinin etkileşimini de barındırır. Bu doğrultuda sosyal hizmetlerdeki gelişim doğrudan sosyal politikadaki değişimi de tetiklemektedir. Bu etkileşimli süreç döngü içerisinde birbirinin gelişimini de sağlamaktadır (Yolcuoğlu, 2012). Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde, politik güçler tarafından sosyal alanın belli ölçülerde ihmal edilmiş olması, sosyal hizmet felsefesinin yeterince içselleştirilememesi, büyük bir engel teşkil etmektedir. Sosyal sorunların çözümlenmesi amacıyla uygulama alanı bulunan sosyal hizmet mesleği bu sorunların ortaya konması, analiz edilmesi, sorunların altında yatan gereksinimlerin saptanması ve gereksinimlerin karşılanmasına yönelik politikaların hayata uyarlanması noktasında sosyal politikalarından yararlanmakta ve bu çerçevede hareket edebilmektedir. Bu nedenle sosyal politikaların gelişmesi doğrudan sosyal hizmetin de gelişimidir. Literatür taraması doğrultusunda bulgular genel

anlamda değerlendirildiğinde sosyal hizmet uzmanlarının mesleği uygularken güncel olarak sosyal politikalardaki ve programlardaki değişiklikleri takip ettiklerini veya etmediklerini ve bu değişiklikleri mesleği uygularken hangi düzeyde kullandıklarını saptamaktır. Araştırmacılar yaptıkları çalışmadan elde ettikleri bulgulara göre uzmanların çoğu çalıştıkları kurumlarda sosyal politikayı, güncel olarak takip ettiklerini ve mesleği doğru yapabilmek için gerekli olduğunu yapılan değişikliklerde hem güncelliği takip etmek hem de karşılaşılan vakalarda da doğru adım atabilmek adına sosyal politikadaki değişikliklerin takip edilmesinin gerekliliği saptanmıştır. Uzmanların bir kısmı politikalardaki değişiklikleri özel olarak takip etmediklerini değişiklik olduğunda anlık olarak sistemlerinden öğrendiklerini veya karşılaştıkları herhangi bir vaka özelinde bu bilgiyi edinerek uygulamaya geçirdiklerini belirtmişlerdir. İnsan gereksinimlerinin ve sosyal yapının anlaşılmasında ve buna yönelik temel sosyal yardım ve hizmetlerin geliştirilmesinde sosyal politika, sosyal hizmetin yasal dayanaklarını, olanaklarını ve bürokratik alanını belirlemektedir. Sosyal hizmet uzmanları, güçlerini yasalardan almakta ve mesleki uygulamalarını resmi politikalar çerçevesinde gerçekleştirmektedirler. Eğitim sürecinde elde ettikleri mesleki bilgi ve becerilerini yasal düzenlemeler ve çalıştıkları sosyal hizmet kurumunun çalışma alanına bağlı kalarak yürütmektedirler (Danış, 2007). Bu nedenle sosyal politika güncel olarak takip edilmeli ve değişikliklere uyum sağlanmalıdır. Bu doğrultuda politika üretimi konusunda alan gerçekliğinin aktarılamadığı sosyal politikalar geliştirilmekte ve toplum sorunlarına çözüm olamamaktadır. Böylece uzmanların sosyal politikalarda gerçekleşen değişiklikleri takip etmeleri ve alanla ilişkilerini ortaya koyabilecekleri araştırmalar, projeler sunmaları topluma yönelik sosyal politikaların üretilmesine yardımcı olacaktır. Sosyal refahı yüksek bir toplum oluşmasında sosyal politikalar ve politika yapıcı siyasal düşünce yapılarının sosyal sorunları nasıl algıladıkları ve çözümüne yönelik bakış açıları oldukça önemlidir. Bu noktada sosyal hizmet uygulayıcıları sosyal politikaların çözümüne yönelik strateji ve programlardan faydalanmakta ve oluşumuna katkıda bulunmaktadır.

Müdahale planına ilişkin bulgulardan planlı müdahale sürecine ilişkin kısımda, uzmanların yalnızca bir kısmı risk analizi yaptıklarını söylerken, yine yalnızca bir kısmı multidisipliner çalışma yaptıklarını söylemiştir. Katılımcılardan biri ise etik ilkeleri ve müdahale süreci basamaklarını gözetmeye çalışmasına karşın bazen sorunu hızlıca çözmeyi ön plana koyduğunu ve bunların üzerinde durmadığını söylemiştir. Bir diğer katılımcı müdahale sürecinde “topluma katılım” üzerinde özellikle durduklarını, bu temelleri eskiye dayanan bir uygulama olsa da ülkemizde temellerinin yeni atıldığını ve yaygınlaşması gerektiğini söylemiştir. Katılımcıların önemli çoğunluğu ise bireyin biricikliği ve her deneyimin özel olmasına vurgu yapmıştır. Sosyal hizmet uygulamalı bir meslek alanıdır, dolayısıyla teorik bilginin alana taşınması ve müdahale sürecinde uygulamalı olarak kullanılması gerekir. Buna karşın çalışmanın müdahale sürecine ilişkin bulgular incelendiğinde uzmanların belirli ilkeleri ve basamakları gözetmediği fakat ilke, mesleki roller, planlı müdahale süreci basamakları ve kuramların bütünüyle ele alınarak efektif bir şekilde kullanılmadığı göze çarpmaktadır. Zengin ve Çalış (2017),

yaptıkları çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rollerinden çoğunlukla danışmanlık, bağlantı kuruculuk ve vaka yönetimi rollerini yerine getirirken eğitici, savunuculuk, planlama, araştırma ve geliştirme, rollerinden genellikle yararlanmadıklarına işaret etmiştir. Çalışmada aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının, bir günlük mesai saati içerisinde resmi evrak hazırlama, yazışmalar, rapor yazma, dosyalama, arşivleme gibi büro işlerine günde ortalama 3 saat 18 dakika ayırırken vaka çalışması, danışmanlık, hizmet sağlama gibi mesleki ve uygulamalı çalışmalara 3 saat 12 dakika ayırabildiklerini; dolayısıyla uzmanların çalışma koşullarının standart müdahaleyi uygulamalarını desteklemediğini göstermektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bilimsel bilgiyi uygulamalarında ne sıklıkta kullandıklarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmacılar yaptıkları çalışma sonucunda alanda bilimsel etkinliklerin yapıldığına ulaşmışlardır. Ancak bu bilimsel etkinliklerin niteliğine bakıldığında ise mesleki fayda sağlamadığına ulaşılmıştır. Uzmanların tamamına yakınının sempozyum, konferans gibi bilimsel faaliyetlere ücretler, nitelikli etkinliklerin azalması ve son zamanlarda covid-19 sebebiyle daha az katılmaya başladıkları sonucuna varılmıştır. Katılımcıların akademik hedeflerine bakıldığında ise çoğunluğunun bu doğrultuda kariyer planının olmadığı saptanmıştır. Akademik kariyerin akademisyen olmak için yapılması gerektiği yönünde genel algının bulunduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların akademiye bakış açılarının sadece teori ile kalmaması gerektiği ve saha deneyimiyle birlikte yürütüldüğünde daha etkin olacağı sonucuna varılmıştır. Katılımcıların çoğunun akademik yayınlama yapmadıkları saptanmış olup çoğu akademik yayınlamalar yapmaya yönelik bakış açısının olumlu olduğuna yönelik sonuç da elde edilmektedir. Fakat gerekli gayreti göstermek için alan yoğunluğunun azalması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Alanda çalışan uzmanların çoğu müdahale öncesi literatür taraması yaptıkları saptanmıştır. Çoğu katılımcının alanda kaynak elde etme açısından problem yaşamadıklarını ancak diğer alanlar için kaynakların yetersiz ve niteliksiz olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların çoğu uygun hizmet modelini uygulayamadığı durumlarda konsültasyon, süpervizyon ve bilimsel kaynaklara başvurdukları saptanmıştır. Katılımcıların meslek yaşantılarında karşılaştıkları sorunlarla baş etme yöntemleri arasında bilimsel kaynakların yer aldığına dair sonuca ulaşılmıştır. Katılımcıların bilimsel bilgi üretme sorumluluğunu kendilerinde gördüklerini aktarmalarına rağmen alanda bulunan farklı engeller nedeniyle sorumluluklarını gerçekleştiremedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Katılımcıların çoğu sosyal hizmet alanında teori-pratik uyumsuzluğunun var olduğu düşüncesinde oldukları saptanmıştır. Katılımcıların tamamı alanda çalışırken sosyal politika ve programlardaki değişiklikleri takip ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmacılar, bu çalışma sonucunda alanda çalışan uzmanların, yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara verilen cevaplarında bilimsel bilgi farkındalıklarının, bilimsel bilgiye katılımlarının ve bilimsel bilgiyi müdahalelerine aktarımlarının analizi yapıldığında sonucunun olumlu bulunduğu fakat bu konuda bireysel sebepler, çevresel faktörler nedeniyle bilimsel bilgiyi kullanımlarında azalmanın olduğu

sonucuna ulaşılmaktadır. Bilimsel bilgiyi üretmede ise bireysel, çevresel ve zaman yönetimi gibi sebeplerden dolayı aktif olamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda kurumlarda yapılan bilimsel etkinlik sayılarının artırılarak içeriği ve niteliği geliştirilebilir. Uzmanların, sempozyum ve konferanslara katılımlarını artırıcı teşvikler geliştirilebilir. Katılımı arttırmak için uygun fiyatlı faaliyetler gerçekleştirilip zaman yönetimi açısından çevrimiçi bilimsel faaliyetlerin sayılarının arttırılması önerilebilir. Alanda çalışan uzmanların akademik hedefler ortaya koymalarına yönelik farkındalık çalışmaları ve uygun zamanın yaratılabilmesi için idari yönetim tarafından kurumlarda öncelik sağlanabilir. Böylece uzmanların akademik kariyer hedeflerine ulaşım imkanları ve yayınlama yapmaları teşvik edilebilir. Alandaki uzmanların literatür taraması yapmaya devam etmelerinin sağlanması için kanıta dayalı bilgilerin saptanarak ortaya konması sağlanabilir. Kaynak bulma açısından günümüz teknolojisi sayesinde problem yaşamayan uzmanlarımız için nitelikli kaynakların oluşumuna destek vermeleri açısından vaka analizlerini yapabilecekleri aylık çalıştaylar düzenlenebilir. Mesleki sorunlarını çözmede nasıl baş ettiklerine yönelik uzmanlar arasında kurum içinde düzenli olarak çalışmalar, değerlendirme toplantıları, kendi kendine yardım grupları gibi faaliyetler gerçekleştirilebilir. Uzmanların alanda bilgi üretme ortamlarının oluşabilmesi için gerekli uzman istihdamın sağlanmasına yönelik mesleki birlik faaliyetleri oluşturularak bu konu üst yapıya daha etkin bir şekilde aktarılabilir.

Bu araştırma, sosyal hizmet literatürüne bilimsel bilginin önemini, müdahaleye dahil edildiğinde sosyal hizmetin nihai hedeflerine ulaşmasında daha etkili olacağı, sosyal hizmette süregelen teori-pratik arasındaki sorunun çözümünde bilimsel bilgiyi kullanmanın ve üretmenin çözüm yollarından birisi olabileceği sonucuna ulaşması açısından alan literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar H., İçağasıoğlu-Çoban A. ve Polat G. (2017). Sosyal Hizmetlerde Yanlış Uygulamalar Etik İhlaller ve Sorunlara İlişkin Bir Araştırma. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Derneği.
- Akbaş E., (2019). Sosyal Hizmetin Revize Edilen Küresel Tanımının Gösterdikleri: Paradigma Değişimi, *Social Science*, 14(5), Ankara, TURKEY.
- Aslan, Ş. B. ve Güngör, F. (2019). Bir Sosyal Bilim Disiplini Olarak Sosyal Çalışmanın Türkiye’de Bilgi Sorunu. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 222-236.
- Başkale, H. (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bayır-Aslan Ş. ve Güngör, F. (2019). Bir Sosyal Bilim Disiplini Olarak Sosyal Çalışmanın Türkiye’de Bilgi Sorunu, *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 222-236.
- Buz, S. ve Akçay, S. (2015). Sosyal Hizmet Araştırmasında Etik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(1), 149- 161.
- Çay, M. ve Daşbaşı, S. (2020). Kanıta Dayalı Uygulama Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1514-1546.
- Çelik, H., Baykal, N. B. ve Memur, H. N. K. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.

- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 51-64.
- Duyan, V. (2003). Hastaların Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözümleri Odağında Tıbbi Sosyal Hizmet. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 39-44.
- Duyan, V. (2014). Sosyal Hizmet: Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Çalık-Var, E. ve Kılıç-Ceyhan, E. (2016). Ruh Sağlığı Alanında Kanıta Dayalı Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42).
- Köroğlu, M. A. ve Köroğlu, C. Z. (2016). Bilim Kavramının Gelişimi ve Günümüz Sosyal Bilimleri Üzerine. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25.
- Polat, G. (2007) Kanıta Dayalı Sosyal Hizmet Uygulaması, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 17(3), 34-42.
- Şahin, F. ve Gürbüz, S. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tekindal, M., Attepe-Özden, S. ve İçağasıoğlu-Çoban, A. (2018). Systematic Review on Social Work Thesis in Turkey: 1987-2017. *Journal of Current Researches on Health Sector* 8(1), 41-50.
- Tekindal, M., Ege, A. ve Erim, F. (2019). Sosyal Hizmet Bilgisi Üretimi: Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi İncelemesi (1983-2017). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 796-813.
- Topuz, S. ve Özkan, Y. (2017). Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlilerinin Sosyal Yardım Alanına İlişkin Görüşleri ve Kanıta Dayalı Uygulama ile İlişkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 7(1), 169-189.
- Tuncay, T. (2016). Sosyal Hizmet Müdahalesini Araştırmak: Uygulama Kanıtlarla Nasıl Güçlendirilebilir? *Toplum ve Sosyal Hizmet* 27(2), 115-30.
- Özkan, Y. ve Gökçearslan-Çifci, E. (2012). Sosyal Hizmette Kanıta Dayalı Uygulamalar: Sosyal Hizmet Eğitimi Açısından İrdelenmesi. *Journal of Society & Social Work*, 23(1), 149-60.
- Soyhanoğlu, S. (2020). Sosyal Hizmetin Doğasında Kanıta Dayalı Uygulama. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 39-43.
- Üzbe-Atalay, N. ve Kurt-Ulucan T. (b.t.). Kendini Toparlama Gücü Gelişim Süreci: Ebeveynleri Boşanmış Ergenler Üzerinde Nitel Bir Araştırma, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, H. (2014). Bilgi Toplumu'nun Temel Paradigmaları Çerçevesinde Yaşam Boyu Eğitim ve İstihdam Edilebilirlik. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi* 51(595), 105-18.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 23(2), 145-158.
- Zengin O. ve Çalış, N. (2017). Türkiye’de Sosyal Hizmet Araştırması: Son 10 Yılda Sosyal Hizmet Anabilim Dallarında Yazılan Tezler Üzerine Bir İnceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 6(2), 1260-1273.

PANDEMİDE GÖÇMEN KADIN OLMAK: ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ¹

Burcu NAMLI²

Sevinç ERGİN³

Sude AKÇA⁴

Şule KÜÇÜK⁵

Begüm Selcen ÇANCI⁶

Emre DURMUŞ⁷

Öz

Bu çalışma, 2011 yılında Suriye’de çıkan bir iç savaş sonucunda Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiş ve bu durumdan en çok etkilenen hassas gruplardan biri olan Suriyeli kadınların, pandemi süreçlerinde yaşadıkları biyopsikososyal sorunlarını analiz etmek üzere yazılmıştır. Çalışma; göçmen olmak, göçmen kadın olmak ve pandemide göçmen kadın olmak üzere üç başlık altında kültürel, sosyal, psikolojik ve dini alanlarda Suriyeli kadınların karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukları görünür kılarak ihtiyaç, gereksinim ve beklentilerinin ne ölçüde karşılandığını, Suriye’ye ve Türkiye’ye yönelik benzerlik ve farklılıkları hayatlarında olumlu veya olumsuz deneyimlerinin görülmesini amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma çok sayıda travmatik olay yaşayan veya bu olaylara tanıklık eden Suriyeli göçmen kadınların yeni yaşamlarına uyum süreçlerini de ele almaktadır. Bu doğrultuda, Eskişehir’de yaşayan, çocuk sahibi, 11 Suriyeli kadın ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi uygulanarak, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşme deşifreleri, görüşme esnasında görüşmeciye ait iletişim özet formları ve gözlem notları kapsamında nitel veri analizi yapılmıştır. Analiz sürecinde belirlenen kodlar ayrı ayrı kategorileştirilip temalar oluşturulmuştur. “Türkiye’de Kadın Olmak”, “Suriye’de Kadın Olmak” ve “Pandemide Göçmen Kadın olmak” adı altında üç tema oluşturulmuştur. Çalışmada, göç ve savaşı derinden yaşayan Suriyeli göçmen kadınların sorunlarını kuramsal çerçevede incelemek, göç olgusunun kadın üzerinde yarattığı etkiyi analiz etmek ve bu konuda öneriler geliştirmek hedeflenmiştir. Suriyeli göçmen kadınlar genel olarak sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik açıdan zorlandıklarını, düşük ücretlerle uzun süre çalıştırıldıklarını ve dil bariyerinden kaynaklı sorunların sosyal hayatlarını zora soktuğunu, iletişim kurmayı güçleştirdiğini ve dil bilmedikleri için ayrımcılığa maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bu kapsamda Suriyeli göçmen kadınların Türkiye’de yaşadıkları sorunlar, bu sorunlarla başa çıkma mekanizmaları ve sahip oldukları statüden dolayı ortaya çıkan dezavantajları ele alınmıştır. Tartışma ve öneriler kısmında ise tüm bu süreci özetleyen sonuç kısmındaki çıkarımlardan yola çıkarak, Suriyeli göçmen kadınların maruz kaldığı psikolojik şiddet, ayrımcılık, dışlanma, yoksulluk ve sosyal hayattan dışlanma gibi durumların nasıl iyileştirilebileceğinin ve bu konuda kamu kurum ve kuruluşların yanında STK’ların neler yapabileceği öneriler kısmında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen Kadın, Pandemide Göçmen Kadın

¹Bu çalışmanın araştırma süreci 2021-2022 Akademik Eğitim ve Öğretim Yılında lisans tezi bitirme projesi dersi kapsamında Doç. Dr. Tahir Emre GENCER danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

²Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, brcunmli@gmail.com

³Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, erginsevinc12@gmail.com

⁴Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, ssudeakca@gmail.com

⁵Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, ssulekucuk@gmail.com

⁶Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, begumcanci07@gmail.com

⁷Anadolu Üniversitesi S.B.F Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, emredr99@gmail.com

GİRİŞ

Covid-19 pandemisi bütün ülkelerin ekonomileri ve sağlık sistemleri başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde ekonomik, biyolojik, psikolojik ve sosyal etkiler başta olmak üzere önemli etkiler yaratmıştır. Tüm müracaatçı sistemlerinin pandemi sürecinin etkilerine maruz kalması ve özellikle daha fazla kırılgan gruplar olan kadın, göçmen, çocuklar ve yaşlıların bu süreçten daha fazla etkilenmeleri kaçınılmaz olmuştur. Dezavantajlı olan bu grupların sosyal izolasyon sürecinde daha fazla yıpranmaları ve sosyo-ekonomik durumlarının daha fazla etkilendiği gözlemlenmiştir (Afyonoğlu, M.F. ve Harputlu, Ç. 2021).

Türkiye bağlamında Covid-19 pandemisinin dünya genelinde olduğu gibi tüm sistemlerde kendini baskın bir şekilde hissettirdiği gözlemlenmiştir. Pandemi sürecinin getirisi olan sosyal izolasyon süreci, sokağa çıkma yasağı gibi süreçler toplumun genelinde yoksullaştırıcı ve soyutlayıcı bir etkiye neden olmuştur. Bu süreçle birlikte, hastalığın yayılma hızını azaltmak ve toplumda yayılmasını engellemek için temel hak ve özgürlüklerin devlet tarafından kısıtlanması ve kısıtlamaların sağlık, eğitim, sosyal hayat, istihdam gibi birçok alanda olması kırılgan grupların bu süreçten daha fazla etkilenmesine neden olmuştur. Kadınlar ve çocuklar, erkeklere nazaran bu süreçten daha fazla etkilenmiş, temel hak ve özgürlükleri daha fazla kısıtlanmıştır. Bir diğer grup ise göçmenler olmuştur. Pandemi sürecinden önce de hizmetlere ulaşmada sıkıntı yaşayan göçmenler pandeminin etkisiyle hizmetlere ulaşmada yaşanan sorunları ülke vatandaşlarına göre daha şiddetli hissetmişlerdir. Bu süreçte göçmenlerin hizmetlere ulaşması için göçmenler GSM'lerde bilgilendirilmiş, Sağlık Bakanlığının COVID-19 algoritmaları Arapçaya çevrilmiş, gelen mültecilere ellerin nasıl yıkanması gerektiği, salgından korunmak için nasıl önlemler alınması gerektiği anlatılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) mültecilere yönelik temel bilgilendirmelerin yapıldığı web sitesi oluşturmuştur (Mardin, vd.,2020). Ancak bu uygulamaya yönelik bir mevzuatın olmaması hem testlerin yapılması hem de hastaların takip edilmesi alanında sorunlara yol açmıştır. Test yapıp pozitif olan vakalar ise koruma altına alınırken sorunlar yaşamışlardır. Küçük evlerde çok kalabalık yaşayan mülteciler hastalığın diğer aile üyelerine bulaşmasını engelleyememektedir. Bunun yanı sıra bu uygulama da her göçmene ulaşmaya yetmemiş, kayıtlı olmayan göçmenler sınır dışı edilme korkusu ile bu hizmetten yararlanamamıştır.

Kadınların bu süreçte ev içindeki sorumlulukları daha çok artmış. Ev içi, görünmeyen emek kendini daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Kadınların pandemi süreci ile birlikte işten çıkarılmada ilk tercih olması, sokağa çıkma yasakları ile birlikte istihdam alanında ve sosyal hayattan da daha fazla soyutlanmalarına neden olmuştur. Bunun yanında kadın olmanın getirdiği sorumluluklar ve zorluklar yanında bir de mülteci konumunda kadın olmak bu süreçte ülkemizde bulunan mülteci kadınların sorunlarının göz ardı edilemeyecek boyuta ulaşmasına sebep olmuştur. Kadınların savaş sırasında ve göç sürecinde yaşadıkları, yeni bir ülkeye alışma ve o ülkenin kültürünü, toplumsal normlarını tanıma/benimseme süreci, hizmetlere ve haklara erişebilmek için giriştikleri çabalar ve covid-19 pandemisinin yaşanması bu süreçte psikolojik, biyolojik ve sosyal alanlarda birtakım sorunlara neden olmuştur. Bu

biyopsikososyal alanda yaşanan sorunlar köklü sorunlar haline gelmeden, ön plana çıkarılmalı ve çözümü için fikirler ortaya konulmalıdır. Bu nedenle pandemi sürecinde göçmen bir kadın olmak deneyimini anlamak için bu konu hakkında nitel bir görüşme gerçekleştirilmesi ve sorunların/zorlukların, beklentilerin ve karşılaşılan zorluklarla nasıl başa çıkıldığının anlaşılması gerekmektedir.

YÖNTEM

Araştırma, yeni bir salgın hastalık olan covid-19 pandemisinde Eskişehir’de yaşamakta olan Suriyeli kadınların pandemide göçmen ve kadın olmak deneyimlerinin değerlendirmesini yaparak hak temelli bir yaklaşımı benimsemektedir. Kadınlarla yapılacak olan bu araştırma nitel araştırma yöntemleri kapsamında *derinlemesine görüşme tekniği* kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak, göçmen kadınların covid-19 pandemisi esnasında yaşadıkları deneyimleri, düşünceleri, algıları ve beklentileri üzerinde bir araştırma yapılacağı için araştırmanın nitel bir araştırma yöntemiyle yazılmasına karar verilmiştir. Ayrıca araştırmaya derinlik katacağı ve daha yüksek düzeyde anlamlandırmaya odaklı olmasına yardımcı olacağı düşünüldüğünden olgubilim deseni kullanılmıştır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Pandemiler tıbbi olarak insanlığı etkilemenin yanında bireyi ve toplumu birçok düzeyde etkileyen ve bozulmalara neden olan sosyal bir olgudur. Bulaşıcı hastalığın ortaya çıkardığı tehdit algısı arttıkça panik ve stres yaşama oranı artmakta, bireyler her zaman olduğundan daha farklı davranışlar ve olaylara daha büyük tepki verme davranışları sergilemektedirler. Bunun gibi durumlarda en çok etkilenen kesimin daha kırılgan yapıda olan göçmen kadınlar ve çocuklar olduğu bilinmektedir. Araştırmamızın katılımcılarını Suriyeli kadınlar ve çocukları olarak seçilmesinde en büyük etken toplumun en kırılgan kesimine fayda sağlama isteği olmasıdır. Salgın hastalıklar ve kitlesel göçlerin birbirleri ile olan ilişkileri insanlık tarihine yön vermektedir. “Antropometri” terimi Antropoloji bilimi içinde yer almaktadır ve bireyler arasındaki cinsiyet, uyruk, meslek grupları, coğrafya ve engellilik gibi farklılıkları ve benzerlikleri dikkate alarak toplumu fiziksel ve teknik olarak sınıflandırmadır. Göçmenler de bu belirleyici kimliklendirme yöntemi oluşturularak dünyadaki insanlar bu yöntemle sınıflandırılmaktadırlar. Bunun yapılması ile devletler göçmenleri enfeksiyon hastalıklarına karşı daha kolay tedbir ve önlem almayı hedeflemektedirler (Taşkın&Özkoçak,2020). Koronavirüs salgını 30 Ocak 2020’de DSO tarafından resmi olarak ilan edilmiş ve günümüzde de halen “yüzyılın en büyük salgını” olarak devam etmektedir (Taşkın&Özkoçak,2020).

Ek olarak ataerkil toplumun etkilerinin oluşturduğu sonuçlardan dolayı kadınlar ve çocuklar gibi sosyal grupların ki bu gruplar ataerkil anlayışı ve düşüncesinden dolayı sömürüye uğramaktadır, göçmen olma durumunda yaşadıkları çok daha ağırdır (Amasyalı,2021). Araştırma konumuz olan göçmen kadınların covid-19 pandemisi sürecinde ne tür gereksinimleri olduğuna, gereksinimlerinin nasıl karşılandığına, sahip oldukları hakları ne derece kullanabildiklerine yönelik yapılan bir araştırma soyut fikirlere dayanan, anlaşılması güç olan ve farklı bağlamlar kapsamında ele alınması gereken bir konudur. Bu

nedenle bu araştırma yapılırken nitel araştırma kapsamında olgubilim deseninin de araştırmada kullanılması araştırmanın daha derinlemesine ve daha anlamlandırmaya odaklı olmasına yardımcı olacaktır.

BULGULAR

Çalışmanın analizi yapılırken, görüşmelerden sonra, araştırmacılar tarafından doldurulan iletişim özet formları, gözlem notları, biyografik bilgi formları ve özet notları incelenmiştir.

Görüşmeler kodlanarak kendi aralarında ayrıştırılmış ve bunun sonucunda kategori ve temalar oluşturulmuştur. Bu makalede tüm bu bulgular, Suriye'de Kadın Olmak, 'Türkiye'de Göçmen Kadın Olmak' ve 'Pandemide Kadın Olmak' başlıkları altında incelenmektedir.

1) Suriye'de Kadın Olmak

Suriyeli kadınlar 1949'da oy kullanma haklarını ve 1953 yılında ise seçilme hakkını elde etmişlerdir. Suriye devleti 2003 yılında ise Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)'ı onaylamış olmasına ve yüksek eğitime, ücretli istihdama erişim artmasına rağmen Suriye'de kadınlar kamusal ve siyasi yaşamda düşük seviyede temsil edilmektedirler (FIDH, 2012).

Bu çalışma, Suriyeli kadınların Türkiye'ye gelmeden önceki hayatları ile Türkiye'ye geldikten sonraki hayatlarını ayrıca pandemi sürecindeki yaşantılarını gözler önüne sermek, yaşanan zorlukları ve problemleri belirleyerek, bu problem ve zorluklara çözüm önerileri sunulması amacıyla hazırlanmaktadır. Çalışma sürecinde Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmelerde, Suriyeli kadınlar, Suriye'deki yaşantılarında burada olduğu kadar özgür olmadıklarını, orada sadece evlerinin bahçesine çıkabildiklerini ve sadece akrabalarıyla görüştiklerini ifade etmişlerdir. Kültürel olarak çok daha farklı yaşantılara sahip oldukları ve bunu da sık sık ifade ettikleri görülmektedir.

Ya güzel bir yer. Bizim ora da güzel bir yer. Ama adetleri biraz farklı. Mesela sizin burda kız tek başına gezebiliyo, mesela sevgili yaptığı zaman ailesiyle tanıştıriyo ama bizde bu yok. Kız tek başına gezemez,

sevgili falan yapamaz. Anca evlenmek istiyosa gelip aileyle tanışıyorlar, nişan falan yapıyorlar ama sevgili falan yapmak yok bizde. (Kuaför,F.)

...Daişliler kadınlara rahat vermiyorlar mesela baş açık kadınları kesiyorlar. Bizim Suriye'de çok başı açık okumuşların başı açık. Mesela kapalılar çıkıp bir çamaşır asamazlar daişliler kellelerini alıyorlar. (Bulaşıkçı kadın, Z.)

Suriyeli kadınlardan bazılarının Türkiye'yi çok sevdikleri ancak eğer geri dönme şansları olursa dönmek istedikleri görülmektedir. Bunun en büyük sebebi, ailelerine ve memleketlerine duydukları özlem olmaktadır.

Savaş olmasa gitmek isterim sonuçta ülkem yani... (Bulaşıkçı kadın, Z.)

Kalan kısım ise ülkesine dönmek istemediklerini, Türkiye'de her anlamda çok daha rahat bir hayat yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Hayır, dönmem. Çünkü güvenli bir yer değil artık. (Muna E.)

Suriye'ye tekrar dönebilme ihtimalim olsa dönmezdim. Başka ülkeye gidecek olsaydım çoktan giderdim. Hani benim hayalim çocuklarımın Türk vatandaşlığı alması böyle sokaklarda gezmesi ya da diploma almaları burada okumaları benim hayalim. (Yasemin M.).

a) Kültür ve toplumsal cinsiyet deneyimleri

Kültür, genel anlamda, insana özgü bilgi, inanç ve davranış bütünü ve bu bütünün parçaları olarak her tür maddi ve manevi yaratımlardır. O halde kültürün, bir halkın yaşama tarzı olduğunu söyleyebiliriz. (Turan 1994: 36). Toplumsal cinsiyet erkek ve kadınlar arasındaki farklılıklara, bölünmelere işaret eden, sosyal olarak her iki biyolojik cinsiyete de belirli roller veren ve toplumsal ilişkileri bu rollere göre düzenleyen, kültürel olarak inşa edilmiş normların bütünüdür. (Koroğlu, M.A. ve Dural, F. N. , 2020).

Çalışma sürecinde yapılan görüşmelerde, Suriyeli kadınların ataerkil bir toplum düzeninde yaşadıkları, toplumsal cinsiyet rollerinin, dini etmenlere bağlı olduğu sıklıkla görülmektedir. Suriyeli kadınların yaşantıları boyunca bu düzen ile büyümeleri Türkiye'ye geldiklerinde bir kültür karmaşası yaşamalarına yol açmaktadır. Suriyeli kadınlar, ev işlerini yaparken veya çocuklarıyla ilgilenirken eşlerinden hiç yardım almamaktadırlar. Görüşmeler esnasında eşlerinin yardımcı olup olmadıkları sorulduğunda kadınlar şaşkın ifadelerle 'Tabii ki de etmiyorlar.' şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Burda çok iyiyim orda çok kötüydü orda savaş var, saat sekizden sonra bayanlar dışarıya çıkmak yok izin yok ee yüzünü kapatıyorlar hep şöyle ee yani ee erkekler çok kötü davranıyorlar kadınlara. (Eşinden kaçarak gelen kadın, F.)

...ee böyle çocuk evlenmesinler benim gibi yani on üç yaşında. Evet çok kötü çok çok kötü on üç yaşında hiç bilmiyor daha bebekler elimdeydi beni evlendirdiler ee bide böyle erkeklerle vermeyin lütfen sadece bunlar. (Eşinden kaçarak gelen kadın, F.)

Evet burada daha serbest. Mesela orada okumayacak okumayacak. Gitmeyecek mesela gitmeyecek. Evlenmeyecek evlenmeyecek mesela. (Görüşmeci B.)

Ataerkil anlayışın bir yansıması olarak kadınların çalışması pek tercih edilmemektedir. Kadınların evde çocuklara bakıp ev işleriyle uğraşması gerektiği, erkeklerin ise dışarda çalışarak eve para getirmesi uygun görülmektedir. Bu anlayış, kadınların sosyal yaşantısını kısıtlamakta, psikolojik anlamda kadınların içlerine kapanmasına ve daha çekingen olmalarına yol açabilmektedir. Suriyeli kadınların dışarı çıkıp sosyalleşememe durumları, dil öğrenmelerinin önünde de bir bariyer oluşturmaktadır. Çocukların okulda, eşlerinin ise çalıştıkları yerlerde Türkler ile iletişim kurarak dil öğrendikleri ancak görüşmeci kadınlarının çoğunun tek bir kelime bile konuşamadıkları görülmektedir.

Suriyeli kadınlar her ne kadar Türkiye'de mutlu olsalar da zaman zaman kendi ülkelerine, kültürlerine ve ailelerine özlem duymaktadırlar. Doğdukları andan itibaren alışmış oldukları düzen her zaman akıllarının bir köşesinde durmaktadır.

Evet. Bazen diyorum niye buraya geldik niye buraya evlendim bazen çok düşünüyorum. Gerçekten çok üzülüyorum... (Görüşmeci B)

Ama kendi memleket gibi olmaz hiçbir yer. Orada savaş var burası güzel. (Ev hanımı, E.)

Yapılan görüşmeler sonuç itibarıyla Suriyeli kadınların kültürel farklılıklarla dolu yaşantılarını bizlere göstermektedir. Kimi zaman bir zorluk olarak karşısına çıkmakta, kimi zaman ise oluşan özgürlükten memnun olmaktadır. Ama her ne olursa olsun Suriyeli kadınlar kendi kültürlerini ve memleketlerini her zaman özlemektirler.

2) Türkiye’de Göçmen Kadın Olmak

Göç, zorunlu veya isteğe bağlı olarak gerçekleşen, insanlık tarihi boyunca devam eden ve devam edecek olan bir olgudur. Her ne kadar sebepleri ve yolları büyük farklılıklar gösterse de göç olgusu coğrafi mekânı değiştirme, şekillendirme, sosyo-kültürel yapıya etkide bulunarak yeni yeni durumlar ortaya koymaktadır. (Cengiz, D. 2015). Mülteci ve göçmen kadınlar göç süreçlerinden farklı boyutlarda etkilenmekte ve baskı, fiziksel ve cinsel şiddet ve yaşamı tehdit eden durumlar olmak üzere çok sayıda travmaya maruz kalabilmektedirler (Önal A. ve Keklik B., 2016).

Göçmenliğin başlı başına ne kadar zor olduğunu düşündüğümüzde, kendi kültürel yapıları, etik değerleri ve düşünce yapıları ile Suriyeli kadınlar için göçmenlik durumu çok daha zorlaşmaktadır. Yapılan görüşmelerde Suriyeli kadınların çoğunun çok çocuklu olduğu, çocuklarına ve evlerine bakmakla yükümlü olmaları sebebiyle herhangi bir sosyal yaşantılarının bulunmadığı, sosyal çevre edinmemeleri sebebiyle dil öğrenemedikleri ve buna bağlı olarak da ayrımcılık ve şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Bunlar ve bunlara benzer birçok durum birbirleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak en belirgin sorun kadınların yaşadıkları ayrımcılık ve yoksulluk durumudur.

a) Suriyeli Göçmen Kadınların Ayrımcılık Deneyimleri

Ayrımcılık, belirli gruplara, sahip oldukları özellikler sebebiyle eşit davranılmaması durumu olarak açıklanabilmektedir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların fırsat ve işlem eşitsizlikleri yaşamasına ve özellikle çalışma yaşamından dışlanmalarına neden olmaktadır. (Yıldırım, S. 2021). Ayrımcılık kadınların karşısına birçok alanda çıkmakta ve hayatlarında bir kısıtlamaya neden olmaktadır. Sağlık, barınma, sosyal güvenlik ve sosyal ilişkiler gibi birçok temel haklardan faydalanamamaları Suriyeli kadınların hem psikolojik açıdan yıpranmalarına hem de daha yoksul bir yaşantı sürmelerine neden olmaktadır.

...Sen Suriyelisin deyince insanlar şey ediyorlar biz burada kötü duruma düşüyoruz biz kendimizi kötü hissediyoruz.(Bulaşıkçı kadın Z.)

Bu yaşadıklarımızı Allah kimsenin başına vermesin mesela sen bana bir yardım etsen aa diyorlar bu Suriyelilere yardım etti diyorlar...(Bulaşıkçı kadın Z.)

Herkes biliyorsun kimse sana Suriyeli sevmiyor. “aa bunlar Suriyeli aa bunlar Suriyeli” sevmiyorlar işte ne diyeceksin...(Görüşmecisi B.)

Görüşmeciler iş aradıkları zamanlarda Suriyeli olmalarından dolayı işverenlerin iş vermediğini veya daha az ücretle çalıştırıldıklarını belirtmişlerdir. Az ücretle çalıştırılan Suriyeli kadınlar bu durumun farkında olmakla beraber, çalıştıkları işlerde daha az istekli olacaklardır. Ayrıca alınan verim seviyesi de oldukça düşecektir.

Bu zamankiler yabancı olduğumuzu hissettiriyor. Kötü bir şey. (Yasemin M.)

...Bazıları da hani şey yapıyor, ayrımcılık yapıyor.(Ev hanımı D.)

Ayrımcılık deneyimlerinin herhangi olumlu bir etki yaratmadığı, bireylerin fiziksel ve duygusal olarak oldukça mutsuz oldukları saptanmıştır. Ayrıca kadınların ev bulamama, iş bulamama, arkadaş edinememe vb. kaygılarının oldukları görülmüştür.

Evet. Biraz korktuğumuz şeyler vardı. Mesela konuşma, insanlarla anlaşma.(Ev hanımı B.)

Buradaki insanlar bizi sevmeyecek mi düşüncesinden ve bizi almazlar mı düşüncesinden korktum.(Muna E.)

...Şeyden korktum, ayrımcılıktan...(Ev hanımı D.)

Suriyeli kadınların ayrımcılık deneyimleri, göçmen oldukları sürece hayatlarının her alanında bu durumla yüzleşeceklerinin bilincine varmalarını sağlamıştır. Ayrımcılık deneyimlerinin sosyal yaşantılarında ve temel hak ve özgürlüklerini kullanmalarında doğrudan bir engel oluşturması, göçmenlik deneyimlerinin kadınlar için çok daha zorlu bir süreç olmasına neden olmaktadır.

b) Suriyeli Göçmen Kadınların Yoksulluk Deneyimleri

Bir savaşta her şeylerini kaybederek başka bir ülkeye gelen Suriyelilerin burada herhangi bir istihdam sağlayamamaları, buldukları işlerde olması gerekenden daha az ücretlerle çalıştırılmaları kadınların ve ailelerin zaten var olan yoksulluk durumlarını daha da katlamaktadır. Katılımcıların neredeyse hepsinin bu durumdan şikayet etikleri, görüşmeler esnasında araştırmacılarından bir yardım beklentilerinin olduğu görülmüştür. Kazandıkları paraların geçinmeleri için zar zor yettiği, ev alışverişi yemek, ısınma ve kira dışında herhangi bir harcamalarının olmadığı görülmüştür.

Yetiyor ama çok zor yetiyor. Zor yetiyor, çocukların masrafları çok (Yasemin M.,).

...Bunun elektriği var suyu var doğalgazı var yetişmek imkansız yani...(Bulaşıkçı kadın Z.,).

Görüşmecilerden bazıları gelirlerinin çocuklarına gittiğini, çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Gelirim yok bak işte şimdi yanıyorum iyi ki geldiniz. İyi oldu ben oturmuştum burada kafayı yiyorum. Yani ben dört tane çocuğum var Antep'te bunlar harçlık bekliyorlar...(Bulaşıkçı kadın Z.,).

...Oğlum benden harçlık istiyor ben oğluma harçlık mı göndereyim yoksa evime mi bakayım...Çalışıyom diyorum ben mesela günlük 100 tl yevmiye alıyorum, nasıl yapayım yetmiyor yani yetişmiyor (Bulaşıkçı kadın Z.,).

O kadar değil yani mesela kızım bazen bi şeyler istiyor ben kurtaramıyorum falan onu alamıyorum yani kendimde öyle mesela bu kışta ben kızım için kıyafet almadım eee şey almadım ayakkabı almadım eee yok o kadar kurtaramıyorum (Ev hanımı eşinden kaçarak gelen kadın F.,)

Görüşmeciler ekonomik zorluklarla baş edebilmek adına, kira fiyatlarının daha düşük olduğu bölgelerde yaşadıklarını, evdeki eşyalarının komşulardan veya sokaklardan buldukları eşyalar olduğunu

söylemişlerdir. Görüşmeciler Kızılay'dan belirli bir miktar aylık yardım almakta ve bu parayla evlerinin geçimlerine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir.

c) Suriyeli Göçmen Kadınların Sosyalleşme Deneyimleri

Beslenme, barınma, güvenlik vb. ihtiyaçlar kadar önemli bir ihtiyacımız olan sosyalleşme, Suriyeli kadınların erişemediği ya da erişmekte çok zorlandıkları bir durumdur. Birey sosyalleşme sayesinde insani nitelikler kazanmakta, toplumunun normal bir üyesi haline gelmekte, yaşam tarzını şekillendirmekte, geçmişin deneyimlerinden yararlanarak zaman kaybı yaşamamakta, farklı düzlemlerde söz konusu olabilecek risklerden uzak durmaktadır.(Vatandaş, S. 2020). Psikolojik ve fiziksel olarak yalnız kalan göçmen kadınların, sosyalleşerek, arkadaş edinmeleri onların gelişimleri için önemli bir unsurdur.

Suriyeli kadınların sosyalleşmelerinin önünde en büyük engel şüphesiz ki dil bariyeridir. Farklı bir ülkede olmaları onların o ülkenin ana dilini öğrenmelerini zorunlu kılmaktadır. Ancak bazı Suriyeli göçmen kadınlar, yaşları, okuma yazma bilmemeleri veya isteksiz olmaları gibi nedenlerden dolayı Türkçe öğrenmemektedirler. Türkçe bilmeyen Suriyeli kadınların Türk arkadaşlar edinemedikleri görülmektedir. Bazı kadınların bu durumun farkında oldukları ve Türkçe öğrenmek istedikleri görülmektedir. Türkçe bilen kadınların ise iş yerlerinde veya komşuluk ilişkilerinde güzel arkadaşlıklar kurdukları görülmektedir.

Önce ben Türkçe çok az biliyor çok zor. Ama şimdi 3 sene oldu gitti geldi. (Delal A.)

Ee evet iş yerinde çok buldum çok konuşuyorduk. (Ev hanımı eşinden kaçarak gelen kadın F.)

Türk arkadaşlarım çok iyi.(Yasemin M..)

Çok anlaşıyoruz. Aramız çok iyi. Birbirimizi çok seviyoruz.(Yasemin M.)

Suriye ve Türkiye arasındaki kültürel farklılık, Suriyeli kadınların Türkiye'de sosyalleşmelerini zorlaştırmaktadır. Kadınların Türkiye'de başları açık gezmeleri, istedikleri gibi gezebilmeleri veya karı koca ilişkilerinde Suriye'dekinden farklı olarak daha baskın olmaları Suriyeli kadınları şaşırtmaktadır. Bazı kadınlar buna uyum sağlayarak bir fırsata çevirmişler, bazıları ise adapte olmakta zorlanarak sosyalleşmelerinin önüne bir engel çıkarmışlardır.

Yani Türkiye'de kadınlar daha serbest. Dışarı çıkıyorlar.(Görüşmeci kadın B.)Orada daha katı kurallar.(Görüşmeci kadın B.)

Suriye'de hiç çalışmadım.(Ev hanımı eşinden kaçarak gelen kadın F)Dışarı çıkan kadın yok.(Görüşmeci E.)

3) PANDEMİDE GÖÇMEN KADIN OLMAK

Covid-19 pandemisi ile tüm dünyadaki insanların hayatları kökünden değişmiş ve herkes ortaya çıkan zorluklarla baş etmek ve uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Pandemi sürecinin ortaya çıkardığı en büyük sorunun işsizlik olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun herkesi etkilediğini düşündüğümüzde Suriyeli

göçmen kadınların ne derece zorlanacaklarını tahmin etmek zor olmamaktadır. Pandemi öncesinde de iş bulamayan veya düşük ücret ile çalıştırılan Suriyeli kadınlar, pandemi süreci boyunca ekonomik sıkıntılarla en çok boğuşan kişiler olmuşlardır.

Şey eee virüs için ben altı ay evdeydim kardeşimde çalışmıyordu bende çalışmıyordum hep evdeydik ama İHH'dan felan bana yardım ettiler yardım geldi eee evet çalışmadık zor geçti. (Ev hanımı eşinden kaçarak gelen kadın F.)

Pandemi sürecinde barınma ve sağlık karşılanması gereken en önemli ihtiyaçlardır. Kişilerin virüsten kendilerini korumaları, herhangi bir olumsuzluk karşısında gereken tedaviyi almaları gerekmektedir. Ayrıca pandemi sürecinde ilan edilen sokağa çıkma yasakları ile karantina durumları kişilerin barınacakları yerlerin önemini artırmıştır. Yapılan görüşmelerde, görüşmecilerin barınma ve sağlık konularında herhangi bir olumsuzluk yaşamadıkları görülmüştür.

Yok sıkıntı yok.(Ev Hanımı D.)

Yok hiçbir şeyle karşılaşmadı. (Ev hanımı H.)

Hayır yani ben dün 3 doz oldum. (Ev Hanımı R.)

Barınma konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşmasalar dahi, Suriyeli kadınların tüm gün evde olmaları, eşlerinin ve okulların kapalı olmasından dolayı çocuklarının da evde olmaları, kadınların iş yüklerinin oldukça artmasına neden olmuştur. Tüm gün ev işleriyle uğraşan kadınlar, pandemi sürecinde daha fazla iş yapmakta ve çocuklarıyla daha çok ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Bu durum kadınların kişisel alanlarının yok olmasına, kendilerine vakit ayıramamalarına, herhangi bir sosyal aktivite yapmamalarına neden olmuştur. Kadınların bu ağır yükü sırtlanmaları farkında olmasalar dahi psikolojik anlamda oldukça yıpranmalarına neden olabilmektedir.

Eee bizde kimse yoktu zaten ee yani akraba felan hiç benim Türkiye'de hiç kimsem yok sadece biz varız burda. (Ev hanımı eşinden kaçarak gelen kadın F.)

Alıştı işte.(Ev Hanımı D.)

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türkiye, son yıllarda çevresindeki ülkelerde yaşanan çatışma ve savaşların etkisiyle uluslararası göç hareketliliğinde hedef ülkelerden biri olmuştur. Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye'de mültecilerin sayıları giderek artmış buna bağlı olarak ise mültecilere ilişkin problemler çoğalmıştır. Yaşanan göç sürecinin pandemi dönemi ile beraber gerçekleşmesi ise yaşanan problemlerin artmasına; özellikle Suriyeli göçmen kadınlara yüklenen rol ve sorumlulukların üzerlerinde daha etkileyici olmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Suriyeli göçmen kadınların topluma uyum süreci de güçleşmiş; temel ihtiyaç olarak nitelendirilen beslenme, barınma ve sosyalleşme gibi süreçler de olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca göçmenlerin yaşadığı maddi yetersizlikler bireylerin kendini güvensiz hissetmesinde etkin rol oynamış; ucuz iş gücü olarak görülmelerine sebep olmuştur.

Suriyeli kadınlar yoksulluğun yanı sıra ayrımcılığa da maruz kalmakta ve bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedirler. Yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerinin temelinde dil bariyeri yer almakta ve bu

durum sosyalleşmelerinde de engel olarak karşılına çıkmaktadır. Dil bariyeri göçmenlerin temel haklarından biri olan sağlık imkanlarına erişimi de zorlaştırmaktadır. Bunlara ek olarak Suriye'deki yaşamlarından farklı bir yaşam alanına geçiş ile beraber göçmen kadınlar kültür şoku yaşamış ve bu durumdan da olumsuz etkilenmişlerdir.

Ayrımcılık süreçlerinin geriletilebilmesi için öncelikle insanların içinde bulundukları toplumun, kültürün, kimliklerin mutlak ve değişmez bir öze sahip olmadığını görebilmeleri sağlanmalıdır. Ancak ayrımcılığı azaltmak ve barışçıl bir ortam oluşturmak uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilebilecek politikalar, göç eden kişi ve grupların göç ettikleri toplumun istikrarını bozmayacak biçimde hayatlarının idame edilmesini sağlayacak düzeyde olmalıdır. Devletler oluşturulacak politikalara özen göstermeli ve toplumun üstün yararını düşünmelidir. Göçmenlerin yaşanan kültür şokunu atlatabilmeleri için profesyonel desteğe ihtiyaç duymaları olası bir durumdur. Bu bağlamda birleştirici ve karşılıklı sorumluluk yükleyici politikalar geliştirilerek uyum süreçleri desteklenebilir.

Göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin etkili politikalar ile desteklenerek yürütülmesi göçmenlerin yaşadığı ve yaşayabileceği yoksulluk ve yoksunluk seviyelerinin önlenmesi açısından son derece önem taşımaktadır.

Türkiye, son yıllarda çevresindeki ülkelerde yaşanan çatışma ve savaşların etkisiyle uluslararası göç hareketliliğinde hedef ülkelerden biri olmuştur. Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye'de mültecilerin sayıları giderek artmış buna bağlı olarak ise mültecilere ilişkin problemler çoğalmıştır. Yaşanan göç sürecinin pandemi dönemi ile beraber gerçekleşmesi ise yaşanan problemlerin artmasına; özellikle Suriyeli göçmen kadınlara yüklenen rol ve sorumlulukların üzerlerinde daha etkileyici olmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Suriyeli göçmen kadınların topluma uyum süreci de güçleşmiş; temel ihtiyaç olarak nitelendirilen beslenme, barınma ve sosyalleşme gibi süreçler de olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca göçmenlerin yaşadığı maddi yetersizlikler bireylerin kendini güvensiz hissetmesinde etkin rol oynamış; ucuz iş gücü olarak görülmelerine sebep olmuştur.

Suriyeli kadınlar yoksulluğun yanı sıra ayrımcılığa da maruz kalmakta ve bu durumlardan olumsuz yönde etkilenmektedirler. Yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerinin temelinde dil bariyeri yer almakta ve bu durum sosyalleşmelerine de engel bir durum olarak karşılına çıkmaktadır. Dil bariyeri göçmenlerin temel haklarından biri olan sağlık imkanlarına erişimi de zorlaştırmaktadır. Bunlara ek olarak Suriye'deki yaşamlarından farklı bir yaşam alanına geçiş ile birlikte göçmen kadınlar kültür şoku yaşamış ve bu durumdan da olumsuz etkilenmişlerdir.

ÖNERİLER

Ayrımcılık süreçlerinin geriletilebilmesi için öncelikle insanların içinde bulundukları toplumun, kültürün, kimliklerin mutlak ve değişmez bir öze sahip olmadığını görebilmeleri sağlanmalıdır. Ancak ayrımcılığı azaltmak ve barışçıl bir ortam oluşturmak uzun bir süreç gerektirmektedir. Bu doğrultuda

gerçekleştirilebilecek politikalar, göç eden kişi ve grupların göç ettikleri toplumun istikrarını bozmayacak biçimde hayatlarının idame edilmesini sağlayacak düzeyde olmalıdır. Devletler oluşturulacak politikalara özen göstermeli ve toplumun üstün yararını düşünmelidir. Göçmenlerin yaşanılan kültür şokunu atlatabilmeleri için profesyonel desteğe ihtiyaç duymaları olası bir durumdur. Bu bağlamda birleştirici ve karşılıklı sorumluluk yükleyici politikalar geliştirilerek uyum süreçleri desteklenebilir.

Göçmenlerin entegrasyon süreçlerinin etkili politikalar ile desteklenerek yürütülmesi göçmenlerin yaşadığı ve yaşayabileceği yoksulluk ve yoksunluk seviyelerinin önlenmesi açısından son derece önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M.F. ve Harputlu, Ç. (2021). Covid-19 pandemisinde göç alanında çalışan sosyal çalışmacı olmak. *Toplum ve Sosyal Hizmet, Covid-19 Özel Sayı Cilt 1*, 289-318.
- Amasyalı, G. N. (2021). *Patriyarkal kapitalizm kısılacında göçmen kadın olmak: Şanlıurfa'daki Suriyeli kadınların deneyimleri* (Master's thesis, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bora, A. (2012) *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 18, Sayı 2, 37-50
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri Ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği.
- Doğangün, G. ve Keysan, A.Ö. (2021). Göçün Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Pratikleri Üzerindeki Etkisi: İmkanlar ve Zorluklar, 10-12.
- FIDH: International Federation of Human Rights, Women and the arab Spring: taking their place / Fidh (2012).
- Köroğlu, M. A. Ve Dural, F. N. (2020). Türkiye'ye Göç Etmiş Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyete İlişkin Deneyimleri Ve Sosyal Hizmet.
- Önal, A. Ve Keklik, B. (2016). Mülteci Ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama.
- Taşkın, D., & Özkoçak, V. (2020). Kitleli Göçler ve Enfeksiyon Hastalıkları Arasındaki İlişkiler Kapsamında Antropolojik Değerlendirmeler: Koronavirüs (Covid-19). *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Turan, M. (1994). *Kültür Değişimleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No 16, İstanbul.
- Vatandaş, S. (2020) Sosyalleşme ve Sosyalleşmenin Sosyal Medya Mecralarındaki Anlamsal ve İşlevsel Dönüşümü.
- Yıldırım, S. (2020). Ayrımcılık Temelli Dışlanma: Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadınlar

PANDEMİDE YAŞANAN FIRSAT EŞİTSİZLİĞİNİN OKUL SOSYAL HİZMETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ¹

Ahsen YILDIRIM²

Alper KARAOĞLAN³

Betül ÇALIK⁴

Esmanur KARA⁵

Semra Senem YILDIZPARLAK⁶

Senanur ACAR⁷

Zehra SEVGÜM⁸

Öz

Yapılan bu araştırma, pandemi sürecindeki eğitime odaklanarak öğrencilerin ve öğretmenlerin pandemiye bakış açıları, yaşadıkları zorluklar, bu zorluklara karşı baş etme sistemleri ve destek mekanizmalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerin sosyal hizmet mesleği ve okul sosyal hizmeti hakkında düşüncelerinin öne çıkarılması da gerekmektedir. Ayrıca elde edilen bulgularla okul sosyal hizmetinin gerekliliğinin anlaşılması bu araştırma için büyük önem taşımaktadır. Yapılan görüşmeler, Eskişehir’deki öğrenci ve öğretmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, pandemi nedeniyle Zoom aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulguları nitel veri analizi ile elde edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda “ Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Pandemiye Bakış Açısı”, “Eğitim Sisteminde Karşılaşılan Zorluklar”, “Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Baş Etme Sistemleri ve Destek Mekanizmaları”, “Öğretmenlerin Sosyal Hizmete ve Okul Sosyal Hizmetine İlişkin Görüşleri” olmak üzere dört ana tema ortaya çıkmıştır. Pandemi döneminde yaşanan eğitim sürecinde, öğretmenlerin ve öğrencilerin fırsat eşitsizliğine bağlı olarak kaynaklara erişim ve haklara erişim konusunda zorluk yaşadıkları ve bu zorlukların; uzaktan eğitime geçiş ve sokağa çıkma yasakları nedeniyle sosyalleşememe, internet sorunları ve buna bağlı olarak eğitim hakkına erişememe odağında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, eğitimde yaşanan sorunların çözümüne yönelik okul sosyal hizmetinin uygulamaya geçirilmesi gerektiği sosyal hizmet bakış açısıyla ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Pandemide Öğrenci ve Öğretmen Deneyimleri, Pandemide Eğitim Sistemi, Fırsat Eşitsizliği, Pandemide Okul Sosyal Hizmeti, Sosyal Hizmet Müdahalesi.*

1.Giriş

2020 yılında pandemi olarak tanımlanan Covid-19 süreci 21.yüzyılın en belirgin sağlık krizi olarak belirtilmiştir. Covid-19 süreci, başta sağlık olmak üzere eğitim, ekonomi, siyasi, istihdam, aile ve toplum yaşamı gibi birçok alanda olumsuz etki yaratmıştır. Özellikle salgın sürecinde eğitim sisteminin

¹ Bu çalışmanın araştırma süreci 2021-2022 Akademik Eğitim ve Öğretim Yılında Lisans Tezi Bitirme Projesi Dersi kapsamında Doç. Dr. Tahir Emre GENCER danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

² Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, ahsen068@hotmail.com

³ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, alp48er@hotmail.com

⁴ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, betulcaalik@gmail.com

⁵ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, esmanur8120@gmail.com

⁶ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, semrasenem99@gmail.com

⁷ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, senanuracar9@gmail.com

⁸ Anadolu Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü 4. Sınıf Lisans Öğrencisi, zehrasevgum.273@gmail.com

değiştirilerek uzaktan eğitime geçilmesi öğrenciler ve öğretmenler için en temel sorunun fırsat eşitsizliği olduğunu gözler önüne sermektedir. 14 Eylül 2020 verilerine göre eğitime ara verilmesi ile birlikte Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, tüm dünyadaki öğrencilerin yüzde 49,9'unun pandemiden olumsuz etkilendiğini açıklamıştır (Öztürk, 2020). Türkiye’de ise eğitime ara verilerek, uzaktan eğitim sürecine geçilmesi durumunda olumsuz etkilenen öğrenci sayısı yaklaşık 25 milyon öğrenciyi bulmuştur (Bozkurt, 2020). Bu istatistikler ile beraber pandemi sürecinde öğrenciler, eğitimde yaşanan birtakım fırsat eşitsizliklerini deneyimlemek zorunda kalmışlardır. Öğrencilerin deneyimlemiş oldukları bu fırsat eşitsizlikleri; sosyal adaletsizlik, haklara erişim, kaynaklara erişim, kaynak dağıtımı ve temelde eğitim hakkı konularında birçok sorun ortaya koymaktadır. Bu fırsat eşitsizliklerinin oluşturdukları sorunların temel sebebinin sosyal adaletin gerçekleştirilememesi ve bu kapsamda eşitsiz kaynak dağılımının ortaya çıkmasıdır. Sosyal adaletin sağlanması için geçmişten beri birçok farklı teori ortaya atılmaktadır. Bu teorilerden biri John Rawls’un sosyal adalet teorisidir. Rawls, adaletin boyutlarından olan dağıtıcı adaletin üstünde durarak mal, mülk ve hakların herkese orantılı bir şekilde dağıtılması gerektiğini savunmakla beraber her bireyin haklara erişimde eşit ve özgür olduğunu da vurgulamaktadır (Çoban, 2017). Bu noktada eğitimde sosyal adaletin dağıtıcı boyutunun temelinde devletin kaynakları dağıtımda yetersiz ve dengesiz olduğu sorunu yatmaktadır. Yani devletin eğitimde sosyal adaleti sağlama ve fırsat eşitsizliğini en aza indirmede büyük rolü olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda eğitimde oluşan fırsat eşitsizliği durumunda sosyal hizmet mesleğine ve okul sosyal hizmeti uygulamasına olan ihtiyaç daha görünür hale gelmektedir. Türkiye’de halihazırda uygulanan bir okul sosyal hizmeti modelinin olmaması ile beraber Dünyada yüz yıldan bu yana uygulanan “Okul Sosyal Hizmeti Modeli” okul ortamlarında öğrenci odaklı, öğrenciyi aile ve sosyal çevresiyle birlikte ele alan, öğrencilerin gerek okul başarılarının yükseltilmesinde ve gerekse bir bütün olarak okulda karşılaştığı temel sorunların çözülmesinde etkin rol oynadıkları bilinmektedir (Türkeri, 2014).

Pandemi Sürecinde Eğitimde Fırsat Eşitsizliği

Pandemi; toplumsal, sosyal, ekonomik, eğitim, siyasi, psikolojik, fiziksel kısacası her boyutta etkisini gösteren küresel bir salgındır. Pandemi döneminin etkileri incelendiğinde Covid-19 süreci kapsamında alınan kararlar ve uygulamalarla toplumda ayrımcılık, dışlanma, damgalanma, sosyal adaletsizlik, hak ihlalleri, fırsat eşitsizlikleri, kaynaklara erişememe sorunları gibi durumlar pandemi döneminin etkilerini toplumsal, sosyal, ekonomik, psikolojik boyutlarla ortaya koymaktadır. Pandemi süreci toplumda her alanda aktif etki göstermiştir. Toplumsal yapı içerisinde sağlık sistemi başta olmak üzere eğitim ve öğretim sistemlerinde yaşanan değişimler ve dönüşümlerle birlikte bu sistemler içinde bulunan bireylerin her yönden olumsuz bir şekilde etkilenmeleri kaçınılmaz olmuştur.

2020’nin Mart ayında Türkiye’de görülen ilk COVID-19 vakasıyla birlikte ülkemizde uzaktan eğitim süreci başlamıştır. Bu süreçte eğitimin yüz yüze yapılamaması nedeniyle yaşanan eğitime erişim sorunuyla birlikte öğrenme kayıpları artmış, sürekli öğrenme, sosyal öğrenme ve sınıf içi etkileşimi

yansıtan akran paylaşımları azalmıştır. Salgın süreci özellikle fırsat eşitliği açısından eğitim sistemindeki sorunları daha görünür kılmıştır (Işık ve Bahat, 2021). Böylesine büyük bir pandemiye karşı eğitim altyapısının hazırlıksız olması, öğrencilerin kaynaklara erişimde yaşadığı sıkıntılar, yoksulluğun getirdiği fırsatlara erişim problemi, teknolojiye yetersizlik; uzaktan eğitimin, yüz yüze eğitime göre çok daha verimsiz ilerlemesine sebep olmuştur. Tüm bu problemlerin sonucu olarak da eğitimde büyük bir fırsat eşitsizliği meydana gelmiştir (Yıldız ve Vural, 2021). Pandemi sürecinden olumsuz etkilenen gruplardan biri de eğitim kaynaklarına yeterli seviyede ulaşmakta sıkıntı yaşayan çocuklar ve aileleri olmuştur. Toplumdaki her çocuğun eğitimi için gerekli kaynaklara eşit şekilde ulaşma hakkı vardır. Fakat bu süreçte yeterli internet erişimi olmayan, tablet ve bilgisayar gibi online eğitim materyallerine sahip olma gücü olmayan, iki ya da daha fazla çocuklu ailelerin ailedeki her bir çocuğa eğitim materyali sunmasının zor olması gibi sebepler eğitimde fırsat eşitsizliğini arttırmıştır. Okul sosyal hizmetinin, bu kaynaklara erişimde sorun yaşayan çocukları tespit etmek ve çocukların okul başarısını düşüren etmenleri ortadan kaldırmak gibi görevleri vardır. Bu hususlar dikkate alınarak bu çocukların tespit edilmesi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında gerekli işlemlerin yapılması zorunludur. Sosyal adaletin, toplumsal ve ekonomik gelişmenin sağlanmasında eğitim çok önemlidir. Sosyal adaleti sağlamak ve fırsat eşitliği yaratmak üzere devletler vatandaşlara karşılıklı eğitim vermektedir. Eğitimle birlikte topluma vasıflı, kültür düzeyi yüksek insanlar kazandırılmaktadır. Ne yazık ki salgın, devletin bu karşılıksız eğitim fırsatına herkesin erişmesine engel olmuştur. Pandemi sürecinde fırsat eşitsizliklerinin, uzaktan eğitim sürecinde belirginlik kazanması, eğitimde fırsat eşitliği meselesinin yeniden ele alınarak çok boyutlu incelenmesi gerektiğini tekrar gün yüzüne çıkarmıştır (Osmanbaşoğlu, 2020).

Pandemi Sürecinde Eğitimde Fırsat Eşitsizliği İle Mücadelede Bir Uygulama Önerisi: Okul Sosyal Hizmeti

Öğrencilerin de diğer tüm bireyler gibi iyi bir yaşama sahip olma yolunda karşılarına çıkan çok fazla sorun vardır. Bu sorunlar okul hayatını da önemli oranda etkilemektedir. Günümüzde öğrencilerin gerek okul ortamlarında gerekse yaşamlarının diğer alanlarında pek çok sorunla karşılaştıkları bir gerçektir. Öğrenciler, bunların çözümünde çoğunlukla profesyonel destekten yoksundurlar (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2016). Söz konusu bu sorunların nedeni kimi zaman aile içinde ve yakın sosyal çevrede yaşanan sorunlar, kimi zaman okul hayatı ve akranlarla yaşanan sorunlar olmakla birlikte direkt olarak öğrencinin bireysel ve içsel durumu ile ilgili de olabilmektedir. Bu noktada sosyal hizmetin en önemli alanlarından biri olan okul sosyal hizmeti oldukça önemlidir. Okul sosyal hizmeti; eğitim ve öğretim kurumlarında öğrencilerin karşılaştıkları sorunların çözülmesine, karşılaşımla ihtimali bulunan sorunların ortaya çıkmasının engellenmesine, eğitim ve öğretimin başarıyla sürdürülmesine yardımcı olmaya, uygulama ve teori açısından edinilen tecrübelerin hizmet olarak sunulmasına olanak sağlayan sosyal hizmetin önemli bir alanıdır (Reçber, 2020).

Eğitim süreçlerini olumsuz biçimlerde etkileyen ve öğrencilerin tüm gelişimsel dönemlerini sekteye uğratan öğrencilerin karşılaştığı sorunlar karşısında, sosyal hizmet uzmanlarının nasıl bir bakış açısı ile ne tür müdahalelerde bulunacağı, okul sosyal hizmeti kapsamında tartışılması gereken güncel bir konudur (Gencer ve Kelebek, 2015). Okul sosyal hizmeti; eğitimsel düzenlemelerde öğrenciye, okul, aile ve topluluk yaşamında destek sağlayan kapsamlı hizmetler bütünü ve çeşitli düzeylerdeki müdahalelerin, ekolojik sistem perspektifi üzerine oturtulduğu ve disiplinler arası ekip çalışmasıyla sunulduğu, bir sosyal hizmet alanıdır (Yeşilkayalı, 2018). Okul sosyal hizmeti uygulamasını diğer okul temelli mesleklerden ayıran vurgu, “marjinalize olmuş ve ezilen popülasyona hizmet olduğu kadar, alan uygulamasının teoriksel temelini ekolojik sistem perspektifi üzerine oturmasıdır” (Richard ve Sosa, 2014). Okul sosyal hizmetinin dayandığı ekolojik sistem perspektifi, “okulu hem kompleks bir sosyal sistem olarak hem de daha büyük bir toplumun küçük parçası olarak görmek için yararlı bir bakış açısı sağlamaktadır” (Bölükbaşı ve Yeşilkayalı, 2017).

Covid-19 pandemisi tüm sosyal alanları etkilemiş ve hepsinde de zorunlu değişikliklere neden olmuştur. Eğitim ve öğretimde de dijitalle geçiş ile birlikte öğrencilerin var olan problemlerinde değişiklikler ve birtakım artışlar meydana gelmiştir. “Kısıtlı çalışma alanı, yetersiz iletişim araçları, eksik kaynaklar, idari personele ulaşım, yetersiz destek hizmetleri, yetersiz ders materyalleri, ölçme ve değerlendirme” konularında sorunlar yaşanmıştır (Akbal, 2020). Okul sosyal hizmeti, eğitim ortamlarında çoklu düzeyde müdahaleler gerçekleştirmektedir. Mikro, mezzo ve makro düzeyde gerçekleştirilen müdahalelerin odağında öğrenci, öğretmen, okul yönetimi, diğer profesyoneller, aileler ve topluluklar yer alır (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2016). Okul sosyal hizmeti öğrencilerin eğitime ulaşmasına engel olan soruna karşı çözüm bulmayı amaçladığından hem pandemi sürecinde hem de pandemi sonrasında öğrencilerin temel haklarına ulaşabilmesi için özellikle makro alanda müdahaleler gerçekleştirmesi söz konusu olabilmektedir.

Kısıtlı çalışma alanları, yetersiz destek hizmetleri, kaynaklara ulaşamama, eksik kaynaklar vb. gibi problemler fırsat eşitsizliği sorununu doğurmuş ve bu fırsat eşitsizliği toplumda farklı boyutlar kazanarak müdahale edilecek ve ortadan kaldırılması gereken bir sorun olmuştur. Pandemi sürecinde fırsat eşitsizliğinin eğitim sistemi bağlamında görünür kılınması ve sosyal adalet gereksinimi açısından eşitliğin sağlanması okul sosyal hizmeti uygulama alanlarından biridir. Okul sosyal hizmeti ile toplumda var olan eşitsizliğin önlenmesi, özel gereksinimli grupların ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal politikalar oluşturarak toplumsal dengenin sağlanması sosyal hizmetin görev alanını oluşturmaktadır. Okul sosyal hizmetinin çocuğa/gence ve çevresine yönelik müdahaleleri bireyin kendini gerçekleştirmesi ve topluma anlamlı katkılar sunması açısından yaşamsal değerdedir. Bireyin çevresiyle etkileşiminden doğan sorunlar bütüncül bakış açısıyla değerlendirilmekte, mesleğin farklı düzeylerdeki müdahaleleri katılımcı bir anlayışla ele alınmaktadır. Bu anlayış, meselelerin, eğitimi de içine alan sosyal politikalarla ilişkisi çerçevesinde ele alınıp kavranmasını gerekli kılmaktadır (Karataş, Gencer, Çalış ve Ege, 2016). Bu çerçeve içinde okul sosyal hizmeti, eğitime erişimde yaşanan her türlü sorun

ve ihtiyacı giderme gibi kıymetli bir rol üstlenmektedir. Diğer bir deyişle okulda bulunan meslek elemanlarının multidisipliner bir şekilde çalışması, öğrenciler ve ailelerini de kapsayacak çalışmalar gerçekleştirmeleri öğrencinin biyopsikososyal gelişim sürecini de desteklemektedir (Gencer, 2017).

Yukarıda değinilen açıklamalar doğrultusunda araştırmanın amacı; sosyal hizmet bakış açısı ele alınarak, pandemi döneminde öğrencilerin eğitim sürecinde karşılanamayan gereksinimlerinin ve karşılaştıkları zorlukların doğurduğu fırsat eşitsizliklerini değerlendirmek ve burada okul sosyal hizmetinin rolünü tartışmaktır. Aynı zamanda öğretmenlerin zorlu süreçte yaşadıkları deneyimlerini okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirmektir. Bu çalışmanın bir diğer önemli amacı ise eğitim sürecinde oluşan sorunlarda okul sosyal hizmeti ihtiyacının görünür kılınmasını sağlamaktır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır;

1. Pandemi döneminde öğrencilerin karşılanamayan gereksinimleri ve karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
2. Oluşan fırsat eşitsizlikleri sonucunda öğrenciler ve öğretmenler ne tür olumsuzluklarla karşılaşmışlardır?
3. Pandemi döneminde öğrencilerin karşılanamayan gereksinimler hakkındaki düşünceleri ve öğretmenlerin eğitimdeki aksaklıklarının giderilmesi için beklentileri nelerdir?
4. Pandemi döneminde eğitimde çıkan sorunlarla öğrenciler ve öğretmenlerin baş etme mekanizmaları nelerdir?
5. Ülkemizdeki eğitim sistemi içerisinde okul sosyal hizmeti uygulamasının rolü nasıl olmalıdır?

2.Yöntem

Araştırma, öğrenci ve öğretmenlerin pandemi sürecinde ortaya çıkan sorunları ve buna bağlı olarak oluşan ihtiyaçları üzerinden Türkiye’de okul sosyal hizmeti ihtiyacına dikkat çekmeyi amaçlayan bir nitel çalışmadır. Nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak gerçekleştirilen bu çalışmada *olgubilim (fenomenolojik)* yaklaşımdan yararlanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımı, fark ettiğimiz durumlar karşısında ancak ayrıntılı ve irdeleyici bir anlayış tarzına sahip olmadığımız olguları merkeze almaktadır. Fenomenolojik yaklaşımının kurucusu olan Carl Rogers’ın “benlik” kavramına göre olgubilim, kişiliğin temelini; kişinin doğuştan getirdiği özellikleri değil, yaşanan birçok olay sonucu ortaya çıkan deneyimleri savunmaktadır (Çay, 2010).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmayı oluşturan verileri elde edebilmek için pandemi koşulları da göz önünde bulundurularak; Eskişehir’de 10 öğrenci ve 8 öğretmen ile Zoom üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılacak öğrencilerin 12 yaş ve üzeri olması, öğretmenlerin ise genellikle sınıf öğretmenleri, rehber

öğretmenleri ve alan öğretmenleri olmaları gibi niteliklere dikkat edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların gönüllülük esası alınmış ve gizlilik ilkesi çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Oluşturma Araçları

Öğrenciler, Aileleri ve Öğretmenler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

Görüşme gerçekleştirilen öğretmenlere, öğrencilere ve henüz reşit sayılmadıkları için öğrencilerin ailelerine araştırmanın içeriğinin ve amacının açıklandığı, ses ve görüntü kaydı alınması gibi gerekli izinlerin alındığı ve gönüllülük esasına dayanan bir araştırma olduğunu açıklayan bilgi verici onay formudur. Form, aileler ve öğretmenler için resmi dilde hazırlanırken öğrenciler için onların seviyelerine daha uygun bir şekilde hazırlanmıştır. Bilgilendirilmiş onam formunda, katılımcıların adı-soyadı, telefon numarası, adresi ve imzası da yer almaktadır.

Görüşme Yönergesi

Nitel araştırma gerçekleştirilmesinden dolayı katılımcılarla görüşme tekniği kullanılacağından araştırma konusuna yönelik sorular önceden araştırmacılar tarafından hazırlanıp öğrenci ve öğretmenler için ayrı ayrı yapılandırılmış görüşme yönergesi oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanırken ilgili literatür incelenmiş ve pilot görüşmelerden sonra katılımcıların cevaplarına ve yarı yapılandırılmış olmasına istinaden görüşme soruları üzerinde görüşme esnasında birtakım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler için oluşturulan görüşme soruları ısınma ve tanışma, pandemi sürecinde eğitim hayatı ve toparlayıcı sorular bölümlerinden oluşurken öğretmenler için hazırlanan sorular da ısınma ve tanışma, problemin amacına yönelik sorular, pandemi öncesi dönem, sorunların çözümüne yönelik ve toparlayıcı son sorulardan oluşmaktadır.

2.3. Veri Oluşturma Süreci ve Verilerin Analizi

Araştırma için gerçekleştirilen görüşmeler; öğrenciler, aileler ve öğretmenler için hazırlanmış olan bilgilendirilmiş onam formu sonrasında araştırma yapılacak olan alana istinaden istenilen düzeye ulaşana kadar devam etmiştir. Aynı zamanda görüşmeler sırasında deşifreler ve gerekli görülen görüşme formlarının doldurulmasına bağlı olarak ses kaydı alınmasına ilişkin hem bilgilendirilmiş onam formunda hem de görüşme esnasında sesli bir şekilde onay alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya konu olan fırsat eşitsizliği olgusu için görüşme yapılan öğrenciler için örneklerle daha anlaşılır şekilde yapılandırılmış olup bununla birlikte sorular tekrar edilerek öğrencilerin daha sağlıklı cevaplar vermeleri beklenmiştir. Görüşmelerde çarpıcı noktalara işaret eden notlar da alınmıştır. Aynı zamanda görüşmeler sırasında görüşmecinin yöneltilen sorularda gösterdiği tepkiler üzerine, jest ve mimikleri, beden hareketleri görüşmeye katılan gözlemci tarafından not edilerek görüşmeden sonra görüşme gözlem formlarına aktarılmıştır. Verilerin analiz sürecinde öğrenciler ve öğretmenler ile yapılan görüşmelerin detaylı incelemesi yapılmıştır. İncelemeler sonucunda görüşmelerde yöneltilen

sorulara istinaden verilen cevaplardan çarpıcı olanların seçilerek kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar ile birlikte kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuş olup bu bağlamda temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Pandemi Döneminde Eğitimde Fırsat Eşitsizliğinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi başlıklı araştırma konusuna bağlı olarak belirlenen temalarda etkin olan başlıkların öğrencilerin ve öğretmenlerin pandemi sürecini değerlendirmeleri şeklinde ele alınmıştır. Bununla birlikte eğitim sisteminde karşılaşılan zorluklar tema çerçevesinde fırsat eşitsizliği, kaynaklara ve haklara erişim zorlukları hakkında öğrenci ve öğretmen görüşmeleri irdelenmiş olup öğrencilerin fırsat eşitsizliği hakkında görüşleri ve öğretmenlerin bu süreçte bu zorluklara bağlı deneyimleri ve bu konu hakkındaki düşünceleri açıklanmıştır.

Pandemi sürecinde yaşanan zorluklar bağlamında öğrencilerin ve öğretmenlerin destek mekanizmaları ve baş etme sistemleri ile sorunlar karşısında deneyimlerine de değinilmiştir. Aynı zamanda bu başlık altında öğretmenlerin baş etme sistemleri ve destek mekanizmaları mikro, mezzo ve makro düzeyde üç kategori olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Hem başlıkta bulunan hem de araştırma konusu içerisinde bulunan ve tema olarak belirlenen okul sosyal hizmeti uygulama alanına ilişkin öğretmenlerin görüşleri verilen cevaplar doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır.

3.Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Pandemiye Bakış Açısı

Pandemi her boyutta etkisini gösteren, toplumları, insanları etkileyen bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmeler odağında oluşturulan temanın içeriğinde, pandemi süreci bağlamında; pandemi öncesi dönem, pandemi dönemi ve aktif olarak yaşanan dönem incelenmiştir. Bu temanın oluşturduğu veriler eğitim sistemi temelinde öğrencilerin ve öğretmenlerin pandemi sürecine ve pandemi sürecinde yaşanan olumsuz koşulları nasıl tanımladıklarına dair veriler sunmaktadır.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler odağında öğrencilerin pandemi sürecine bakış açıları, pandemiden ne anladıkları, pandemi sürecinin hayatlarına etkileri bağlamında eğitim sistemi temelinde görüşmelerin ilerlediği gözlemlenmiştir. Bu noktada araştırmanın pandemi süreci etkileri üzerinde eğitim sistemi odağında fırsat eşitsizliği, haklara ve kaynaklara erişim, destek sistemleri ve baş etme mekanizmaları ile sosyal hizmet mesleği ve okul sosyal hizmeti alanına bakış açılarına odaklandığı ve gerçekleştirildiğini belirtmek gerekmektedir.

Bu tema vasıtasıyla öğrencilerin ve öğretmenlerin pandemiye toplumsal, sosyal, ekonomik, psikolojik boyutta bakış açılarının incelenmesi sağlanmıştır.

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin pandemiye bakış açıları aşağıdaki gibidir;

Pandemi beni aslında ilk başlarda çok korkuttu, çünkü hayatımda ilk defa böyle bir şey görüyordum ve ailemin ve çevremdekilerin de bu konu hakkında pek bir fikri olmadığı

için gerçekten ailecek korkulu bir süreçte en başlarda bizim için evlere kapandık, pek dışarı çıkmadık ve hani ne olacak, nasıl olacak diye düşünürken aynı zamanda insan sevdiklerini düşünmeye başlıyor aslında, ilk başlarda okulun kapanması işte evlere kapanmak... (Kendini Mükemmel İfade Eden D., 15, K., Eskişehir).

Pandemi deyince yani insanların bu süreçte zorlandığını düşünüyorum ama yani mesela dağın tepesinde internet arayan var ya da teknolojik araçları olmayanlara göre yani bizim durumumuz iyi olduğunu düşünüyorum... (Konuşkan ve samimi N.,14, K., Eskişehir).

Bu bakış açıları öğrencilerin pandemi sürecine korku, belirsizlik, endişe gibi duygularla; alınan kısıtlama önlemleri, okulların kapatılması, sosyal ilişkilerin olumsuz etkilenmesi, fırsat eşitsizliklerinin doğması, haklara erişimin sağlanmaması, ekonomik yetersizliklerin ortaya çıkması ortak problemler olarak yansıtılmıştır.

Yapılan görüşmelerde pandemi sürecinin öğrencilerin hayatını ve okul hayatını nasıl etkilediğine dair bakış açıları aşağıdaki gibidir;

... Gerçekten özellikle okulun kapanması beni çok etkiledi. Kötü yönde etkiledi çünkü eğitime ara vermem aynı zamanda bir lise sınavı vardı karşımda ve çok zorlandım, kötü yönde etkiledi fakat aynı zamanda evde yapılabilecek şeylerin yeni hobilerin aslında annem ve babamı daha fazla vakit geçirmemi ve daha iyi şeyler yapabilme yapabildiğimi fark ettim. Bu yandan iyi oldu hem iyi hem kötü oldu. Sevdiklerimizi ve sevdiklerimizin değerini çok çok daha iyi anladığımız bir dönem olduğunu düşünüyorum... (Kendini Mükemmel İfade Eden D., 15, K., Eskişehir).

Önceden yani bence okul hayatı güzeldi yani maskesiz zorlanmıyorduk ama maske falan geldikten sonra büyük ihtimalle yani öğretmenlerin de bizim de maskeyle durduğumuz süreçte çok zorlandığımızı düşünüyorum... (Konuşkan ve samimi N.,14, K., Eskişehir).

Şöyle diyeyim açıkcası dersler konusunda çok sıkıntılıydı, sıkıntılı bir süreçti yani telefondan olması... (Sevecen S., 13, K., Eskişehir).

Bu bakış açıları ile öğrencilerin pandemi sürecinin hayatlarına ve okul hayatlarına etkilerinin olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Okulların kapatılması ve online eğitime geçilmesi, alınan eve kapanma önlemleri ile aile içi ilişkilerin iyi veya kötü yönde etkilendiği, sağlık sorunları nedeniyle yaşanan kayıplarla kötü durumların yaşandığı, sağlık açısından alınan maske önlemlerine uyumun sağlanamadığı, eğitim sisteminin uzaktan olması ile derslere erişimde güçlükler ve eşitsizlikler yaşandığı gözlemlenmektedir.

Yapılan görüşmelerde öğretmenler ve öğrencilerin pandemi öncesi hayatla ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir;

Ben pandemi döneminde en çok özlediğim şeylerden birisi okulun hareketli hali, tantanasını çok özlemiştim. (Gülümseme) Bizim atölye çalışmaları olduğu için çocuklarla fikir üretmek, onlarla birlikte yazmak, çizmek, boyamak, kesmek, yapıştırmak çok hoşuma gidiyor. Onlardan uzak olmak ee... beni çok etkiledi, çok üzdü açıkcası onlarla proje üretmek, bittiği zaman onların mutluluğunu, heyecanını görmek çok güzeldi. Özellikle sene sonlarında sergilerimiz, Tübitak fuarlarımız, okul

gezilerimiz, pikniklerimiz çok güzel geçiyordu, onları çok özleyorum... (Tatlı öğretmen, G., Eskişehir).

Yani şöyle söyleyeyim, pandemiden önce çok güzelmiş her şey yani inanılmazmış hani diyoruz ya insan cidden kıymetini bilmeliymiş. Öğrencilerimizde hani dediğim gibi göz göze geliyorsunuz, anlatıp yani ne bileyim deneyler yapıyordunuz. O kadar farklı bir eğitim vardı ki yani cidden çok güzelmiş, şimdi uzaktan eğitimde yani birçok şeyi dediğim gibi, hani çocuklar bu konuyu anladılar mı anlamadılar mı yani ne öğrendiler ne öğrenmediler hani bunu bir türlü değerlendirilmesini çok güzel yapamadık. Hani o yüzden cidden pandemi öncesinde yani çok çok farklıydı, çok daha rahatsız, rahatınız stresten uzak herhangi bir korku yok veyahut ta işte ne bileyim çok rahatı. (Güler yüzlü F., Eskişehir).

Bu pandemiden önceki süreçte de sabahçı öğlenci olarak bulunuyorduk, her şeyi yüz yüze yapabilmenin keyfiyle, çocuk sesini özleyorsunuz, arkadaşlarıma attığım videoları hatırlıyorum hiç çocuk sesi yok, zil sesi yok, siz de yoksunuz biz burada böyle öksüz garibanız falan (gülme sesi) dramatik şeyler attığımı hatırlıyorum, ben her zaman söylüyorum 23 yıllık öğretmenlik hayatımda, çocuk olduğu için ben buradayım hatta iyi ki varları her zaman dile getiren bir insanım... (Donanımlı S., Eskişehir).

Pandemiden önce yani her şey güzeldi diye düşünüyorum ve pandemiden sonra biraz daha böyle kısıtlandığımızı düşünüyorum yani biraz daha kurallar koyuldu ve yani bu kurallara uymak zorundayız sağlığımız için... (Konuşkan ve samimi N.,14, K., Eskişehir).

Bu cevaplar doğrultusunda öğretmen ve öğrencilerin pandemi öncesi döneme aşırı özlem duydukları görülmüştür. Verilen yanıtlar neticesinde öğretmen ve öğrencilerin yüz yüze eğitime özlem duydukları, sosyal ilişkilerini sağlayamadıkları ve kendilerini gerçekleştiremedikleri, pandemi süreciyle psikolojik yönden olumsuz etkilendikleri, pandemi sürecinin getirdiği bilinmezlik durumlarını yaşadıkları, alınan kısıtlamalara uyum sağlamak zorunda kaldıkları, uzaktan eğitim sürecine adaptasyon sağlayamadıkları gözlemlenmiştir.

Eğitim Sisteminde Karşılaşılan Zorluklar

Covid-19 salgınının başlamasıyla birlikte tüm alanlarda olduğu gibi eğitim sistemi üzerinde de birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Eğitim sistemi içerisinde, örgün eğitimden uzaktan eğitime geçilmesi ve daha sonra hibrit sistemin uygulanması yapılan değişiklikler arasındadır. Sistemde yaşanan bu değişiklikler hem öğrencileri hem de öğretmenleri olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Öğretmen ve öğrenciler ile yapılan görüşmelerde pandemi ile beraber eğitim sisteminde yaşanan değişikliklerin hayatlarında ne gibi zorluklara yol açtığı sorulmuştur. Buna bağlı olarak ortak zorluklar arasında fırsat eşitsizliği, kaynaklara erişim ve haklara erişim bulunmaktadır.

Öğrenciler ile yapılan görüşmelerde direkt olarak fırsat eşitsizliğinin açıklanamadığı fakat verdikleri cevaplar ile –farkında olmadan- fırsat eşitsizliği kavramını açıklayabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca bazı öğrencilerin fırsat eşitsizliğini hiçbir şekilde açıklayamazken bazı öğrencilerin ise araştırmacının, fırsat eşitsizliği sorusunu daha açık bir şekilde sorması ve örneklendirmesiyle bu soruya daha belirgin cevaplar verebildikleri gözlenmiştir.

Hayır hiç duymamıştım (E.Y., 13, E.).

İl... Yok, hayır (tebessüm ederek) (Gözlüklü Ş.D., 13, K.).

Fırsat eşitsizliğinden ne anlıyorum... İmkan yetersizliği gibi bir şey geliyor aklıma (H.Ç. 14, E.).

Eee aslında gerçekten büyük bir eşitsizlik vardı. O anlamda gerçekten vardı. Benim sınıfım da bir arkadaşım vardı, yakın bir arkadaşım, pek kimseyle konuşmayan maddi durumları da kötü olan bir arkadaşım canlı derslere de giremiyordu. İlk başlarda bunun için bir çözüm bulunamadı çünkü eline cihaz verseniz evde evlerinde çok kardeştiler. Hani hangi biri derse girecek, hani nasıl internet hattı sağlanacak, evleri de köydeydi köyden gelip giden bir arkadaşım ve bu durumda biz hani alıp telefonlarımızı dersimize girebiliyorken onun o şartlarda girememesi bizim gördüğümüz eğitim onun görememesi çok büyük bir eşitsizlikti benim için düşüncemce (Kendini mükemmel ifade eden D.N.D., 15, K.).

Yani devlet okullarıyla özel okullar falan onlar olabilir. Yani bazı yerlerde daha çok kurs oluyo, kurs imkanları oluyo ama şu an bizim gibi küçük yerlerde, köy okullarında böyle bi şey olamıyo maalesef (Heyecanlı H.İ.S., 14., E.).

Sadece bana göre, genel olarak bakacak olursak yani ben bakacak olursam bu fırsat eşitsizliği mesela eğitimde eğitim de şeydi işte kiminin bilgisayarı yoktu kiminin telefonu yoktu işte interneti yoktu yani durumu yoktu kısacası ama bir tanesinin de yani bir kişinin vardı ama girmiyor ama o kişi o durumu olmayan kişi girmek istiyor tamamen bence fırsat eşitsizliği bu noktada devreye giriyor hadi tamam bir tanesinin olmasa girmek istemiyorsa tamam ama var yok ama girmek istiyor ötekinin var ama derse girmek istemiyor o zaman işte fırsat eşitsizliği var diyebiliriz bence (Konuşkan ve zeki S.E., 8.sınıf, 14, K.).

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin fırsat eşitsizliği kavramını açıklayabildikleri ya da en azından fikir sahibi oldukları sonucuna ulaşılma ile beraber bir eğitimci olan öğretmenlere yönelik de “fırsat eşitsizliği” oluşmasının nedenleri hakkında da fikirleri alınmıştır.

Ekonomi. Tek cevap ekonomi. Yani ekonomi çok belirleyici bir faktör. Gerisi oluyo, bi şekilde ekonomisi iyi olan en kötü bakıcı tutup çocuğunun başında şu saatte kaldırıp derse oturtabiliyo yani (Heyecanlı D.Ö., K.).

Yani en büyük kısım maddi herhalde değil mi? Maddi olanaksızlıklar diye düşünüyorum... E bu da tabii ki ailelerin durumu, işte sağlanan haklar... (Güler yüzlü K.T., K.).

Tabi ki de bu süreçte mesela köyden gelen öğrencilerimizin maalesef en büyük sıkıntısı internet oldu. Çünkü köylerinde işte internet çekmiyordu veya internet yoktu. Ama dediğim gibi işte bilgisayar sıkıntısı olan öğrencilerimiz vardı. Tabi ki de bu da hani o öğrencilerin derste katılmamasına sebep oldu (F.E., K.).

Fırsat eşitsizliği olduğu noktasından değerlendiriyorum. Diğer ihtimali aklıma getiremiyorum öyle diyeyim. O kadar keskin bir cevabım var. Bazıları daha şanslı. Keşke bütün öğrenciler aynı imkânlarla sahip olabilseler, bu hazırlıklı bir durum olmadığı için yani devlet eliyle de kurumlar olarak da çok fazla yapılabilecek maalesef ki bir şey olmadı (İlçede öğretmen Z., K.).

Genel anlamda öğrenciler ve öğretmenler pandemi sürecinde eğitim sisteminin online bir şekilde devam etmesi; internet, alt yapı sorunları, derslere katılım, gerekli materyallere erişim gibi durumlarla

açıklanmıştır. Sonuç olarak fırsat eşitsizliği kavramı açıklanırken öğrencilerin ve öğretmenlerin fikir birliği içerisinde olduğu gözlenmiştir. Görüşmelerden referansla öğretmenlerin fırsat eşitsizliğini nasıl deneyimledikleri bilgisine varılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerin çoğunun fırsat eşitsizliğini ekonomik sebeplerle ilişkilendirdiği ve ekonomik sebeplerle öğrencilerin kaynağa erişimde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kuş ve arkadaşlarının (2021) bilimsel araştırma makalesinde, öğretmenlerle yapmış olduğu görüşmelerde; öğrencilerin uzaktan eğitime erişememelerinin en büyük sebebinin ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından kaynaklı olduğu belirtilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda öğrencilerin neredeyse tamamının derslere katılabilmek için gerekli olan telefon, bilgisayar gibi materyallere sahip olduğu, olmasa bile ailesi tarafından bu süreçte temin edildiği ve derslere erişebildikleri görülmüştür. Fakat yarıdan fazla öğrencinin online eğitim sürecinde internet bağlantısının yeterli olmaması, internet kesilmesi, modem yanması gibi ortak internet sorunlarından ötürü bazı derslere katılım sağlayamadığı ayrıca bir öğrencinin, öğretmenin dersleri açmamasından dolayı katılamadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Bilgisayarım, telefonum vardı. Yani girebiliyodum, sadece internetim sorunum vardı. Yani genellikle giriyodum. Sadece birkaç tane hocamız vardı açmıyorlardı onlarda sorun yaşamıştık (Heyecanlı H.İ.S., 14., E.).

Sıkıntı yoktu yani aletlerimiz vardı evet katıldık ama bazen internet çok kötü olduğu için cidden kesildi ve hiçbir şey anlaşılamadı o yüzden derslerden bazılarında geri kaldım giremedim, öyle (N.A., 14, K.).

Genel olarak sağladım ama bazen ııı... Girmediği de oluyordu internet sıkıntısından dolayı ... O da çok oldu ama mesela öğretmenlere haber veriyorduk ııı... Öyle bir şekilde idare ediyorduk ... Evet ııı... Bilgisayar zaten bu yüzden alındı normalde ııı... Kullanmıyordum yoktu yani ııı... Bu yüzden bir tane aldılar. Telefonum zaten vardı (Arkadaş canlısı E., 14, K.).

Pandemi sürecinde uygulanan kısıtlamalarla birlikte çocukların sosyalleşme (Dinlenme ve eğlenme hakkı), eğitim hakkı, sağlık hakkı, cinsel ve psikolojik sömürüye karşı korunma hakkı gibi hakları ihlal edilmiştir. Öğrenciler belirtilen bu haklardan eşitsiz bir şekilde yararlanmakla beraber eşitsiz koşullarda hayatlarını devam ettirmektedirler (Akbay, 2021). Yapılmış görüşmelerde çoğunlukla sosyalleşme ve eğitim hakkının ihlal edildiğine ulaşılmıştır.

Kötü. Yani arkadaşlarımla buluşamadım. Bi gün, sokağa çıkma yasağı çıkmadan bi gün önce biz bi plan kurmuştuk buluşucaktık. Arkadaşımla sokağa çıkma (Ne denildiği anlaşılmıyor) yasağı geldi şey yapamadık yani buluşamadık. Çok kötü geçti benim için (Heyecanlı H., Ortaokul öğrencisi, 14, E.).

İlişkimiz ailemiz içinde hiç kopmadı ama eskiden daha fazla piknik alanlarına gidiyorduk. Veya daha çok akrabalarımız ile buluşup, beraber toplanıp sohbet ediyorduk. Bu pandemi sürecinde genelde akrabalarımız da yaşlı olduğu için toplanmalarımız hepsi çok düştü yani oranda. O yüzden o anlamda kötü oldu (Gözlüklü Ş.D., 13, K.).

Iıı... Sokağa çıkma yasaklarını ımı... Ya çok kısıtlı oldu. Yani şimdi çocuklara çıkma yasağı vardı. Ne bileyim bir iki gün çıkma iznimiz vardı. Bu çok kısıtlı oldu (Arkadaş canlısı E., 14, K.).

Yukarıda görüldüğü üzere, yapılan görüşmelerden referansla pandemi, öğrencilerin sosyal yaşamını büyük yönde olumsuz etkilemiştir. Ancak pandemi süreçlerinde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin içerdiği madde 3 (Şirin, 2019) de bahsedilen çocuğun yüksek yararı ilkesinden hareketle çocuğun üstün yararı korunmaya çalışırken diğer taraftan ise sosyalleşme hakkının ihlal edildiği düşünülmektedir. Ayrıca yapılan görüşmelerde yine Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde bulunan eğitim hakkının da ihlal edildiği kanısına varılmaktadır.

Oldu ama mesela 8. yani ortaokulda 8. sınıfa gittiğimizde LGS için çalışmadık neredeyse konuları falan hiç anlamadık ve bu yüzden yani sınavdan düşük alanlar oldu bence yani 8. Sınıfı tekrar yapmaları gerekiyordu ben öyle düşünüyorum (N.A., 14, K.).

Iıı uzaktan eğitim bir kere çok sıkıntılı geçti, o yüzden ders mers falan, pek bir şey de anlaşılmadı derslerden. Iıı kapalı kaldığı sürece okullar bir özlem duygusu falan oluştu da.. yani nasıl diyeyim.. etkiledi ama çok etkilemedi gibi de (H.Ç., 14, E.).

Sonuç olarak pandemi döneminde öğretmenlerin ve öğrencilerin karşılaştıkları zorluklar belirtilmiş olup bu sorunlar yukarıda da görüldüğü üzere referanslara dayandırılarak açıklanmıştır.

Pandemi Sürecinde Öğretmen ve Öğrencilerin Destek Mekanizmaları

Pandemi sürecinde ve özellikle eğitimin çevrimiçi olduğu dönemde öğrenciler ve öğretmenler birçok sorunla karşılaşmışlardır. Karşılaştıkları bu sorunlarla ise kimi zaman kendi başlarına, kimi zaman ailelerinin, öğretmenlerinin ve yakın çevrelerindeki diğer bireylerin desteğiyle, kimi zaman da okul ve devletin yaptığı uygulamalar aracılığıyla baş etmişlerdir.

Görüşmelerinden elde edilen bulgular neticesinde, öğrencilerin bireysel baş etme sistemleri ile alakalı görüşleri şu şekildedir:

Yardım aldım genellikle video anlatımı ya da test kitapları işte falan onlardan genellikle çalıştım. (Konuşkan ve samimi N.,14, K., Eskişehir)

Iıı bunlarla ilk şey yapmam... Müşteri hizmetlerini aramıştım internet sorununu söylemek için. Ondan sonra biraz biraz internetin sorunu çözülmüştü. (Heyecanlı H., 14, Eskişehir)

Benim için aslında güzeldi kendimi keşfetmeme daha çok yol açtı. Kendime daha çok vakit ayırdım, daha çok şiir yazdım, daha çok kitap okudum, daha çok film izledim. Sonra burada da naptım spora başladım, okuluğa başladım. (Ortaokula giden konuşkan ve zeki S.,14, K., Eskişehir).

Öğrencilerin görüşlerine bakıldığında mikro düzeyde farklı baş etme şekilleri kullandığı gözlemlenmektedir. Pandeminin, özellikle eğitim alanında ve psikolojik anlamda yarattığı sorunları en aza indirmek adına birtakım uygulamalara başvurmuşlardır.

Öğretmenler ise pandemi sürecinde eğitim ve öğretim verirken teknoloji konusunda çok fazla bilgiye sahip olmama nedeniyle sorunlar yaşamışlardır ve bu sorunla nasıl baş ettiklerini de şu şekilde aktarmışlardır:

Yani ben açıkçası dediğim gibi 11 Mart'ta çok fazla online eğitimle ilgili konferans seminer ne bulduysam katıldım. Ondan önce de birkaç projede çalışmaya başlamıştım dijital yeteneklerim biraz gelişsin vesaire diye onların çok faydasını gördüm. İngilizce dil eğitiminde 11m böyle çok güzel kaynaklar keşfettim Live Worksheets gibi dijital hikâye kitabı yaratabilmekle ilgili birtakım uygulamalar vesaire gibi. (Deneyimli ve heyecanlı Ö., Eskişehir)

Başta önyargılıyım. Sonra çok güzellikleri olduğunu da fark ettim yani hani göstermek istediğim şey aslında videoyu, görseli daha renkli daha eğlenceli oyunları öğrenmeye başladım, mesela işte Kahoot gibi, 11 şimdi aklıma ilk gelen emojileri kullanarak çeşitli şeyleri anlatabileceğimi fark ettim yani derslerde de kullanabileceğimi fark ettim. 11m bunlar işin eğlenceli olmasını sağlamıştı açıkçası. Bu konuda daha iyi olmaya başladım, teknolojiyi iyi kullanan bir öğretmene dönüştüm, 11 ve teknoloji ihtiyacımın olduğunu keşfedip bunu ayrıca bir para harcamak, bir masraf alanı olması ayrı bir konuydu benim için yani, 11 bu şekilde başa çıkmaya çalıştım. (Fırsat eşitsizliğini deneyimlemiş öğretmen A., Eskişehir)

Verilen cevaplar analiz edildiğinde öğretmenlerin pandemi dönemi sayesinde teknolojiyi kullanmayı öğrendikleri, teknolojiden birçok anlamda yararlandıkları ve çevrimiçi eğitimi bu sayede daha verimli kılabilirdikleri gözlenmiştir.

Çevresi içinde birey mantığıyla bakıldığında, insan sosyal bir varlıktır ve içinde bulunduğu sosyal çevre ile düzenli bir etkileşim halindedir. Araştırmamız kapsamında, hedef sistemlerimizin sorunlarıyla baş etmesinde aile sisteminin, arkadaş sisteminin, öğretmen sisteminin desteği oldukça büyüktür. Çünkü bu sistemler, kişinin problemi yaşadığı anda yanında/yakınında bulunan, probleme birlikte şahit olan sistemlerdir ve yine problemin çözülmesi konusunda destek aldıkları sistemdir.

Öğretmenlerin konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

Onun dışında bence ee... bazı çocukların şansı tamamen aile. Ailesi ilgilenen, çocuğuna cihaz ve internet bağlantısı temin eden çocuklar rahat atlattılar. (G.E., Mehmet Gedik Ortaokulu'nda teknoloji tasarım öğretmeni, Eskişehir)

Öncelikle kendi adıma, diğer arkadaşım da paslaşarak EBA derslerine katılmayan, hiç gözükmeyen öğrencilere, EBA katılım oranlarını veriyor çünkü raporlarda, ve öğretmen arkadaşlarla iletişim halinde olduk, hiç katılmayanların sebebini anlamaya yönelik, ailelerle iletişime geçmeye çalıştık, hani bir materyal eksikliğinden, teknik donanım eksikliğinden mi ki elbette vardı, kendileri çalıştığı için köydeki ebeveynlerine çocuklarını bırakanlar, telefonla bağlanmaya çalışan ama sürekli aksaklıklar yaşayanlar, interneti olmayanlar, tableti, bilgisayarını olmayanlar da vardı. Bunlar için hızlı bir organizasyonla maddi destekler sağlamaya alıştık. (Rehber Öğretmen S.K., ortaokulda psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni, Eskişehir)

Öğrencilerin konu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibidir:

Annem evde olunca genelde yanımda biri olduğu için daha mutlu ve huzurlu bir şekilde evde derslerime girdim. (Gözlüklü Ş., Ortaokul 8.sınıf Öğrencisi, Eskişehir)

Bu durumda benim en çok destekçisi olan kişi aslında bir matematik hocam vardı, özel ders aldığım o bana çok yardımcı olmuştu. Hepimizin böyle şeyler yaşayabileceği tüm Türkiye olarak aslında tüm dünya olarak bunun yaşadığımız herkesin alıp bir alışma süreci olduğunu, gelip onunla konuşabileceğimi söyledi. Hocam sayesinde aslında biraz daha adaptasyon süreci daha iyi odaklandım ama yine de canlı dersler gerçekten zorlayıcı olmuştu benim için. (Kendini Mükemmel İfade Eden D.N. , Eskişehir)

Okulumuz şu şekilde, gerektiğinde bizimle tek tek rehber hocamız görüşmüştü, sınıftaki herkese tek tek bir görüşme ayarlamıştı veya hani online yeni etkinlikler, kitap okuma yarışmaları ondan sonra hani mesela kendimizi ifade edebilme açısından görüntülü tiyatrolar gibi etkinlikler yaparak aslında canlı derse girmeye de bizi biraz daha teşvik ettiler. (Kendini Mükemmel İfade Eden D.N. , Eskişehir)

Pandeminin ortaya çıkmasıyla birlikte öğretmenlerin, öğrenciler ve aileleriyle iletişim kurabilmek adına çeşitli yollara başvurduğu, bu süreci en az hasarla nasıl atlatabileceklerine dair çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmektedir.

Makro düzeydeki çalışmalarda çevre ve toplumda değişme ve gelişme yaratmak esastır. Sosyal politikalar geliştirilerek kalkınma amaçlanır. Araştırma sonucu hedef sistemin yaşamış olduğu problem ve eksikliklerin giderilmesinde öğretmen sistemi, okul sistemi ve devlet sisteminin işbirliği içinde çalışarak mevcut sorunların hızlıca çözülebilmesi adına çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmiştir. Bu çalışmalara örnek olarak, görüşmeciler şu cümleleri aktarmıştır:

Taşımalı sistemle gelen öğrencilerimiz internete erişemediler. Milli Eğitim Bakanlığı EBA noktaları oluşturdu. Evinde internet olmayan öğrenciler de buralara giderek online olarak eğitime dahil olabiliyordu. Ama köyden taşıma yoluyla gelen öğrenciler bu sürece dahil olamadı. Servis şoförleri aracılığıyla öğrencilerin evlerine kaynak gönderilmesini sağladık. İki Köydeki imamlarla irtibata geçerek camilerde küçük grupların eğitim alıp almasına yönelik çalışmalarda bulunduk. (İlçede Öğretmen Z.K., Bir ortaokulda psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni, Eskişehir.)

Çoğu zaman biz destek olmaya çalışıyoruz hani yardımcı kaynak olarak da kitap alamayan öğrencilerimiz oluyor mesela maddi açıdan onlara destek olmaya çalışıyoruz. Biz bunu idaremizle de iş birliği içerisinde yapıyoruz yani belirliyoruz ihtiyaç sahibi öğrencilerimizi ve elimizden geldiğince destek olmaya çalışıyoruz. (E.Ü., Doktor Halil Akkurt Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeni, Eskişehir)

Böylece, pandemi sürecinin başlamasıyla birlikte eğitimde büyük kayıplar yaşanmaması adına, devlet-okul-öğretmen işbirliğinin yanında hayırsever vatandaşların da yardım zincirine katılarak kaynak ve erişim problemi yaşayan öğrencilere gerekli hizmeti götürme çabası gösterdikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin Sosyal Hizmet ve Okul Sosyal Hizmetine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin Sosyal Hizmet ve Okul Sosyal Hizmetine bakış açılarını öğrenmek adına “Sosyal Hizmet mesleği hakkında bilginiz nedir? Eğitim alanı içerisinde etkin bir konum oluşturması ön görülen okul sosyal hizmeti uygulamasını duyduunuz mu?” sorusu yöneltilmiştir.

Bu sorular odağında öğretmenlerden gelen cevaplar ise aşağıdaki gibidir:

İn sosyal hizmetler dediğim gibi ın yine handikaplı bir kısım için heralde ın çalışmaların düzenlenmesi falan olabilir diye düşünüyorum. Yani birçok şey giriyo işin içine... ama dediğim gibi insanların yararına olacak şekilde çalışmaların düzenlenmesi için ın... çalışan grup diyebilirim. (Güler Yüzlü Öğretmen, Rehberlik Öğretmeni, 27 yıl deneyim)

Sosyal hizmet mesleği hakkında çok bir bilgiye sahip değilim aslında yani rehber öğretmenlerimizin ee... yönlendirmesiyle bazı çocukların sosyal hizmete yönlendirildiklerini biliyorum, ee... ailesi olmayan, anne babayı kaybetmiş ya da birini kaybetmiş, maddi imkânı olmayan, kalacak güvenilir bir yeri olmayan çocukların size yönlendirildiğini ve onlara güvenli bir yaşam alanı ve eğitim sağlandığını biliyorum... Yani, ihtiyaç sahibi çocuklara güvenli bir yaşam alanı sağlandığını biliyorum sadece. (Teknoloji Tasarım Öğretmeni, 14 yıllık deneyim)

Yani şöyle söyleyeyim, çok detaylı bir bilgim yok. ... ilk önce işte maddi durumu düşük olan öğrenciler belirlendi. Daha sonra bu öğrencilerin yani ne gibi ihtiyaç olduğu belirlendi. Herhalde bunların belirlenmesinde bir sosyal hizmete girdiğini düşünüyorum. Ben daha sonra bu öğrencilerimize nasıl yardım edilebileceği yani yardım edebilir, bu konuda ya bu konularda yardım edebiliriz? Bunlar konuşuldu okul bünyesinde öğretmenler işte idare olsun işte bir çözüm yolu bulunarak ilerlemeye çalıştı, çalışıldı herhalde bunlar birer sosyal hizmettir diye düşünüyorum. (Meraklı öğretmen, Fen Bilgisi Öğretmeni, 26 yıl deneyim.)

...affınıza sığınarak ben açık öğretim sosyal hizmetler, keyfine okumayı tercih ettim, bitirdim. Açıkçası benzerliklerimizin çok fazla olduğu bir alan. Ama tabi ki açık öğretim sisteminde sadece bilgi aktarmaya dayalı olduğu için bunu deneyimleme fırsatım yoktu ya da alanda, sosyal hizmet alanında staj ya da gözlem imkanım olmadı ama yıllarca hem okuldaki konumum dolayısıyla hem de bir sivil toplum kuruluşundaki ın yönetim kurulu üyeliğinden dolayı sosyal hizmet alanından birçok kişiyle çalışıyoruz... (Donanımlı Öğretmen, Rehber Öğretmeni, 23 yıllık deneyim)

Görüşmelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda öğretmenlerden yalnızca birinin bağlantı kurduğu ve sürekli iletişim halinde olduğu birimlerden dolayı sosyal hizmet ve okul sosyal hizmeti hakkında duyum ve fikir sahibi olduğu görülmüştür.

Görüşme yapılan diğer öğretmenlerin ise neredeyse tamamının sosyal hizmet hakkında çok az bilgiye sahip oldukları gözlemlenmiştir. Verilen yanıtlar sonucunda okul sosyal hizmeti kavramı ile daha önce karşılaşmadıkları ve yeterli bilgiye sahip olmadıkları gözlenmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Pandemi dönemi odak alınarak yapılan öğrenci ve öğretmen görüşmelerinde, birçok alanda olduğu gibi eğitimde de fırsat eşitsizliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Pandemi sürecinde yaşanan fırsat eşitsizliğini her öğrenci farklı deneyimlemişlerdir ve verdikleri cevaplarda da farklı yorumlamalara rastlanmaktadır. Birçok öğrenci eğitimde yaşadıkları fırsat eşitsizliğini farkında olmadan açıklarken, bazı öğrenciler ise bu kavramı arkadaşlarının deneyimleri üzerinden açıklamaktadırlar. Öğretmenler ise öğrencilerin eğitimde yaşadıkları fırsat eşitsizliğini “sosyoekonomik” düzeylerinin düşüklüğü ile ilişkilendirmektedir. Araştırma sürecinde ulaşılan diğer bir nokta ise pandemide uzaktan eğitim

modeline geçilmesiyle birlikte, öğrencilerin verdiği ortak cevaplardan belli olacağı üzere, en önemli sorunun internet bağlantısına erişim olduğu anlaşılmaktadır. Görüşme yapılan öğrencilerin tamamı derslere katılımda gerekli materyallere sahipken yine hepsi internet bağlantısının yetersizliği nedeniyle yaşadığı aksaklıkları dile getirmektedirler. Araştırmadan çıkan bir diğer ortak sonuç, öğrencilerin pandeminin bir an önce bitmesini istedikleri ve dersleri takip etme sürecinde yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle internet sorununa çözüm bulunması gerektiği yönünde olmaktadır. Pandemi ile birlikte eğitimin online sisteme geçmesi, köylerden gelen öğrencilerin altyapı sorunları ve kaynak yetersizliği sebebiyle derslere katılım sağlayamamasına sebep olmuştur. Bu sorunun tespiti yapıldıktan sonra çeşitli organizasyonlar ve planlamalar yapılarak erişim sorunu yaşayan öğrencilerin toplu alanlarda ya da okullarda EBA destek noktaları açılarak derse girmeleri sağlanmış, ders kaynağı ve materyal yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır. Fakat bu dönemde öğrenciler eğitimdeki eksikliklerini ve internet sorunlarını çözmek için kendi sahip oldukları kaynakları da kullanıp eğitime ulaşma konusunda bireysel çaba göstermişlerdir. Eğitimin online platformlar üzerinden sürdürülmesi ve sokağa çıkma yasakları ile birlikte öğrenme dönemindeki çoğu öğrencinin birtakım becerilerinin gelişmesini sekteye uğratmıştır. Okuldan ve sosyal çevrelerinden uzak kalan öğrencilerin, okula döndüklerinde bazı uyum problemleri yaşadığı öğretmenleri tarafından gözlemlenmiştir. Bu problemlerin tespitinin yapılması adına bakanlık ve okullar işbirliği içinde çocuklara belli başlı etkinlikler düzenlemiştir. Öğretmenler de bu sürecin daha aktif ve verimli geçmesi adına çocukların katılım sağlayıp güzel vakit geçireceği etkinlikler düzenleyerek kendilerini dış dünyadan ve derslerden soyutlamalarını engellemeye çalışmışlardır. Bu süreçte öğrencilerle yeterli iletişim sağlayamama ve öğrencilerin dikkatlerini toplayamaması konusunda endişe duymuşlardır fakat bu süreçte web araçlarını kullanarak dersleri daha aktif ve daha eğlenceli bir hale getirmişlerdir. Aynı zamanda öğrencilere daha iyi eğitim verebilmek ve teknolojik bilgi ve yeteneklerini geliştirmek için eğitimlere katılmışlardır. Diğer taraftan yukarıda bahsedilen öğrencilerin yaşadıkları uyum sorunları, öğrencilere online dersi sevdirmeye, web araçlarını kullanma ve bu durumlara yönelik eğitimlerin alınması, öğretmenler üzerinde fazlaca yük oluşturmuştur. Bu durumda okul sosyal hizmetinin varlığı ve sosyal hizmet uzmanının okullarda bir meslek elemanı olarak çalışmasının hem pandemi döneminde hem de örgün eğitimde öğretmenlerin iş yükünü azaltacağı kanaatine varılmıştır. Fakat öğretmenlerin anlatımından ortaya çıkan verilerden hareketle; öğretmenlerden sadece birisinin okul sosyal hizmeti hakkında kapsamlı bilgiye sahip olduğu diğer öğretmenlerin okul sosyal hizmetini sadece duydukları ya da hiçbir duyum ve bilgilerinin olmadığı gözlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar neticesinde, öğrencilerin yaşadıkları fırsat eşitsizliğinin azaltılması adına kamu harcamalarının artırılması ve öncelikli olarak merkezi okullara değil tespit edilen ihtiyaç sahibi okullar için kullanılması önerilmektedir. Fakat fırsat eşitsizliği yalnızca sosyal yardımlar ile çözülemeyeceğinden beraberinde sosyal hizmetin de gerekli olduğu görülmüştür. Bu amaca yönelik olarak ise okul sosyal hizmetinin uygulamaya geçmesi sağlanmalı ve sosyal çalışanların hak savunuculuğu ve öğretici rollerinden yola çıkarak, öğrencilerin yaşadıkları ama farkında olmadıkları

fırsat eşitsizliği hakkında bilinçlerini geliştirmek, kaynaklara erişimde yol göstermek ve yaşadıkları hak ihlallerini gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Bu noktada ise okullardaki okul sosyal hizmeti uygulamalarında olduğu gibi, Sosyal Hizmet Merkezleri'ndeki Aile Eğitim Programları ile velilerin bilinçlenmesi de sağlanmalıdır. Çocukların ailelerinin ekonomik düzeylerinin belirlenmesi ve bu noktada mezzo ve makro uygulamaların gerçekleşmesi ile çocukların eğitime katılması gerekmektedir. Bu nedenle de okullarda okul sosyal hizmetinin varlığı elzemdir. Öğrencilerin eğitim ve öğretimdeki eksikliklerinin neden kaynaklandığını, bu eksiklikleri gidermek için neler yapılabileceğinin üzerinde durulması ve çocukların aile yaşamı, içinde bulundukları ortam ve sahip oldukları kaynaklar birlikte değerlendirilerek gerekli desteğin sağlanması gerekmektedir. Bu uygulamanın sadece pandemi döneminde gerekli olmadığını düşündüğümüzde ise okul sosyal hizmetinin uygulamaya koyulması önerilmektedir. Okul sosyal hizmetinin eğitim ve öğretim hayatı içerisindeki önemi düşünüldüğünde, öncelikle politika yapıcıların okul sosyal hizmeti konusunda bilgi sahibi olmaları ve okul sosyal hizmeti odağında politikalar oluşturularak, okullarda çalışan meslek gruplarına bu bağlamda eğitimler verilmesi sağlanmalıdır.

Öğrencilerin her birinin kaynaklara ulaşmada eşit imkâna sahip olmadığı, kaynağı olsa da altyapısal sorunlar sebebiyle derslere katılamayacağı göz önünde bulundurularak daha farklı önlemler alınıp planlar yapılarak öğrencilerin süreci en az kayıpla atlatmalarını sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Kaynak yetersizliği ve altyapı sorunlarının hala devam ettiği, fırsat eşitsizliğinin yakın gelecekte tamamen ortadan kalkmayacağı gerçeği açıktır. Olası pandemi senaryolarında kapatılan ilk kurum, okul olmamalıdır. Uzaktan eğitim hem verimi düşürmüş hem de her çocuğun temel hakkı olan eğitim hakkına ulaşmasını zorlaştırmıştır. Uzaktan eğitim yapılacaksa eğer, yeterli hazırlık ve imkanlar sağlandıktan sonra yapılması gerekmektedir. Çağımızda ise online eğitim olsun ya da olmasın teknoloji hayatımızda büyük bir yer kaplamaktadır. Aynı zamanda teknolojinin öğrenme süreçlerine katkıları pandemi sürecinde de net biçimde görülmüştür. Bu nedenle teknoloji konusunda yeterli bilgisi olmayan öğretmenler için eğitimlerin düzenlenmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Akbay, M. K. (2021, Kasım 17). Çocuk Dostu Kentler, Çocuk Hakları ve Pandemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1690791> adresinden alındı
- Aknet Akademi. (2021, Nisan 30). Aknet Akademi. Uzaktan Eğitim Nedir?: <https://www.aknetakademi.com.tr/blog-yazilari-ve-makaleler/uzaktan-egitim#:~:text=Uzaktan%20e%C4%9Fitim%2C%20temel%20unsuru%20e%C4%9Fitim,e%C4%9Fitime%20alternatif%20bir%20e%C4%9Fitim%20bi%C3%A7imidir.> adresinden alındı
- akt. Demir , E. (2014). Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(39).
- Anka. (2021, Şubat 8). *MEB araştırması: Öğrencilerin yüzde 13'ü çevrimiçi derslere katılamadı*. Cumhuriyet: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/meb-arastirmasi-ogrencilerin-yuzde-13u-cevrimici-derslere-katilamadi-1812212> adresinden alındı
- Arslan, U. (2020, Nisan 29). *Türkiye Eğitim Sistemi*. okul.com.tr: <https://okul.com.tr/aileler-icin/makaleleri/turkiye-egitim-sistemi-527> adresinden alındı

- Arslan, U. (2020, Nisan 28). *Yaygın Eğitim*. okul.com.tr: <https://okul.com.tr/kultur-sanat/makaleleri/yaygin-egitim-526> adresinden alındı
- Aydın, G. Ç. (2020, Nisan 20). *COVID-19 Salgını Sürecinde Öğretmenler*. Tedmem: <https://tedmem.org/covid-19/covid-19-salgini-surecinde-ogretmenler> adresinden alındı
- AYKUT, S., & AYKUT, S. S. (2020). Kovıd-19 Pandemisi Ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Temelinde Sosyal Hizmetin Önemi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(1), 64.
- Balaban, M. E. (2012, Şubat). Dünyada ve Türkiye’de Uzaktan Eğitim ve Bir Proje Önerisi. *Bilgiye Erişim ve Paylaşım Projesi: Uzaktan Eğitim*. İstanbul: Işık Üniversitesi.
- Balcı, Y., & Çetin, G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinin Türkiye’de İstihdama Etkileri Ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 40-58.
- Bolelli, F. (tarih yok). *Eğitimin Önemi Nedir?* BilgiUstam: <https://www.bilgiustam.com/egitimin-onemi-nedir/> adresinden alındı
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124. Kasım 21, 2021 tarihinde alındı
- Bozkurt, A. (2020, Temmuz 27). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1215818> adresinden alındı
- Bozkurt, A. (2020, Temmuz 27). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergileri*, 6(3). Mayıs 10, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1215818> adresinden alındı
- Can, D. D. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 11-53.
- Çakmakçı, N. (2021, Ekim 16). *Hürriyet*. Pandemi çocukları böyle değiştirdi: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nuran-cakmakci/pandemi-cocuklari-boyle-degistirdi-41918189> adresinden alındı
- Çakmakçı, N. (2021, Ekim 16). *Pandemi çocukları böyle değiştirdi*. Hürriyet.com.tr: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nuran-cakmakci/pandemi-cocuklari-boyle-degistirdi-41918189> adresinden alındı
- Çay, C. (2010, Ağustos). Fenomenolojik Yaklaşım. *Makale Kütüphanesi*.
- Çetin, B. (2014). EĞİTİM VE KALKINMA İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.
- Çetin, C., & Anuk, Ö. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Yalnızlık Ve Psikolojik Dayanıklılık: Bir Kamu Üniversitesi Öğrencileri Örnekleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 170-189.
- Çoban, R. (2017, Aralık 31). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260. Mayıs 10, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/32215/369787> adresinden alındı
- Demiray, U., & Adıyaman, Z. (2002, Mayıs). Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. *Kuruluşunun 10. Yılında Açıköğretim Lisesi İle İlgili Çalışmalar Kaynakçası*. Eskişehir. https://www.academia.edu/8854365/Kurulusunun_10.Yilinda_Acikogretim_Lisesi_Ile_Ilgili_Calismalar_Kaynakcası adresinden alındı
- Demirci, S. (2021, Haziran 28). *tedmem*. COVID-19 ve Dünyada Okulların Durumu: <https://tedmem.org/covid-19/covid-19-ve-dunyada-okullarin-durumu> adresinden alındı
- Efendioğlu, A., & Berkant, H. G. (2010, Mayıs 13-15). I.Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi. *John Dewey’in Raporundaki Bazı Önemli Konular ve Günümüzdeki Durum*. Balıkesir.
- Eğitim Sen. (2021, Haziran 17). *Eğitim Sen: Türkiye, okulları en uzun süre kapatan ülkeler arasında*. Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/435714/egitim-sen-turkiye-okullari-en-uzun-sure-kapatan-ulkeler-arasında> adresinden alındı

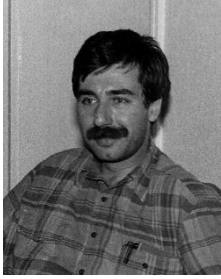
- Eğitim ve Geleceğimiz. (2010, Ağustos 7). YILMAZULUSOY: <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/egitim-ve-gelecegimiz> adresinden alındı
- Eğitimsen. (2021, Ekim 11). *Benim Sesim, Eşit Geleceğimiz....* EĞİTİM SEN: <https://egitimsen.org.tr/benim-sesim-esit-gelecegimiz/> adresinden alındı
- Elmacıoğlu, L. (2021, Eylül 14). *Kovid-19 etkisinde Türkiye'de eğitim: 160 binden çok daha fazla öğrenci okulu terk etmiş olabilir.* Independent Türkçe: <https://www.indyturk.com/node/411466/kovid-19-etkisinde-t%C3%BCrkiyede-e%C4%9Fitim-160-binden-%C3%A7ok-daha-fazla-%C3%B6%C4%9Frenci-okulu-terk-etmi%C5%9F> adresinden alındı
- Gencer, T. E. (2017, Aralık). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54). Mayıs 27, 2022 tarihinde <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/an-evaluation-of-the-relationship-of-immigration-and-education-education-needs-of-the-syrian-refugee-children-and-challe.pdf> adresinden alındı
- Gürbüz, B. (2018). Evren ve Örneklem. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi*. Ankara. Nisan 16, 2022 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/189417120-Istatistik-evren-ve-orneklem-doc-dr-bulent-gurbuz-2018.html> adresinden alındı
- Işık, M., & Bahat, İ. (2021). Teknoloji Bağlamında Eğitimde Fırsat Eşitsizliği: Eğitime Erişime Yönelik Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 499.
- İşman, A. (2015, Kasım 18). *Eğitim Tercihi*. Uzaktan Eğitim: <https://www.egitimtercihi.com/okulgazetesi/18851-uzaktan-egitim.html> adresinden alındı
- Karaağaçlı, M., & Erden, O. (2008, Mayıs). İnternet Destekli Uzaktan Eğitimde Dokuz Aşamalı Öğretim Durumunun Tasarımı. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2).
- Kasap, S. (2020, Nisan 29). *Milli Eğitim Bakanı Selçuk: Uzaktan eğitime 31 Mayıs'a kadar devam edilecek.* Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-uzaktan-egitime-31-mayisa-kadar-devam-edilecek/1822357> adresinden alındı
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim* (1. b.). Ankara, Yenişehir. Kasım 29, 2021 tarihinde <http://www.jret.org/FileUpload/ds217232/File/uzaktanegitim.pdf> adresinden alındı
- KAYNAK, R. Ç. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 252-260.
- KENTKONSEYİ. (2021, Ocak 21). *Pandemi sürecinde eğitimde sorun büyük.* Antalya Kent Konseyi: <http://antalyakentkonseyi.org.tr/pandemi-surecinde-egitimde-sorun-buyuk> adresinden alındı
- Kırık, A. M. (2014). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu. *Marmara İletişim Dergisi*(21).
- Kullanıcıları, V. (2021, Ekim 11). *Türkiye'de eğitim.* Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_e%C4%9Fitim adresinden alındı
- Kural, G. (2020, Aralık 7). *Pandemiyle birlikte öğretmenlerin sorunları dağ oldu.* Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/420462/pandemiyle-birlikte-ogretmenlerin-sorunlari-dag-oldu> adresinden alındı
- Kuş, Z., & arkadaşları. (2021). Covid-19 Salgını Süresince Eğitimde Fırsat Eşit(siz)liği: Kırsal Kesimdeki Öğretmen ve Ebeveyn Görüşleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 11(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1699688> adresinden alındı
- Kuş, Z., Mert, H., & Boyraz, F. (2021). Covid-19 Salgını sürecinde Eğitimde Fırsat Eşit(siz)liği: Kırsal Kesimdeki Öğretmen ve Ebeveyn Görüşleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 470-473.
- Kuş, Z., Mert, H., & Boyraz, F. (Yaz 2021). Covid-19 Salgını Süresince Eğitimde Fırsat Eşit(siz)liği: Kırsal Kesimdeki Öğretmen ve Ebeveyn Görüşleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 11(2). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1699688> adresinden alındı
- MEB. (2021, Ağustos 2021). *Milli Eğitim Bakanlığı*. Bakan Özer, Okullarda Yüz Yüze Eğitim Hazırlıklarının Detaylarını Açıkladı: <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozek-okullarda-yuz-yuze-egitim-hazirliklarinin-detaylarini-acikladi/haber/23938/tr> adresinden alındı
- Metin Işık, İsa Bahat. (2021). COVID-19: Eğitimde Yeni Arayışlar. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 82-89.

- OSMANBAŞOĞLU, G. K. (2020). Bir Eşitsizlik Turnusolu Olarak Uzaktan Eğitim Süreci. *İNSAN VE TOPLUM*, 569-573.
- Özcan Eken, Nilgün Tosun, Derya Tuzcu Eken. (2020). Covid-19 Salgını İle Acil Ve Zorunlu Uzaktan Eğitime Geçiş: Genel Bir Değerlendirme. *Milli Eğitim*, 113-128.
- Özev, H. (2021, Temmuz 2). *Pandemide Öğretmen Olmak*. Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/436904/pandemide-ogretmen-olmak> adresinden alındı
- Öztürk, N. (2020, Ekim 1). Pandemi Sürecinde Dünyada Eğitim. *Kriter Aylık Siyaset Toplum ve Ekonomi Dergisi*, 5(50). Mayıs 10, 2022 tarihinde <https://kriterdergi.com/dosya-egitimde-koronavirus-etkisi/pandemi-surecinde-dunyada-egitim> adresinden alındı
- Pündük, Z. (2020). COVID-19 Salgını, Küresel Eğilimler, Fiziksel Hareketsizlik ve Hareketsiz Davranışları Etkiler mi? *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 241-246.
- Reçber, B. (2020). Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetinin Konumu ve Gerekliliği. *TESAM Akademi Dergisi*, 11-36.
- Reçber, B. (2020). Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetinin Konumu ve Gerekliliği. *TESAM Akademi Dergisi*, 11-36.
- Saavedra, J. (2020, Mart 30). *World Bank Blogs*. Coronavirus (COVID-19) pandemisinin eğitim zorlukları ve fırsatları: <https://blogs.worldbank.org/education/educational-challenges-and-opportunities-covid-19-pandemic> adresinden alındı
- Sarı, T., & Nayır, F. (2020, Ağustos 10). Pandemi Dönemi Eğitim: Sorunlar ve Fırsatlar. *Turkish Studies*. <https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=19bfa314-b40b-42f4-8860-68fcb78dfd85.pdf&key=44335> adresinden alındı
- SELÇUK, O. (2021). Sosyal Hizmet ve Covid-19: Salgın Sürecinde Sosyal Hizmet Mümkün mü? *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3747-3757.
- Selçuk, O. (2021, mart 11). Sosyal Hizmet ve COVID-19: Salgın Sürecinde Sosyal Hizmet Mümkün mü? *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3747-3757.
- Selçuk, Z. (19, Mart 2020). Bakan Selçuk, 23 Mart'ta Başlayacak Uzaktan Eğitime İlişkin Detayları Anlattı. (A. A. Masası, Röportaj Yapan)
- Şengül, T. (2005). Geleneksel ve Çağdaş Eğitim Anlayışında İlgi ve Disiplin. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(166). Kasım 25, 2021 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/166/index3-sengul.htm adresinden alındı
- Şirin, M. C. (2019). Çocuğun Yararı Gözüyle Çocuğun Yüksek Yararı İlkesine Bakış. *Çocuk ve Medeniyet*(2).
- Tarhan, O. (2021, Ağustos 28). *Örgün Eğitim Nedir? Örgün Öğrenme Nedir?*. Boğaziçi Enstitüsü: <https://istanbulbogazicienstitusu.com/orgun-egitim-nedir-orgun-ogretim-nedir> adresinden alındı
- Telli, S. G., & Altun, D. (2021, Ağustos). Coronavirus (Covid-19) Pandemisi Döneminde Çevrimiçi Öğrenme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-107. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1708606> adresinden alındı
- Türkeri, S. (2014, Ocak-Haziran/Temmuz-Aralık). Çocukların Okul Ortamlarında Korunması “Okul Sosyal Hizmeti Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, s. 59-70. Mayıs 10, 2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/325756259_Ogrenci_Sorunlarinin_Okul_Sosyal_Hizmeti_Ba_glaminda_Degerlendirilmesi adresinden alındı
- Uçan, P. D. (tarih yok). *Türkiye'de Öğretmenlik Mesleğinin Tarihçesi*. ogretmen.info: http://www.ogretmen.info/ogretmenlik_tarihce_.asp adresinden alındı
- Vegas, E. (2020). *School closures, government responses, and learning inequality around the world during COVID-19*. U.S: BROOKINGS.
- Yazgan, Y. (2021, Nisan 29). *Bir Gün*. Tercihler Çocuğa Göre Düzenlenmeli: <https://www.birgun.net/haber/tercihler-cocuga-gore-duzenlenmeli-342992> adresinden alındı
- Yeşilkayalı, E., & Bölükbaşı, D. (2017). Özel Eğitim Ekibinin Bir Parçası Olarak Okul Sosyal. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 43(5), 248-260. Mayıs 6, 2022 tarihinde <https://asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12136> adresinden alındı

- Yeşilkayalı, E., & Bölükbaşı, D. (2017). Özel Eğitim Hizmetleri Ekibinin Bir Parçası Olarak Okul. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(43), 248-260. mayıs 7, 2022 tarihinde <https://asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12136> adresinden alındı
- Yeşilkayalı, E., & Bölükbaşı, H. D. (2017). Özel Eğitim Hizmetleri Ekibinin Bir Parçası Olarak Okul. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(43), 248-260. 5 6, 2022 tarihinde <https://asosjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=12136> adresinden alındı
- Yıldır, A., & Vural, R. A. (2020). *Covid-19 Pandemisi Ve Derinleşen Eğitim Eşitsizlikleri*. Türk Tabipleri Birliği.

BİR YEREL YÖNETİM ÖNCÜSÜ: NİHAT DİRİM¹

Rebia DİRİM²

Bu yazı, 1989-1999 yılları arasında İzmir'in Foça İlçesinde önce SHP'nin adayı olarak başlayıp daha sonra CHP adına Belediye Başkanlığı sıfatını taşıyan kuzen kardeşim Nihat Dirim ve onun yereli yönetme sistematığı hakkındadır.

Ben Foça'yı ve daha sonra Ege'yi 17 yaşında terk ettim ve evliliğimin ilk birkaç yılını saymazsak, tatiller dışında kalıcı olarak bir daha da dönmedim.

Ailenizin uzak mesafeye düşen üyesi olmak tuhaf bir duygudur. Hem gelişim tarihinizin ilk izleri ve ona bağlı duyguları; hem de uzakta olmanın getirisi olan farklı bakışların nesnel okuyuşunu, bu okuyuşa bağlı etkileşimlerin bıraktığı duygularla aynı anda yaşarsınız.

Yaşam alanımızdan sonsuzluğa doğru çekilişinden kısa bir süre önce Nihat'ın gıyabında Bakırçay Havzası Belediyelerinin Hizmet vermiş Başkanlarına ithafen, Ege Barış Derneği'nin gerçekleştirmiş olduğu toplantı sırasında zihin akışım hep yukarıda sözünü ettiğim çifte duygularla yüklüydü.

Onun başkanlığa soyunduğu ilk dönem, ülkenin siyasi yaşamının fırtınalı yıllarından sonraya denk gelir. O ana kadar toplumsal olarak tüm yaşanmışlıklar, tüm yitirmişlikler fırtınadan sonraki sessizlikte aydınlık umutların güneş sıcaklığına teslim olmuş gibiydi.

Ege Barış Derneği adına düzenlenen ve kendisine ithaf edilen toplantıda, konuşma yaparken; Nihat'ı, ilk seçim zaferini kazandığı o yıllar ve süreçleri, tüm ülkenin o günden bugüne kadar uzanan zaman sarmalındaki pek çok yaşanmışlıkla birlikte hatırlamak benim için kaçınılmazdı... Üstelik lisans dalımın bana yüklediği yerel yönetim bilgilerinin gözetiminde değerlendirerek.

Nihat Dirim, göreve başladığında 30 yaşındaydı ve o güne kadar, -kendisinin de ifade ettiği gibi-, henüz doğru düzgün kaymakam odasına girmiş sayılmazdı. Kazanılan zaferin ondaki ilk duygusu, dededen babaya tüm geçiş idollerleriyle özdeşlemenin çocuksu sevinci olsaydı gerek...

Gerçekten bir yerleşimde seçilmiş en sorumlu makam olma sıfatını, öyle sanıyorum ki süreç içinde içselleştirdi.

Belediye Başkanlığı süreci, onu hiç de kolaylayıcı koşullarla karşılamamış, belediyeciliğin geleneksel anlam yükü ve kendinden önceki dönemin bıraktığı alışkanlıkları düzene koyma ve anlamlı kılma gailisi epeyce zamanını almıştı.

¹ EDITÖRÜN NOTU: "Yeni bir eko-sosyal dünyayı birlikte inşa etmek: Kimseyi geride bırakmamak" teması, sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik için yeni değerler, politikalar ve uygulamalar oluşturma fırsatı sunmaktadır. İnsan onuruna ve doğaya saygı gösterilmesi, çevresel ve sosyal korumanın ön plana çıkarılması açısından bu yazı önemli bulunmuştur.

² Psikiyatrik S.H.U. (m.a) Psikoterapist

Kendisinin de konuşmasında teyit ettiği gibi; bir şehre emin olmak ile Şehrin Emni olmak arasındaki farkın ayırdına da yine bu içselleştirme sürecinde vardığını sanıyorum.

Bu farkın kendi içindeki tanımı ve kendisi hakkında söz edilebilecek diğerleri, kısa bir süre yan tarafa koyarak o tarihler arasında yerel yönetimlerle ilişkili başka bir uluslararası dönüşüme kısaca değinmek isterim.

Başkanlık sürecinin ikinci dönem başlarına tekabül eden Ocak 1995 tarihinde

DÜNYA YEREL YÖNETİM VE DEMOKRASİ AKADEMİSİ (WALD) Avrupa Komisyonunun iş birliği ile ‘‘Türkiye’de İnsan Haklarının güçlendirilmesi’’ temelinde oluşturulan bir projeye adım atmış bulunuyordu. Bu projenin birinci amacı ;’’**ülkede son on yıllardır süregelen hızlı coğrafi ve sosyal hareketliliğin yarattığı çok dinamik ve sürekli değişen kentsel nüfus dokusunun bir sonucu olarak, Kentlerin birbirinden önemli ölçüde farklı sosyal ve kültürel değerler barındıran, dünyayı farklı algılayan ve farklı deneyimleri olan eski ve yeni sosyal tabakalar oluşturan mekanlar haline gelmesi**’’; ikinci amacıysa ‘‘**yine birlikte yaşamaktan kaynaklanan ancak bu defa salt insanlar arası değil, ama insanların kentsel ekosistemi oluşturan diğer öğelerle de olan ilişkileri sonucu ortaya çıkan durumların, insan haklarına atıfla irdelenmesini ve çeşitli boyutlarda düşünce geliştirilmesi**’’ idi.

Feyzan Bayramoğlu Yıldırım’ın adı geçen Akademi ve Komisyonun ikinci proje kitabı olan **İnsan - Çevre ve Kent** adlı derlemenin ön sözünde bu şekilde değindiği ve Sosyal Hizmet Uzmanlarının disiplinlerinin şekilleniş biçimine temel teşkil eden bu anlayış; birey-birey; birey-toplum-ve birey-yönetimler arası ilişkilere yönelik olarak insan hakları kavramını anlamlandırılmakta ve bu konuda toplumsal bir farkındalığı amaçlamaktaydı.

Kuzen kardeşim Nihat Dirim, olgunluk dönemine adım attığı ikinci başkanlık döneminde bu yaklaşımların benimsenmesi gereğini idrak edecek bir farkındalık durumunun içinde olmalıydı ki, bu dergide ekoloji ve su altı doğayı koruma çalışmalarında kendisiyle çalışmış kişilerden okuyacağımız birçok başka tutumu devreye sokar olmuştur

Yine kendisinin de ifade ettiği gibi, Merkezi idarenin kadrolu memuru niteliğinde götürülen bir belediyeçilik anlayışının kendisiyle hiç uyumlu olmayacağını da algılamıştı. O merkezin kontrolünde atanmışlık niteliği taşıyan ŞEHRE EMİN olmak için başkanlık yürütmeyi seçmemişti. Onun tercihi, seçilmişlik niteliğinin hakkını vermek ve kendini seçenlerin sırtını güvenle yaslayabileceği ve yerleşik mekânlarında bu güvenle çevreyle ve birbiriyle ilişkilerinde yön verilmek üzere başvurabilecekleri bir ŞEHRİN EMİNİ olma idi.

Bu YÖNETİŞİM kavramının yeni yeni olgunluk kazandığı dönemlere paralel gelişen bir uygulama anlayışdır.

Yönetişim teorik anlamda, yöneticilik anlayışının ve yönetme biçiminin yeni yöntem ve yapılanmalarla biçimlendirilmesidir. Bu biçimlendirmenin Gary Stoker'ın makalesinde de değinildiği gibi beş tip öneri ve ikilemin deneyimlenmesiyle gözden geçirilmesi söz konusudur.

Yönetişim; her türlü mevcut ajanslar arası iş birliği, kamusal ve özel sektörler arası sorumlulukların ortaklaştırılması, kolektif eylemlerle ilişkili örgütler ile kendilerini yönetme riskleri arasında birbirilerine bağımlı bir güç noktası oluşturma ve bunların sağlıklı sürdürülebilirliği için yeni uygulama araçları ve görevleri geliştirmeyi içeriyordu.

Nihat Dirim tüm bu önermelere yaklaşan Şehr-i Emin olma tutumlarıyla yeni bir yerel yönetim kimliğini ortaya koymayı büyük oranda doğaçlamayla gerçekleştirmekteydi kanısındayım. Bu onun aile geleneğinden gelen kişisel öyküsüyle de uyum içinde olan bir anlayıştı.

30'lu yaşlarda bilinmeyen bir yolculuğa ilk kez kuşandığınız kaftanla çıkmak bunu kendi hayalleriniz doğrultusunda rotalamak zor seçilen yoldur! Halkla birlikte kentin varlığını yasa ve mevzuatların çerçevesini geliştirerek gereksinimleri optimum koşullarda dönüştürme bilincini tabana yaymak elbette gül bahçelerinde gezinti vaat etmez.

Bir toplumun ya da topluluğun her bireyinin zihninde iktidar olma hayalinin simgesi olarak, hepsinin kişisel beklentisine yanıt almak üzere yaptığı arzu yatırımları, toplumsal iyileştirmelere ters düştüğü için hüsrana uğratıldığında yükselen öfke dalgaları tsunami kadar yıpratıcı olabilir.

Yine de başarılı bir Şehr-i Emin iseniz, kazanımların değerinin kayıpların ardından yükseldiğini halkınıza gösterebiliyorsunuz.

Bir gün ender denk gelen kapı önü sohbetlerimizden birinde, Foça'nı durumu ile ilgili Belediye ve Belediyecilik hakkında laflarken ona yerel yönetim hukukunun bazı gerekli değişimlerinden söz etmiştim; (Benden dört yaş küçüktü ve ısrarla beni ismimle çağırır, küçükken kendisine “Abla” dedirtmek için baskı yaptığımı ama direndiğini söyleyerek muzip muzip gülerdi); neyse; ben düşüncelerimi anlatırken birden dönüp bana “Rebia Allah aşkına sen ne iş yapıyorsun?; ben seni psikoterapist sanıyorum ama sen Belediyecilik hakkında da konuşuyorsun!” Diye biraz şaşkın bir ifadeyle sormuştu! O zaman ona fakültenin ilk yıllarında başımdan geçen bir olayı daha doğrusu bir toplu taşıma aracındaki sohbetimi anlatmıştım.:

// Belediye otobüsünde yanımda oturan o zamanlar, şimdilerdeki benim yaşlarımda bir adamın mesleğimin adını söylediğimde “Yani sen ne yapacaksın bitirince?” sorusuyla karşılaştım. Ben de heyecanla uzun uzun görev aldığımız alanları saymaya başladım. Konuşmamı hiç kesmeden beni uzun uzun dinleyen adamcağız, çenesini sıvazlayıp; “Belediyede mi çalışacaksın yani? ” diye sormuştu!

Halk katmanında temel alt yapı dertlerinin önemini ve yerel yönetimin halk için nasıl bir imgesi olabileceğini ilk o zaman idrak etmiştim. //

Nihat öyküme hem gülmüş hem de ‘‘Aslında çok önemli! Bizim böyle yetişen kadrolara çok ihtiyacımız var, ben bunu bir düşünüyüm!’’ demişti.

Yerel yönetimin iktidarların bel kemiği olduğunu ve yerele sahip çıkan halk kitlelerinin kendi varlığına sahip çıkacak bilince erişebilme süreçlerinden söz etmiştik...

Ona, yeni yeni sözü edilmeye başlayan yönetim kavramından ve teorik anlamda ne gibi işlevleri olabileceğinden söz ettim.

-Kurumların ve aktörlerin merkezi yönetimle aralarındaki mesafeyi koruması ve aynı zamanda merkezden ileride kendini denetleyebilen üretken ve yapıcı bir bilince ulaşması;

-Hükümetin sosyal ve ekonomik uğraşlar adına bu sınırları ve sorumlulukları kaynaştırma niteliğine sahip olması;

-Kurumlar arası ilişkilerde dayanışmayla güçlenen birbirine bağımlı yapılanmaların oluşturabileceği kolektif eylemlerinin yararlarını;

-Otonom yönetimin getirilerini ve merkezi otoriteden bağımsız, kendi merkezli ve geleceğe dönük insan-çevre ilişkisinin yönetme becerilerine katacağı yeni araçların neler olabileceğini belediyeçilik açısından uzun uzun tartıştık. Yönetme kavramı yerine, Yönetişim kavramının demokratikleşmeyle ilişkisini hemen kavramıştı.

Belki de en uzun konuşma günümüz o gündür.

Foça halkının kendi uzun vadeli yararları için böyle bir sistemi benimsemesini çok istiyordu.

Yalnızca güncel durumla ilgili değil; geçmişle ilgili olarak da bir barışmışlık uyum hayali gütmekteydi. Bu hayali gerçekleştirdi de.

Foça'nın en eski halkının yerleştiği Marsilya belediyesiyle dostluk bağları kurdu; Yunanistan'a mübadele sırasında gönderilen Foçalı Rum halkıyla ilişkileri güçlendirdi; belediyeler arası iş birliklerini geliştirdi. Foça'yı dar kalıplara kısıtlanmış bir belediyeçilik anlayışından deniz aşırı zihin birliklerine taşımak için çabaladı. Bakırçay Belediyeler Birliğinin, Dikili Belediyesiyle birlikte el ele vererek güçlenmesi için çok emek harcadılar.

Başta da değindiğim gibi bütün bunlar sadece iyi sonları anımsatsa da bazı iyi sonlar için kapıdan dönen hüsrana uğramış EGO'ların kırgın, kızgın öfkeli söylemlerini olmamış farz etmeye pek izin vermiyor. Çok fazla katkısız, katıksız süreçler, yarı yolda kalmalar, mahremiyete saldırılar bütün bu emek verme süreçlerine elbette eşlik etti.

Otuzlu yılların heyecanında, iyilikler kadar, yaşadığı hüsransları da tam bir Şehr- i Emin dinginliğiyle karşılamaya gayret etti...

Bugün Foçalıların zihninde bir sevgi yumağı olarak sarıp sarmalanıyorsa nedenleri bunlardır.

Cenap Şehabettin ‘‘Akıl yaşıta değil baştadır derler ama akli da başa getiren yaşıtır! ‘‘ sözüyle sıkça hatırlanan bir edebiyatçıdır. ‘‘Genç bilse, ihtiyar yapabilse’’ sözünü destekleyen bir değıştir bu.

Bu günlerde amcadan olma kardeş kuzenimi düşünürken bu sözü sıklıkla hatırlıyor ve içimden şöyle geçiriyorum.:

‘‘Bazen genç bilmeden de yapabiliyor ve geleceğı umutlu kılan da bu!’’

NİHAT DİRİM, FOKLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BALIKÇILIK HAKKINDA...

Yalçın SAVAŞ¹

Nihat Ağabey’i sanırım 1990’da tanıdım. Ne zamandı tam olarak hatırlayamıyorum. ODTÜ Sualtı Topluluğı’nda 1987 yılında oluşturulan Akdeniz Foku Araştırma Grubu’nda (ODTÜ-SAT/AFAG) bu türün ve yaşam alanlarının ülkemizde korunması için neler yapabiliriz diye çalışıyorduk. Hem türün hem de yaşam alanlarının korunması için yapılması gerekenlerin değışik bakanlıkların ve genel müdürlüklerin yetki alanları içerisine girdiğini fark etmiştik. Etkin bir koruma için sağlıklı bir eşğüdüm ve iş birliğini sağlamak zorunda olduğumuzu anladık. Bunu gerçekleştirmek için bir yol bulmaya çalışıyorduk. Bir taraftan da ulaşabildiğimiz basın yayın organları yoluyla türü ve sorunlarını tanıtmak, kamuoyu oluşturmak için mütevazı bir gayret içerisinde idik. Akdeniz foku giderek basında daha fazla yer buluyor ve kamuoyu nezdinde yavaş da olsa bilinir hale geliyordu.

Bu günlerde bazı gazete ve dergilerde İzmir’de Yeşiller Partisi tabanında bir çalışma grubu olarak kurulan, 1991’de bağımsız bir oluşum haline gelen ‘‘SOS Akdeniz’’ ile ilgili yazılar çıkıyordu. ‘‘SOS Akdeniz’’ fokları Ege’de barış sembolü olarak görüyor, can simidi içerisinde fok olan bir logo kullanıyordu. Onlarla tanışmak, fikir alış verişi yapmak istedim. Arayıp konuştum. Hayatımda ilk kez İzmir’e geldim. SOS’cileri buldum. Savaş Emek ve Osman Tufan Ginyol ile tanıştım. Uzunca bir sohbet yaptık. Ayrılmak üzere iken bana ‘‘Foça’da genç bir belediye başkanı var. Adını çok duyuyoruz. Yarın

¹ Sualtı Araştırmaları Derneğı

gidip kendisi ile tanışacağız. İstersen kal, seni misafir edelim. Yarın beraber gideriz.” dediler. Geceyi Osman Tufan Ginyol’un evinde geçirdim. Ertesi gün hep beraber Foça’ya gittik. İzmir’i olduğu gibi, Foça’yı da ilk görüşümdü.

Foça’ya varınca belediye başkanının makamına çıktık. Uzun boylu, pos bıyıklı, yüzüne bakınca insanın içinde olumlu hisler üreten, benden en çok on yaş kadar büyük görünen genç bir adam küçük ekibimizi karşıladı, buyur etti. Savaş Emek ve Osman Tufan Ginyol kendilerini tanıttıktan sonra ben de kendimi tanıtip, ODTÜ-SAD/AFAG olarak yaptığımız ve yapmak istediğimiz şeyleri anlatmaya başladım. Bir ara beni durdurdu. Bir iki telefon edildi. Sanırım birilerine adam gönderildi. Sonrasında, biz sohbete devam ederken odaya 4-5 kişi daha geldi. Pos bıyıklı, genç belediye başkanı bana dönerek “Şimdi bir daha anlatır mısın bana anlattıklarımı.” dedi. Ben de foklar için neler yapmaya çalıştığımızı daha da kapsamlı olarak bir kez daha anlattım. Sorularına cevap verdim. Çağrılanların balıkçılar derneği başkanı, Foçalı balıkçılar için kanaat önderi sayılabilecek balıkçılar ve belediye başkanının görüşlerine değer verdiği denizi ve balıkçılığı bilen kişiler olduğunu öğrendim.

O gün Foça’nın genç belediye başkanı Nihat Dirim’in makamından çıkarken, cebime “Foça’da bir şeyler yapmak isterseniz biz Foçalılar ve Foça Belediyesi olarak sizin yanınızda oluruz.” açık çeki konmuştu. Foça Belediyesi ile olan uzun süreli iş birliğimiz o gün başladı.

1990 yılı sonlarında zamanın Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı’nı bir Ulusal Fok Komitesi kurulması konusunda ikna ettik. Onlar bir de ulusal strateji hazırlayalım dediler. Bizim o güne kadarki çalışmalarımızda foklar için önemli olduğunu düşündüğümüz kıyı yerleşimlerinin belediyelerini içeren bir listenin de bu amaçla toplanacak çalıştaya davet edilmesini talep ettik. Resmi kurumlar, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve belediyelerin katıldığı çalıştay Ankara’da başarı ile gerçekleştirildi. Çağrılı belediyelerden sadece Foça ve Taşucu belediyeleri katılmıştı. Foça Belediyesi Foça ve foklar hakkında tüm katılımcıları şaşırtan detaylı bir dosya ile gelmişti.

Türkiye Ulusal Fok Komitesi’nin ve Akdeniz Fokunun Türkiye’de Korunması İçin Ulusal Strateji’nin hazırlandığı bu çalıştay ertesinde de Foça Belediyesi herkesi şaşırtmaya devam etti. “Madem artık bir ulusal komite var, o zaman biz de burada yerelini kurarız.” diyen Foçalılar belediye öncülüğünde Foça Yerel Fok Komitesi’ni oluşturdular.

Foçalı balıkçıların temsilcilerinin de içerisinde bulunduğu yerel fok komitesi Foça Belediyesi sekreteryası altında ilgili yerel resmi kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve D.E.Ü. Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü’nden oluşuyordu.

Foça Yerel Fok Komitesi’nin talebi ile Foça Türkiye’de Akdeniz fokunun korunması için Ulusal Komite tarafından pilot bölge olarak belirlendi. 1993 senesinde WWF’in mali desteği ile Foça Pilot Projesi

başlatıldı ve ben Foça Yerel Fok Komitesi'nin de ısrarlı desteği ile bu projenin yürütücüsü olarak kabul edildim.

1994 senesinde Sualtı Araştırmaları Derneği'ni (SAD) kurduk ve AFAG'da çalışmalarını SAD'ın çatısı altına taşıdı. 2006 senesine kadar Foça'daki sürekli varlığımız Foça Pilot Projesi'nin arkasından değişik projelerle devam etti.

Foça'da deniz ve kıyı alanlarının, fokların, sürdürülebilir balıkçılığın korunması, yasadışı ve aşırı balıkçılığın engellenmesi amacıyla Türkiye için ilkler gerçekleştirildi. Yapılanları kısa ve Nihat Dirim hakkında olması gereken bu yazıda detaylandırmayacağım. Tüm bu çalışmaların en hayati noktası şudur: Yapılan her şey Foça Yerel Fok Komitesi bünyesinde değerlendirilerek hayata geçirildi. Bu çalışmaların yerelde ilgilileri (bu günkü terminoloji ile paydaşları) kapsayan bir tabana yayılarak yapılması bizim fikrimiz değildi. Bunu Nihat Ağabey ve onu belediye başkanı seçen Foçalılar düşündüler ve gerçekleştirdiler. Bizleri de bunun bir parçası yaptılar. Biz birçok şeyi el yordamı ile yaptık. Yaptıklarımızın çoğu Türkiye'de daha önce yapılmış şeyler değildi. Bazı şeyleri kitaplardan öğrendik. Ben Foça Pilot Projesi'ni başlattıktan bir kaç sene sonra ABD'de deniz koruma alanlarının nasıl oluşturulması gerektiğini anlatan bir kitapta okudum yerel çıkar gruplarının (paydaşların) sürece dahil edilmeleri, ikna edilmeleri, sınırların ve içeriğin uzlaşma ile belirlenmesinin koruma için en etkili yol olduğunu. Yıllar sonra bu gün bu süreç “toplum tabanlı katılımcı yaklaşım” (community based participatory approach) olarak adlandırılıyor. Yapılacak her projenin katılımcı bir süreç ile tasarlanması ve uygulanması tercih ediliyor artık. Bu bilgi ve kültür daha 1990'larda Foça'da vardı ve biz de bunun bir parçası idik. Daha sonra Foçalıları örnek alan Yalıkavaklılar ve Karaburunlular da birer yerel fok komitesi oluşturdular. Ne yazık ki bunlardan sadece Karaburun Yerel Fok Komitesi, sadece yerli bir kaç kişinin gayreti ile hala hayatta. Ulusal Fok Komitesi de uzun zamandır çalıştırılmıyor.

Nihat Ağabey, onunla ilk görüşmemde beni dinleyip başından savmak yerine ilgili gördüğü Foçalıları da makama davet ederek benden gelen bilginin (talep bile yoktu o zaman) doğrudan onlara aktarılmasını ve karar sürecinin birlikte yürütülmesini tercih etti. Bu davranışı beni çok etkilemişti. Foça'da onun belediye başkanı olduğu dönem içerisinde hep bizlere destek oldu. Resmi kurumlarla ilişkilerde önümüzü açtı. Yerel fok komitesinin ve yasadışı balıkçılığa karşı oluşturulan deniz denetim sisteminin işler halde olmasını sağladı ama hiç bir zaman da öne çıkmak gayretinde olmadı. Hiç bir zaman bu çalışmaları, başarıları kişisel siyasi ranta dönüştürmeye çalışmadı. Bizlerin bilgisi ve gayretine güvendi. Ondan sonraki belediye başkanlarının dönemlerinde de O'nun döneminde inşa edilen alt yapı üzerinde çalıştık.

Desteğinin ve iş birliğinin samimi olduğunu hep hissettim. 1993'te Foça'daki yerleşik ilk aylarımı onun bana evinde tahsis ettiği bir odada geçirdim. Esasen yaptığı her işte içten ve samimi olduğunu gördüm. O'nu kuvvetli bir siyasi kimliği olan ama “politikacı” olmayan, barış yanlısı, yurtsever bir çiftçi olarak

tanıdım. Traktöründen inip oturduğu belediye başkanı koltuğundan iki dönem sonra kalktığında da gene traktörünün koltuğuna geri döndü.

Nihat Dirim'in Türkiye'de kıyı ve deniz alanlarının korunması, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması, katılımcı koruma alanı yönetimi konularında bir ilçe belediye başkanı olarak yadsınamayacak, örnek oluşturan bir yeri vardır.

Onu tanımış, bu ülke ve dünya için küçük ölçekli de olsa birlikte güzel şeyler yapabilmiş olduğum için mutluyum.

Yaşasaydı ve benim bu yazdıklarımı okusaydı muhtemelen o utangaç ve sıkıntılı yüz ifadesini takınır bu yapılanlarda diğer emeği geçenleri de anmak lazım diye düşünürdü. Foça Balıkçılar Derneği Başkanı rahmetli Necati Yenipazar, TTKD Foça Şubesi Başkanı rahmetli Hamdi Dinç, Foça Su Ürünleri Kooperatifi başkanları Necdet Turguttekin, İsmail Mora ve Yaşar Balta, balıkçı Şevki Avcı, Duygu ve Soner Çınar, kaptan ve belgesel filmci Yurdakul Kabasakal, dönemin belediye başkan yardımcısı Metin Tütün Nihat Dirim ile birlikte Foça'da deniz ve kıyı alanlarının korunması çalışmalarına en büyük desteği veren Foçalılardı. Dönemin Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı Dış İlişkiler Dairesi'nden Nesrin Algan ile Tansu Gürpınar'ı da burada mutlaka anmak gerekiyor. Onların bir üniversite öğrenci topluluğuna ve yerelden gelen bir inisiyatife güven duyacak, onlara kulak verecek sağduyuları olmasaydı böyle bir başlangıç muhtemelen gerçekleştirilemezdi.

NİHAT DİRİM FOÇA'NIN EFSANE BAŞKANI....

Ergun ERGANİ¹
Gülfer E. ARIKOĞLU¹
Sezer GÖKTAN¹

Eski Foça, 22.10.1990 tarihinde Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edildiğinde tanıştık Sevgili Nihat'ı... 1989 yılı Mart ayı seçimlerinde belediye başkanı seçilmişti Eski Foça'ya...

Yıllarını ve emek verdiği bir bölgenin, Koruma Bölgesi ilanını duyar duymaz ağırlına gitmiş, "Ben yöreme yetişemiyor muyum ki, benim üstümde bir Kurumla yürüyecek burada işler" diyerek, o hissimle Ankara'nın yolunu tutmuştu. O tarihlerde Başbakanlığa bağlı çalışan Özel Çevre Koruma Kurumuna gelmiş ve karşılıklı ilk tanışmayı yaşamıştık. Yanında o dönem danışmanlığını yapan sevgili

¹ Özel Çevre Koruma Kurumu Emeklileri.

arkadaşımız Bülent Tanık da vardı ve tüm kızgınlığını, bütün duygularını o an bizlerle paylaşmıştı... Ekolojik öneme, doğal ve kültürel değerlere sahip, bir çok kıyı yerleşmesine göre daha az yapılaşma gösteren Eski Foça'nın, çevrenin ve ilçeye adını veren Akdeniz fokunun korunması için birlikte neler yapabileceğimiz, Kurumun hedef ve imkanları konusundaki karşılıklı konuşmalar O'nu sakinleştirmiş, o an koyu bir dostluğun temelleri atılmıştı bile.

Zaman içinde Foça'ya yaptığımız iş seyahatleri; bizlere barışçı, demokrat, halkıyla birlikte belediye yönetme niyetinde olan, korumacı bir başkanla beraber olduğumuzu gösterdi. Her koruma kavramına destek verdi, hatta bizlerden çok daha özenli oldu. Foça, arkeolojik sit, kentsel sit ve askeri alan ilan edilmişken bir de Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmesine rağmen başkan Nihat, yılmadan çalışıyor ve bu koruma kararları arasında kente nasıl yarar sağlayabileceğinin çabasını sürdürüyordu.

Kurumların koruma kararlarını belediye yürüteceğinden konulara hâkim olması ve korumaya istekli olması gerekiyordu. Bu Nihat'ta fazlasıyla vardı.

Eskiden Rumların da yaşadığı bir kent olan Foça'nın eski sakinleriyle ve yöneticileriyle olan ilişkisi, barış içinde karşılıklı kültürel etkileşimin devam etmesi için neler yapılabileceği, Türk Yunan dostluğu, ayrıca Marsilya kenti ve belediyesi ile olan temasları sonucu geliştirilen kültürel ilişkiler sohbetlerimizin en canlı ve heyecanlı konularıydı.

Tüm bu çabaları onun Efsane Başkan olarak anılmasını sağlayacaktı.

Foça'nın doğal ve kültürel özelliklerine verdiği büyük değeri, Foça sevgisini ve Foça'yı görenlerin tekrar tekrar nasıl Foça'ya geri döndüklerini bizlere anlatırdı. Bir sohbetimizde kendisi de; üniversite başlangıcında ODTÜ'yü kazandığını, bir yıl Ankara'ya alışmaya çalıştığını, ama denizi olmayan bir kentte asla daha fazla kalamayıp, nasıl kendini üniversite için İzmir'e attığından söz etmişti.

Bir gün Foça'yı ziyaretimizde, Küçük Liman'a bakan yeni yapılmış bir binanın önüne götürdü. Yapılar Kentsel Sit Kararlarına göre yapılmalıydı. Bina cephesi, şartlara göre olmalıydı.

Bize ; “Bu bina cephesi verilen kuralların hepsine uyuyor, ama olmuş mu, hiç yan binalara uyuyor mu?” diye sordu. Hakikaten cephe ölçüleri doğruydu fakat hiç çevre binalara uymuyordu. Yapacak bir şey yoktu. Görsel estetikte gösterdiği duyarlılığı takdir etmiş Nihat Başkanı haklı bulmuştuk.

Foça'ya gerek görevli, gerekse turistik gelişlerimizde muhakkak buluşur, fırsat buldukça ya balık avlamaya gider, ya evinde yemek yer veya bir yerlerde oturup hasret giderirdik.

Foça'da bulunduğumuz bir öğle yemeğinde tabağındaki kalamara Ergün arkadaşımız limon sıkamak için limona uzandığına, Nihat, gülerek “ Abi kalamara limon sıkana vururlar burada” dedi... ve tabancayı masaya koydu. Ergün korkudan hemen limonu bıraktı tabii, Nihat niçin sıkılmayacağını izah etti, ondan sonra kalamara hiç limon sıkmadık sertleşmesin diye, sıkana da her zaman uyardık...

Aramızda oluşan dostluk hep sürdü. O Başkanlıktan, bizler de Kurumdan ayrıldıktan veya emekli olduktan sonra da... Öyle ki, Nihat'ın iş için Ankara ya geldiği bir gece bizler aramızdan birinin evinde akşam yemeği için bir araya gelecektik. Nihat'ı da aramızda görmek istedik. Geç geldi, gelmeden önce telefon edip adresi öğrenmek istediğinde sokağın adının Yeni Foça olduğunu söylediğimiz an, şöyle bir duraklayıp sonra attığı kahkaha ve ‘‘ Ahhh, yine mi’’ deyişi hala kulaklarımızda...

Özel Çevre Koruma Kurumu çalışanları arasında ayrıcalıklı bir yeri vardı Nihat Başkanın. Bizim de onun gözünde farklı bir yerimiz olduğunu bilirdik. Foça Belediyesinin yarışma yoluyla elde edilen ve hala kullanılan logosunun oluşturulması jürisine daire başkanımızı davet etmiş, O da logonun oluşturulmasına katkı vermişti.

İki dönem belediye başkanlığının sonunda Foça'da bir su isale hattı inşası için verdiği izin; hattın geçtiği alanın bir kısmının mecburen sit alanında kalması nedeniyle sorun olup ağır cezada yargılanışı ve 6 ay ceza alıp yeniden belediye başkanı seçilmesinin engellenmesi onunla birlikte hepimizi üzmüş ve bu durumu meyve veren ağacın taşlanması olarak yorumlamıştık.

Foça'ya Eski Foça denmesine kızardı. Burasının adı sadece ‘‘Foça’’ derdi. Bunu özellikle herkesin bilmesinde fayda var.

Foça'ya çok şey kattığını bildiğimiz, demokrat, barış yanlısı, aynı zamanda duygusal, renkli, neşeli ve çalışkan arkadaşımız seni gerçekten çok özleyeceğiz. Nurlarda uyu Nihat Başkanımız, Haziran 2022

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ GENEL MERKEZİ
17. DÖNEM FAALİYET RAPORU
(01OCAK- 31 HAZİRAN 2022)

TARİH	ETKİNLİK ADI	AÇIKLAMA VE KATILANLAR
04.01.2022	SİYASİ PARTİ GRUPLARI İLE GÖRÜŞME	Sağlık Emek ve Meslek Örgütleri Temsilcileri ile birlikte, sağlık çalışanlarının özlük haklarının iyileştirilmesi ve diğer sağlık sistemine ilişkin sorunları aktarmak amacıyla; CHP Grup Başkan Vekili Özgür Özel ile görüşme yapıldı. İlgili görüşmeye, SHUDER’İ temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel katıldı.
05.01.2022	SİYASİ PARTİ GRUPLARI İLE GÖRÜŞME	Sağlık Emek ve Meslek Örgütleri Temsilcileri ile birlikte, sağlık emekçilerinin sorunları aktarmak amacıyla, İyi Parti STK’lardan sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Burak Akburak’la görüşüldü. Görüşmeye SHUDER’İ temsilen Genel Hukuk Sekreteri Hasan Yazıcı katıldı.
06.01.2022	SİYASİ PARTİ GRUPLARI İLE GÖRÜŞME	Sağlık Emek ve Meslek Örgütleri Temsilcileri ile birlikte, Sağlık emekçilerinin sorunlarını ve sağlık sistemine ilişkin sorunları aktarmak amacıyla, HDP Grup Başkan Vekili Sayın Meral Beştaş ile görüşüldü. Görüşmeye, SHUDER’İ temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel Katıldı.
07.01.2022	SHUDER ŞUBELERİ İLE ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	SHUDER Genel Merkezince organize edilen, Çevirim içi Şubeler toplantısı yapıldı. 4 saat süren toplantıda, örgütlenme sorunları, üye nakilleri, yılsonu beyannamesi ve genel merkez katkı paylarının ödenmesine ilişkin yaşanan aksaklıklar ve çözüm önerileri tartışıldı. Tüm şubelerin, bireysel olarak sorunlarını aktardığı çevirim içi toplantıda, birlikte İş birliği yapmanın ve koordineli çalışmanın önemi vurgulandı. Oldukça verimli geçen toplantıya, Genel Başkan Ramazan Yüksel, GMYK üyeleri, Şube Başkanları ve Yönetim Kurulu Üyeleri katıldı.
11.01.2022	ÇALIŞTAY	İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen Yasal Çerçeve ve Geliştirme Projesi Çalıştayına SHUDER’i temsilen Genel Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu katıldı.
13.01.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	16.01.2022 Tarihinde Ankara Şubenin Genel Kurul Seçimlerini konuşmak ve genel bir değerlendirme yapmak amacıyla, çevirimiçi toplantı yapıldı. Yapılan toplantıya, Ankara Şube Başkanı, Yönetim Kurulu Üyeleri ile Genel Merkez Yönetim Kurulu Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri katıldı.
14.01.2022	KOMİSYON TOPLANTISI	Afet ve Acil Durumlar Akreditasyon çalışmalarını yürütmek amacıyla, SHUDER Genel Merkezi tarafından oluşturulan Afetlerde Psiko Sosyal Destek Çalışma komisyonu ilk toplantısını Dernek Ofisinde gerçekleştirdi. Yapılan toplantıda, Komisyon Başkanlığına Yasemin Seyhan seçildi. Genel Merkez temsilcileri ise, Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir ve Genel Sekreter Esin Polat olarak belirlendi. Komisyon Üyeleri ise Dr. Filiz Demiröz Abdullah Özbay, Fayık Yurtkulu, Mahmut Avşar, Gülşah Özcan, Çağla Kolsuz, Şelale Kurt’tan oluşmaktadır. Sürece ilişkin çalışmalar devam etmektedir.
20.01.2022	ORTAK BASIN AÇIKLAMASI	Sağlık Emek ve Meslek Örgütleri ile birlikte, sağlık çalışanlarını özlük haklarının iyileştirilmesi, Covid 19’un meslek hastalığı

		olarak kabul edilmesi ve sağlık çalışanlarına yönelik şiddete dikkat çekmek amacıyla ortak basın açıklaması yapıldı.
27.01.2022	ZİYARET	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Sayın Derya Yanık makamında ziyaret edildi. Ziyarete Bakanlık bünyesinde çalışan meslektaşlarımızın sorunları, özlük haklarının iyileştirilmesi, Çocuk Koruma Kanunu'ndan kaynaklı olan sosyal çalışma görevlisi tanımının yol açtığı sorunlar, AÖF Sosyal Hizmet Bölümlerinden kaynaklı sorunlar ve mezunların istihdamına ilişkin sorunlar dile getirildi. Ayrıca, Derneğin genel bir tanıtımını, çalışma alanlarını ve yukarıda özetlenen sorunları içeren dosya bir rapor halinde Sayın Bakan Derya Yanık'a sunuldu. Ziyarete, SHUDER Genel Merkezini temsilen; Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir, Genel Sekreter Esin Polat, Genel Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu ve Genel Basın ve Yayın Sekreteri Aslıhan Sakarya Katıldı.
28.01.2022	İŞBİRLİĞİ TOPLANTISI	Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği Başkan Yardımcısı Levent Aydaş, mülteci çocukları koruma projesi yapmak istediklerini ve projenin yürütülmesi sürecinde, SHUDER'den destek talebinde bulunmuşlardır. Karşılıklı olarak, okul sosyal hizmeti alanında, mülteci çocukların sayısının yüksek olduğu bir okulda, aile ve yerel halkla birlikte mezzo düzeyde bir çalışma yapılması planlanmaktadır. Planlanan Proje için, ortak bir çalışma grubu oluşturulması ve işbirliği protokolünün hazırlanması kararlaştırıldı. Toplantısı yapıldı. Toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Aslıhan Sakarya katıldı.
28.01.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	SHUDER Sağlık komisyonu belirtilen tarihte toplandı. Çevirimiçi yapılan toplantıda, sağlık sisteminde yer alan sorunlar ile Tıbbi sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin sorunlar ile tababet Kanunu'nda yapılan değişiklik ile birlikte yardımcı sağlık hizmetleri sınıfına alınan meslektaşlarımızın hak kayıpları tartışıldı. Toplantıya Komisyon Başkanı Nahide Doğrucan Atabey, Komisyon Üyeleri; Prof. Dr. Zeynep Şimşek, Fatma Yüksel ile SHUDER'i temsilen Genel Sekreter Esin Polat katılmıştır.
03.02.2022	ORTAK BASIN BİLDİRİSİ	Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi Ortaklık Ağı Paydaşlarıyla birlikte, Çocuklar Özeldir başlıklı Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
06.02.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü; nedeniyle düzenlenmesi planlanan etkinlikleri belirlemek amacıyla; SHUDER Kadın Komisyon Üyeleri tarafından çevirimiçi toplantı gerçekleştirildi. Toplantı da alınan kararlar doğrultusunda, Hacer Foggo, ve Burcu Hatipoğlu'nun panelist kolaylaştırıcısı'nı ise Gül Erdost olarak belirlendiği, "Kadınların Derin Yoksulluğu ve Sosyal Hizmet Bakışı "konulu Panel düzenlenmesi, Basın Bildirisi hazırlanması, İlkay Başak Adıgüzel tarafından, Psiko Drama Atölye Çalışmasının yapılması; Panelin organize edilmesi ve belirlenen Panelistlerle ilgili görüşmelerin SHUDER Genel Sekreteri Esin Polat tarafından, Panel ve Psiko Drama Atölye Çalışması duyuru ve afiş gibi çalışmaların SHUDER Genel Basın Yayın Sekreteri Aslıhan Sakarya tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. İlgili toplantıya; Prof. Dr. Özlem Cankurtaran, Dr. İlkay Başak Adıgüzel, Gizem Akoğlu, Özlem

		Gözen, Gül Erdost, Sultan Karataş, Aygül Kılıç Yıldız, Esin Polat katılmıştır.
19.02.2022	BASIN BİLDİRİSİ	S.Ş isimli çocuğun öldürülmesine ilişkin olarak, Türkiye Çocuk Koruma Sisteminin yeniden düzenlenmesinin gereksinimine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunda ki aksaklıklara dikkat çekmek amacıyla, “KORUYAMADIK” başlıklı Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
24.02.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	2022 Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyum hazırlıkları için, Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Doç. Dr. Oğuzhan Zengin, Doç. Dr. Mehmet Kırhoğlu ile çevrimiçi toplantı yapılmıştır. Toplantıya, SHUDER ‘i temsilen Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir, Örgütlenme Sekreteri İsmail Arslan katılmıştır.
26.02.2022	BASIN BİLDİRİSİ	Rusya’nın Ukrayna’yı işgali sonrası başlayan savaş nedeniyle,” YAŞAMI ÇOĞALTMAK ve İNSANI YAŞATMAK İÇİN SAVAŞA HAYIR” Başlıklı Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
4.03.2022	TEBRİK ZİYARET	Olağan Genel Kurul seçimi sonrası Çocuk İhmali ve İstismar Önleme Derneği(ÇİİÖD) Başkanlığına seçilen Sayın Hocamız ve SHUDER Etik Kurulu Başkanı Prof. Dr. Kasım Karataş ve yönetim kurulu üyelerine, ÇİİÖD ofisinde tebrik ziyaretinde bulunuldu. İlgili ziyarette ÇİİÖD ile SHUDER’in işbirliği halinde çalışmaların birlikte yürütülmesinin önemli olduğunun altı çizildi. Yaklaşık iki saat süren ziyaret toplantısına ÇİİÖD ‘i temsilen Genel Sekreter Zeynep Mutlu, SHUDER’İ temsilen ise Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Genel Sekreter Esin Polat katılmıştır.
05.03.2022	ETİK KURUL TOPLANTISI	SHUDER Etik Kurulu Üyeleri, Gül Erdost, Murat Altuğgil, Süleyman Kaçmaz, SHUDER’e iletilen ve Etik ihlalini içeren bir sorunu görüşmek amacıyla Etik Kurulu Başkanı; Prof. Dr. Kasım Karataş Başkanlığında toplanmıştır.
05.03.2022	SAĞLIK FORUMU	CHP’nin düzenlemiş olduğu Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi, yönetimi ve sağlık hizmeti sunumu, sağlık emek gücü süreci, sağlık hizmetlerinin finansmanı, sağlık bilgi sistemi, tıbbi ürünler ve sağlıkta teknoloji kullanımı ile ilgili konuların tartışıldığı Sağlık Forumu’na SHUDER’i temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.
08.03.2022	BASIN BİLDİRİSİ	8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü nedeniyle, SHUDER Kadın Komisyonu tarafından hazırlanan Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
08.03.2022	PANEL	8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü nedeniyle, SHUDER Genel Merkezi ve Kadın Komisyonu nun organize ettiği; SHUDER Youtube Kanalından canlı olarak yayınlanan ve Derin Yoksulluk Ağı Kurucusu Hacer Foggo, H.Ü. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Burcu Hatipoğlu’nun konuşmacı, SHU Gül Erdost’un Kolaylaştırıcı olarak yer aldığı “Kadınların Derin Yoksulluğu ve Sosyal Hizmet Bakışı” konulu Panel düzenlenmiştir.
11.03.2022	ORTAK BASIN AÇIKLAMASI	Sağlık sisteminden kaynaklı sorunlara dikkat çekmek amacıyla, Sağlık Emek ve Meslek Örgütleri ile birlikte ortak Basın Açıklaması yapılmıştır.
12.03.2022	PSİKO DRAMA ATÖLYE ÇALIŞMASI	8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü etkinlikleri çerçevesinde, SHUDER Kadın Komisyon Başkanı Dr. İlkey Başak Adıgüzel tarafından, SHUDER ofisinde; “ Umudu İnşa Eden Kadınlar “ isimli Psiko Drama Atölye Çalışması gerçekleştirilmiştir.

13.03.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	KOREV’de Sosyal Hizmet uzmanı olarak çalışan meslektaşımız Beyza Dönmez’in, Sosyal Hizmet Uzmanlarının mesleki örgütlenmesinin güçlendirilmesi ve iyilik hallerinin artırılmasına yönelik proje önerisi Yönetim Kurulu Üyeleri ile birlikte değerlendirilmiştir.
15.03.2022	BASIN BİLDİRİSİ	Her yıl Mart ayının 3. Salı günü kutlanmakta olan ve 2022 yılı için “Yeni Bir Eko Sosyal Dünyayı Birlikte İnşaat Etmek: Kimseyi Geride Bırakmamak” teması olarak belirlenen Dünya Sosyal Hizmet Günü nedeniyle, Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
15.03.2022	PANEL	Dünya Sosyal Hizmet Günü nedeniyle; “Yeni Bir Eko -Sosyal Dünyayı Birlikte İnşaat Etmek: Kimseyi Geride Bırakmamak” tema çerçevesinde; SHUDER Genel Merkezi ve İstanbul Şube Başkanlığı’nın ortaklaşa düzenlemiş olduğu ve SHUDER Youtube Kanalı’ndan canlı olarak yayınlanan, Açılış konuşmasını; SHUDER Genel Başkanı Ramazan Yüksel ve İstanbul Şube Başkanı İkrar Doğan’ın gerçekleştirdiği; Moderatörlüğünü, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Abdullah Karatay’ın yaptığı, Başkent Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Dr. Merve Deniz Pak Güre; Uluslararası Kızılay -Kızılhaç Federasyonu’nda görev yapan Dr. Hülya Barbaros ve Bilgi Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi Songül Boyraz Turhan’nın katılmış olduğu panel etkinliği düzenlenmiştir.
16.03.2022	SÖYLEŞİ	Almanya’da faaliyetlerini sürdüren, WSWW(Soziale Welt) Derneğinin youtube Kanalından, Covid-19 Pandemi sürecinde, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ve Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, Sosyal Hizmet Uzmanlarının sorunları, çalışma koşulları ve Ankara Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü tarafından yürütülen Araştırma Bulguları ve Pandeminin yoksulluk üzerindeki etkilerinin tartışıldığı, söyleşi etkinliğine, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Gonca Polat ve SHUDER Genel Başkanı Ramazan Yüksel katılmıştır.
26. 03.2022	YÖNETMELİK TASLAK ÇALIŞMASI	Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan” ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA İLİŞKİN İLAM VE TEDBİR KARARLARININ YERİNE GETİRİLMESİNE DAİR YÖNETMELİK TASLAĞI “ ile ilgili olarak, SHUDER Genel Merkez ve Şube Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından ortaklaşa hazırlanan taslağın geneli üzerinde ki görüş ve değerlendirilmelere yer verildiği rapor, bir üst yazıyla birlikte, Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığına gönderilmiştir.
28.03.2022	NETWORKING ve SEMİNER ÇALIŞMASI	Hollanda’dan Kennisland Vakfı ile Güven Eğitim ve Sağlık Vakfı’nın ortaklığında “A Common Challenge-Two Different Cultural Perspectives ”Projesi yürütülmektedir. Proje kapsamında yapılan çalışmaların değerlendirildiği ve yaşlanma konusunun ele alındığı, Hollanda ve Türkiye Sivil Toplum Örgütlerinin Temsilcilerinin yer aldığı Sheraton Otel’de yapılan Seminer çalışmasına SHUDER’İ temsilen Genel Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu katılmıştır.
31.03.2022	YEREL EŞİTLİK EYLEM PLANI	Çankaya Belediyesi Kadın Hizmetleri Şubesi tarafından düzenlenen, Yerel eşitlik Eylem Planı İlerleme Rapor sunumu

	İLERLEME RAPORU SUNUMU ve PANEL	ve Çankaya, Şişli, Nilüfer ve Atakum Belediye kadın çalışanlarının panelist olarak yer aldığı “Yerel Yönetimlerde Eşitlik” konulu etkinliğe SHUDER’İ temsilen; Genel Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu katıldı.
06.04.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	SHUDER Genel Merkezi, SHUDER Kocaeli Şubesi ve Karabük Üniversitesi İşbirliği ile 13 Ekim-15 Ekim 2022 tarihlerinde gerçekleştirilecek olan ve Ana Teması; “Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet olarak belirlenen, Sosyal Hizmet Sempozyumuna ilişkin kurulları, bütçeyi ve temayı konuşmak için, yukarıda belirtilen paydaşlarla çevirimiçi toplantı yapıldı. Toplantıya, Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyeleri, SHUDER Kocaeli Şubesi Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri ve SHUDER Genel Merkezi Genel Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri Katılmıştır.
07.04.2022	PROJE BAŞVURUSU	Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Örgütlenmesinin Güçlendirilmesi ve İyilik Hallerinin Artırılması Projesi hazırlanarak Sivil Toplum Geliştirme Merkezine başvuru yapılmıştır.
08.04.2022	GÖRÜŞ BİLDİRME	Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığınca Hazırlanan “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik Taslağında ki tespit edilen eksiklikler ve önerileri kapsayan görüş bildirme formu SHUDER Genel Merkezi ve Şube Yönetim Kurulu Üyeleri tarafından hazırlanarak, Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığına gönderilmiştir.
09.04.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	CHP Ulusal Çocuk Politikası ve Mevzuata Değişiklikleri ile ilgili bilgi ve deneyim aktarımı paylaşımı için, CHP Genel Başkan Yardımcısı Gülizar Biçer Karaca Başkanlığında çevirim içi toplantı yapılmıştır. Toplantıya çocuk alanında çalışan STK temsilcileri ile SHUDER Genel Merkezi adına Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.
09.04.2022	BASIN BİLDİRİSİ	Annesi tarafından terk edilen çocuk ve sosyal medya üzerinden annenin linç edilmesine ilişkin olarak, meslek örgütü olarak duyulan rahatsızlığı dile getiren basın açıklaması yapılarak çocuk ihmal ve istismarının önemine, kadına yönelik şiddete ve linç kültürünün, ötekileştirme ve damgalanmaya neden olan olumsuz yönlerine dikkat çekilmiştir.
21.04.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	SOSYAL GARAJ Platformunun kurucularından, Abdullah Oskay “Sosyal Garajın kurulma gerekçesi ve çalışmaları hakkında bilgi vermiş ve SHUDER Genel Merkezi ile işbirliği yapmak istediklerini belirtmiştir. İlgili toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Yönetim Kurulu Üyeleri katılmıştır.
19.04.2022	ORTAK BASIN BİLDİRİSİ	Sağlık Emek Meslek Örgütleri tarafından ortaklaşa olarak, sağlık alanında çalışan emekçilerin sorunlarına dikkat etmek amacıyla hazırlanan Basın Bildirisi yayımlanmıştır.
22.04.2022	ZİYARET	Eğitim Sen Genel Başkanı Necla Kurul; Mülteci çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve okul sosyal hizmetinin önemini anlatmak amacıyla makamında ziyaret edilmiştir. İlgili ziyarete Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Sosyal Kültürel İşler Sekreteri Aygül Kılıç Yıldız katılmıştır.
24.04.2022	ORTAK BASIN BİLDİRİSİ	Sağlık Emek Meslek Örgütleri tarafından “EMEĞİ BİZİM, SÖZ BİZİM, SAĞLIK HEPİMİZİN” isimli Bildiriyle 29 Mayıs’ta

		yapılacak olan Beyaz Önlük Mitingine katılım için tüm sağlık çalışanlarına çağrı yapılmıştır.
25.04.2022	KONFERANS	SHUDER bünyesinde, uygulamalarını yapan Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Öğrencileri tarafından SHUDER Genel Merkezi adresinde düzenlenen etkinlik çerçevesinde, Avrupa Dayanışma Programı ESC Nedir? ESC Programlarına gönüllü katılımcılık konusunu kapsayan ve Uluslararası Gençlik Aktiviteleri Merkezi Derneği Başkanı Serdar Osman Dobur tarafından konferans verilmiştir. Aynı etkinlik çerçevesinde Sosyal Hizmet Öğrencisi Bilge Akar'da "Bir Gelecek Çocuk konulu Proje tanıtımı yapmıştır. Söz konusu etkinliğe SHUDER Yönetim Kurulu Üyeleri ve Öğrenciler katılmıştır.
28.04.2022	SERTİFİKA TÖRENİ	SHUDER, Yeni Çözümler Derneği ve Çankaya Belediyesi İşbirliği ile gerçekleştirilen, Ankara'da bulunan Üniversitelerin Sosyal Hizmet Bölümü son sınıf öğrencilerinin katıldığı ve 16 hafta devam eden KİHEP Eğitici Aysun Töngür Katmer tarafından verilen, "Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı (KİHEP)"ni başarıyla bitiren 10 öğrenciye katılım sertifikası verildi. Sertifika törenine, Aysun Töngür Katmer, Çankaya Belediyesi Kadın Hizmetleri Birim Sorumlusu, SHUDER adına Genel Sekreter Esin Polat ve SHUDER Kadın Komisyon Üyesi Sultan Karataş katılmıştır.
01.05.2022	1 MAYIS MİTİNGİ	1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü nedeniyle, Anadolu Meydanı'nda yapılan miting katılım sağlanmıştır.
08.05.2022	BASIN BİLDİRİSİ	Meslektaşlarımıza ve Kamuoyuna hitaben yayınlanan basın açıklamasında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sözleşmeli personel alım sürecinde mülakat sonuçlarına yönelik olarak genç meslektaşlarımızdan gelen tepkiler üzerine; liyakati temel alan, adil, eşitlikçi ve mülakatın yer almadığı, KPPS Puan esasına dayalı bir personel alımı yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
09-10-11 MAYIS 2022	PROJE KAPANIŞ KONFERANSI	SHUDER İzmir Şube Ortaklığında yürütülen, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen, Cezaevlerindeki Çocuklar İçin Sanat Etkinlikleri Yoluyla Rehabilitasyon Programının Geliştirilmesi Projesinin, (Çocukça Sanat Projesi) Kapanış Konferansı, belirtilen tarihlerde, Pilot Proje'nin uygulandığı Adalet Bakanlığı İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunun Konferans Salonunun da gerçekleştirilmiştir. Kapanış Konferansına Proje ortaklarından, Romanya CIP temsilcileri, Adalet Bakanlığı ve İzmir Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Yöneticileri, Olgu Psikolojik Danışma Merkezi uzmanları, İzmir Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu Müdürü, infaz koruma memurları, psiko sosyal servis personeli ve diğer Pilot Kurum olan İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu psiko sosyal servis çalışanları katılmıştır. Ayrıca İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna da ziyaret etkinliği yapılmış, Kurum Müdürü'nün ev sahipliğinde, kurumdaki çalışmalar hakkında bilgi verilmiş ve her iki kurumda da, etkin bir şekilde yürütülen meslek edindirme ve sanat atölye çalışmaları hakkında bilgi alınmış ve atölyeler ziyaret edilmiştir. Kapanış Konferansı da; SHUDER tarihçesi, amacı ve çalışma alanları, sosyal hizmet mesleği ve sosyal sorunlara ilişkin sunum yapılmıştır. Ayrıca Projenin Akademik Araştırma Sunumu da, proje uygulayıcısı Olgu Psikolojik Danışmanlık Merkezi uzmanları tarafından yapılmıştır. Proje Kapanış

		Konferansına SHUDER adına Genel Sekreter Esin Polat katılmıştır.
12.05.2022	DENEYİM PAYLAŞIMI	Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, SHUDER Uygulama Öğrencileri tarafından organize edilen etkinlik çerçevesinde, Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları ve Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı'nda görev yapan, Dr. Pınar Özdemir ,”Vakalarla Adli Sosyal Hizmet” konusunda deneyim paylaşımı yapılmıştır. Etkinliğe, Üniversitelerin Sosyal Hizmet Bölümü öğrencileri, Akademisyenler ve Bir yıl süresince öğrencilere SHUDER bünyesinde danışmanlık yapan Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir ve Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu katılmıştır.
13.05.2022	DENEYİM PAYLAŞIMI	Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü SHUDER uygulama öğrencileri tarafından organize edilen etkinlik çerçevesinde, A.Ü. SBF. Öğretim Görevlisi ve Sosyal Hizmet Uzmanı Satı Gül Kapusuz tarafından “Tıbbi Sosyal Hizmet Alanın da Vaka Çalışması” konusunda deneyim paylaşımı yapılmıştır.
14-16 Mayıs 2022	IFSW GENEL KURUL TOPLANTISI	Belirtilen tarihlerde yapılan, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) Genel Kurul Toplantısına SHUDER Temsilcisi Başkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi Dr. Merve Deniz Pak Güre katılmıştır.
16.05.2022	DENEYİM PAYLAŞIMI	Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü SHUDER uygulama öğrencileri tarafından organize edilen etkinlik çerçevesinde, Ankara Şehir Hastanesi Sosyal Hizmet Uzmanı Aybüke Kaplan tarafından, “Vakalarla Psikiyatrik Sosyal Hizmet “ konusunda deneyim paylaşımı yapılmıştır.
17.05.2022	DENEYİM PAYLAŞIMI	Altındağ Sosyal Hizmet Merkezi Sosyal Hizmet Uzmanı, Elif Betül Atman tarafından, “Sosyal Hizmet Merkezlerinde Sosyal Hizmet Uzmanın Rolü” konulu sunum gerçekleştirilmiştir.
17.05.2022	BASIN BİLDİRİSİ	SHUDER LGBTİ+ Hakları Komisyonu tarafından, 17 Mayıs Uluslararası Homofobi, Bifobi ve Transfobi Karşıtı günü olarak kutlanması nedeniyle LGBTİ+ bireylerin haklarının korunmasına yönelik, meslektaşlarımıza ve Kamuoyuna hitaben Basın Bildirisi yayınlanmıştır.
18.05.2022	DENEYİM PAYLAŞIMI	Meslektaşlarımızla Deneyim Paylaşımı etkinlikleri çerçevesinde, Ankara Dr. Sami Ulus Devlet Hastanesi Sosyal Hizmet Uzmanı Çiğdem Canatan Gençer tarafından, “YAŞLILIK ve Sosyal Hizmet” Konulu sunum yapılmıştır. Bir yıl süresince, Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü 10 Lisans Öğrencisi ve 1 Yüksek Lisans Öğrencisine danışmanlık yapılmıştır. Öğrencilerin Kurum Danışmanlıklarını Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir üstlenmiştir.
23.05.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	SHUDER Ankara Şubesi Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri ile üye aیدatları, bütçe, üye güncellemeleri ve diğer sorunları ve çözüm önerilerini içeren çevirimiçi toplantı yapılmıştır. Toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel ve Genel Merkez Yönetim Kurulu Üyeleri Katılmıştır.
29.05.2022	MİTİNG KATILIM	SHUDER'in de içinde yer aldığı Sağlık Emek Meslek Örgütleri tarafından, organize edilen, Ankara Anıtpark'ta yapılan BEYAZ MİTİNG'E SHUDER Pankartı ve logolarımızın yer aldığı beyaz önlükler ile meslektaşlarımız ve yönetim kurulu üyeleriyle birlikte katılım sağlanmıştır.

04.06.2022	TOPLANTI	Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği Başkan Yardımcısı Levent Aydaş ile SHUDER Ofisinde, Mülteci çocukların eğitim sorunlarının çözümü ve Polatlı İlçesinde yaz okulu Proje çalışması için işbirliği toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Genel Başkan Ramazan Yüksel, Genel Başkan Yardımcısı Çiğdem Karahan Bedir, Genel Sekreter Esin Polat, Genel Hukuk Sekreteri Hasan Yazıcı, Genel Sosyal Kültürel İşler Sekreteri Aygül Kılıç Yıldız katılmıştır.
09.06.2022	ZİYARET	SHUDER'in Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Komisyonu tarafından sosyal iyileştirme alanında Akredite edilmesine ilişkin olarak, İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'na iletmek üzere hazırlanan 1. Aşamaya ait belgelerin teslim edilmesi ve süreçle ilgili bilgi edinmek amacıyla, Ankara Afet ve Acil Durum İl Müdürü; Soner Tüter makamında ziyaret edilmiştir. İlgili ziyarete Genel Başkan Ramazan Yüksel ile Komisyon Başkanı Yasemin Seyhan katılmıştır. Birinci aşamaya yönelik teslim edilen belgeler AFAD Başkanlığı tarafından incelenerek kabul edilmiş ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na gönderilmiştir. İkinci Aşama süreci ile istenen belgeler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, 27 Haziran tarihinde SHUDER mail adresine gönderilmiş olup, ikinci aşamaya ilişkin belgeler Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Komisyonu tarafından hazırlanmaktadır. Sürece yönelik çalışmalar devam etmektedir.
10.06.2022	WEB SİTESİ GÜNCELLEME	SHUDER WEB Sitesi Genel Basın Yayın Sekreteri Aslıhan Sakarya tarafından güncellenerek, meslektaşlarımız ve öğrenciler için önemli ölçüde kaynak bilgi ve arşiv oluşturan, SHUDER'in yayın organı Sosyal Hizmet Dergisinin daha önce yayınlanan sayıları 1990 yılı itibarıyla, WEB Sitesine yüklenmiştir.
10.06.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın SHUDER'e gönderilen 07.06.2022 tarihli yazısı ile Bakanlık Merkez ve Taşra teşkilatında görev yapan Sosyal Hizmet Uzmanları için, bir günlük çevirim içi Mesleki Etik Eğitimi planlanmıştır. Söz konusu eğitimle mesleki kapasitenin güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Eğitimin ise SHUDER Eğiticileri tarafından verilmesi istenmektedir. Etik Eğitim Programının oluşturulması için, belirlenen Eğiticilerle çevrimiçi toplantı yapılmıştır. Toplantıya; Genel Başkan Ramazan Yüksel, H.Ü.İBBF. Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi ve SHUDER Etik Kurul Başkanı Prof. Dr. Kasım Karataş, Sağlık Bilimleri Üniversitesi SBF. Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nurdan Duman, Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı Doç. Dr. Neşe Şahin Taşgın, Gençlik ve Spor Bakanlığı Sosyal Hizmet Uzmanı Abidin Özdemir ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Hizmet Uzmanı Kenan Topçu katılmıştır.
14.06.2022	ÇEVİRİMİÇİ TOPLANTI	Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele kapsamında, Merkezi ve Yerel düzeyde şiddet alanında çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının hizmet içi eğitimle desteklenmesi amacıyla proje çalışması yapmak, işbirliği yapılacak kurumları belirlemek, ayrıca proje yazımı, başvuru süreci ve bütçeleme ile ilgili olarak, çevrimiçi bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Toplantıya Kalkınma Ajansı Proje Uzmanları, SHUDER Kadın Komisyon üyelerinden, Prof. Dr. Özlem Cankurtaran,

		Komisyon Başkanı İlkay Başak Adıgüzel, SHUDER Genel Sekreteri Esin Polat, Komisyon Sekreteri Özlem Gözen katılmıştır.
16.06.2022	TOPLANTI	Sivil Toplum İlişkileri İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, “Terörün Finansı ve Kara Para Aklama Faaliyetleri kapsamında, İçişleri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “Derneklerin Terörizmin Finansmanı Amacıyla Kullanılmasının Önlenmesine Yönelik İyi Uygulamalar Rehberi “ile ilgili bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. İlgili toplantıya Ankara’da faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluş Temsilcilerinin yanı sıra SHUDER’i temsilen Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.
21.06.2022	ZİYARET	Eğitime ilişkin sorunların çözümünde Okul Sosyal Hizmetinin önemini aktarmak amacıyla, Eğitim İş Sendikası Genel Başkanı Sayın Kadem Özbay makamında ziyaret edildi. Söz konusu ziyarette tüm çocukların eşit bir şekilde eğitim imkânlarından yararlanmaları için mücadele ettiklerinin altını çizen Kadem Özbay Okul, Sosyal Hizmeti’nin başlatılması noktasında destek vermeye ve işbirliği yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Ziyarete; SHUDER Genel Başkanı Ramazan Yüksel ve Genel Sosyal Kültürel İşler Sekreteri Aygül Kılıç Yıldız katılmıştır.
28-29 HAZİRAN 2022	ÇALIŞTAY	Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) İşbirliği ile gerçekleştirilen “Gençlerin İyi Hâlinin Desteklenmesi ve Psiko Sosyal Müdahale Planı” Çalıştayına SHUDER’i temsilen Genel Eğitim Sekreteri Selda Şahindokuyucu katılmıştır.
29.06.2022	MEZUNİYET TÖRENİ	Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Mezuniyet Törenine Genel Başkan Ramazan Yüksel katılmıştır.

SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAYIN KURALLARI

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneğinin bir yayını olan Sosyal Hizmet Dergisi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere altı (6) ayda bir ve yayın kurulu tarafından gerekli görülen zamanlarda özel sayı olarak elektronik ortamda veya basılı olarak yayınlanır. Eksik sayılar yılda bir (1) dergi olarak tamamlanabilir.

Sosyal Hizmet dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilimler alanında yapılmış bilimsel ve mesleki çalışmaları yayınlar. Sosyal hizmet alanında yapılmış çalışmalara basım önceliği tanınır.

Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak Dergi, Türkiye dışındaki sosyal hizmet uzmanları ve sosyal bilimciler tarafından hazırlanan yabancı dildeki yayınlara da açıktır.

Sosyal Hizmet Dergisi, sosyal hizmet/sosyal bilim alanında yapılmış mesleki ve bilimsel çalışmaların yanı sıra, kitap eleştirileri, kitap tanıtımları, mesleki ve bilimsel çalışmalara ilişkin duyuruları da yayınlar.

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar aşağıdaki konu ve formatlarda olabilir:

- Araştırma makaleleri, derleme makaleler, çeviri makaleler
- Olgu sunumları
- Sosyal Hizmet Uygulamaları/Deneyim Paylaşımları
- Proje tanıtım yazıları, özetleri
- Röportajlar, söyleşiler, portreler
- Yüksek Lisans ve Doktora tez tanıtımı/özetleri
- Kitap tanıtımı, kitap değerlendirmeleri
- Yurt içi veya yurt dışı mesleki haberler, etkinlikler vb.
- Kurumların Yeni Sosyal Hizmet Uygulamaları
- Ulusal veya Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanlarını tanıtıcı yazılar
- Sosyal Hizmet Öğrencilerinin yazıları (eğitim/staj deneyimleri, lisans tez tanıtımları/özetleri vb)

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanması istenen yazılar dergi Yayın Kurulu tarafından incelenir ve uygun görülen yazılar yayınlanır. Yayınlanması uygun görülmeyen çalışmalar hakkında yazara/yazarlara bilgi verilir. Dergiye gönderilen yazılar hiçbir koşulda iade edilmez.

Dergide yayınlanan çalışmalarda yer alan görüşler yazarlarına aittir. Dergi Yayın Kurulu ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, yazarların görüşlerinden sorumlu tutulamaz.

YAZIM VE SUNUM KURALLARI

Genel Kurallar

Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlanacak yazılar Times New Roman yazı karakteri, metin 11 punto, üst başlıklar 12 punto, 1,5 satır aralığı ile sağa sola dayalı, paragraflar arasında 6 nk boşluk bırakılarak yazılmalıdır.

Yazılar bilgisayar ortamında A4 sayfa boyutuyla ve Microsoft Word Programı aracılığıyla yazılmalıdır.

Metinde yer alan şekil, çizelge veya fotoğraflar numaralandırılmalıdır.

Yazarlar, Sosyal Hizmet Dergisinde yayınlamak istedikleri çalışmaları e-posta yoluyla dergi@shudernegi.org, info@shudernegi.org ve ozdemirabidin06@gmail.com adreslerine veya çalışmanın iki kopyası ve bir compact disc ile birlikte Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi; Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Merkezi 4/86 Kızılay /ANKARA adresine postalayarak Yayın Kurulu'na ulaştırabilirler.

Kaynakça Yazım Kuralları

Kaynakça Bağlacı

Yararlanılan kaynaklar metin içinde kaynakça bağlacı ile gösterilmelidir. Kaynakça bağlacının kullanımı aşağıdaki gibi olmalıdır.

Kullanılan kaynak tek yazarlı ise: (Adem 1993: 25),

Kullanılan kaynak iki yazarlı ise: (Adem ve Mehmet 1993: 25)

Kullanılan kaynaktaki ikiden fazla yazar ismi varsa: (Adem ve Diğerleri 1993:26)

Kaynakça Düzeni

Kaynakça listesinde yer alan yayınlar yazarların soyadlarına göre sıralanmalı ve numaralandırılmalıdır. Kaynakça gösterim biçimleri şu şekilde olmalıdır.

Kullanılan kaynak bir dergi makalesi ise:

Küçükkaraca N. (2000) “Kadın Suçluluğu ve Hükümlü Kadınların Durumu”. *Sosyal Hizmet*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını. 8 (3), 23-25.

Kullanılan kaynak bir editörlü kitap ise:

Tufan B., Aktaş A. M. Duyan V. (Ed) (2000). *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak editörlü kitapta bir bölüm ise:

Grayer E. (2000). “Deprem Travmaları”. *Travma Tedavisi Uzman Eğitimi*. Tufan B., Aktaş A.M. Duyan V. (Ed). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları. Yayın No: 005. Ankara.

Kullanılan kaynak yayınlanmış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Kabacalı A. (1995). “Türkiye’de Batıcılık Akımı ve Hoşgörü”. Uluslar arası Hoşgörü Kongresi Bildirileri. *Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*. S: 97-100, Antalya.

Kullanılan kaynak yayınlanmamış bir ulusal ya da uluslararası kongre bildirisi ise:

Metin N. (1996). “Entegrasyon Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar”. *Özürlü, Kent ve Çevre Kongresi’nde Sunulan Bildiri*, Ankara.

Kullanılan kaynak Yasa veya Anayasa ise:

Yabancı Memleketlere Gönderilecek Memurlar Hakkında Kanun (4489 S.K.), Md. 1; 1943.

Kullanılan kaynak web’de yer alıyorsa, web kaynakları kaynakçanın sonunda web adresi verilerek yazılır.

Tarımeri, Nihat. (2016, 11 Mayıs). Sosyal İnceleme Raporu... Erişim tarihi: 30 Mayıs 2017, <http://www.sosyalhizmetuzmanlari.com.tr>

Kullanılan kaynak bir filmden alınmışsa:

Kavur, Ö. (Yönetmen). (1986). *Anayurt Otel* [Film]. İstanbul: Fono.

Kullanılan kaynak gazete ise:

Kongar, Emre. “Halkla İlişkilerin Önemi ve Ülkemizdeki Gelişmeler,” Cumhuriyet. 3 Kasım 2010. s.11.

Kişisel görüşmeler metinde belirtilmeli ancak kaynakçada yer almamalıdır.

Örnek: (Sema Kut, kişisel görüşme, Nisan 2017)